

**TMMOB ENGELLİ MÜHENDİS, MİMAR
VE ŞEHİR PLANCILARI SEMPOZYUMU**

21 Kasım 2015

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
Selanik Cad. No:19/1 Yenişehir 06650
ANKARA
Tel: (312) 418 12 75 Faks: (312) 417 48 24
web:<http://www.tmmob.org.tr>
e-posta:tmmob@tmmob.org.tr

Baskı:

Baskı Tarihi:

İÇİNDEKİLER

DÜZENLEME KURULU	5
BİLİM KURULU	6
SEMPZYUM PROGRAMI	9
AÇILIŞ KONUŞMALARI	11
1. OTURUM	19
Keziban KARÇKAY: “Engelliliğe Hak Temelli Bakış”	21
• Prof. Dr. Hülagü KAPLAN: “Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Yönetmeliği ve Sonuçları”	30
• Av. Turhan İÇLİ: “Engelliliğe Yaklaşmada Güç Odaklı Paradigmadan İnsan Odaklı Paradigmaya Geçiş”	56
• Prof. Dr. Nihal MAMATOĞLU: “Türkiye’de Engelliler İçin Erişilebilirlik Uygulamaları Nasıl Algılanıyor?”	61
2. OTURUM	75
• Dr. Deniz ÇAĞLAYAN GÜMÜŞ: “Engelliler İçin Erişilebilirlik”	77
• Av. Gizem TANAY AKSAÇ: “Toplumsal Cinsiyet Perspektifiyle Erişilebilirlik”	85
• Şule SEPİN: “Hissedilebilir Yüzeyler ve Doğru Bilinen Yanlışlar”	90
• Yasemin ÖZALP, Doç. Dr. Ayşe TEKEL: “Kentsel Mekânların Erişilebilirlik Düzeyinin Mekânsal Kalite Bağlamında Sorgulanması ve Kullanıcı Görüşleri ile Karşılaştırılması: Ankara Atatürk Bulvarı Örneği”	94
• Uzm. İpek DEMİROK: “Engelsiz Üniversite Çalışmaları; ODTÜ Örneği”	114
3. OTURUM 121	
• Doç. Dr. Habibe ACAR, İnci GÜVEN: “Trabzon Kent Merkezindeki Açık Yeşil Alanların Fiziksel Engelli Bireylerin Kullanımı Açısından Değerlendirilmesi”	123

• Uzm. Aysel YAVUZ:
“Engellilerin Yaşam Kalitesi Üzerine Kentsel Alan Engelliliği ve Erişilebilir-Kullanılabilir
Tasarım Yaklaşımları” 148

• Didem AYDINMAKİNA, Hale KARGIN KAYNAK:
“Herkes İçin Erişilebilirlik Çözümleri: Bir Eskişehir Yorumu” 166

• Dr. Nihal YENİLMEZ ARPA, Dr. Özlem BELİR, Dr. İsmail MENTEŞ: “Engelli
Erişilebilirliği Küre Dağları Milli Parkı Örneği” 174

4.OTURUM 191

• Arş. Gör. Duygu GÖKÇE, Doç. Dr. Hayriye EŞBAH TUNCAY:
“Kentsel Çevrede Mekân ve Birey Arasında Erişilebilirlik” 193

• Dr. M. Cibiş YILDIZ, Kemal YILDIRIM, Fatma KIRKSES, Evrim KOÇ: “Eskişehir
Tepebaşı Belediyesi Engelliler İletişim Merkezi Çalışmaları” 212

• Öğr. Gör. Osman Ümit SİREL, Yrd. Doç. Dr. Ayşe SİREL:
“Bedensel Engellilerin Toplumsal Yaşama Eşit Katılımının Önündeki Engellerin
Kaldırılmasında Tasarım Eğitiminin Rolü” 232

5.OTURUM 253

• Şule SEPİN:
“Ev Aletlerinin Kullanımında Eşit Erişim” 255

• Zeynep YILDIRICI:
“İlaç Kullanımında Eşit Erişim” 260

• Sinan OK:
“Engelli Kamu Çalışanlarının Durumu ve Sorunları” 265

SERBEST KÜRSÜ 283

FOTOĞRAFLAR 299

DÜZENLEME KURULU

Sempozyum Başkanı

AYŞEGÜL İBİCİ ORUÇKAPTAN

TMMOB YK

BAHATTİN ŞAHİN

TMMOB YK

OZAN YILMAZ

TMMOB Peyzaj Mimarları Odası

FARUK SARIHAN

TMMOB Peyzaj Mimarları Odası

EGE KASKA AKİT

TMMOB Peyzaj Mimarları Odası

AYSEL USLU

TMMOB Peyzaj Mimarları Odası

BERRİN SİREL

TMMOB Peyzaj Mimarları Odası

GÜL SAYAN ATANUR

TMMOB Peyzaj Mimarları Odası

HALİL SÖNMEZ

TMMOB Peyzaj Mimarları Odası

ÜLKÜ YÜKSEL

TMMOB Çevre Mühendisleri Odası

KENAN DOĞAN

TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası

ERCAN DURSUN

TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası

AYŞE BAYSAL

TMMOB Jeofizik Mühendisleri Odası

ABUZER SARITAŞ

TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası
RIZA SOYPAK

TMMOB Mimarlar Odası
TUĞBA ARSLAN

TMMOB Orman Mühendisleri Odası
BURCU ERİCEKLİ

TMMOB Orman Mühendisleri Odası
MUSTAFA TAHA BERBER

TMMOB Şehir Plancıları Odası
SULTAN KARASÜLEYMANOĞLU

TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası
YENER ATASEVEN

Sempozyum Sekreteri
HARUN KILIÇOĞLU

BİLİM KURULU

Ankara Üniversitesi
PROF.DR. M. EMİN BARIŞ

Ege Üniversitesi
PROF.DR.TANAY BİRİŞÇİ

Dokuz Eylül Üniversitesi
PROF.DR. MİNE DEMİRSOY

Gazi Üniversitesi
PROF. DR.HÜLAGÜ KAPLAN

Hacettepe Üniversitesi
PROF. DR.HÜLYA KAYIHAN

Dokuz Eylül Üniversitesi
PROF.DR.HÜLYA KOÇ

Dokuz Eylül Üniversitesi
PROF.DR.NUSRET SEFA KURALAY

Ankara Üniversitesi
PROF. DR. İLKDEN TAZEBAY

Anadolu Üniversitesi
DOÇ. DR. OSMAN TUTAL

Ankara Üniversitesi
DOÇ.DR. AYSEL ODABAŞ

Bursa Teknik Üniversitesi
YRD.DOÇ.DR. GÜL SAYAN ATANUR

Dokuz Eylül Üniversitesi
YRD.DOÇ.DR. MELİH BELEVİ

Akdeniz Üniversitesi
YRD. DOÇ. DR. AHMET BENLİYAY

Çukurova Üniversitesi
YRD.DOÇ.DR. BERRİN SİREL

Gazi Üniversitesi
YRD.DOÇ.DR. ÜLKÜ DUMAN YÜKSEL

Ankara Üniversitesi
DR. YENER ATASEVEN

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
DR.DENİZ ÇAĞLAYAN GÜMÜŞ

Bilkent Üniversitesi
DR. OKTAN NALBANTOĞLU

TMMOB Mimarlar Odası
DR. NİLAY OĞULTÜRK

Orta Doğu Teknik Üniversitesi
DR.İLKAY DİNÇ UYAROĞLU

Konak Belediyesi
ESER ATAK

TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası
VUSLAT BEKTAŞ

TMMOB Orman Mühendisleri Odası
MUSTAFA TAHA BERBER

TMMOB Çevre Mühendisleri Odası
KENAN DOĞAN

TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası
AYHAN EMEKLİ

TMMOB Şehir Plancıları Odası
FİLİZ HEKİMOĞLU

TMMOB Kimya Mühendisleri Odası
HALİL KUTLU

TMMOB Mimarlar Odası
ÖZDAL KUTLU

TMMOB Kimya Mühendisleri Odası
YUSUF MERT SÖNMEZ

TMMOB Orman Mühendisleri Odası
HAKAN TAN

SEMPOZYUM PROGRAMI

1. OTURUM | PROF. DR. MELAHAT AVCI - ZİRAAT MÜHENDİSLERİ ODASI 2. BAŞKANI

- Keziban KARÇKAY:

“Engelliliğe Hak Temelli Bakış”

- Prof. Dr. Hülagü KAPLAN:

“Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Yönetmeliği ve Sonuçları”

- Av. Turhan İÇLİ:

“Engelliliğe Yaklaşımda Güç Odaklı Paradigmadan İnsan Odaklı Paradigmaya Geçiş”

- Prof. Dr. Nihal MAMATOĞLU:

“Türkiye’de Engelliler İçin Erişilebilirlik Uygulamaları Nasıl Alınıyor?”

2. OTURUM | ORHAN SARIALTUN - ŞEHİR PLANCILARI ODASI GENEL BAŞKANI

- Dr. Deniz ÇAĞLAYAN GÜMÜŞ:

“Engelliler İçin Erişilebilirlik”

- Av. Gizem TANAY AKSAÇ:

“Toplumsal Cinsiyet Perspektifiyle Erişilebilirlik”

- Şule SEPİN:

“Hissedilebilir Yüzeyler ve Doğru Bilinen Yanlışlar”

- Yasemin ÖZALP, Doç. Dr. Ayşe TEKEL:

“Kentsel Mekânların Erişilebilirlik Düzeyinin Mekânsal Kalite Bağlamında Sorgulanması ve Kullanıcı Görüşleri ile Karşılaştırılması: Ankara Atatürk Bulvarı Örneği”

- Uzm. İpek DEMİROK:

“Engelsiz Üniversite Çalışmaları; ODTÜ Örneği”

3. OTURUM | AYŞEGÜL ORUÇKAPTAN - PEYZAJ MİMARLARI ODASI GENEL BAŞKANI

- Doç. Dr. Habibe ACAR, İnci GÜVEN:

“Trabzon Kent Merkezindeki Açık Yeşil Alanların Fiziksel Engelli Bireylerin Kullanımı Açısından Değerlendirilmesi”

• Uzm. Aysel YAVUZ:

“Engellilerin Yaşam Kalitesi Üzerine Kentsel Alan Engelliliği ve Erişilebilir-Kullanılabilir Tasarım Yaklaşımları”

• Didem AYDINMAKİNA, Hale KARGIN KAYNAK:

“Herkes İçin Erişilebilirlik Çözümleri: Bir Eskişehir Yorumu”

• Dr. Nihal YENİLMEZ ARPA, Dr. Özlem BELİR, Dr. İsmail MENTEŞ:

“Engelli Erişilebilirliği Küre Dağları Milli Parkı Örneği”

4.OTURUM | HÜSEYİN ALAN - JEOLJİ MÜHENDİSLERİ ODASI GENEL BAŞKANI

• Arş. Gör. Duygu GÖKÇE, Doç. Dr. Hayriye EŞBAH TUNCAI:

“Kentsel Çevrede Mekân ve Birey Arasında Erişilebilirlik”

• Dr. M. Cibiş YILDIZ, Kemal YILDIRIM, Fatma KIRKSES, Evrim KOÇ:

“Eskişehir Tepebaşı Belediyesi Engelliler İletişim Merkezi Çalışmaları”

• Doç. Dr. Deniz ERDOĞDU:

“Engellilerin Önündeki Zorluklar; Sağlık Sorunları mı Yoksa Kentlerin Belediyecilik Anlayışı mı?”

• Öğr. Gör. Osman Ümit SİREL, Yrd. Doç. Dr. Ayşe SİREL:

“Bedensel Engellilerin Tophumsal Yaşama Eşit Katılımının Önündeki Engellerin Kaldırılmasında Tasarım Eğitiminin Rolü”

5.OTURUM | OZAN YILMAZ - TMMOB YÖNETİM KURULU ÜYESİ

• Şule SEPİN:

“Ev Aletlerinin Kullanımında Eşit Erişim”

• Zeynep YILDIRICI:

“İlaç Kullanımında Eşit Erişim”

• Necla ÖZKAPLAN YÖRÜKLÜ:

“Oyun Engel Tanıma Proje”

• Sinan OK:

“Engelli Kamu Çalışanlarının Durumu ve Sorunları”

AÇILIŞ KONUŞMALARI

SUNUCU- Sayın Birlik Başkanım, Sayın TMMOB Yönetim Kurulu üyeleri, Sayın Oda Başkanım, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliğine bağlı odaların değerli temsilcileri; 43. Dönem Çalışma Programı içerisinde yer alan Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Engelli Mühendis-Mimar-Şehir Plancıları Sempozyumuna hoş geldiniz. (Alkışlar)

Öncelikle, sempozyumum programımıza dair kısa bir bilgi vermek istiyorum.

Sempozyumumuz 5 oturumdan oluşuyor. 5 oturumdan sonra da bir serbest kürsü olacak. Serbest kürsüde, engellilerin sorunlarına ilişkin, engellilere dair bir dizi konuşmalar gerçekleşecek. Öncesinde de çok değerli sunumlarını yapmak üzere birçok kişiyi davet etmiş olacağız.

Programımızda, öncelikle, 10 Ekim 2015 günü Ankara Tren Garı önünde yaşanmış olan katliamda yaşamını yitirmiş olanların anısına hazırlanmış bir film gösterimimiz olacak, ardından da saygı duruşuyla programımıza başlamış olacağız.

(Film Gösterimi)

Sayın katılımcılar; şimdi sizleri, eşitlik ve özgürlük mücadelesinde yaşamını yitirmiş olan ve 10 Ekim katliamında yitirdiğimiz tüm insanların anısına 1 dakikalık saygı duruşuna davet ediyorum.

(Saygı Duruşu)

Mücadelemizde yaşacaklar.

Etkinliğimizin açılış konuşmasını yapmak üzere, Sempozyum Düzenleme Kurulu Başkanımız ve TMMOB Peyzaj Mimarları Odası Yönetim Kurulu Başkanı Sayın Ayşegül Oruçkaptan'ı sahneye davet ediyorum. (Alkışlar)

AYŞEGÜL ORUÇKAPTAN (Sempozyum Düzenleme Kurulu Başkanı- Peyzaj Mimarları Odası Yönetim Kurulu Başkanı)- Sayın Birlik Başkanım, sevgili TMMOB Yönetim Kurulu üyesi yönetici arkadaşlarım, diğer odaların yöneticileri, sevgili akademisyenler, değerli katılımcılar; hepiniz hoş geldiniz.

Ben de, konuşmama başlamadan önce, 10 Ekimde, Ankara’da, Barış Mitinginde kaybettiğimiz arkadaşlarımızı ve geride kalanları saygıyla anıyorum. Suruç’u unutmamak lazım, Diyarbakır vardı, arada bir sürü var, Paris var, bundan sonra da olacak. Kaybettiklerimiz ve geride kalanları saygıyla anarak konuşmama başlamak istiyorum.

Öznesinde insan olan Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği ve bağlı meslek odaları, toplumsal yaşamı bütüncül olarak değerlendirmektedir. Yaşamın sürdürülebilir kılınması ve eşit bir yaşamın var edilebilmesi adına, 43. Dönem TMMOB Genel Kurulunda alınmış olan kararlar, II. Engelli Mühendis-Mimar-Şehir Plancıları Sempozyumunun düzenlenmesine karar verilmiştir.

Bizim yazılarımızda ikinci diye yazmıyor; çünkü Genel Kurulda alınan karardaki isim geçerli diye düşündüğümüz için biz öyle yapmadık. Ama biz çalıştayla başlamıştık bu çalışmalara, engelli mimar mühendis ve şehir plancıları çalışmalarına. Çünkü Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği ve odalarımız bununla ilgilenmeli. Aslında çok şey söylemeye de gerek yok, neden ilgilenmesi gerektiğiyle ilgili; hem meslek alanlarımız, yaşam alanlarımız, hem de kendimizle ilgili olarak.

Ben, bir önceki sempozyumda, “Hepimiz geleceğin engelli adaylarıyız” demiştim. Tabii, böyle bir şeyi yokmuş gibi olan birinin bunu söylemesi ya da gelecekle ilgili bir hayalmiş gibi söylemesi tuhaf gibi geliyor; ama bunun ne kadar gerçek olduğunu 7 Hazirandan sonra çok ciddi bir şekilde görmüş olduk.

Peyzaj Mimarları Odası, TMMOB adına, Engelli Mühendis Mimar ve Şehir Plancıları Sempozyumunun sekreteryasını üstlendi. Tabii, bunu TMMOB’nin içerisindeki diğer oda temsilcileriyle birlikte çalıştık, 1.5 yıldır ve bu sempozyumun bugün burada gerçekleşmesini şu anda sağlıyoruz. Gönül isterdi ki, bu sempozyumumuz çok daha kalabalık olsun. Çünkü gerçekten hayata çok değer bir çalışma, epey emek verilmiş bir çalışma, epey emek verilmiş bir çalışma. Ama maalesef, burada çoğunluğu üç

seferdir sağlayamıyoruz. Umarım bundan sonraki sempozyumlara daha çok ilgi gösterilir.

Bu arada, Düzenleme Kurulumuza, Bilim Kuruluna ve bu konuda çalışanlarımıza, Sekreteryaya, vermiş oldukları destek ve emekleri için çok teşekkür ediyorum.

Ülkemiz, özellikle son yıllarda, kapitalist-emperyalist hegemonyanın yaratmış olduğu cendere içerisinde, bir yaşam alanı olmaktan çok, hayatta kalma mücadelesi verilen bir yere dönüşmüştür.

İşçiye güvencesiz çalışma koşulları dayatılmakta, sermayenin suçları “iş güvenliği” adı altında mühendis ve mimarlara yüklenmektedir.

Sözde engelsizleştirme projeleri, rant sahiplerinin çıkarları doğrultusunda uygulanmakta ve kentlerimizi her geçen gün daha da engelli hale getirmektedir.

Bunların yanı sıra, her an; terör, trafik kazaları, iş kazaları, kadına yönelik şiddet ve polis şiddetine bağlı engelli kalma riskiyle karşı karşıya olduğumuz bir tablo ise tüm gerçekliği ile karşımızda durmaktadır. Yaşadığımız dönemde, işçi sağlığı ve iş güvenliği konusunda devlet tarafından üretilmeyen denetleme hizmeti kapitalistlerin insafına terk edilmiştir.

Özellikle emperyalizmin küresel krizinin yaşandığı bu dönemde engelli bireylerin yaşadığı sorunlar giderek artmış, engellilerin çalışma yaşamını düzenleyen yasa, tüzük ve yönetmelikler, neoliberal politikalar çerçevesinde hızlı bir değişikliğe uğramıştır.

Saymakla bitmeyecek tüm bu olumsuzluklar, ülkemizdeki yaşam mücadelesini giderek zorlaştırmaktadır.

Son bir yıla dönüp baktığımızda, siyasal iktidarın üretmiş olduğu politikaların ise ülkeyi bir savaş yerine dönüştürdüğünü görmekteyiz. Özellikle 7 Haziran seçimlerinin ardından ülkemiz bir savaş meydanına dönüştürülmüş ve yüzlerce yurttaşımız hayatını kaybetmiş ve yine yüzlercesi engelli hale gelmiştir.

İktidar, izlediği ırkçı/ayırıcı/tekçi/mezhepçi siyaset eksenine, başta Suriye olmak üzere, Ortadoğu'da sorunların derinleşmesine, halklar arasında çatışma ortamının sürekli kendisini üretmesine neden olmuştur.

10 Ekim 2015 tarihinde, barış taleplerimizi bildirmek üzere gerçekleştireceğimiz miting öncesinde patlayan bombalar ile 107 kişi hayatını kaybederken 500'den fazla insan yaralanmıştır. Bu olayın ardından 100'e yakın kişi fiziksel olarak engelli hale gelmiştir.

İnsan Hakları Derneğinin 12 Kasım'da yaptığı açıklamada; 7 Haziran sonrası yaşanan olaylar neticesinde 602 kişinin hayatını kaybettiği, binlerce kişinin yaralandığı ve yine yüzlerce yurttaşımızın engelli hale geldiği belirtilmiştir.

Değerli katılımcılar; sözü uzatmadan, "Kapitalizm, engeller" diyoruz.

Bu hazin tablo ise, sermaye iktidarının hırsı ve bu uğurda ne oranda vahşileşebileceğinin göstergesidir.

Hemen hemen herkesin her an engelli olabileceği ülkemizde, pozitif ayrımcılıktan uzak, eşit ve özgür bireyler olarak yaşayacağımız engelsiz yaşam koşulların sağlandığı yarınlarımız olmasını ve sempozyumumuzun başarıyla gerçekleşmesini diliyor, hepimizi saygıyla selamlıyorum. (Alkışlar)

SUNUCU- Sayın Başkana konuşmasından dolayı teşekkür ederiz.

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Yönetim Kurulu Başkanı Sayın Mehmet Soğancı'yı kürsüye davet ediyorum.

MEHMET SOĞANCI (TMMOB Yönetim Kurulu Başkanı)- Hepinizi sevgi, saygı, dostlukla selamlıyorum.

Öncelikle hoş geldiniz sevgili arkadaşlar. Engelli Mühendis-Mimar-Şehir Plancıları Sempozyumu, az önce Ayşegül Oruçkaptan'ın anlattığı çalışmalar, örgütümüzün insan odaklı, öznesinde insanın olduğu çalışmalar. Bunları hep birlikte yürütmeye çalışıyoruz.

Meslek alanlarımız açısından önemli; mühendis, mimar, şehir plancıları açısından önemli.

Engelli sorununa ilişkin hazırladığım kağıdı okuyamayacağım. Şöyle bir hikâye: Az önce, Şafak Pavey'in hazırladığı, kendisinin özel olarak gidip ilgilendiği 10 Ekim'den sonra engelli olan arkadaşlarımızın duygularını izledik. Günay da onlardan biri. Bir işçi arkadaşımızın kızı, bizim kızımız. Babası geldi, başından sonuna kadar ilgileniyoruz özel olarak. Bir işçi arkadaşımız, üç tane kızı var; Günay üçüncü kızı, 25 yaşında, öğretmen olacak bu sene inşallah.

20 Temmuz'daki şu meşhur 30'u aşkın gencin bombalandığı Suruç'taki olaydan, Sosyalist Gençlik Dernekleri Federasyonu'nun Kobani'ye oyuncak götürmek amacıyla topladığı arkadaşlarımızın bombalanarak katledilmelerinden sonra, ertesi gün, TMMOB'den yönetici arkadaşlarımız oradaydı. 1 hafta sonra Yönetim Kurulu toplantısı yaptık, 1 Ağustos'ta. 7 Haziran'dan sonra Türkiye'nin içine düşürüldüğü durumda, bu ülkenin namusu olarak gördüğümüz TMMOB'nin tavır alması gerektiğine karar verdik; "Eşit, özgür, demokratik bir Türkiye için, insanımız için, barış için, demokrasi için ses çıkarmamız gerekir" dedik. Birlikte yürüdüğümüz örgütleri de ikna ettik ve 30 Eylül tarihinde, dört örgüt olarak, bu mitingi ilan ettik. Bu miting, kim ne derse desin, 1 Ağustos'ta Yönetim Kurulu'nda bulunan arkadaşlarımızın aldığı kararın sonucunda gerçekleşti ve 10 Ekim'de, Türkiye'de emek, barış, demokrasi, bu üç tane kavramı içselleştirmiş binlerce arkadaşımızın ortasına, mitingin başlama saatinden çok kısa bir süre önce, saat 10.04'te bomba atıldı, bomba patlatıldı. 100'ü aşkın arkadaşımız hayatını kaybetti. Ayşegül Oruçkaptan söyledi o rakamları; 600'ü aşkın arkadaşımız yaralı olarak hastaneye taşındı, 300 kadar arkadaşımız ameliyat oldu, 100'e yakın arkadaşımız engelli oldu. Şu anda hâlâ 6 arkadaşımız yoğun bakımda, komada yaşam mücadelesi veriyor.

Unutmamak, unutturmamak, bizim örgütümüzün namus borcudur. Sadece üç kelimeydi; emek, barış, demokrasi.

Bu sempozyumlarda sorunlar açığa çıkar, biz takip ederiz. (Alkışlar)

SUNUCU- Sayın Başkana bu duygulu konuşmasından dolayı teşekkür ederiz. Yitirdiğimiz değerleri unutmayacağımızın sözünü, belki bu yaşında bir genç olarak ben verebilirim diye düşünüyorum.

1. OTURUM

Oturum Başkanı

Prof. Dr. Melahat AVCI

ENGELLİLİĞE HAK TEMELLİ BAKIŞ: ENGELLİLERİN HAKLARINA İLİŞKİN SÖZLEŞME

Keziban KARÇKAY

Aile ve Sosyal Politikalar Uzmanı
Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü
Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı

Giriş

Engellilik; gelir düzeyi, statüsü ne olursa olsun toplumun tüm kesimlerini etkileyen toplumsal bir sorun alanıdır. Günümüzde engelliliği bir kader ve trajedi olarak gören anlayıştan vazgeçilmektedir. Bu anlayış yerini engelliliği insan çeşitliliğinin bir parçası olarak değerlendiren ve engellilerin engelli olmalarından dolayı maruz kaldıkları durumları, insan hakkı ihlali olarak kabul eden anlayışa bırakmaktadır. Engellilerin çabası ve talepleri ile birlikte “engelliliğin bir insan hakları meselesi olduğu” artık küresel anlamda kabul edilen bir yaklaşım haline gelmiştir. Artık engelliler de haklarında başkaları tarafından karar verilen ve özellikle koruma ve yardım vurgusu ile anılan bireyler olarak görülmek yerine kendi yaşamları üzerinde yetki ve karar sahibi olan hak özneleri ve özerk bireyler olarak kabul edilmektedir.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin kabul edildiği 1948 yılından beri devletler tarafından, Birleşmiş Milletler himayesinde, bütün insanlığın yararlanacağı medeni, kültürel, ekonomik, siyasi ve sosyal hakları tanımlayan bir dizi uluslararası sözleşme müzakere edilmiş ve üzerlerinde anlaşmaya varılmıştır. Bu sözleşmeler, engelliler dahil tüm insanların haklarının korunması ve teşvik edilmesindeki temel ilkeleri ve devletlerin yükümlülüklerini ortaya koymuştur. Engellilerin haklarının ise teorik olarak diğer bireylerin hakları ile birlikte bu Sözleşmeler ile garanti altına alındığı kabul edilse de, uygulamada engellilerin diğer bireylerin doğal olarak sahip olduğu temel hak ve özgürlüklerden mahrum edildiği küresel anlamda artık kabul edilmektedir. Bu yaklaşım

Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme (EHİS)'nin 2006 yılında Birleşmiş Milletler tarafından kabulü ile meşruiyet kazanmıştır.

EHİS'in Ayırt Edici Özellikleri

EHİS, engelli bireylerin insan haklarının korunmasını, teşvik edilmesini ve geliştirilmesini sağlamada devletlerin yükümlülüklerini açıklığa kavuşturmaktadır. Medeni ve siyasi haklar ile ekonomik ve sosyal hakların bir arada düzenlendiği Sözleşme, hakların bölünmezliğini pekiştiren önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir. Sözleşme, yeni haklar ortaya koymamakla birlikte mevcut insan hakları sözleşmelerini engelliler açısından tamamlayıcı bir nitelik taşımaktadır. Bir başka ifade ile Sözleşme, devletlerin sorumluluklarını engelliler açısından kavrayabilmelerini sağlamak üzere insan haklarını yeniden açıklamaktadır. Sözleşme, temel olarak, engelli bireylerin sürdürülebilir kalkınma için vazgeçilmez bir topluluk olduğunun ve diğer herkesle aynı fırsatlara sahip bir şekilde topluma kıymetli katkılar yapabilecek eşit vatandaşlar olarak kabul edilmelerinin önemini vurgulamaktadır. Engellileri hukukun öznesi bireyler olarak tanıması ve insan hakları hukuku açısından görünür kılması nedeniyle engelli haklarının gelişimi açısından bir dönüm noktasıdır. Sözleşme insan hakları hukuku kapsamında engellilerin haklarının açık bir şekilde yasal bir bağlayıcılık ile koruma altına alındığı ilk belgedir. Bu nedenle sadece Birleşmiş Milletler tarafından değil, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından da referans belge olarak değerlendirilmektedir. Sözleşme taraf devletlere engellilerin toplumsal yaşama diğer bireylerle birlikte eşit katılımını sağlamak üzere özel tedbirler alma yükümlülüğü getirmektedir. Daha da önemlisi Sözleşme taraf devletlerin ulusal politikaları için açıklayıcı bir yol haritası sunmaktadır.

Sözleşmenin bir diğer önemli özelliği ise Birleşmiş Milletler (BM) tarafından kabul edilen bir insan hakları sözleşmesinin müzakerelerine sivil toplum örgütlerinin de katılım sağlamasıdır. Engellileri temsil eden sivil toplum örgütleri «biz olmadan bizim için asla» sloganı ile müzakere sürecinde aktif olarak yer almışlardır.

EHİS'in Onayı ve İç Hukuk'taki Yeri

Engellilerin tüm insan hak ve temel özgürlüklerinden tam ve eşit şekilde yararlanmasını teşvik etmeyi, korumayı, sağlamayı ve doğuştan sahip oldukları onura saygıyı güçlendirmeyi amaçlayan Sözleşme BM Genel Kurulu tarafından 13 Aralık 2006 tarihinde kabul edilmiş ve 30 Mart 2007 tarihinde devletlerim imzasına açılmıştır. Bugün için Sözleşme 'ye taraf olan Devlet sayısı 159, Ek Protokol'e taraf olan Devlet sayısı ise 87'dir. Altı çizilmesi gereken önemli bir husus da Avrupa Birliği (AB)'nin Birlik olarak onayladığı ilk insan hakları Sözleşmesi olmasıdır. AB Sözleşmeyi 2010 yılında onaylayarak yetki alanındaki konularda üye devletlerde Sözleşme'nin uygulanmasını ve izlenmesini sağlama yükümlülüğünü üstlenmiştir. Türkiye EHİS'i imzaya açıldığı tarih olan 30 Mart 2007'de imzalamış ve onay sürecini 2009 yılında tamamlayarak Sözleşmeye taraf olmuştur. Ek İhtiyari Protokolü ise 2009 yılında imzalanmış ve 26 Mart 2015 tarihinde onaylanmıştır.

Türkiye açısından Anayasa'nın 90. maddesi gereği usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası antlaşmalar kanun hükmünde sayılmakta ve bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvuru yapılamamaktadır. Dahası konusu temel hak ve özgürlükler olan milletlerarası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyumsuzluklarda milletlerarası antlaşma hükümlerinin esas alınması Anayasa ile teminat altına alınmıştır. Bu nedenle, EHİS ve imzalanan diğer insan hakları sözleşmelerinin normlar hiyerarşisi içindeki yeri Anayasa metniyle aynı düzeydedir. EHİS'in usulüne uygun olarak onaylanmış olması nedeniyle iç hukukta üst bir çerçeve niteliği kazanmıştır. Bu anlamda Sözleşme Türkiye'de yapılan düzenlemelere dayanak teşkil ettiği gibi Türk mahkemeleri için de doğrudan atıfta bulunulur mahiyet taşımaktadır. Ülkemiz açısından onaylayarak taraf olduğumuz bu Sözleşme engellilik alanındaki tüm çalışmaların dayanağını oluşturmaktadır. Engellilik konusunda insan hakları bakış açısını güçlendirmeyi ve engellilerin eğitim, sağlık, istihdam gibi toplumsal yaşamın her

alanına toplumun diğere bireyleri ile eşit bir şekilde katılmasını ve karar mekanizmalarında s3z sahibi olabilmelerinin sağlanmasını 3ng3ren S3zleşme engellilik alanındaki politikalara ve hizmetlere y3n veren referans belgedir.

EHİS'in Kapsamı, İlkeleri ve Getirdiği Y3k3ml3l3kler

Engellilik kavramının zaman içinde değişen ve evrilen bir kavram olması nedeniyle S3zleşme'de engellilik doğrudan tanımlanmamış, Amaç maddesinde kapsamı belirlenmiştir. Bu erevede S3zleşme; Fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duyuusal yetilerinde çeşitli d3zeyde kayıplarından dolayı topluma diğere bireyler ile birlikte eşit koşullarda tam ve etkin katılımını kısıtlayan tutum ve evre koşullarından etkilenen kişileri kapsamaktadır. Bu kapsamdan da anlaşılacağı 3zere engellilik kavramında engelli kişinin kendi eksikliklerine ve yetersizliklerine vurgu yapan tıbbi odaklı yaklaşımdan, engelliliği bireyin çevresi ile olan etkileşimiyle birlikte ele alan hak temelli yaklaşıma d3n3ř3m açıkça g3r3lmektedir.

S3zleşme insan onuruna ve bireysel 3zerkliğe saygı, ayrımcılık yasağı, farklılıklara saygı, fırsat eşitliği, erişilebilirlik ve engellilerin kendileri ile ilgili karar s3relerine katılımı gibi kavramları dayandığı temel ilkeler olarak ortaya koymaktadır. Bu ilkelere dayalı olarak gerçekleştirilmek 3zere de taraf devletlere 3nemli y3k3ml3l3kler getirmektedir. S3zleşme devletlerden engellilerin insan haklarından eksiksiz yararlanabilmeleri ve toplumsal yaşamın her alanına tam ve etkin katılımlarını sağlamak için gerekli tedbirleri etkin bir şekilde almalarını beklemektedir. Engellilerin haklarını insan hakları hukukunun ayrılmaz bir parçası olarak değerlendiren S3zleşme bu çerçevede toplumun iermeci şekilde yapılandırmasını olmazsa olmaz bir y3k3ml3l3k olarak ortaya koymaktadır. B3ylece engellilerin toplumsal yaşamın her alanında toplumun diğere bireyleri ile birlikte yer almasını sağlayan ve bu y3ndeki uygulamaları teşvik eden b3t3nc3l d3zenlemelerin yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Bu çerçevede engellilik konusunda t3m toplumsal taraflara y3nelik olarak bilgilendirme ve farkındalık çalışmaları gerçekleştirilmesi,

Sözleşmenin uygulanmasını sağlamak amacıyla gerekli mevzuatın ve politikaların gözden geçirilmesi ve geliştirilmesi ile uygulanmasının ve uygulamanın izlenmesinin öneminin altı çizilmektedir. Ayrıca, gerek politika ve programların oluşturulması gerekse uygulama aşamalarında, karar alma süreçlerine engelli bireylerin katılımının sağlanması Sözleşmenin önemle vurguladığı yükümlülükler arasındadır.

Engellilerin haklarını ihlal eden her türlü ayrımcı uygulamaya son verilmesini ve özellikle de her hakkın kullanımı bakımından engelliliğe dayalı ayrımcılıkla mücadele için gerekli tedbirlerin alınmasını öngörmektedir. Sözleşme'nin "Ayrımcılık Yasağı ve Eşitlik" başlıklı 5. Maddesi ile taraf devletlerin engelliliğe dayalı yapılan her tür ayrımcılığı yasaklamasını, engelli kişilerin herhangi bir nedene dayalı ayrımcılığa karşı eşit ve etkin bir şekilde korunmasını güvence altına almaları gerektiği öngörülmektedir. Sözleşmeye göre taraf devletler eşitliği sağlamak ve ayrımcılığı ortadan kaldırmak üzere engelli kişilere yönelik makul düzenlemelerin yapılması için gerekli tüm tedbirleri alarak engelli kişilerin haklarını kullanabilmeleri için fiili eşitliği sağlamakla yükümlü kılınmaktadır. Ayrımcılık yasağı, sözleşmenin amacı açısından vazgeçilmez bir unsur olması nedeniyle Sözleşmenin ruhunu yansıtan esaslar arasında yer almaktadır.

"Ayrımcılık Yasağı ve Eşitlik" maddesini pekiştiren ve sözleşmenin 12. maddesinde yer alan "Yasalar Önünde Eşitlik" maddesi ile ise engelli kişilerin buldukları her yerde kişi olarak tanınma hakkına sahip oldukları onaylanarak engelli kişilerin medeni ve ekonomik haklar açısından yaşadıkları sorunları gidermek adına genel ilkeler ve yükümlülükler sıralanmaktadır. Engelli kişilerin kendi kararlarını verebilmelerinin ya da gerekli durumlarda destekli karar verme sürecinin gerçekleşmesinin sağlanmasını öngören Sözleşme, engelli kişilerin haklarını ve onurlarını güçlendirmeyi hedeflemektedir. Bu maddeye göre; taraf devletlerin, engelli kişilerin mülk edinme veya mirasa hak kazanmalarını, mali işlerini kontrol etmelerini, banka kredilerine, ipoteklere ve

diğer mali kredilere erişim bakımından eşit haklara sahip olmalarını sağlamak için uygun ve etkili tüm tedbirleri almaları gerekmektedir. Sözleşme engel durumu ve derecesi ne olursa olsun engelli kişilerin kanun önünde eşit olduğunu kabul eder. Engelli kişilerin kendi haklarında kararlar alınan, zorla tedavi gibi işlemlere maruz kalan nesnelere değil kendi seçimlerini yapabilen ve bu seçimleri yaşayabilen özerk, bağımsız özneler olarak kabul etmektedir. Sözleşmenin 12. maddesi bu bakış açısının olmazsa olmaz unsuru olan ehliyet kavramını ele almaktadır. Engelli kişilerin (özellikle zihinsel engelli kişiler ve ruh sağlığı sorunları olanlar) kendileri hakkında karar alma yetisinden yoksun oldukları karinesi esas alınarak ehliyetlerinin keyfi biçimlerde sınırlandırılmasına karşı güvence sağlamaktadır. Sözleşme zihin ve ruh sağlığı alanında sorunlar yaşayan kişiler dahil olmak üzere engelli bireylerin kendileri hakkında karar verilen kişiler olarak değil kendileri ile ilgili konularda karar veren ve içinde yaşadıkları toplumu şekillendiren karar mekanizmalarında yer alan bireyler olarak kabul edilmelerini beklemektedir.

Sözleşme yaşama hakkı, adalete erişim, bağımsız yaşayabilme ve topluma dahil olma, düşünce ve ifade özgürlüğü, bilgiye erişim, eğitim, sağlık, habilitasyon ve rehabilitasyon, istihdam, siyasal ve toplumsal yaşama katılım gibi tüm insan haklarını kapsamına alarak bu hakların engelliler açısından hayata geçirilmesi için alınması gereken tedbirleri ortaya koymakta ve bu tedbirlerin alınması konusunda taraf devletleri yükümlü kılmaktadır.

Engelli bireylerin kendileri ile ilgili karar süreçleri ve toplumu şekillendiren karar alma süreçlerinde katılımının sağlanması devletlerin yükümlülükleri arasında önemle vurgulanmaktadır.

Uygulama ve İzleme

Sözleşmenin uygulanmasını sağlamak için başta politika yapıcılarının ve uygulayıcıların mümkün olduğu kadar çok yönlü bir şekilde erişilebilir olan ve tüm dezavantajlı grupları da içeren bir toplum yapısı oluşturmak için geniş çaplı çözümler

sunmada kararlılık göstermesi gerekmektedir. Bu alandaki amaç engelliler ile ilgili yaklaşımın tüm topluma entegre edilmesi ve yalnızca sosyal hizmetler, bakım ve yardım sektörleriyle sınırlı kalmamasıdır. Engellilik perspektifinin tüm politika oluşturma ve kamu faaliyetlerinin doğal bir parçası haline gelmesi tüm sektörlerin dolayısıyla da tüm bakanlıklar, kurumlar, sivil toplum örgütleri de dahil olmak üzere tüm tarafların engellilik konusu ile ilgili sorumluluk sahibi oldukları anlamına gelmektedir. Bu çerçevede Sözleşme'nin 33. Maddesi gereği Sözleşme'nin ulusal düzlemde uygulanmasını teşvik ve temin edilmesini sağlayacak bir yapılanma öngörülmektedir. Bu yapılanma kamu içinde bir odak kurum ile koordinasyon mekanizması ve ayrıca bağımsız bir mekanizma kurulmasını kapsamaktadır. Bu yapılanma devlet örgütlenmesi içinde Sözleşmenin uygulanmasını teşvik etmek ve bu uygulamayı izlemek üzere bir odak kurum tesis edilmesini gerektirmektedir ki bu odak kurum Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü'dür.

Sözleşme'nin 33. Maddesi ile ayrıca bağımsız bir mekanizmanın varlığı öngörülmektedir. Bağımsız insan hakları mekanizması açısından ülkemizde 2012 yılında Türkiye İnsan Hakları Kurumu ve Kamu Denetçiliği Kurumu'nun kurulması önemli adımlar olarak görülmektedir. Bağımsız izleme gerçekleştirmek üzere kurulan bu yapıların asli başlıkları arasında "engelli hakları" da bulunmaktadır.

Özetle, Sözleşme'nin uygulanması yalnızca gerekli mevzuat ve politikaların oluşturulmasını veya geliştirilmesini değil; aynı zamanda bu politika ve yasaları uygulama ve izleme kapasitesine sahip kurumların olmasını da gerekli kılmaktadır.

Sözleşmenin taraf Devletlerce uygulanması sürecinin uluslararası düzeyde denetlenmesi için Sözleşmenin 34. Maddesi ile BM bünyesinde bağımsız uzmanlardan oluşan Engelli Hakları Komitesi'nin kurulması öngörülmüştür. Komite'nin Sözleşme'de garanti alınan hakların korunması ve geliştirilmesi amacıyla yaptığı denetimlerden biri taraf devletlerce sunulan periyodik

raporlar aracılığıyla gerçekleştirilmektedir (35. Madde). Bu raporlar taraf devletlerin engelli haklarının geliştirilmesi amacıyla Sözleşme kapsamında aldıkları tedbirleri, iyi uygulama örneklerini ve karşılaştıkları güçlükleri içerecek şekilde hazırlanarak Komite'ye sunulmakta ve değerlendirilme sürecine alınmaktadır.

Komite'nin yaptığı bir diğer denetim yetkisi ise Sözleşme'nin Ek İhtiyari Protokolü ile öngörülen bireysel ve kollektif başvuruları değerlendirme ile araştırma prosedürünü kullanma yoluyla gerçekleştirilmektedir. EHİS'in uygulanmasını güçlendirmek amacıyla Sözleşmeye ek bir de ihtiyari protokol kabul edilmiştir. Protokol, Sözleşme ile güvence altına alınan hakların korunması ve geliştirilmesi amacıyla oluşturulan hak arama prosedürlerini düzenleyen Sözleşmeye bağlı bir hukuki belgedir. Protokol ile Sözleşme'nin uygulanmasını güçlendirmek amacıyla bireysel başvuru ve araştırma prosedürü olarak iki prosedür düzenlenmektedir.

Bireysel başvuru ile, Protokole taraf olan bir devlet, vatandaşlarının Sözleşme kapsamında garanti altına alınan haklarının gerçekleştirilmesi için öngörülen yükümlülüklerinden herhangi birinin gerçekleştirilmediği başka bir ifade ile bir haklarının ihlal edildiği iddiası ile Komiteye başvuru yapmasını kabul etmektedir. Komite bir mahkeme olmadığı için başvuruları değerlendirmesi yarı-yargısal usul olarak nitelendirilmektedir. Dolayısıyla, Komitenin bir başvuru sonucunda aldığı kararın hukuken icra edilebilirliği ve maddi tazmini de söz konusu değildir. Ancak Komitenin bu başvurular sonucu verdiği kararlar ülkeler için engelli haklarının geliştirilmesi açısından oldukça öğretici nitelikte ve uluslararası platformdaki prestij bakımından anlamlı bir referans olarak değerlendirilmektedir. Araştırma prosedürü kapsamında ise Sözleşme'ye taraf olan bir devletin Sözleşme'nin hükümlerini ağır veya sistematik bir şekilde ihlal ettiğini gösteren güvenilir bilgiler bulunması halinde ilgili devletin bu bilgilerin incelenmesi için gözlemlerini sunmak suretiyle Komite ile işbirliği yapması bulunmaktadır.

Sonuç

Engellilerin haklarını insan hakları hukukunun ayrılmaz bir parçası olarak değerlendiren ve engellilerin toplumsal yaşamın tüm alanlarına ayrımcılığa uğramaksızın ve diğer bireylerle eşit katılımlarının sağlanmasını benimseyen yaklaşım, özellikle Sözleşmenin kabul edilmesi ile birlikte ulusal ve uluslararası düzeydeki politika ve uygulamalara belirgin bir şekilde yön vermektedir. Bu çerçevede toplumun içermeci şekilde yapılandırması olmazsa olmaz bir yükümlülük olarak ortaya çıkmakta, engellilerin toplumsal yaşamın her alanında toplumun diğer bireyleri ile birlikte yer almasını sağlayan ve bu yöndeki uygulamaları teşvik eden düzenlemelerin yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Tüm insan hakları sözleşmeleri ve son olarak EHİS ile engellilik konusu medikal modelden uzaklaşarak hak temelli bir bakış açısı ile ele alınmaya başlamıştır. Sözleşme bu açıdan taraf devletlerden engellilerin bu haklarından eksiksiz yararlanabilmelerini ve toplumsal yaşama tam katılımlarını sağlamak için gerekli tedbirleri etkin bir şekilde almasını beklemektedir. Uluslararası sözleşmelerin getirdiği mekanizmaların ülkemiz tarafından kabul edilmesinin, ülkemizin engellilik konusundaki politika ve uygulamalarına ivme kazandıracak önemli unsurlardan olduğu değerlendirilmektedir. Sözleşmeye Ek İhtiyari Protokolün öngördüğü mekanizmaların kabul edilmesi ile birlikte engellilerin sürece daha etkin katılımını sağlayacak bu aşamanın, ülkemizde insan hakları temelli engellilik politikalarının gelişmesi ve güçlenmesine katkı sağlamasının yanı sıra genel anlamda toplumun sosyal ve ekonomik kalkınmasına da olumlu etkiler yapacağı düşünülmektedir. Ancak, Sözleşme topyekûn bir toplumsal dönüşüm hedefleyen, bütüncül bir yol haritası olması nedeniyle bu dönüşümün sağlanması için kamu, sivil toplum ve insan hakları kurumları başta olmak üzere tüm tarafların güçlü bir işbirliği kurması olmazsa olmazdır.

ERİŞEBİLİRLİK İZLEME VE DENETLEME SÜRECİNİN İRDELENMESİ

Prof. Dr. Hülagü KAPLAN

Gazi Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama B.

1.Giriş

Bir mekanın engelsiz mekan olarak düzenlenmesi onun kullanılabilirliğinin ölçütüdür.

Beşeri ekolojide, aynı mekanın kullanımında, farklı ekolojik grupların farklı kullanım parametreleri söz konusudur. Bu parametreleri tanımlayıp, ortak kullanım değerlemesi yaparak, mekanı her grubun kullanımına hizmet eden, erişilebilir duruma getirebiliriz.

Mekansal erişilebilirlik, böyle değerlemenin yapılıp, mekan kullanımı ortak ilkelerinin belirlenmesi; bu ilkelere göre,her tür mekanın engelsiz düzenlenmesini ilgilendirmektedir. Mekansal erişilebilirliğin toplumun tüm grupları için sağlanmasında öncelikli mekânsal ortamlar bu grupların belli nedenlerle bir araya geldiği ortamlardır. Bu ortamlar mekan olarak kamusal mekanlardır. Bu mekanlar, kentsel mekanlar, kamusal kullanımlı geçiş mekanları ve kamusal kullanımla bina iç mekanlarıdır. Burada kamu sözcüğü toplumu ifade etmektedir. Tüm kamusal mekanlar, diğer deyişle, toplumun kullanımına açık tüm mekanlar, toplumun tüm grupları, birey tarafından erişilebilir ve kullanılabilir olmalıdır. Burada kamusal mekanı tanımlamada Kaplan ve Öztürk tanımı esas alınarak, toplu taşıma araçları gibi ulaşım araçları da hareketli kamusal mekan olarak ele alınmaktadır (Kaplan, Öztürk,2004).

Bu mekanların kullanımında zorluk çeken grupların başında engelliler gelmektedir. Ancak, mekânsal engeller sadece engel gruplarını değil, engelin tür ve konumuna göre toplumun farklı kesimlerini mekanın kullanımında olumsuz olarak etkileyebilmektedir. Mekanların engelsizleştirilmesi ve erişilebilir kılınması için ülkemizde bu konuda yapılmış olan yasal düzenlemelerin sonuncusu olan,2013 yılı Temmuz ayında

yürürlüğe giren “Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Yönetmeliği”, getirdiği hükümler ve hükümlerin uygulanış süreci ile, bu yazının konusudur.

Konu soyutlandığında, olgulara nasıl baktığımız, neyi gördüğümüz, ip ucu tablo 1’ resmedilen, sorudur

2. Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Yönetmeliği’nin İrdelenmesi

2.1. Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Yönetmeliği Öncesi Durum

Mekanın engelsizleştirilmesi konusunda ilk yasal düzenleme 1997 yılındaki 572 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamedir. Bu kararname ile, ile 3194 sayılı İmar Kanunu’na erişilebilirlik ile ilgili aşağıdaki madde eklenir:

“Fiziksel çevrenin özürülüler için ulaşılabilir ve yaşanabilir kılınması için, imar planları ile kentsel, sosyal, teknik altyapı alanlarında ve yapılarda Türk Standartları Enstitüsü’nün ilgili standartlarına uyulması zorunludur.”

Tablo 1: Figür_Zemin ilişkisinde Figür’ün görülmesi.

Buna göre imar yönetmeliklerinde geç de olsa, düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır. 2006 yılı Temmuz ayında Başbakanlık genelgesiyle 5378 sayılı Özürlüler ve Bazı Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanun'a ekleme yapılmış;kamu binaları, kamuya açık alanlar ve toplu taşıma araçlarının özürlülerin kullanımına uygun hale getirilmesi için 7 yıl süre tanınmıştır.

Yeni yapılacak kamu binalarının erişilebilir olması gerekliliği Başbakanlık tarafından 2008'de yayınlanan ikinci bir genelge ile, ilgililerine bildirilir.

2005 yılında verilen 7 yıl süre 2012 Temmuz'unda sona ermiştir. Sürenin bitmesine yakın, bir torba yasa içerisinde yasanın süresi 1 yıl daha uzatılır. Geçici 3. maddeye eklenen fıkra, bir denetim mekanizmasının kuruluş çalışmasını bildirmektedir. Her ilde, ilgili üç bakanlık ve engelliler ile ilgili iki büyük konfederasyon temsilcilerinden oluşan, bu komisyonlar denetleme sonucunda gerektiği takdirde 2 yıl daha ek süre tanıyabilmektedir. Böylelikle 2012 + 1 + 2 yıl erişilebilirlik gecikmesi merkezi yönetim tarafından onaylanmaktadır.

Yasada söz edilen denetim mekanizmasının tanımlanması ise 8 yıl sonra 2013 Temmuzunda Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından yayınlanan bir yönetmelikte yer alır: "Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Yönetmeliği.

7 Temmuz 2005'te yürürlüğe giren 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun'un Amacı: "Engelli vatandaşların toplum hayatından dışlanmasının önüne geçmek adına, halka açık her türlü açık ve kapalı alanların çevresine erişiminin sağlanması, bu alanların kendi içindeki çeşitli birimlerinin erişilebilirliğinin sağlanmasıdır."

Bu geçen süre içinde, yasada öngörülen engelli erişiminin uygun olmadığı kurum ve kuruluşlara cezai yaptırım dahi uygulanmadı. 7 Temmuz 2012de süresi dolan kanun TBMM'de tatile çıkmadan önce bir kanun çıkararak 3 yıllık bir erteleme 2012 de kabul

edildi. 6353 sayılı bu kanunun 34. maddesi ile 1 yılı yasa hükmü ile, 2 yılı da ilgili bakanlık: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı eliyle , 3 yıl daha erişebilirlik standartlarının uygulanması ertelenmiştir. Yasaya göre kamuya açık alanlar, binalar ve toplu taşıma araçlarının engelliler için yedi yıl içinde erişilebilir hale gelmesi gerekiyordu. Ancak denetime dair hiçbir düzenleme yapılmadığı için yasanın öngördüğü sürenin dolmasına birkaç gün kala yani Temmuz 2012’de yasanın süresi üç yıl daha uzatıldı. İktidar partisinden milletvekili seçilen 1 Adana Milletvekili ve 1 Amasya Milletvekilin’in verdiği kanun teklifi, kamu kurum ve kuruluşları ve belediyelerin, yaya geçitleri, resmi yapılar, yeşil ve spor alanları gibi alt yapıların engellilerin erişilebilirliğine uyumu için verilen ve dolmak üzere olan 7 yıllık süreyi 3 yıl daha uzattı.

Değişikliğe göre, 7 Temmuz 2012 tarihinde dolacak 7 yıllık süre, kamu kurumları ve belediyelerin üzerlerine düşen sorumlulukları yerine getirmemesine binaen, ek süre verilmesi için, 3 yıl uzatıldı. Teklifte süre uzatımının gerekçesi ise, “**gerekli tedbirlerin alınabilmesi amacıyla**” şeklinde açıklandı.

2.2. Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Yönetmeliği yapısı ve süreci

5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanunun geçici 2nci ve 3 üncü maddelerine dayanılarak çıkarılan Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Yönetmeliği 20Temmuz 2013 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

“Bu yönetmeliğin amacı umuma açık hizmet veren her türlü yapılar ve açık alanlar ile toplu taşıma araçlarında erişilebilirliğin izleme ve denetimini yapacak olan komisyonların teşkili, çalışma usul ve esasları, Kanun ile belirtilen yükümlülüklerin yerine getirilmesi için ek süre verilmesine, idari para cezalarının uygulanmasına ve eski genel bütçeye gelir kaydedilen para cezası tutarlarının kullanımına ilişkin husuları belirlemektir.”

Yönetmeliğe göre,İllerde valilikler bünyesinde erişilebilirlik izleme ve denetleme komisyonları oluşturulur; komisyonların teşkili,

görev ve yetkileri belirlenir, izleme ve denetleme usul ve esasları açıklanır Yönetmelik ekinde, binalar, açık alanlar, toplu taşıma araçları 3 ana başlığı altında toplanmış, 200 sayfa dolayında izleme ve denetleme formu eklidir.

Kurulacak komisyon ve denetleme mekanizması madde madde açıklanır Bazı maddelerde 'neden ?' sorusu akla gelir. Örneğin, komisyon üyelerinin neden üç yılda bir yenilenmesi öngörülür. Komisyon üyelerinin belirlenmesi ayrı bir tartışma konusudur. Bu konuda, bu yazının sahibinin de, Türkiye'nin en büyük engelliler konfederasyonu çağrılı davetlisi olarak katıldığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı binasında yapılan toplantılarda, ciddi tartışmalar yer almıştır.

Bu görüşmelerde, engellileri temsil eden her iki konfederasyon olan Türkiye Sakatlar konfederasyonu(TSK) ile Engelliler Konfederasyonu(EK) temel konularda, Aile ve sosyal Politikalar Bakanlığı(AvSPB) karşısında birbiri ile görüş uyuşumu sağlamış, benzer görüşleri paylaşmıştır. Görüşmeler Yönetmeliğin 5. Maddesi fıkralarına göre ele alındığında :

Madde'nin 1. ve 2. Fıkralarında, Komisyonun kimlerden ve hangi sayıda üye ile oluşacağı, görevlendirilme usulü, görüşülmüştü.

Türkiye Sakatlar konfederasyonu(TSK), AvSPB il müdürü, ilgili üç bakanlık temsilcileri ile, toplam beş asil üyenin (beş yedeği ile) ilgili valil onayı ile görevlendirilmesini; her iki konfederasyonun üç'er üye (üçer yedek ile) komisyonda görev almasını savunmuştu. Buna karşılık Yönetmelik her iki konfederasyondan üye sayısını ikişer'den toplam dört üye ile sınırladı. Bu durumda, komisyonda temsil çoğunluğu engelli temsilcilerinde değil, diğer taraftadır.

Ayrıca, engelli konfederasyonlarının desteklediği, bakanlıkların il temsilciliklerinde görevli olanlardan komisyona seçilecek üyelerin belirlenmesinde, konuya yatkın meslekler olarak, inşaat mühendisi ve iç mimar'a yer verilmesi görüşüne rağmen, Yönetmelik Bunların böyle açık belirlenmesi yerine, 'mühendis' nitelemesini öngören görüşü benimsedi.

Vali veya vali yardımcısı başkanlığında toplanan komisyonlarda bu durumda çoğunluk engellileri temsil edenlerin değil, yönetim mekanizmasında görev alanların oluyordu. Konfederasyonların görüşü olan “ Komisyon en az yedi üyenin katılımıyla toplanır.” Yönetmelikte bu biçimde yer almazken; “ Komisyon üyelikleri 3 yılda bir yenilenir.” Neden üç yılda bir? Sorgulanmaksızın, kabul edilmişti. Bu madde ile ilgili karşılaştırma ayrıntısı aşağıdaki tablodadır (Tablo 2).

Yönetmeliğin geçici maddesine göre sözü edilen komisyonların, vali tarafından bu yönetmeliğin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir ay içinde oluşturulması gerekiyordu; bu başlatıldı, ancak, Komisyonların işlerlik kazanıp kazanmadığı.konusu ayrı bir konu..

2.3. İzleme-denetleme Planı ve Programı

Yönetmeliğin 13. Maddesi uyarınca, “Erişilebilirlik politikası ve stratejisi çerçevesinde izleme ve denetleme konusundaki öncelikler ile genel amaç ve hedefleri belirlemek üzere Bakanlık tarafından **ulusal düzeyde yıllık plan** hazırlanır ve gerekli hallerde değiştirilebilir.

İzleme ve denetleme planında yer alan öncelikler çerçevesinde gerçekleştirilecek faaliyetleri belirlemek üzere komisyon tarafından il düzeyinde yıllık izleme ve denetleme programı hazırlanır”.

Yönetmelik 4. maddesinde tanımlanan; 13.maddesinde açıklanan **izleme ve denetleme programında**, yerel gereksinimler gözetilerek izleme ve denetleme kapsamına alınacak binalar, açık alanlar ve toplu taşıma taşıtları ve yapılacak işlemler belirlenme durumundadır. Binaların ve açık alanların listesi ile toplu taşıma taşıtlarının türü ve sayısı ile yapılacak denetim tarihleri de, programda açık biçimde belirtilme durumundadır.

Tablo 2: Yönetmeliğin yürürlükteki 5. Maddesi görüşmelerinde TSK önerisi.

Yürürlükteki hükümler	Türkiye Sakatlar Konfed. Ouerisi
<p>MADDE 5 - (1) Komisyon, vali veya görevlendireceği vali yardımcısı başkanlığında il müdürü, Kanunun geçici 3 üncü maddesinde belirtilen Bakanlıkların tağra teşkilatında görevli tercihen mimar, mühendis, şehir plancısı, peyzaj mimarı veya inşaat teknikerlerinden birer asil ve birer yedek üye ile toplam dört kişiyi geçmeyecek şekilde, engellilerle ilgili konfederasyonların farklı engel gruplarını temsil eden, o ilde mümkün tercihen engelli bireylerden ikiser asil ve ikiser yedek üyeden teşekkül eder.</p> <p>(2) Bakanlık temsilcisi olarak görev yapacak komisyon üyeleri valilik tarafından görevlendirilir.</p> <p>(3) Komisyon, açık alanlar ile ilgili konuların görüşülmesi esnasında en az bir şehir plancısı veya peyzaj mimarı, binalar ile ilgili konuların görüşülmesi esnasında en az bir inşaat mühendisi, taşitlar ile ilgili konuların görüşülmesi esnasında en az bir makine mühendisi bulunur.</p> <p>(4) Komisyon üyelikleri 3 yılda bir yenilenir. Yeni üyeler görevlendirilene kadar mevcut üyeler görevine devam eder.</p> <p>(5) Herhangi bir nedenle bir yıl içinde yıllık izin, hastalık ve mazeret izinleri hariç dört veya üst üste üç toplantıya katılmayan komisyon üyelerinin üyelikleri sona erer.</p> <p>(6) Komisyon gerekli gördüğü durumlarda ön değerlendirme yapmak ve rapor hazırlayarak komisyona sunmak üzere komisyon üyelerinden oluşan en az ikisi birinci fıkrada belirtilen meslek gruplarından olmak üzere üç kişilik teknik değerlendirme ekibi kurabilir. Ekibi yerinde inceleme yaparak uygulamaman standartlara uygunluğunu değerlendirerek rapor hazırlar ve komisyona sunar.</p> <p>(7) Komisyon üyelerine ilişkin bilgiler Genel Müdürlüğe bildirilir.</p> <p>(8) Komisyon üyelerinin çalışma ortamı ve yerinin hazırlanması, üyelerin toplantıya gidip ve gelişleri, izleme ve denetleme amacıyla gidilecekleri yerlere ulaşımını ile izleme ve denetleme için kullanacakları araç ve gereçler il müdürlüğünce sağlanır</p>	<p>Madde 5 - (1) Komisyon vali başkanlığında il müdürü, İçişleri, Çevre ve Şehircilik, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlıkların İl Müdürlüklerinden mimar, şehir plancısı , peyzaj mimarı, inşaat mühendisi, iç mimar, makine mühendisi veya inşaat teknikeri mesleklerinden olmak üzere beş asil beş yedek; engellilerle ilgili iki konfederasyon tarafından farklı engelli gruplarını temsil etmek üzere, komisyonun oluşturulduğu ilde ikamet eden vaterohan engelli bireylerden olmak üzere görevlendirilen üçer asil, üçer yedek kişiden oluşan altı asil, altı yedek kişiden oluşur. Vali veya vekilinin bulunmadığı durumlarda komisyona il müdürü başkanlık eder.</p> <p>(2) Komisyonun kamu temsilcileri bakanlıkların tağra teşkilatı görevlileri arasından vali onayı ile görevlendirilir.</p> <p>(3) Komisyon en az yedi üyenin katılımıyla toplanır.</p> <p>(4) Komisyon, açık alanlar ile ilgili görüşülen konularda en az bir şehir plancısı veya peyzaj mimarı, binalar ile ilgili görüşülen konularda en az bir inşaat mühendisi, taşitlar ile ilgili görüşülen konularda en az bir makine mühendisi bulunur.*</p> <p>(5) Gerek görülen durumlarda görüşüne başvurulmak üzere teknik uzmanlar komisyon başkanı tarafından toplantıya davet edilebilir.</p> <p>(6) Komisyon üyeleri 3 yılda bir yenilenir. Yeni üyeler görevlendirilene kadar mevcut üyeler görevine devam eder.</p> <p>(7) Herhangi bir nedenle bir yıl içinde yıllık izin, hastalık ve mazeret izinleri hariç dört veya üst üste üç toplantıya katılmayan komisyon üyelerinin üyelikleri sona erer.</p> <p>(8) Komisyon gerekli gördüğü durumlarda ön değerlendirme yapmak ve rapor hazırlayarak komisyona sunmak üzere komisyon üyelerinden oluşan en az ikisi birinci fıkrada belirtilen meslek gruplarından olmak üzere üç kişilik teknik değerlendirme ekibi kurabilir. Ekip yerinde inceleme yaparak uygulamaman standartlara uygunluğunu değerlendirerek rapor hazırlar ve komisyona sunar. Komisyon bu konuda uzman öğretim üyeleri bulunan bir üniversiteden yardım alabilir.</p> <p>(9) Komisyon üyelerine ilişkin bilgiler Genel Müdürlüğe bildirilir</p>

Plan'a göre program hazırlanması konusu en son 19 Şubat 2015 AvSPB yazısı ile, gereği için, 81 Valiliğe iletilmiştir.

2013-14 Erişilebilirlik İzleme Ve Denetleme Planı ile 2015 Erişilebilirlik İzleme Ve Denetleme Planı'nın Kamu Kurum Ve Kuruluşlarının Hizmet Verdiği Binalar ve Toplu Taşıma Araçları yönünden, aşağıdaki tablolarda (Tablo3;4;5;6;7) yer almaktadır. Bu planlara göre, Programların ve program gerçekleştirmelerinin yetersiz kaldığı görülmüştür.

Ayrıca, 1. Planda, yönetiminde bulunan diğer kamu kurum ve kuruluşlarına örnek olması gereken Valilik binaları yer almamıştır.

Başlangıç oluşturan 1. Plan ve program ilişkin uygulanacak yaptırımların yetersiz uygulanması veya hiç uygulanmaması, anlaşıldığı kadarı ile, 2. Plan süreci ve koşullarını da olumsuz etkilemiştir.

2013-2014 Erişilebilirlik İzleme Ve Denetleme Planı

Tablo 3:Kamu Kurum Ve Kuruluşlarının Hizmet Verdiği Binalar

1. **Okullar** (Okul öncesi eğitim kurumları, İlköğretim okulları, Liseler)
2. **Sağlık kuruluşları** (Hastaneler, Birinci basamak sağlık kurumları)
3. **Üniversiteler**
4. **Yükseköğrenim öğrenci yurtları**
5. **Adliyeler**
6. **Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı (SGK) İl Müdürlükleri**
7. **Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü (İŞKUR) İl Müdürlükleri**
8. **Belediye ana hizmet binaları**
9. **Bankalar**

2015 Erişilebilirlik İzleme Ve Denetleme Planı

Tablo 4: Kamu Kurum Ve Kuruluşlarının Hizmet Verdiği Binalar

<p>1.Valilikler</p> <p>2.Kaymakamlıklar</p> <p>3.Okullar (Okul öncesi eğitim kurumları, İlköğretim okulları, Liseler) *</p> <p>4. Sağlık kuruluşları (Hastaneler, Birinci basamak sağlık kurumları) *</p> <p>5. Üniversiteler *</p> <p>6. Yükseköğrenim öğrenci yurtları *</p> <p>7. Adliyeler *</p> <p>8. Vergi Daireleri</p> <p>9. Defterdarlıklar</p> <p>10. Noterler</p> <p>11. Tapu ve Kadastro Müdürlükleri</p> <p>12. Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı (SGK) İl Müdürlükleri *</p> <p>13. Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü (İŞKUR) İl Müdürlükleri*</p> <p>14. Belediye ana hizmet binaları ve belediyelerin diğer hizmet binaları (meslek edinme kursları, sosyal tesisler vb.)*</p> <p>15. Bankalar *</p> <p>16.Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlükleri</p> <p>17. Çevre ve Şehircilik İl Müdürlükleri</p> <p>18. Bilim Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlükleri</p> <p>19. Milli Eğitim Bakanlığı İl Müdürlükleri</p> <p>20. İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlükleri</p> <p>21. Şehirlerarası Otobüs Terminalleri</p> <p>22. Havaalanları Terminalleri</p> <p>Dip Not: “*” ibaresi bulunanlarda daha önce denetlenmemiş olanlar denetleme kapsamındadır</p>

2013-2014 Yılı Erişilebilirlik İzleme Ve Denetleme Planı

Tablo 5: Toplu Taşıma Araçları

KAMU KURUM VE KURULUŞLARI TARAFINDAN SUNULAN TOPLU TAŞIMA HİZMETİ ARAÇLARI
1. Otobüsler
2. Raylı taşıma sistemi araçları (metro, hafif raylı sistemler, tramvaylar)
GERÇEK VE TÜZEL KİŞİLER TARAFINDAN SUNULAN TOPLU TAŞIMA HİZMETİ ARAÇLARI
1. Otobüsler
2. Raylı taşıma sistemi araçları (metro, hafif raylı sistemler, tramvaylar)

2015 Yılı Erişilebilirlik İzleme Ve Denetleme Planı

Tablo 6: Toplu Taşıma Araçları

KAMU KURUM VE KURULUŞLARI TARAFINDAN SUNULAN TOPLU TAŞIMA HİZMETİ ARAÇLARI
1. Otobüsler (Şehiriçi)*
2. Raylı taşıma sistemi araçları (metro, hafif raylı sistemler, tramvaylar) *
GERÇEK VE TÜZEL KİŞİLER TARAFINDAN SUNULAN TOPLU TAŞIMA HİZMETİ ARAÇLARI
1. Otobüsler (Şehiriçi)*
2. Raylı taşıma sistemi araçları (metro, hafif raylı sistemler, tramvaylar) *
Dip Not: “*” ibaresi bulunanlarda daha önce denetlenmemiş olanlar denetleme kapsamındadır

Yönetmeliğin⁴. Maddesindeki tanımdan anlaşıldığı kadarı ile, “Plan” burada öncelikleri ve hedefleri belirleyen belgedir. Yetkilendirme konusu 13. Maddede, “Bakanlık tarafından ulusal düzeyde yıllık plan hazırlanır ” olarak belirtilmiş bu belgenin bir ‘yönetim planı’ mı olduğu, yoksa bir üst program mı olduğu tartışılabilir. Eğer bu belge bir plan olarak hazırlanacak ise, öncelikle, belirlenen hedeflere varmak üzere izlenecek stratejilerin de, geliştirilerek, bu hedeflere bağlanması belgede yer alan hususun gerçekleştirilmesini çabuklaştırabilir.

Ayrıca, bu belge içeriği ile, Kalkınma Planı ve Mekansal Planlar ilişkisinin de kurulması düşünülmelidir. Bunun için bir proje geliştirilebilir.

2.4. Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Kurulları

Yasa’da öngörülen sürenin uzatılmasıyla birlikte yasanın uygulanabilirliğini denetlemek için her ilde Erişilebilirlik İzleme

ve Denetleme Kurulları(Komisyon) oluşturulmasına karar verildi. Temmuz 2013'te konuyla ilgili genelge çıkarıldı. Yedi kişiden oluşan kurulların beşi kamudan ikisi ise sivil toplum örgütlerinden oluşuyor. Bu kurullar şikayet üzerine ya da resen denetim yapacak ve ceza kesecekti. Basında bu konuda genelde 'pembe haber' veriliyor. İzleme ve denetleme komisyonları yazıldığıında internette karşılaşılan haberler daha çok sekiz ilden haberler olarak yoğunlaşmakta. Bunlar alfabetik sırayla: Bayburt, , Çorum, Erzincan, Kars ve Kayseri, Kilis , Sakarya ve Zonguldak.Haberler Yönetmeliğin yürürlüğe girip, Komisyonların kurulmasını izleyen 2014 yılı Ocak ve Şubat aylarında yoğun. Komisyonlar toplanmaya başlamış; "komisyonlar kuruldu, yakında denetlemelere başlanacak" . Komisyon toplantılarında alınan kararlar çok benzer: "...her türlü binanın, taşıtların, parkların engelli vatandaşlar için ulaşılabilir olması ve denetleme yapılması gerekliliği..." gibi. Kısacası, zaten 8 yıldır alınmış kararların ısıtılıp ısıtılıp servis edilmesi tekrar gündemde. Kilis İzleme ve denetleme Komisyonu Ocak 2014'te 3 kez toplanmış ve 2015'te yapılan yerel seçimlerde oy kullanılacak binaları öncelikli konu olarak görüşmüş. Engelli vatandaşların da oy kullanabilmeleri için 66 adet okulu denetlemişler, hedefleri de, Kilis İlindeki tüm okulları denetlemek.

Tablo 7: Komisyon'da Denge

2.5. Ek Süre Verilmesi, İdari Para Cezasının Uygulanması ve Kullanılması

Yönetmeliğin 17. Maddesine göre, Komisyon yaptığı izleme ve denetleme sonucunda, talep üzerine veya resen

ilgili belediye ve kamu kurum ve kuruluşları ile umuma açık hizmet veren her türlü yapı ve açık alan malikleri ile toplu taşıma araçlarının sahiplerine eksikleri tamamlaması için 7 Temmuz 2015 tarihine kadar uygun ek süre verebilmektedir. Yönetmeliğin 18. Maddesine göre, Toplumun kullanımına açık, “Umuma açık” hizmet veren her türlü yapı ve açık alan ile toplu taşıma taşıtlarının sahibi olan gerçek ve özel hukuk tüzel kişilerine her bir tespit için bin Türk Lirasından beş bin Türk Lirasına kadar idari para cezası uygulanması yolu açıktır. Ancak, bu şekilde bir yıl içinde uygulanacak idari para cezasının tutarı ellibin lirayı geçemez. Büyükşehir belediyeleri, belediyeler ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarının yetki ve sorumluluklarındaki mekanlar için ise, her bir tespit için beşbin Türk Lirasından yirmibeş bin Türk Lirasına kadar idari para cezası uygulanması yolu açıktır. Bu kurum ve kuruluşlara bu şekilde bir yıl içinde uygulanacak idari para cezasının tutar sınırı beşyüz bin lira olarak belirlenmiştir.

Yönetmeliğin ekindeki, ek-1, ek-2, ek-3 cetvelleri dikkate alınarak komisyon tarafından hazırlanan rapor gereği için il müdürlüğüne gönderilmekte; bu rapor doğrultusunda il müdürünce ceza miktarı belirlenmektedir.

İdari yaptırım kararı ise, “7201 sayılı Tebligat Kanunu hükümlerine göre ilgiliye tebliğ edilir.” Hükmüne bağlanmıştır.

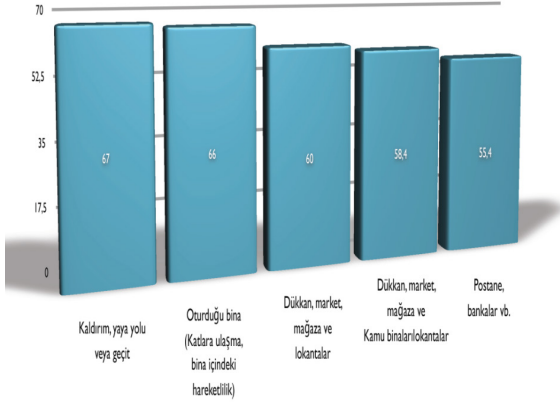
Belirtilen kurullar illerde ve bir çok ilçede kuruldu, izleme-denetleme sürecine göre, söz konusu mekanlar yürürlükteki erişilebilirlik izleme formlarına göre kontrol edilmelidir. Nereler kontrol edildi; bu kontrollerin sonucu ne oldu? ;Ne kadar para cezası kesildi?; Ne kadar sabit ve hareketli mekan(bina/kentsel dış mekan/ taşıt) onay gördü?; Eksiklikleri görülenlere ne kadar ek süre verildi?.. soruları sürecin sağlıklı işleyip işlemediğine değinen sorulardır.

Bu konudaki sürecin incelenmesi sonucunda elde edilen bulgu, denetlemeden sorumlu erişilebilirlik izleme ve denetleme kurulları'nın ceza verme yetkisi olmasına rağmen ne kamu ne de

özel kurumlara ceza kesmediğinin ortaya çıkmasıdır.

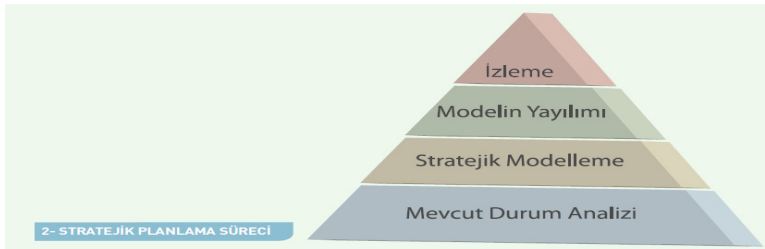
Bu Kurullar ceza yerine, ilk 1,5 yılda sadece 4370 yere ceza erteleme kararı vermiştir (TOHAD,2015).

Tablo 8: Fiziksel çevre düzenlemelerinin engelli bireyin kullanımına uygun olmadığını düşünenler, 2010Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Stratejik planı(2013-2017)

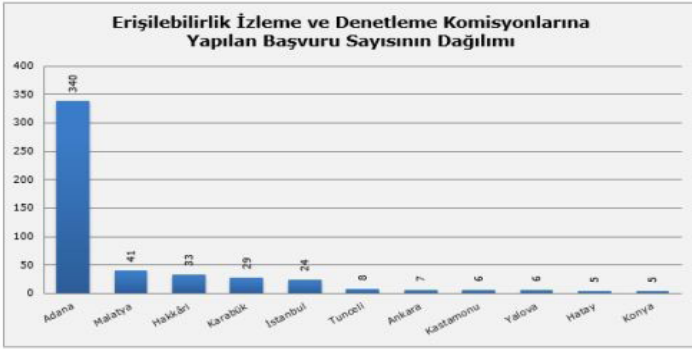

ASPB izleme denetleme yükümlülüğünü ne kadar vizyon-misyon-amaç-hedef-strateji silsilesine uyumlamıştır; 2013-2017/2023 Stratejik Planı'nda ne kadar yer vermiştir...

Tablo 9: 2010Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Stratejik planı(2013-2017)-Plan süreci

Tablo:10:Komisyonlara Yapılan Başvuru Sayısı Dağılımı,TOHAD,2015

Grafik 2-2: Erişilebilirlik izleme ve denetleme komisyonlarına yapılan başvuru sayısının dağılımı²

Toplumsal Haklar ve Araştırmalar Derneği'nin (TOHAD) Sabancı Vakfı desteği ile yürüttüğü Engelli Hakları İzleme çalışması kapsamında da, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na denetleme kurulları ile ilgili bilgi edinme kapsamında sorular yöneltilmiştir.

Alınan cevaba göre Engelli İzleme Denetleme Kurulları kuruldukları günden 31 Aralık 2014'e kadar **hiçbir kuruma ceza kesmemiş**. Kurullara 531 kişi şikayette bulunmuş, ancak kurullar ceza kesmek yerine 4370 yere **ceza erteleme kararı vermiş**.

Tablo 11: Komisyonların Aldığı Karar Sayısı,TOHAD,2015

TOHAD(Toplumsal Haklar ve Araştırmalar Der.) Genel Sekreteri Hakan Özgöl; “Burada bir bürokrasi dayanışması var. **Komisyonların bağımsızlığı** da tartışmalı. Kamu üye sayısı STK temsilcilerinden fazla. Sözsüz bir anlaşmayla devlet kurumlarına ceza kesmemişler. Bazı illerde kurullar hiç toplantı bile yapmamış. İstanbul gibi büyük bir ilde sadece 49 yere ceza kesilmiş.” Belirmesini aktarmaktadır.

ceza tutarları - ödenmesi-vergiler ilişkisi kurulduğunda, tahsil edilen idari para cezaları nın genel bütçeye gelir kaydedilmesi; bunun belli bir süreçle, erişilebilirlik ile ilgili projelerde kullanılmak üzere, AvSPB’na aktarılması öngörölmüştür. Bu ‘havuz yönetimi’nin Őeffaf olarak, açıklanması ve izlenmesi önemlidir.

2.6. Gecikme’ye Karşı Suç Duyurusu Hakkı’nın Kullanılması

Anayasamızın ve yasalarımızın birey olarak vatandaşlara tanıdığı erişilebilirlik konusunda, engelleri kaldırmayan belediyelerle ilgili suç duyurusunda bulunulabilmektedir. Bu, yönetimin sorumlulukları kapsamındaki görevi suiistimal ve ayrımcılık kapsamında bir duyuru olarak, Őikayetçi olan her vatandaşın hakkıdır.

Engellilerin kentsel yaşam içinde yer alabilmeleri, çalışma ve eğitim konularında, yaşama katılabilmeleri, erişilebilirliğn yerine getirilmesi ne bağlıdır. Yerel yönetimler ,ister büyükşehir ister il belediyeleri olsun,yasa gereği kentleri ve binaları engelsiz ,erişilebilir yapmak zorunda olmalarına rağmen, birkaç belediye dışında, yasal yükümlölüklerini yerine getirmemekte, TSE standartlarını uygulamamaktadır. Yapılan uygulamaların da hepsi doğru uygulama olmamaktadır. Bu konuda, yönetici ve uygulayıcı sorgulanmıyor. Bu durumda suç duyurusunda bulunulduğu haberi ile ilgili iki haber aşağıda yer almaktadır(Tablo 12ve 13)

Engellilerden suç duyurusu

Engelsiz Hayat ve Dayanışma Derneği, kamuya açık yerlerin ve toplu taşıma hizmetlerinin 7 Temmuz'a kadar engellilerin erişimine uygun hale getirilmesine ilişkin kanunun gereğini yapmadıkları gerekçesiyle bazı belediye yöneticileri hakkında suç duyurusunda bulundu

Engelsiz Hayat ve Dayanışma Derneği, "Engelliler Hakkında Kanun"la, kamuya açık yerlerin ve toplu taşıma hizmetlerinin, 7 Temmuz'a kadar engellilerin erişimine uygun hale getirilmesine ilişkin maddelerin gereğini yapmadıkları gerekçesiyle, Ankara Büyükşehir Belediyesi ile 4 ilçe belediyesinin yöneticileri hakkında suç duyurusunda bulundu.

Dernek kurucusu Adem Kayımcı, suç duyurusunda bulunmadığından sonra, bazı dernek üyeleriyle Ankara Adliyesi önünde basın açıklaması yaptı.

"Milletin engelli üyelerinde ev hapsetme berrak. Acunata değil, hapsetme evi katilim insiyer" diyecek açıklamasına başlayan Kayımcı, 2003'ten itibaren "Engelliler Hakkında Kanun'un, belediyeler ile kamu

kurumlarına, kamuya açık her türlü yerin ve toplu taşıma hizmetlerinin, engellilerin erişimine uygun hale getirilmesine ilişkin kanunun gereğini yapmadıkları gerekçesiyle, bazı belediye yöneticileri hakkında suç duyurusunda bulundu.

Bu kanun, diğer kanunların hâlen uygulanmadığına ilâde edilen Kayımcı, bu şartları yerine getirilmeden, demokrasileri uygulamaz, belediye başkanları ile diğer yetkililer hakkında "görevi ihmal" ve "görevi ihmal" suçlarından soruşturma işkayetleri başlatılmaları belirdi.

"Hayata katılmıyoruz"

Kayımcı, soruşturmadaki olmayan engellilerin erişimine alınmadığına, iş ve sosyal hayata katılmadığına diğer gerekçeler, engelsiz yaşamın erişilebilirlik konularının uygulanması için her kurum ve kuruluşun sorumlu olduğu gerekçesiyle suçlandı.

Bir basın açıklamasına katılan Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Fikret Özyurt, Üçüncü Prof. Dr. Hakkı Karlıoğlu ile belediyelerin, markaların her birinin için erişilebilir olmasına için bilimsel araştırmaları yapıldı.

Bir basın açıklamasında, Engelliler Konfederasyonu ve Altınokta Körler Derneği yöneticileri ile dernek üyeleri, "Çocuklar yollarında engelliler", "Çocuklar yollarında engelliler", "Engelsiz bir yaşam engellilerin hakkıdır" sloganları attı.

Büyükşehir ve 5 belediye

Suç duyurusu dilekçesinde, Ankara Büyükşehir Belediyesi ile Altınokta, Çankaya, Keçiören, Mamak ve Yatağanlı belediyelerinin sorumlularının, Türk Ceza Kanununa "görevi ihmal" ve "ayrımçılık" suçlarını işlediği savunuldu.

Tablo 13: Suç Duyurusu Haberi Hürriyet Ankara 13 Ağustos 2015 Hürriyet Ankara [Haberler](#) > [Ankara](#) > Engelsiz yaşam için suç duyurusu Engelsiz yaşam için suç duyurusu Sedat CENİKLİ 16 Ağustos 2015

Başkent'te engelliler, Büyükşehir ve 5 ilçe belediyesi hakkında 5378 sayılı Yasa kapsamında yapılması gereken erişilebilirlik düzenlemelerini tamamlamadıkları gerekçesiyle 'ayrımçılık' ve 'görevi ihmal' suçlarından suç duyurusunda bulundu.

Engelsiz Hayat Dayanışma Derneği öncülüğünde bir araya gelen Engelliler Konfederasyonu, Altınokta Körler Derneği, Altınokta Körler Hizmet Vakfı ve Altınokta Ankara Şubesi yöneticileri,

belediyeler hakkında Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı'na yaptıkları suç duyurusunun ardından adliye önünde basın açıklaması yaptı. 2005 yılında çıkan yasanın 10 yıl ertelenmesine rağmen gerekli düzenlemelerin yapılamadığını ifade eden Engelliler Konfederasyonu Başkanı Turhan İçli, şunları söyledi:

“Belediyelere verilen süre 7 Temmuz 2015’te doldu. Ancak bütün süre uzatmalarına rağmen birçok belediye, kanunun gerektirdiği çalışmaları yapmadı. Çukurlar, gelişigüzel dikilmiş levhalar, direkler var. Sarı çizgiler engellilerin erişimine uygun olmadığı gibi hayati tehlike oluşturuyor. Toplu taşıma araçları hala uygun değil.”

BAKANLIKLAR SESSİZ ŞEYTANI OYNUYOR

Belediyelerin yanı sıra kamu kurum ve kuruluşlarında gerekli düzenlemeyi yapmayan bakanlıkları da eleştiren Engelsiz Hayat Dayanışma Derneği Başkanı Adem Kuyumcu ise şöyle konuştu:

“Engellilerin hayata tutunmasının birincil koşulu mimari engellerin aşılması. Maalesef 10 yıl gibi uzun bir süre yanlış yapılanmayla, belediyeler süreyi harcadı ve görevlerini ihmal etti. Belediye başkanları ile fen işleri, park bahçeler, imar, ruhsat, zabıta müdürleri bu ihmalden sorumludur. Yerel yönetimlerin yanı sıra tüm bakanlıklar, sessiz şeytani oynamaya devam ediyor. Bundan sonra umarım uyanır ve bir arada olmak için engelleri kaldırırılar. Türkiye'nin her yerinde sivil toplum kuruluşları ve bireysel olarak suç duyurularına devam edeceğiz. Çünkü bu durumun soruşturulmasını, görevini ihmal edenlerin işine son verilmesini istiyoruz.”

ENGELLİLERE AKADEMİSYEN DESTEĞİ

Engellilere destek veren Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nden Prof. Dr. Hülagü Kaplan da Ankara'daki belediyeler hakkında bireysel suç duyurusunda bulundu. Kaplan, “Yerel yönetimlerimiz, bu konuda dernek, konfederasyon ve üniversitelerle birlikte işbirliği yapıp, çözüm üretebilirler. Kanunla getirilen hükümlerin yerine getirilmemesinden şikayetçiyim” diye konuştu.

En çok şikayet, kullanılması gereken malzemelerin başında kılavuz iz için öngörülen bir çok malzeme olmasına rağmen, bunlardan, ortam koşullarına göre daha çabuk yıpranan ve

sonucunda kendisi engel potansiyeli oluşturan malzemenin, ortam koşullarına bakılmaksızın, her yerde kullanılmasıdır (Kaplan, H. , Yüksel, Ü., Gültekin, A. B., Güngör, C., Karasu, N., Çavuş, M., (editör) (2009)

Doğru malzemenin doğru yerde ve doğru uygulama ile kullanılmamasından kaynaklanan sorunlardan birisi olan malzemenin her koşulda kaymaz olması: kaymazlık, TS ISO 23599: Görme Engelli veya Az Görenler İçin Yardımcı Ürünler –Hissedilebilir yürüme yüzeyi işaretlerinde tanımlanmıştır. Bu standardın amacı, görme özürlü veya az gören kişilere yönelik hissedilebilir yürüme yüzeyi işaretleri (HYYİ) için gerekli şartların oluşturulmasıdır. Bu standardta, belirli tehlikelere karşı uyarıcı yüzey ve kılavuz yüzey olmak üzere iki tip HYYİ tarif edilmiştir. Her iki tip yüzey kapalı mekânlarda ve açık alanlarda, yol bulma için yeterli ipucu olmadığı veya özel tehlike durumlarında yapıyı çevrede kullanılabilir. Bu TS ile ilgili olarak, TS’de madde başlıklarında yazıldığı gibi,:

3.1. Genel prensipler: Bütün Hissedilebilir Yürüme Yüzeyi İşaretleri **kaymaz** olmalı,

4.4.Malzeme bilgisi: HYYİ’ler dayanıklı malzemelerden üretilmeli, **kaymaz** olmalıdır.

Toplumun genel kullanımına açık, özellikle alışveriş merkezleri (AVM) projelerinde halen ruhsatlandırılarak, kullanılabilecek malzemeler granit, mermer ve diğer ‘kayar’ malzemeler söz konusu olduğunda, aşağıdaki gibi ilan ve reklamları görmek, hem ‘ceza’ konusunda, hem de ‘malzeme konusunda izleme-denetleme sürecinin, araştırma-geliştirme ile ilişkilendirilmesi konusunun da, eğitim gibi, düşünülmesi gerektiğini akla getirmektedir.

“Islak Zemin Kaydırmazlık İşlemi”
“Kaydırmaz Tabelası Yaptırmakla Cezadan Kurtulamazsınız!
Zemin Döşemesini Değiştirmeyin, Kaydırmaz Solüsyon
Kullanın Ceza Ödemeyin”

Engelsizlik için, erişilebilirlik kanunu ve ilgili yönetmeliğinin uygulanmasında her kurum ve kişi üzerine düşen sorumluluğun farkına vardırılmalıdır. Sorumluluğunun gereğini yerine getirmeyenlere yasal yaptırım yolu'nun açık olması; kurumsal veya bireysel suç duyurusunda bulunulabilmesi, engelsiz mekanların düzenlenmesi için bir ‘katılım’dır. Bu katılımın, süreçte bir bileşen olarak, hedefine varabilmesi için, hem herkesin bu hakkın farkında olması, hem de, bu konuda karar vericilerin konuyu titiz incelemesi, izleme-denetleme sürecinin bu bileşenini güçlendirir.

2.7. Sürecin Ülkesel Boyutta İzlenmesi

Yönetmelikte belirtildiği gibi, “Kamu kurum ve kuruluşlarına ait mevcut resmî yapılar, mevcut tüm yol, kaldırım, yaya geçidi, açık ve yeşil alanlar, spor alanları ve benzeri sosyal ve kültürel alt yapı alanları ile gerçek ve tüzel kişiler tarafından yapılmış ve umuma açık hizmet veren her türlü yapılarda erişilebilirlik standartlarının uygulanmasının takip edilmesi” Ulusal erişilebilirlik izleme sistemi kurularak gerçekleştirilmektedir.

Mekan, sabit veya hareketli, her an dönüşüme açıktır; bu bakım-onarım vb. sonucu kısmen veya yenilenme sonucu tamamen olabilir. Bu dinamik ve akışkan durumun izlenmesi ve üst yönetimi konusu gündeme getirilerek, tartışılmalı; en uygun yöntemin uygulanmasına çalışılmalıdır.

TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunun Engelli Hakları Konusunda Raporu

Yakın zamanda, verilen sürenin sona ermesinin hemen öncesi, yaptığı çalışma”Engelli Hakları”Raporu olarak yayınlanmıştır.

“Komisyonun yerinde incelemelerinde fiziksel erişilebilirlik konusunun yeterince çözümlenmediği görülmüştür. Kanun’un öngördüğü sürenin 1 yıl uzatılması üzücü olmuştur. Yeni süre 7/7/2013’te sona ermektedir ancak geçen 8 yıl içerisinde ne yazık ki istenen düzeyde bir değişim gerçekleşmemiştir” Bu konudaki sıkıntılar Raporda başlıkları ile : **Bütçe sıkıntısı, Fiziksel imkansızlık, Belediyelerin özensiz yaklaşımı, Farkındalık eksikliği** olarak belirtilmektedir. (TBMM, İHİK,2013)

3. Sonuç: Değerlendirme ve Öneriler

Yapılan değişikliklerle 5378 sayılı yasanın geçici 2 ve 3. maddelerinde bir düzenleme yapılmıştı. Bu düzenlemeler yetersiz olmakla birlikte ileri bir adım sayılabılırdi. ancak, düzenlemenin geçici maddede yapılması yerine, 5378 sayılı yasaya kapsamlı bir madde ekleyerek, ‘geçiciliği’, diğer anlamda, belirsizliği ortadan kaldırmak gerekmektedir.

Cezanın gecikme ile birlikte daha etkin arttırımı sağlanmalı, bunun yanında ceza- ödül dengesi etkin olarak kurulmalıdır. Özendirici uygulamalar, kampanyalar; toplumsal farkındalık ve eğitim..özellikle mesleki eğitim ve üniversitede eğitimin verilmesi mutlaka sürecin bir bileşeni olarak ilgili kurum ve kuruluşlar tarafından eşgüdümlü olarak, etken duruma getirilmelidir. Diğer öneriler :

▪ Eğitim eksikliğinin giderilmesi

Erişilebilirlik dendiğinde,konuyu ekerleklili sandalye kullanan kişiler için düzenlenmesi gereken ‘rampa’ ve görme engelliler için düzenlenen’kılavuz iz’e indirgemek, hele kılavuz iz’in malzeme renginin gerekçesini anlamaksızın, ‘sarı şerit’gibi nitelemek,bu konudaki eğitim eksikliğimizi de göstermektedir.

▪ Proje eğitimi

Üniversite eğitiminde engelsiz mekan düzenlemesi ve erişilebilirlik konusunda sadece dersaçmak ile yetinilmemeli; projelerde ve

uygulamaya dönük ödevlerde konunun gereğince işlenmesi önemlidir. Eğitiminde bu konuda yeterli bilgilenmemiş, en azından konunun önemi kavratılmamış mezun teknik kademelerde yer aldığı ve/veya söz konusu kurullarda görev aldığı sorunun daha büyümektedir.

İç hizmet eğitimi gibi bir sürecin bu konuda başlatılması sağlanmalıdır. (Anadolu Ü.,2013)

▪ **MEB , Halk eğitim vd eğitim**

Çocuklar ilkokullardan itibaren birlikte yaşam dersleri olmadığı için engelli ve yaşlıları acınacak ve bir yerde ya da evde kapalı kalması gereken zavallılar olarak görüyor. Bu da gerek mimari çevreye katılım için yapılması gerekenler noktasında, gerekse eğitim, iş hayatı, sosyal hayat içinde birlikte yaşamak yerine ötekileştirmeyi devam ettiriyor.

▪ **Denetleme ve ruhsat verilmesi**

Konu kapsamındaki her tür projenin onaylanması engelsiz tasarımı içeren 'herkes için Tasarım' ilkeleri ve yürürlükteki standartlara göre yapılmalıdır.

.Belediye tasarımları kanunlara uygun görüp ruhsatlandırıyor ama denetimini yapmıyor. (Sudaş,İ., 12 Şubat 2014, <http://www.arkitera.com/haber>

▪ **Merkezi Yönetim ve Yerel Yönetim binaları'nın ruhsatlandırılması**

Yeni yapılan merkezi yönetim binalarında da erişilebilirlik koşul ve kuralları uygulanmamaktadır.

Tüm kamu kurum ve kuruluşlarının, hizmet binası olarak kiralayacakları bina ve geçiş alanını öncelikle erişilebilirlik yönünden sorgulamak üzere teknik şartname hazırlaması, buna göre ihaleye çıkması sağlanmalıdır.

Yerel yönetimlerin büyük çoğunluğu kendi uygulamalarında da, ruhsatlandırmalarda da, yasa hükümlerini uygulamamaktadır.

Kamu binalarında, son yıllarda engelli erişimi ile ilgili düzenlemeler yapılmaktadır. Ancak çok azı doğru detay ve malzeme ile uygulanmaktadır. Bu durum, her ne kadar standartlar belirlenmiş olsa da, eğitim eksikliği, denetim eksikliği, denetim yapanın konuya hakimiyeti, hatalı yapılan uygulamaların kafa karışıklığından kaynaklanmaktadır.”

▪ Erişilebilirlik projeleri

Yapılan projeler sonuçsuz kalıyor. Örneğin Ulaşılabilirlik Destekleme Projesi (UDEP) 2012, 2013 kapsamında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Türkiye’de 7 ilde pilot çalışmalar yapmak için bu illerin valileri ve belediye başkanları ile sözleşme yaptı ve finansal destek sağladı. 1 yıl süreli olan bu projede bile maalesef toplantılar dışında bir ilerleme olmadı. Yapılan birkaç düzenleme de yanlış yapıldı ve süre bitti.

Erişilebilirlik kurallarına ve yasal hükümlere öncelikle kamu’nun uyararak, özel’e ve bireylere örnek olması beklenir. Bu konuda, 5378 sayılı kanunun yürürlüğe girmesinden itibaren, merkezi yönetim ve yerel yönetim kurum ve kuruluşları tarafından yapılan ve yaptırılan yapılar için hazırlanan proje ve teknik şartnamelerde erişilebilirlik standartlarına ne kadar uyulmuştur;

Toplu Konut İdaresi(TOKİ) tarafından yapılan konut, kamu hizmet binası, okul, sağlık tesisi, cami vb. yapılarda kanunun öngördüğü erişilebilirlik kurallarına ne kadar uyulmaktadır.

▪ Eşgüdümlü öncelik

Kamu kurum ve kuruluşlarının erişilebilirlik olumlu örnekleri oluşturabilmeleri için söz konusu yasal hükümleri yerine getirmeleri gerekliliği yine kamu tarafından kendilerine ‘hatırlatılmalı; programlarına almaları teşvik edilmelidir. Bunun yerine getirilmesi için başkalarının başurması beklenmemeli; bu

kurum ve kuruluşlar kenleri girişimde bulunmalıdır. Bunun için, Aile ve sosyal Politikalar Bakanlığı , devletin denetim organları ile ve gerekirse, teknik denetimde, mali denetimde olduğu gibi, özel sektör ve üniversiteler dahil ,araştırma kurum ve kuruluşları ile işbirliği yapmalıdır.

Bu konuda illerde öncülüğü valiler, önce kendi binalarından, özellikle Vali Konağından başlayarak, il için örnek oluşturabilir.

Tüm Kamu kuruluşları ‘kamu’nun erişilebilirliğinin sağlanması için, bütçelerinde ve stratejik planlarında engelsiz erişilebilir kentsel düzenlemeler için ödenek ayırmalıdır.

Kalkınma Ajansları gibi proje kabul eden kuruluşlar için bu konuda genel bir program oluşturulabilir.

▪ İzleme

Yıllık olarak resmi kurumlar engelleri kaldırmak/engelsiz mekan için ne kadar(bina/m2/donatı) çalışma yaptı denetlenmeli; bunun için de yıllık hedef programlarına konulmalıdır.

AvSPB izleme denetleme yükümlülüğünü vizyon-misyon-amaç-hedef-strateji silsilesi ile uyumlmalıdır.

2013-2017/2023 Stratejik Planı izleyen planda, engelsiz mekan ve erişilebilirlik konusuna , şimdiki planda olduğundan daha önem vererek, layığı ile yer verilmelidir.

Şimdiki Stratejik plan da bu yönde elden geçirilmeli ve revize edilmelidir.

▪ Konfederasyonların katılımının güçlendirilmesi

Yönetmelikte Komisyonların üyelerinin belirlenmesine ilişkin; engelli temsilcileri sayısı, temsil niteliği, toplantı çoğunluğunun sağlanmasında Konfederasyon temsilcilerinin durumunu ilgilendiren; ayrıca üye niteliklerini belirleyen, dengesizlikler giderilmelidir.

Engelli konfederasyonlarının maddi anlamda güçlendirilmesi; bu konfederasyonların uygun yöntemlerle engelli kişilere ve toplumun geneline ulaşabilmelerine yardım edilmesi TBMM İHİK Raporunda yazılıdır. (TBMM İHİK,2013) Bu konuda girişim başlatılmalıdır.

Tablo 14: Figür_Zemin ilişkisinde Zemin'in etkisinin kavranması

Figür ile İlişkilendirilmesi Bütün bu söylediklerimizi zemin-figür ilişkisi benzetimi ile soyutlandırabiliriz. Zemin, iki boyutlu durumdan, derinlik ile ele alınma durumuna getirildiğinde, zemin ortam anlamını kazanarak, figürü her yönden çevreler (Tablo 14).

Bu figür-zemin ilişkisini konumuza uyguladığımızda, figür objeleri betimliyor ve objeler de engelliler olursa, zemin, ortam anlamında daha belirginleşir ve ortamın yönetimi anlam kazanır.

Erişilebilir, engelsiz kentlerde erişebilir ve engelsiz yaşamak için sadece engelliler değil herkesin çaba göstermesi 'herkes için tasarım' kurallarına göre düzelemelerin yapılması, için öncelikle anlayışta, düşüncede değişim gereksinimi söz konusudur.

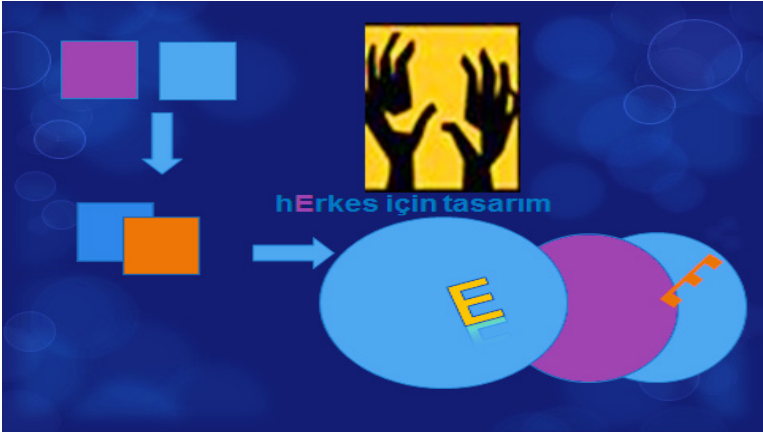
Mekanların erişilebilirliği mekanın engelsiz düzenlenmesmekanın

engelsiz düzenlenmesine çağdaş kentli hakları kapsamında, insan odaklı, bilgi ve yaptırım ile, eğilmemiz gerekiyor. İnsanca yaşamak, kentsel mekanlardan engelsiz yararlanmak hakkı bir medeni haktır.

2012’de TBMM tatile çıkmadan önce bir kanun çıkarılarak 3 yıllık bir erteleme kabul edilmiş idi... Şimdi, 1 Kasım 2015 ile başlayan süreçte, Yeni meclisin ilk görevlerinden birisi 5378 uyarınca erişebilirliğin sağlanmasına yönelik hükümlerin gerçekleştirilmesini sağlamak olmalıdır.

Son söz: Figür’ü figüran olarak görmeyen bir anlayış ve uygulama zemini: ‘herkes için engelsiz tasarım’ ortamı daha fazla zaman kaybedilmeden, sağlanmalıdır.

Toplam ortam kavrandığında, izleme-denetleme sürecinin yönetim anlayışında da değişim olacağını düşünmekteyim.

Kaynaklar

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı(2010) Stratejik planı(2013-2017)

Anadolu Üniversitesi(2013) Herkes İçin Tasarım : Müfredatı Geliştirme Çalıştayı, Eskişehir.

Kaplan,H. , Yüksel,Ü., Gültekin, A. B., Güngör, C., Karasu, N., Çavuş, M., (editör)(2009)Yerel Yönetimler İçin Ulaşılabilirlik Temel Bilgiler Teknik El Kitabı, Başbakanlık Özürlüler İdaresi genel yayın no:49, ISBN:978-975-19-4679-9, Anıl Matbaacılık,Ankara. Kitap Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından yeniden basılmıştır(3. Basım: 2012).

Kaplan, H., Öztürk, M. (2004) Engelliler, Kamu Mekanı ve Engelsiz Tasarım :Kamusal İç Mekanlarda İncelenmesi İçin Bir Çerçeve, Planlama, 2004 / 2 ,ss. 67-74.

Sudaş,İlknur,12 Şubat 2014, Erişilebilirlik mi Dediniz? http://www.arkitera.com/haber/19622/erisilebilirlik-mi-dediniz_

TOHAD((2014) Mevzuattan Uygulamaya Engelli Hakları İzleme Raporu 2013,Hermes Tanıtım Ofset,İstanbul, 2014.

TOHAD((2015) Mevzuattan Uygulamaya Engelli Hakları İzleme Raporu 2014,Hermes Tanıtım Ofset,Ankara, 2015

Türk Standardları Enstitüsü (2012) TS ISO 23599: Görme Özürlü Veya Az Görenler İçin Yardımcı Mamuller - Hissedilebilir Yürüme Yüzeyi İşaretleri.

Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu(2013), 24. Dönem 3. Yasama Yılı 2013-Engelli Hakları İnceleme Raporu

Erişilebilirlik İzleme Ve Denetleme Yönetmeliği, Resmi Gazete Sayı:28713, 20 Temmuz 2013

ENGELLİLİĞE YAKLAŞIMDA GÜÇ ODAKLI PARADİGMADAN, İNSAN ODAKLI PARADİGMAYA GEÇİŞ

AV. Turhan İÇLİ

Paradigma nedir? Paradigma kavramı, 20. yüzyılın sonlarında ilk kez bugünkü anlamıyla Amerikalı felsefeci Tomas Kunt tarafından kullanılmıştır. Bakış noktamıza göre biçimlenen ve hiyerarşik bir değerler dizgesi oluşturan en temel düşünsel dayanağı ifade etmektedir. Bir bakıma, evrene, topluma ve insana bakış açımız; onları kavrama ve anlamlandırma biçimimiz olarak özetlenebilir.

Toplumların gelişiminde her dönemin ya da çağın bir paradigması vardır. Ortaya çıkan tüm soru ve sorunlara bu paradigmadan yola çıkarak ve ışık alarak yanıt veririz. Bu nedenle paradigma sorunlar demetine verilen ortak yanıt olarak da tanımlanmaktadır.

Kuşkusuz, paradigma, gökten zembille inmez. Toplumun derinliklerinde, üretim süreçleri içerisinde yavaş yavaş ve sessizce filizlenir.

Toplumun bir yapıya benzetirsek, alt-yapı, ekonomik temel, üst-yapı ise, örgütsel ve düşünsel değerler sistemini ifade eder. Ekonomik temel deyince, üretim, tüketim, değişim ve bölüşüm ilişkiler yumağını anlıyoruz. Bu yumağı oluşturan ipin ucu üretimdir. Onu sırasıyla tüketim, değişim ve bölüşüm izler. Yani biz ilişkiler yumağını sarmaya üretimle başlarız. Diğer tüm ilişkiler, üretimin üzerine sarılır.

Ekonomik alt-yapı, üzerinde biçimlenen tüm insan ilişkileriyle birlikte sosyo-ekonomik oluşumu meydana getirir. Bu sosyo-ekonomik oluşumun üzerinde ise, başta devlet olmak üzere siyasal, hukuksal, eğitsel ve kültürel üst-yapı ile bütün bunlara içerik kazandıran değerler sistemi yükselir. İşte bu değerler sisteminin omurgasını oluşturan temel değer, temel düşünsel dayanak paradigmadır. Eşitlik, özgürlük, adalet, kalkınma, ahlak,

tevekkül... hepsi, çağdan çağa, toplumdan topluma egemen olan paradigma örnekleridir.

Henüz, toplumsal farklılaşmaların ve sınıfların ortaya çıkmadığı ilkel dönemlerin paradigması, kan kardeşliği olsa gerekir. Çünkü aynı toteme bağlı topluluk bireyleri, kan kardeşi sayılırdı. Bütün toplumsal ilişkiler, kan kardeşliği paradigmasına göre biçimlenir; topluluk üyeleri birbiriyle eşit görülürdü. Üretim, tüketim, bölüşüm ortaktı. Kamu malı kutsaldı. Topluluğun bir bireyine yapılan saldırı, hepsine yapılmış kabul edilirdi. Bütün değer yargıları, gelenekler, inanışlar, ahlak vb. aynı toteme bağlı topluluğun ortak çıkarlarını korumakla işlevlendirilmişti.

Toplumsal farklılaşma ve sınıflaşmanın tarih sahnesine çıkışıyla birlikte, bütün maddi ve manevi değerler, egemen olan sınıfların elinde toplanmaya başladı. Bu nedenle kan kardeşliği paradigmasının pabucu dama atıldı. Onun yerine, egemen sınıfların egemen konumlarını korumayı ve meşrulaştırmayı amaçlayan çıkar ve güç odaklı bir paradigma yerleşti. Artık her şey, güçlülerin gereksinimlerine ve istemlerine göre yeniden tanımlanmak zorundaydı. Gelenekler, görenekler, inanışlar, ahlak ve bütün değer yargıları, güçlülerin çıkarlarını ve konumlarını korumaya hizmet etmek üzere yeniden biçimlendirildi ve içerik kazandılar. Normlara ve standartlara uygun olan, egemen zümrelerin gereksinim ve ölçütleriydi. Bu gereksinim ve ölçütlere aykırı olan her şey, anormal ve standart dışıydı. Hakkılığın kaynağını güç oluşturmaktaydı. Güçlüysen haklısın ilkesi geçerliydi. Egemen güçler, çıkar ve güç odaklı paradigmayı toplumun belleğine ve alt bilincine öylesine yerleştirdi ki, toplumun güçsüzler ve güçlüler olarak bölünmesi ve güçlülerin güçsüzleri yönetmesi doğanın bir yasası olarak benimsendi.

Güç ve çıkar odaklı paradigmanda toplumdaki çeşitlilik ve farklılık yadsınmakta; her şey belirli bir gelir düzeyine, belirli bir boya ve bedensel özelliklere, belirli yaş aralıklarına, insanlığın erkek cinsine, belirli bir sağlık durumuna, belirli bir deri rengine, dahası, belirli bir dinsel, mezhepsel ve etnik mensubiyete göre standartlaştırılmaktadır.

Söz gelişi, köleci kentlerde ve imparatorluklarda yurttaşlık hakkı, sadece özgür sayılan insanlara tanınmakta; köleler, kadınlar ve yabancılar yani toplumun ezici bir çoğunluğu özgür olmadığı için yurttaş sayılmamaktaydı. Bazı “demokrasi”lerde genel oy hakkı bulunmamakta; belirli bir varlık düzeyine sahip olanlar ve sadece erkekler oy kullanabilmekteydiler. Bütün uygarlıklarda yapıların giriş ve çıkışları, kapı yükseklikleri, caddeler, kaldırımlar, genel kullanım alanları, belirli bir boy, beden özelliği ve sağlık durumundaki insanlara göre yapılmıştır. Bazı toplumların kutsal mekânları, dinsel eğitim ve ibadet yerleri, egemen olan din ve mezheplerin inanışlarına göre tasarlanmış ve inşa edilmiştir. Otomobil, çamaşır ve bulaşık makinesi, televizyon, buzdolabı gibi günlük yaşamımızda artık vazgeçilmezimiz olan araç ve gereçler, hep belirli standart ve özelliklerdeki bireylere göre tasarlanıp üretilmektedir.

Oysa çeşitliliği ve farklılığı yüzünden dışlanan, anormal ve standart dışı sayılan bütün bireyleri topladığımızda bunların toplumun ezici bir çoğunluğunu oluşturduğunu, aslında normal ve standart kabul edilenlerin azınlıkta olduğunu rahatlıkla görebiliriz. Güç ve çıkar odaklı paradigma, güçlülerin gereksinimlerine ve ölçütlerine uygun olanın, normal ve standart olduğuna yani kuralın bu olduğuna, diğerlerinin azınlıkta ve istisna kaldığına, maddi ve manevi bütün egemenlik araçlarını kullanarak tüm insanlığı inandırmıştır.

Ancak insanlık, uzun süreden beri, güç ve çıkar odaklı paradigmanın akıl dışı, ötekileştirici ve dışlayıcı niteliğini görmeye ve onunla mücadele ederek insan odaklı paradigmayı egemen kılmak için önemli kazanımlar elde etmeye başlamıştır. Bu mücadelenin birinci evresi, aydınlanma çağı ile birlikte rasyonalist ve hümanist felsefenin insanlığın gündemine gelmesidir. Rasyonalizmin odağında AKIL, hümanizmin odağında ise İNSAN yer almaktadır. Akıl ve insan odaklı yaklaşım, güç ve çıkar odaklı paradigmaya önemli darbeler vurmakla birlikte onu ortadan kaldıramamıştır. Karın maksimizasyonu yasasına

dayanan kapitalizm, güç ve çıkar odaklı paradigmayı yeniden ıslah etmeyi ve egemen kılmayı başarmıştır. Kapitalizm, güç odaklı paradigmayı, demokrasi ve insan hakları gibi kavramlarla yaldızlayıp makyajlayarak kendisinin insan odaklı bir sistem olduğuna, büyük kitleleri bir süreliğine inandırmıştır.

İnsanlığın eşit ve özgür bir toplum arayışı ve denemeleri, İkinci Evren Savaşı'ndan sonra ilan edilen İnsan Hakları Bildirisi, evrensel insan haklarının genişletilmesi ve yer yer yaşama geçirilmesi için verilen mücadeleler, insan odaklı paradigmanın güç kazanması için önemli bir zemin yaratmıştır.

İnsan odaklı paradigma nedir?

İnsan odaklı paradigma, her şeyden önce, birey olarak insanın; düşüncenin, toplumun ve yaşamın merkezine oturtulmasıdır. Toplumun ve yaşamın tüm alanlarının, başka bir ölçüte göre değil, sadece insanın gereksinimlerine ve özelliklerine göre yeniden planlanması, tasarlanması ve düzenlenmesidir. Toplumdaki çeşitliliğin ve farklılığın kavranması ve programlarda, projelerde, uygulamalarda bu çeşitliliğin ve farklılığın daima göz önünde bulundurulmasıdır. Toplumların, kentlerin, konutların, genel kullanım alanlarının ve ürünlerin; çocukların, gençlerin, yaşlıların, kadınların, göremeyen, işitemeyen, yürüyemeyen, bazı organlarından yoksun olan veya bu organlarını kullanamayanların, çok uzun veya çok kısa boyluların, farklı inanışta ve etnik yapıda bireylerin varlığı dikkate alınarak yeniden tasarlanması ve üretilmesidir.

28 Ekim 2009 tarihinden beri ülkemizde de yürürlükte bulunan Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi, “Evrensel Tasarım” kavramını tanımlayıp gündeme taşıyarak insan odaklı paradigmaya geçiş için önemli bir aşamaya işaret etmiştir. Sözleşmede “Evrensel Tasarım” kavramı şöyle tanımlanmaktadır:

“Evrensel tasarım: ürünlerin, çevrenin, programların ve hizmetlerin özel bir ek tasarıma veya düzenlemeye gerek duyulmaksızın, mümkün olduğunca herkes tarafından kullanılabilir şekilde tasarlanmasıdır.”

Sözleşme; ürünlerin, çevrenin, programların ve hizmetlerin, herkes tarafından kullanılabilir bir biçimde tasarlanmasına vurgu yapmakla toplumdaki çeşitliliğe, farklılığa, bireyin gereksinimlerine ve özelliklerine dikkat çekmektedir. Böylece insan odaklı paradigmanın bir tanımını vermektedir aynı zamanda. Her şeyin herkes için tasarlanması ve yaşama geçirilmesi. Herkes için toplum, herkes için kent, herkes için konut, herkes için ürün... Kuşku yok ki, “herkes” kavramı, her tür çeşitliliği ve farklılığı içinde toplumu oluşturan tüm bireyleri kapsamaktadır.

Evensel Tasarım kavramı, insan odaklı paradigmaya, daha somut ve daha zengin bir içerik kazandırmıştır. Önümüzdeki süreç, hiç kuşku yok ki, beş yüz yıl önce başlayan güç ve çıkar odaklı paradigmadan insan odaklı paradigmaya geçişin hızlanmasına tanıklık edecektir. İnsanlık, kapitalist emperyalizmin, aşırı kazanç hırsıyla insanı ezen ve öğüten acımasız işleyişine, doğayı ve toplumu tahrip eden niteliğine karşın güç ve çıkar odaklı paradigmadan insan odaklı paradigmaya geçişin doğum sancularıyla kıvrınmakta; eşit, özgür, bireyin gereksinimlerine ve mutluluğuna odaklanmış bir dünya düzeninin kurulması doğrultusunda ilerlemektedir.

Bu makale, insana özgülenmiş yaklaşımın teorik çerçevesini ve tarihsel temelini oluşturmayı amaçlamaktadır. İnsan odaklı paradigmanın yaşamın çeşitli alanlarındaki görünüşlerini ve uygulamalarını tartışmak daha somut çalışmaları gerektirmektedir. Bu görev, güç ve çıkar odaklı paradigmanın uygulamalarından zarar gören herkesin önünde durmaktadır.

TÜRKİYE'DE ENGELLİLER İÇİN ERİŞİLEBİLİRLİK UYGULAMALARI NASIL ALGLANIYOR?"

Prof. Dr. Nihal MAMATOĞLU

Bu çalışma Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından 2014 yılında gerçekleştirilen "Türkiye'de Engelliler İçin Erişilebilirlik Projesi" kapsamında toplanan verilerden bir kısmını paylaşmak üzere hazırlanmıştır.

Erişilebilirlik Çalışmaları ve İnceleme Alanları

Genel olarak erişilebilirlik araştırmalarına bakıldığında, daha çok belli bir fiziksel, sanal veya hizmet alanının erişilebilir hale getirilebilmesi için ihtiyaç duyulan iyileştirme ihtiyaçlarını tespit etmeye yönelik olarak incelemeler yapıldığı görülmektedir. Söz konusu erişilebilirlik çalışmalarının genel olarak aşağıdaki başlıklarda gerçekleştirildiği görülmektedir:

- Bina ve açık alanlara erişilebilirlik (konut, iş ve alışveriş merkezleri, eğitim, sağlık vb binalar; kent, şehir, bölge vb ölçekteki açık alanlar)
- Ulaşımında erişilebilirlik (Demiryolları, metro, otobüs işletmeleri, hava yolları, toplu taşıma araçları vb. erişilebilirlik)
- Hizmetlere erişilebilirlik (Eğitime, sağlık uygulamalarına, istihdama, adelete, kültürel yaşama, dinlenme, boş zaman aktivitelerine, spor faaliyetlerine, siyasal ve toplumsal yaşam erişilebilirlik)
- Bilgi ve bilişim teknolojilerine Erişilebilirlik (Kamu web sitelerine, internet teknolojilerine, sanal kütüphanelere erişim)

Dünya literatürü değerlendirildiğinde, erişim alanlarının uzman (Örneğin; Chen, Savage, Chourasia, Wiegmann ve

Sesto, 2012; Ferrai, Berlingo, Calabrese ve Reades, 2014), ve kullanıcı (Örneğin; Darcy, 2010; Kung ve Taylor, 2013). gözüyle ya da hem kullanıcı hem uzman (Örneğin; Poldma, Labbe, Bertin, Grosbos, Barile, Mazurik, Desjardins, Herbane, Artis, 2014; Sawadsri, 2012) gözüyle incelendiği çalışmalara işaret edildiği görülmektedir. Örneğin uzman gözüyle gerçekleştirilen çalışmalarda, erişim alanında ihtiyaç duyulan iyileştirmeleri tespit etmek amaçlanmaktadır. Kullanıcı gözüyle ele alınan çalışmalarda ise; hedef erişilebilirlik alanında o alana özgü düzenlemelerle ilgili kullanıcı memnuniyeti, ya da söz konusu erişilebilirlik alanının ne kadar yeterli olduğu konusunda kullanıcı algısının değerlendirilmesidir.

Kullanıcı memnuniyetini, ya da yeterlilik algısını değerlendiren çalışmalar, katılımcı gözlem ve memnuniyet / doyum / yeterlilik anketleri şeklinde iki ayrı yöntemle gerçekleştirilmektedir. Katılımcı gözlem yoluyla; engelli kullanıcılara örneğin bir otel ya da kamu web sitesi gibi bir erişim alanı tüm yönleriyle kullandırılmakta engelli kullanıcının yaşadığı zorluk ve kolaylıklar kayıt altına alınmaktadır. Buna bağlı olarak hedef alanın erişilebilirlik açısından ne kadar yeterli olduğu değerlendirilmekte iyileştirme ihtiyaçları sıralanmaktadır. Anket yönteminde ise; engelli olan ya da olmayan tüm kullanıcılar hedef erişilebilirlik alanıyla ilgili olarak ne kadar memnun olduklarını veya o alanı ne kadar yeterli algıladıklarını anket sorularına verdikleri cevaplarla ifade etmektedirler.

Erişilebilirlik anketleri içinde ele alınan alt başlıklar; araştırmanın gerçekleştiği ülkedeki erişilebilirlik mevzuatı çerçevesinde oluşturulmaktadır. Özetle memnuniyet ya da yeterlilik algısı anketleri aşağıdaki başlıklardan oluşmaktadır (Accessibility Questionnaire Appleshaw and Redenham Parish www3.hants.gov.uk/accessibility-questionnaire by 9th August 2010; City of Rosa California ADA Self Evaluation and Transition Plan Update/Moore Iacofano Goltsman, Inc., 2006; Jamaludin ve Abdul Kadir, 2011; Soltani, Sham, Awang ve Yaman, 2011).

- Erişilebilirlik Politikaları
- Seyahat alanları /Yürüme alanları kaldırım genişlikleri geçişler
- Sinyalizasyon ve işaretleme
- Bina girişi ve içi
- Asansörler
- Park alanları
- Acil durum uygulamaları
- Müşteri hizmetleri (Hizmet personeli)
- Telefon
- Dinlenme odaları
- Açık uçlu sorular (Mevcut problemler / Problemlerin kalıcı olarak çözülmesi önerileri)

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmanın temel amacı, Türkiye genelinde; engelli bireylerin (tekerlekli sandalye, koltuk değneği, baston kullanan, hiç görmeyen veya az gören, işitme engelliler gibi) kamusal alanlarda herhangi bir binaya girerken ve binanın içinde, evinden çıkıp bir yere gitmek istediğinde, yolda, kaldırımda, yaşadığı güçlüklerle ilgili olarak; toplumu oluşturan tüm kullanıcıların genel algısını incelemektir.

Engelli olsun olmasın tüm kullanıcıların, ortak alanlarda, erişilebilirlik ile ilgili algısı ve farkındalığının ölçülmesine yönelik bu araştırma, toplumun erişilebilirlik konusunda dikkatinin çekilmesine ve farkındalığının artırılmasına yardımcı olacaktır. Bu çalışma ile, erişilebilirlik çalışmalarının sadece engelliler için düşünülmüş uygulamalar olmadığını, tüm kullanıcıları ilgilendiren uygulamalar olduğunu altı çizecektir. Engellilere yönelik tüm çalışmalar erişilebilirlik ve evrensel tasarım konularında eğitimin önemine dikkat çekmektedir. Bu araştırma

sonrası yapılacak yeni çalışmalarda bu çalışmalardan elde edilen bilgiler kullanılarak, erişilebilirlik ve evrensel tasarım konularının okula ve eğitim hayatına girmesinin yolu açılacaktır. Ayrıca erişilebilirlik uygulamalarının, tüm toplum için öneminin ortaya konulması, erişilebilirliğin temel bir insan hakkı olduğunun altının çizilmesi, erişilebilirlik ile ilgili olarak yapılacak yeni araştırma ve uygulamalara iyi bir temel oluşturacaktır.

Yöntem

Bu çalışmada Türkiye genelinde erişilebilirlik konusunda gerçekleştirilen uygulamalar ile ilgili olarak halkın farkındalığı ve uygulamaların yeterliliği ile ilgili tüm kullanıcıların algılarının değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu büyüklükte bir çalışma için en uygun yöntem anket soruları ile genel bir alan taraması (*survey*) yapmaktır.

Örneklem

Engelliler İçin Erişilebilirlik Algısı araştırmasının örnekleme, TÜİK tarafından belirlenmiştir. TÜİK örnekleminde, 78 ilde 4990 hane adresler temelinde belirlenmiş ve her asıl adres için 2 yedek hane daha verilmiştir. Her hanede 18 yaşın üstündeki tüm bireyler araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Araştırma sonunda ulaşılan hane sayısı toplam, 3245, toplam görüşme sayısı 4114 'tür. Araştırma örneklemini, %47,5 oranında erkekler, %52,5 oranında kadınlar oluşturmaktadır. Örneklemin %10,7'sini 18-24 yaş aralığı, %19,6'sını 25-34 yaş aralığı, %23,9'unu 35-44 yaş aralığı, %20,1'ini 45-54 yaş aralığı ve %24,5'ini 55 yaş ve üstü bireyler oluşturmaktadır. Katılımcıların %1,2'si yaşlarını belirtmek istememiştir. Araştırma örnekleminde en büyük grubu %33,8 ile ilkokul mezunları oluşturmaktadır. İlkokul mezunlarını sırasıyla lise mezunları (%24,9), ortaokul mezunları (%13,2), üniversite mezunları (%12,8), okur-yazar olmayanlar (%7,5), yalnızca okur-yazar olanlar (%3,4), ön lisans mezunları (%2,2) ve son olarak lisansüstü mezunları (%0,7) oluşturmaktadır. Örneklemin %1,5'i eğitim durumunu belirtmek istememiştir. Örneklemin

%34'ü çalışmakta, %64,6'sı çalışmamaktadır. Çalışma durumunu belirtmek istemeyen kesim ise %1,4'tür. Örneklemin %7,3'ü engelli olduğunu ifade etmiştir.

Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından 2014 yılında gerçekleştirilen 'Türkiye'de Engelliler İçin Erişilebilirlik Projesi' kapsamında geliştirilen 44 soruluk anketin 1 ve 15. Soruları arasında yer alan 11 demografik bilgi sorusu ile 22. ve 37. soruları ve arasında yer alan 17 soru kullanılmıştır. Söz konusu 17 soru 9 erişilebilirlik uygulamasının *katılımcılar* tarafından daha önce görülüp görülmediği, bu uygulamanın ne işe yaradığının bilinip bilinmediğini sorgulamaktadır. 9 uygulamadan 5 tanesi katılımcılara resimler (bu resimler Resim 1, Resim 2, Resim 3, Resim 4, ve Resim 5'te verilmiştir) aracılığı ile sorulmuş, 4 tanesi sözel olarak ifade edilmiştir. Resmi verilen beş uygulama; hissedilebilir yüzey, engelli araç park yeri, bina giriş rampası, engelli tuvaleti ve rampalı liftli otobüs olarak sıralanmaktadır. Diğer dört uygulama ise; görme engelli bireylerin, yaya geçitlerinde karşıdan karşıya geçmesini kolaylaştıran sesli uyarı sistemleri; Otobüs, metro, vapur, tramvay, tren gibi toplu taşıma araçlarında gelinecek durağı haber veren sesli ve görüntülü uyarı sistemi; Kamu hizmetlerine ilişkin web sayfalarında, görme ve işitme engelli bireylerin erişimlerini sağlayan düzenleme (işaret dili çevirisi, yazının sese dönüştürülmesi); Kamu hizmeti aldığınız yerlerde (okul, hastane, emniyet gibi) konuşamayan ve işitemeyen kişiler için işaret dili bilen personelin varlığı olarak sıralanmaktadır.

Bulgular ve Tartışma

Bu çalışmada tüm katılımcılara hissedilebilir yüzey çalışması ile ilgili resimler (Resim 1) gösterilmiş ve bu uygulamayı daha önce görüp görmedikleri, uygulamanın ne amaçla kullanıldığını doğru bilip bilmedikleri sorgulanmıştır. Elde edilen cevaplar bazı demografik değişkenlerle regresyon analizine alınmıştır. Tablo 1.'de de görülebileceği gibi; eğitim seviyesi arttıkça ($t=2,46$;

$p < 0.01$), ailesinde veya çevresinde engelli bir birey veya uzun süreli hareket kısıtlılığı yaşayan biri olması durumunda ($t = 15.83$; $p < 0.00$) ve katılımcının kendisinin bir engeli olması durumunda ($t = 8.67$; $p < 0.00$) daha çok bu uygulamayı gördüğünü ifade ettiği anlaşılmaktadır. Bunun yanında, katılımcıların yaşı arttıkça ($t = 9.16$; $p < 0.00$), büyük şehire gidildikçe ($t = 3,80$, $p < 0.00$), aynı bölgede geçirilen yaşam süresinin uzadıkça ($t = 6,51$; $p < 0,00$) ve gelir arttıkça ($t = 5,98$, $p < 0.00$) resmi gösterilen bu uygulamanın ne için kullanıldığını daha doğru bildikleri görülmektedir.

Resim 1. A. Hissedilebilir Yüzey

Katılımcılara engelli araç park yeri ile ilgili resimler (Resim 2) gösterilmiş ve bu uygulamayı daha önce görüp görmedikleri, uygulamanın ne amaçla kullanıldığını doğru bilip bilmedikleri sorgulanmıştır. Elde edilen cevaplar bazı demografik değişkenlerle regresyon analizine alınmıştır. Analiz sonuçları Tablo 2'de verilmektedir. Buna göre çalışanların eğitim seviyesi arttıkça ($t = 2,36$; $p < 0.02$), ailesinde veya çevresinde engelli bir birey veya uzun süreli hareket kısıtlılığı yaşayan biri olması durumunda ($t = 15.93$; $p < 0.00$) ve kendisinin bir engeli olanların ($t = 8.76$; $p < 0.00$) daha çok bu uygulamayı gördüğünü ifade ettiği anlaşılmaktadır. Bunun yanında, erkeklerin ($t = -3.92$; $p < 0.00$), yaş arttıkça ($t = 10.01$; $p < 0.00$), büyük şehire gidildikçe ($t = 2,96$, $p < 0.00$) aynı bölgede geçirilen yaşam süresi uzadıkça ($t = 5,93$; $p < 0,00$) ve gelir arttıkça ($t = 4,57$, $p < 0.00$) bu uygulamanın ne için kullanıldığını daha doğru bildikleri görülmektedir.

Resim 2. B. Engelli Araç Park Yeri

Katılımcılara bina giriş rampası ile ilgili resimler (Resim 3) gösterilmiş ve bu uygulamayı daha önce görüp görmedikleri, uygulamanın ne amaçla kullanıldığını doğru bilip bilmedikleri sorgulanmıştır. Elde edilen cevaplar regresyon analizine alınmıştır. Analiz sonuçları Tablo 3'te verilmektedir. Buna göre çalışanların eğitim seviyesi arttıkça ($t=2,08$; $p<0.04$) ailesinde veya çevresinde engelli bir birey veya uzun süreli hareket kısıtlılığı yaşayan biri olması durumunda ($t=15.22$; $p<0.00$) ve kendisinin bir engeli olanların ($t=8.35$; $p<0.00$) daha çok bu uygulamayı gördüğünü ifade ettiği anlaşılmaktadır. Bunun yanında katılımcıların; yaş arttıkça ($t=8.60$; $p<0.00$), engellilerle ilgili herhangi bir faaliyette (proje, gönüllü çalışmalar, dernek, vakıf, federasyon gibi) yer alma oranı arttıkça ($t=1,93$; $p<0.05$) büyük şehire gidildikçe ($t=4.58$, $p<0.00$) aynı bölgede geçirilen süre uzadıkça ($t=6.77$; $p<0.00$) ,gelir arttıkça ($t=5.97$, $p<0.00$) ve ailesinde veya çevresinde engelli birey veya uzun süreli hareket kısıtlılığı yaşayan biri olduğunda ($t=2.11$), $p<0.00$) bu uygulamanın ne için kullanıldığını daha doğru bildikleri görülmektedir.

Resim 3. C. Bina Giriş Rampası

Katılımcılara engelli tuvaleti resimleri (Resim 4) gösterilmiş ve bu uygulamayı daha önce görüp görmedikleri, uygulamanın ne amaçla kullanıldığını doğru bilip bilmedikleri sorgulanmıştır. Analiz sonuçları Tablo 4'te verilmektedir. Buna göre çalışanların eğitim seviyesi arttıkça ($t=2,03$; $p<0.04$) ailesinde veya çevresinde engelli bir birey veya uzun süreli hareket kısıtlılığı yaşayan biri olması durumunda ($t=14.82$; $p< 0.00$) ve kendisinin bir engeli olanların ($t=8.08$; $p< 0.00$) daha çok bu uygulamayı gördüğünü ifade ettiği anlaşılmaktadır. Bunun yanında katılımcıların yaşı arttıkça ($t=6.35$; $p< 0.00$), engellilerle ilgili herhangi bir faaliyette (proje, gönüllü çalışmalar, dernek, vakıf, federasyon gibi) yer ama oranı arttıkça ($t=2.28$; $p< 0.02$) büyük şehirlerde ($t=5.11$, $p< 0.00$) aynı bölgede geçirilen yaşam süresinin uzadıkça ($t=7.59$; $p< 0.00$) ve gelir arttıkça ($t=7.48$, $p< 0.00$) bu uygulamanın ne için kullanıldığını daha doğru bildikleri görülmektedir.

Resim 4. D. Engelli Tuvaleti

Katılımcılara rampalı liftli otobüs ile ilgili resimler (Resim 5) gösterilmiş ve bu uygulamayı daha önce görüp görmedikleri, uygulamanın ne amaçla kullanıldığını doğru bilip bilmedikleri sorgulanmıştır. Elde edilen cevaplar regresyon analizine alınmıştır. Analiz sonuçları Tablo 5'te verilmektedir. Buna göre eğitim durumu arttıkça ($t=6,54$; $p<0.00$) ailesinde veya çevresinde engelli bir birey veya uzun süreli hareket kısıtlılığı yaşayan biri olması durumunda ($t=11.34$; $p< 0.00$) ve kendisinin bir engeli olanların ($t=7,67$; $p< 0.00$) daha çok bu uygulamayı gördüğünü ifade ettiği anlaşılmaktadır. Bunun yanında yaş arttıkça ($t=7.23$; $p< 0.00$), engellilerle ilgili herhangi bir faaliyette (proje, gönüllü çalışmalar, dernek, vakıf, federasyon gibi) yer alma oranı arttıkça ($t=2,27$; $p< 0.02$) büyük şehirlerde ($t=4.60$, $p< 0.00$) aynı bölgede geçirilen yaşam süresi uzadıkça ($t=5,54$; $p< 0.00$) ,gelir arttıkça ($t= 6,89$, $p< 0.00$) bu uygulamanın ne için kullanıldığını daha doğru bildikleri görülmektedir.

E. Rampalı/Liftli Otobüs (Resim 5)

Katılımcılara, “Görme engelli bireylerin yaya geçitlerinde karşıdan karşıya geçmesini kolaylaştıran sesi uyarı sistemlerinin olduğunu biliyor musunuz?” şeklinde soru sorulmuş ve uygulamanın ne amaçla kullanıldığını doğru bilip bilmedikleri sorgulanmıştır. Elde edilen cevaplar regresyon analizine alınmıştır. Analiz sonuçları Tablo 6'da verilmektedir. Buna göre yaş arttıkça ($t=3,19$; $p<0.00$),

eğitim durumu arttıka (t=2,50; p<0.01), engellilerle ilgili herhangi bir faaliyette (proje, gönüllü çalışmalar, dernek, vakıf, federasyon gibi) yer alma oranı arttıka (t=3,22; p< 0.00), büyük şehirlere gidildikçe (t=3,09, p< 0.00) gelir arttıka (t= 4,01, p< 0.00) ve ailesinde veya çevresinde engelli bir birey veya uzun süreli hareket kısıtlılığı yaşayan biri olması durumunda (t=13,51; p< 0.00) ve kendisinin bir engeli olanların (t=6,21; p< 0.00) daha çok bu uygulamayı bildiğini ifade ettiği anlaşılmaktadır. Bunun yanında eğitim durumu arttıka (t=2,40; p< 0.02), ve işyeri dışında haftada dışarıda (cadde ve sokaklarda) vakit geçirme süresi uzadıka (t=3,86; p< 0.00), engellilerle ilgili herhangi bir faaliyette (proje, gönüllü çalışmalar, dernek, vakıf, federasyon gibi) yer alanların (t=3,69; p< 0.00), şehirlerde (t=1,75; p< 0,08), gelir arttıka (t= 2,62, p< 0.01) ailesinde veya çevresinde engelli bir birey veya uzun süreli hareket kısıtlılığı yaşayan biri olması durumunda (t=12,03; p< 0.00) ve kendisinin bir engeli olanların (t=6,68; p< 0,00) bu uygulamanın ne için kullanıldığını daha doğru bildikleri görölmektedir.

Katılımcılara, “*Otobüs, metro. vaşur, tramway, tren gibi toplu taşıma araçlarında gelinecek durağı haber veren sesli ve görüntüli uyarı sistemi uygulaması gördünüz mü?*” şeklinde soru sorulmuş ve uygulamanın ne amaçla kullanıldığını doğru bilip bilmedikleri sorgulanmıştır. Analiz sonuçları Tablo 7’de verilmektedir. Buna göre yaş arttıka (t=5,13; p<0.00), eğitim durumu arttıka (t=2,00; p<0.05), engellilerle ilgili herhangi bir faaliyette (proje, gönüllü çalışmalar, dernek, vakıf, federasyon gibi) yer alanların (t=2,90, p< 0.00), büyük şehirlere gidildikçe (t= 2,79, p< 0.01), gelir arttıka (t=2,93; p < 0,00) ve ailesinde veya çevresinde engelli bir birey veya uzun süreli hareket kısıtlılığı yaşayan biri olması durumunda (t=10,83; p< 0.00) ve kendisinin bir engeli olanların (t=4,70; p< 0.00) daha çok bu uygulamayı bildiğini ifade ettiği anlaşılmaktadır. Bunun yanında erkeklerin (t=-2,24; p< 0,03), eğitim durumu arttıka (t=2,53; p< 0,01), dışarıda vakit geçirme süresi arttıka (t=3,19; p< 0.00), engellilerle ilgili herhangi bir

faaliyette (proje, gönüllü çalışmalar, dernek, vakıf, federasyon gibi) yer alanların ($t=2,92$; $p < 0,00$), belli bir bölgede geçirilen süre arttıkça ($t=2,68$; $p < 0,01$), ailesinde veya çevresinde engelli bir birey veya uzun süreli hareket kısıtlılığı yaşayan biri olması durumunda ($t=12,50$; $p < 0,00$) ve kendisinin bir engeli olanların ($t=5,63$; $p < 0,00$) bu uygulamanın ne için kullanıldığını daha doğru bildikleri görülmektedir.

Katılımcılara “*Kamu hizmetlerine ilişkin web sayfalarında görme ve işitme engelli bireylerin erişimlerini sağlayan düzenleme gördünüz mü?*” şeklinde soru sorulmuştur. Analiz sonuçları Tablo 8’de verilmektedir. Buna, eğitim durumu arttıkça ($t=3,72$; $p < 0,00$), dışarıda geçirilen süre arttıkça ($t=3,24$; $p < 0,00$) engellilerle ilgili herhangi bir faaliyette (proje, gönüllü çalışmalar, dernek, vakıf, federasyon gibi) yer alanların ($t=2,81$, $p < 0,01$), büyük şehirlere gidildikçe ($t= 2,23$, $p < 0,03$), gelir arttıkça ($t=3,05$; $p < 0,00$) ve ailesinde veya çevresinde engelli bir birey veya uzun süreli hareket kısıtlılığı yaşayan biri olması durumunda ($t=12,40$; $p < 0,00$) ve kendisinin bir engeli olanların ($t=5,66$; $p < 0,00$) daha çok bu uygulamayı bildiğini ifade ettiği anlaşılmaktadır.

Katılımcıların “*Kamu hizmeti aldığımız yerlerde konuşamayan ve işitemeyen kişiler için işaret dili bilen personel bulunduğuma şahit oldunuz mu?/gördünüz mü?*” şeklinde soru sorulmuştur. Analiz sonuçları Tablo 8’de verilmektedir. Buna, eğitim durumu arttıkça ($t=2,89$; $p < 0,00$), dışarıda geçirilen süre arttıkça ($t=2,15$; $p < 0,03$) engellilerle ilgili herhangi bir faaliyette (proje, gönüllü çalışmalar, dernek, vakıf, federasyon gibi) yer alanların ($t=3,43$, $p < 0,00$), büyük şehir yaşantısı ($t= 2,58$, $p < 0,01$), gelir arttıkça ($t=2,96$; $p < 0,00$) ve ailesinde veya çevresinde engelli bir birey veya uzun süreli hareket kısıtlılığı yaşayan biri olması durumunda ($t=13,38$; $p < 0,00$) ve kendisinin bir engeli olanların ($t=6,26$; $p < 0,00$) daha çok bu uygulamayı bildiğini ifade ettiği anlaşılmaktadır.

Genel olarak bulgular değerlendirildiğinde; Türkiye genelinde erişilebilirlik uygulamalarının daha çok büyük şehirlerde yaşayan, eğitilmiş, dışarda vakit geçiren, erkek, gelir düzeyi yüksek,

engelliler için dernek vb. faaliyetlerde bulunan, ailesinde engelli bulunan veya kendisi engelli olan kişiler tarafından fark edildiği ve ne işe yaradığının doğru ifade edildiği görülmektedir. Daha az eğitilmiş kişilerin kırsalda yaşadığı düşünülürse, şehirli ve eğitilmiş olmanın erişilebilirlik uygulamalarına daha aşina olmayı beraberinde getirmesi olağandır. Ayrıca erkekler kadınlara göre vakitlerini daha çok dışarda geçirmektedirler. Bir aile de engelli olması ya da katılımcının engelli olması bu uygulamalara aşinalığı ve ne işe yaradığını bilme oranını artırmaktadır. Yine engellilerle ilgili dernek vb. faaliyetlere katılan bir şekilde engellilere ilişkin algısı yüksek kişilerden de erişilebilirlik uygulamaların daha çok farkında oldukları söylenebilir.

Bu çalışma sonunda Türkiye genelinde uygulamaya geçirilen 9 erişilebilirlik uygulamasının daha çok büyük şehirlerle sınırlı kaldığı, kırsal alanlara ve daha küçük yerleşim yerlerine yeteri kadar yaygınlaştırılmadığı söylenebilir.

KAYNAKÇA

Accessibility Questionnaire Appleshaw and Redenham Parish, "City of Rosa California ADA Self Evaluation and Transition Plan", www3.hants.gov.uk/accessibility-questionnaire by 9th August 2010 Update/Moore Iacofano Goltsman, Inc., 2006.

Chen B. Karen, Anne B. Savage, Amrish O. Chourasia, Douglas A. Wiegmann ve Mary E. Sesto. "Touch screen performance by individuals with and without motor control disabilities". *Applied Ergonomics*. no. 44 (2013): 297-302.

Darcy, Simon. "Inherent Complexity: Disability, accessible tourism and accommodation information preferences." *Tourism Management*. no. 6/31 (2010): 816-826.

Ferrari, Laura, Michele Berlingiero, Francesco Calabrese ve Jon Reades. "Improving the accessibility of urban transportation networks for people with disabilities. "Transportation Research Part C. Emerging Technologies. no. 45 (2014): 27-40.

Jamaludin, Mariam ve Abdul Kadir Syazwani. "Accessibility in buildings of tourist attraction: A case studies comparison." *Procedia-Social and Behavioral Sciences*. no.35 (2012): 97-104.

Kung, Shia Ping ve Taylor Peter. "The use of public sports facilities by the disabled in England." *Sport Management Review*. no.17/1 (2014): 8-22.

Poldma, Tiuu, Delphine Labbe, Sylvain Bertin, Eve D. Grosbos, Maria Barile, Kathrina Mazurik, Michel Desjardins, Hakim Herbane ve Gatline Artis. "Understanding people's needs in a commercial public space: About accessibility and lived experiences in social settings." *ALTER, European Journal of Disability Research*. no. 8 (2014): 206-216.

Sawadsri, Antika. "Do I Look Like an Object? "A Quest of Exploring Person-Place Relationship of Disabling." *Procedia-Social and Behavioral Sciences*. no.50 (2012): 418-428.

Soltani, H. K. Seyed, Mashita Sham, Mohamad Awang ve Rostam Yaman. "Accessibility for Disabled in Public Transportation Terminal." *Procedia-Social and Behavioral Sciences*.no. 35 (2012): 89-96.

2. OTURUM

Oturum Başkanı

Orhan SARIALTUN
Şehir Plancıları Odası Genel Başkanı

ENGELLİLER İÇİN ERİŞİLEBİLİRLİK

Dr. Deniz ÇAĞLAYAN GÜMÜŞ

Şehir Plancısı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Erişilebilirlik Daire Başkan V.

Giriş: Engellilik ve Erişilebilirlik

Engellilik kavramı günümüzde çevresel etkilerden kaynaklanan bir durum olarak açıklanmaktadır. Engelliğin geleneksel olarak ele alındığı bir yaklaşımla fonksiyon kaybı bulunan kişi; ‘Tekerlekli sandalye kullanmam, merdiven çıkmamı engellediği için müzeye veya sinemaya giremiyorum.’ ifadesini kullanıp, sorunu kendinde görüp çözümü sahip olduğu fonksiyon kaybının iyileştirilmesinde ararken, konunun toplumsal veya hak temelli olarak değerlendirilmesiyle ‘Basamaklar, binaya girmemi engellediği için müzeye veya sinemaya giremiyorum.’ diyerek çözümün önüne çıkan engellerin kaldırılması ve tekerlekli sandalyenin hareketliliğine uygun düzenlemelerin yapılmasıyla sağlanabileceğini vurgulayarak, aradaki farkı açık biçimde ortaya koyabilmektedir (Davies, 1999, 76).

Topluma sunulan tüm hizmetlerden engellilerin de faydalanabilmesi için kilit öneme sahip engelsiz yani erişilebilir yaşam çevreleri oluşturulmasında, erişilebilirliğin bütünlüklü olarak tüm kentte ele alınması gerekmektedir. Yapılı çevrede erişilebilirlik, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının yürüttüğü mevzuat düzenlemeleri, standartların geliştirilmesi, projelerin tasarlanması gibi çalışmalarda; açık alanlar, binalar, ulaşım sistemleri ve bunların kullanılmasında destek donanımlar olan bilgilendirme hizmetleri kapsamında ele alınmaktadır.

Erişilebilirlik (Ulaşılabilirlik); Herkesin, istediği her yere ve her hizmete bağımsız ve güvenli olarak ulaşabilmesi ve bunları kullanabilmesidir. Ancak ülkemizde erişilebilirlik düzenlemeleri

hiç yapılmamakta veya standartlara uygun olmayan şekilde hatalı ve eksik olarak hayata geçirilmektedir.

Türkiye’de Erişilebilirlikle İlgili Gelişmelere İlişkin Süreç

Türkiye’de erişilebilirlik (ulaşılabilirlik) kavramı ilk kez 1997 yılında 572 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile 3194 sayılı İmar Kanununda yapılan düzenlemeyle mevzuatta yer bulmuştur.

2005 yılında 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun yürürlüğe girmiş, 2009-2010 Ulaşılabilirlik Stratejisi ve Eylem Planı ile Kanunun uygulanmasına yönelik çalışmalara hız verilmiştir. Söz konusu Strateji ve Eylem Planı kapsamında mevcut yapıları çevrenin değerlendirmesini yapmaya yönelik kontrol formu niteliğindeki “ulaşılabilirlik tespit formları” hazırlanmış ve tüm kurum ve kuruluşlar bu formlarla ilgili bilgilendirilmiştir.

2012 yılında Engelliler Hakkında Kanunda yapılan düzenlemeye istinaden 2013 yılında Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Yönetmeliği yayımlanmış ve aynı yıl Ulusal Erişilebilirlik İzleme Sistemi (ERİS) oluşturulmuştur.

Türkiye’de Erişilebilirlik Mevzuatı

5378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanun

7 Temmuz 2005 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe giren 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanunda, 19 Şubat 2014 tarihinde yapılan düzenleme ile erişilebilirlikle ilgili ilk defa mevzuatlaşan tanımlar yer almaktadır. Kanunun 3 üncü maddesinde;

f) Erişilebilirlik: Binaların, açık alanların, ulaşım ve bilgilendirme hizmetleri ile bilgi ve iletişim teknolojisinin, engelliler tarafından güvenli ve bağımsız olarak ulaşılabilir ve kullanılabilir olması,

g) Erişilebilirlik standartları: Türk Standardları Enstitüsünün erişilebilirlikle ilgili yayımladığı standartlar,

olarak tanımlanmıştır. Kanunun aynı maddesinde ayrıca;

d) Engelliliğe dayalı ayrımcılık: Siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni veya başka herhangi bir alanda insan hak ve temel özgürlüklerinin tam ve diğerleri ile eşit koşullar altında kullanılması veya bunlardan yararlanılması önünde engelliliğe dayalı olarak gerçekleştirilen her türlü ayırım, dışlama veya kısıtlamayı, ifade etmektedir.

Kanununun 7 nci maddesinde “Erişilebilirlik” başlığı altında yapıtlı çevre, ulaşım ve bilgilendirme hizmetleri ile bilgi ve iletişim teknolojilerinin erişilebilirliği ele alınmaktadır;

“Yapılı çevrede engellilerin erişebilirliğinin sağlanması için planlama, tasarım, inşaat, imalat, ruhsatlandırma ve denetleme süreçlerinde erişilebilirlik standartlarına uygunluk sağlanır.

Özel ve kamu toplu taşıma sistemleri ile sürücü koltuğu hariç dokuz veya daha fazla koltuğu bulunan özel ve kamu toplu taşıma araçlarının engellilerin erişebilirliğine uygun olması zorunludur.

Bilgilendirme hizmetleri ile bilgi ve iletişim teknolojisinin engelliler için erişilebilir olması sağlanır.”

5378 sayılı Kanununun geçici 2 nci maddesi ise kamu kurum ve kuruluşlarına yapıtlı çevrede erişilebilirliği sağlamalarına yönelik görev ve sorumluluklar getirmiştir. Bu maddede;

“Kamu kurum ve kuruluşlarına ait mevcut resmî yapıtlar, mevcut tüm yol, kaldırım, yaya geçidi, açık ve yeşil alanlar, spor alanları ve benzeri sosyal ve kültürel alt yapı alanları ile gerçek ve tüzel kişiler tarafından yapıtlmış ve umuma açık hizmet veren her türlü yapıtlar bu Kanununun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren sekiz yıl içinde engellilerin erişebilirliğine uygun duruma getirilir.” hükmü bulunmaktadır (5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanunda 4 Temmuz 2012 tarihinde 6353 sayılı Kanun ile yapıtlan düzenlemeyle tanınan ‘yedi’ yıllık süre ‘sekiz’ yıl olarak değiştirilmiştir).

Kanununun geçici 3 üncü maddesinde ise farklı ulaşım türleri ele alınarak, taşıtların ve hizmetlerin hangi ulaşım türlerinde

erişilebilir olarak sağlanması gerektiği açıklanmıştır. Söz konusu bu maddede farklı tarihlerde çeşitli düzenlemeler yapılmıştır;

“Büyükşehir belediyeleri ve belediyeler, şehir içinde kendilerince sunulan ya da denetimlerinde olan sürücü koltuğu hariç dokuz veya daha fazla koltuğu bulunan araçlarla sağlanan toplu taşıma hizmetlerinin engellilerin erişilebilirliğine uygun olması için gereken tedbirleri alır. Mevcut özel ve kamu toplu taşıma araçları, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren sekiz yıl içinde, sürücü koltuğu hariç dokuz ila on altı oturma yeri olan araçlarla verilen toplu taşıma hizmetleri, turizm taşımacılığı yapılan araçlarla sağlanan taşıma hizmetleri ve özel ve kamu şehirler arası toplu taşıma hizmetleri ile yolcu gemileri 7/7/2018 tarihine kadar engelliler için erişilebilir duruma getirilir.

7/7/2018 tarihine kadar, karayolu ile turizm taşımacılığı yapan veya şehirler arası toplu taşıma hizmeti veren gerçek ve tüzel kişiler, engelli bireyin erişilebilir toplu taşıma hizmeti sağlanmasına ilişkin talebini azami yetmiş iki saat içinde karşılamakla yükümlüdür.

7/7/2018 tarihine kadar, servis taşımacılığı yapan gerçek ve tüzel kişiler, engelli personel veya öğrenciye talep hâlinde erişilebilir taşıma hizmetini sağlamakla yükümlüdür.

Bu fıkranın yürürlüğe girdiği tarihten sonra üretilen şehirler arası ve uluslararası yolcu taşımacılığı ile servis ve turizm taşımacılığı yapan araçlar dışında şehir içi yolcu taşıma hizmeti yapan araçlardan erişilebilir olmayanlara yolcu taşıma hizmeti için yetki belgesi, izin ve çalışma ruhsatı verilmez.

Şehirler arası yolcu taşıma hizmeti ile şehir içi servis ve turizm taşımacılığı hizmetinin erişilebilir hâle getirilmesi için usul ve esaslar Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ile Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığının görüşleri alınmak suretiyle Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığınca bu fıkranın yürürlük tarihinden itibaren bir yıl içinde çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.”

Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Yönetmeliği

5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanunda 4 Temmuz 2012 tarihli

ve 6353 sayılı Kanunla yapılan düzenleme ile geçici 3 üncü maddeye aşağıdaki fıkralar eklenerek, erişilebilirliğin izlenmesi, denetlenmesi ve uygulamaların yapılmaması halinde idari para cezası uygulanması hususları düzenlenmiştir;

“Bu Kanunun geçici 2 nci maddesi ile bu maddede belirtilen erişilebilirlik standartlarının ve yükümlülüklerinin uygulanmasının izlenmesi ve denetimi her ilde Aile ve Sosyal Politikalar, Bilim, Sanayi ve Teknoloji, İçişleri, Çevre ve Şehircilik, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlıkları ile engelliler ile ilgili konfederasyonların temsilcilerinden oluşan komisyon tarafından yapılır. İhtiyaç halinde birden fazla komisyon kurulabilir. Denetim sonucunda ilgili belediye ve kamu kurum ve kuruluşları ile umuma açık hizmet veren her türlü yapıların ve açık alanların malikleri ile toplu taşıma araçlarının sahiplerine eksikleri tamamlaması için birinci fıkrada belirtilen sürenin bitiminden itibaren iki yılı geçmemek üzere ek süre verilebilir.

Sürenin bitiminden itibaren öngörülen yükümlülüklerini yerine getirmediği denetim komisyonlarınca tespit edilen umuma açık hizmet veren her türlü yapılar ve açık alanlar ile toplu taşıma araçlarının sahibi olan gerçek ve özel hukuk tüzel kişileri ve ikinci, üçüncü fıkralar ile beşinci fıkra kapsamında yürürlüğe konulan yönetmelikle öngörülen yükümlülüklerini yerine getirmediği denetim komisyonlarınca tespit edilen gerçek ve özel hukuk tüzel kişilerine Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından her bir tespit için bin Türk Lirasından beş bin Türk Lirasına kadar idari para cezası uygulanır. Bu şekilde bir yıl içinde uygulanacak idari para cezasının tutarı ellibin lirayı geçemez. İkinci ve üçüncü fıkrada öngörülen yükümlülüklerini veya geçici 2 ve 3 üncü maddelerde belirtilen sürelerin bitiminden itibaren öngörülen yükümlülüklerini yerine getirmediği denetim komisyonlarınca tespit edilen büyükşehir belediyeleri, belediyeler ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarına Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından her bir tespit için beşbin Türk Lirasından yirmibeşbin Türk Lirasına kadar idari para cezası uygulanır. Bu şekilde bir yıl içinde uygulanacak idari para cezasının tutarı beşyüz bin lirayı geçemez. Bu maddeye göre verilen idari para cezaları tebliğinden itibaren bir ay içerisinde ödenir.

Genel bütçeye gelir kaydedilen idari para cezası tutarları dikkate alınarak erişilebilirlik konusundaki projelerde kullanılmak üzere Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bütçesinde ödenek öngörüldü.

Bu maddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar; Bilim, Sanayi ve Teknoloji, İçişleri, Maliye, Çevre ve Şehircilik, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlıklarının ve engelliler ile ilgili konfederasyonların görüşleri alınmak sureti ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığınca bir yıl içerisinde çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.”

Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Yönetmeliği 20 Temmuz 2013 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Yönetmeliğin uygulanması için illerde valilikler bünyesinde vali veya vali yardımcısı başkanlığında erişilebilirlik izleme ve denetleme komisyonları; Kanunda belirtilen bakanlıkların temsilcileri ile engellilerle ilgili konfederasyon temsilcilerinden oluşturularak kurulmuştur. Komisyon üyelerinin meslekleri Yönetmeliğin 5 inci maddesine göre “tercihen mimar, mühendis, şehir plancısı, peyzaj mimarı veya inşaat teknikeri” olması istenmektedir. Aynı maddede ayrıca “Komisyonda, açık alanlar ile ilgili konuların görüşülmesi esnasında en az bir şehir plancısı veya peyzaj mimarı, binalar ile ilgili konuların görüşülmesi esnasında en az bir inşaat mühendisi, taşıtlar ile ilgili konuların görüşülmesi esnasında en az bir makine mühendisi bulunur.” ibaresi yer almaktadır.

Komisyonlar, kamu kurum ve kuruluşlarına ait mevcut resmî yapı, yol, kaldırım, yaya geçidi, açık ve yeşil alanlar, spor alanları ve benzeri sosyal ve kültürel alt yapı alanları, gerçek ve tüzel kişiler tarafından yapılmış ve umuma açık hizmet veren her türlü yapılar ile büyükşehir belediyeleri ve belediyelerin, şehir içinde sundukları ya da denetimlerinde olan toplu taşıma hizmetlerini Yönetmelik ekinde yer alan ve Türk Standardları Enstitüsü tarafından yayımlanan erişilebilirlik standardlarına göre hazırlanan binalar, açık alanlar ve toplu taşıma araçları izleme ve denetleme formlarındaki kontrol listesi sorularını yanıtlayarak denetlenmektedir.

Komisyonlara, denetleme yaptıkları bina, açık alan ve toplu taşıma araçları için en fazla iki yıl ek süre verme yetkisi tanınmış, bu süre 7 Temmuz 2015 tarihinde sona ermiştir. Denetim sonucu erişilebilir olduğu belirlenen kullanımlara “erişilebilirlik belgesi” verilmektedir.

İmar Mevzuatı’nda Erişilebilirlik

Erişilebilirlik, İmar Mevzuatı’nda 3194 sayılı İmar Kanunu’nun Ek 1 nci maddesinde “Fiziksel çevrenin engelliler için ulaşılabilir ve yaşanabilir kılınması için, imar planları ile kentsel, sosyal, teknik altyapı alanlarında ve yapılarda Türk Standartları Enstitüsü’nün ilgili standartlarına uyulması zorunludur.” hükmü ile yer almaktadır. Bu hükme istinaden Planlı Alanlar Tip İmar Yönetmeliği, Plansız Alanlar İmar Yönetmeliği, Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmelik, Gecekondu Kanunu Uygulama Yönetmeliği, Otopark Yönetmeliği ve Sığınaklarla İlgili Ek Yönetmelik’te çeşitli değişiklikler yapılarak 2 Eylül 1999 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Bu mevzuat düzenlemelerine göre yeni yapılan ve tadilatı yapılan açık alanlar ve binalarda Türk Standartları Enstitüsü’nün ilgili standartlarına göre erişilebilirlik önlemlerinin alınması/ alınmış olması, yerel yönetimler ve ilgili kamu kurumları için bir yükümlülüktür.

Erişilebilirlik İçin Standartlar

5378 sayılı Kanun ile Türkiye’de uygulanması zorunlu olan erişilebilirlik standartları, Türk Standartları Enstitüsünün erişilebilirlikle ilgili yayımladığı standartlar olarak tanımlanmıştır.

Erişilebilir yapılı çevrenin özellikleri, TSE’nin ilgili standartlarında teorik ve şematik biçimde ayrıntılı olarak anlatılmaktadır. Binalarda erişilebilirliğin sağlanmasına yönelik olan “TS 9111: Özürlüler ve Hareket Kısıtlılığı Bulunan Kişiler İçin Binalarda Ulaşılabilirlik Gereklere”dir. Açık alanlara ilişkin standartlar “TS 12576: Şehir İçi Yollar-Kaldırım ve Yaya Geçitlerinde Ulaşılabilirlik İçin Yapısal

Önlemler ve İşaretlemelerin Tasarım Kuralları” ve “ISO 23600: Görme ve İşitme Özürlüler İçin Yardımcı Mamuller- Yaya Trafik Işıkları- Sesli ikazlar ve hissedilebilir yüzeyler”dir. Ulaşım ile ilgili olanlar ise “TS 12460 Şehir İçi Yollar- Raylı Taşıma Sistemleri Bölüm 5: Özürlü ve Yaşlılar İçin Tesislerde Tasarım Kuralları” ve “TS 13622: Engelliler ve Hareket Kısıtlılığı Bulunan Kişiler İçin Toplu Taşıma Sistemlerinde Erişilebilirlik Gereklere”dir. Erişilebilirliğin sağlanmasında uyulması gereken önemli diğer iki standart “TS ISO 23599: Görme Özürlü veya Az Görenler İçin Yardımcı Mamuller- Hissedilebilir Yürüme Yüzeyi İşaretleri” ve “TS 13536 “TS ISO 23599’un Uygulanmasına Yönelik tamamlayıcı Standard”tır.

Bu standartların TSE’den temin edilerek yapılan her türlü çalışmada kullanılması gerekmektedir.

Sonuç Olarak

Türkiye’de engelliler için erişilebilirliğin sağlanmasına yönelik çeşitli yasal düzenlemeler yapılmış, hatasız ve eksiksiz uygulamaların hayata geçirilmesi amacıyla yönelik standartlar belirlenerek kentsel yaşam alanlarının herkes için erişilebilir olması hedeflenmiştir.

Konuyla ilgili olarak kamu kurum ve kuruluşlarına ve ilgili özel sektöre önemli görevler düşmektedir. Tüm kentsel alanlarda; açık alanlar, binalar ve ulaşım sistemlerinde ve bilgilendirme hizmetlerinde erişilebilirlik bütüncül olarak sağlanabilirse erişilebilir ve yaşanabilir kentlerden bahsetmek mümkün olacaktır.

Unutulmamalıdır ki, kentler yalnızca sorunsuzca hareket edebilenlerin değil, herkesindir.

Kaynakça

Davies, L. “Planning For Disability: Barrier-Free Living.” In H. C. Greed (Edt.), *Social Town Planning* (1999): 74-89, London: Routledge.

TOPLUMSAL CINSİYET PERSPEKTİFİYLE ERİŞİLEBİLİRLİK*

Gizem TANAY AKSAÇ
Engelli Kadın Derneği

Her hakkın korunması o haktan yararlanmanın sağlanması aslında topluma tam katılım için bir adım daha atılmış olması anlamına gelmektedir. Televizyonda haber izleyemiyorsanız, izlediğinizde anlayamıyorsanız topluma tam katılım sağlamamış olursunuz. Topluma tam katılımın sağlanması, erişilebilirliğin sağlanması ile mümkün olmaktadır.

Aslında buradan bakılacak olursa erişilebilirliğin herkes için olduğu görülmektedir. Daha önce yalnızca engelli bireyler için yapılması gerektiği düşünülen fiziki düzenlemelerin aslında engelli olmayan bireyler içinde gerekliliği anlaşılmıştır. çocuklar, yaşlılar, bebek arabalı ebeveynler, geçici sakatlık yaşayan kişiler gibi.

BM Engelli Hakları Sözleşmesi'nin 9. Maddesi ile düzenlenen erişilebilirliğin aslında bir hak olduğunu savunanlarda vardır, ama sözleşmede erişilebilirliğin bir ilke olarak düzenlendiği yaygın olan görüştür. Bu durumu kabul edersek, erişilebilirliğin haklardan yararlanmaya ışık tutacak bir kılavuz olduğunu söyleyebiliriz.

EHS referans alınırsa erişilebilirliği, “Engelli bireylerin bağımsız yaşayabilmelerini ve yaşamın tüm alanlarına tam ve etkin katılımını sağlamak ve engelli bireylerin, engelli olmayan bireylerle eşit koşullarda fiziki çevreye, ulaşım, bilgi ve iletişim teknolojileri ve sistemleri dâhil olacak şekilde bilgi ve iletişim olanaklarına, hem kırsal ve hem de kentsel alanlarda halka açık diğer tesislere ve hizmetlere, evrensel tasarım ilkesiyle erişiminin sağlanması” olarak tanımlayabiliriz.

* Bu bildiri 21.11.2015 tarihli TMMOB Engelli Mühendis-Mimar Şehir Plancıları Sempozyumu kapsamında yapılan konuşmanın deşifresidir.

Bu kapsamda, tüm kamusal alan, eğitim kurumları, sağlık tesisleri, kültür merkezleri, yollar, kaldırımlar, lokantalar, spor merkezleri, toplu taşıma araçları, web sayfaları, ihbar hatları erişilebilirliğin konusu içinde değerlendirilmektedir.

Erişilebilirlik aslında bir anahtardır. Topluma katılmanın, temel hak ve özgürlüklerden yararlanmanın anahtarıdır. Zira, eğitim hakkından faydalanmaktan, acil ihbar hatlarına ulaşmaya kadar tüm insan haklarından eşit olarak faydalanmanın bir anahtarıdır.

Ancak, bu anahtarın doğru kapıyı açması ya da kapıyı bazılarını aralamak yerine toplumdaki tüm bireylere açması insan hak ve özgürlüklerine bütünlükçü bir bakış açısını gerektirmektedir. Engelli hakları kadın haklarından, LGBTİ hakları çocuk haklarından bağımsız değildir.

Siz kadına yönelik şiddeti önlemek için bazı mekanizmalar oluştururken engelli kadınlara ilişkin özel önlemler almazsanız, bu mekanizmaları engelli kadınlar için de erişilebilir kılmazsanız, yine eğitim hakkına erişilebilirliği sağlarken toplumsal cinsiyet eşitsizliğini göz ardı ederseniz aslında tüm bu haklara erişilebilirliği sağlamış olmazsınız.

Yapılan araştırmalarda, engelli çocukların okullaşma oranının, engelsiz çocuklara oranla düşük olduğunu görüyoruz. Bu durum yalnızca engellilik açısından değerlendirildiğinde; oranın düşük olmasını toplumdaki engelli algısından, engelliliğe dayalı ayrımcılığa, okulların ve ders materyallerinin erişilebilir olmadığına kadar birçok neden ile açıklayabiliriz.

Aynı şekilde, engelli bireylerin istihdama katılımının engelsiz bireylere oranla düşük olmasının nedenleri de aynıdır,

Ancak, araştırmalarda,; engelli kız çocuklarının okullaşma oranının engelli erkek çocuklara oranla çok daha düşük olduğunu da görüyoruz. Peki bunun nedeni nedir? Bunun nedeni, kız çocuklarının güçsüz, korunmaya muhtaç olduğu gibi algıladır.

Yine, çalışma yaşamında engelli kadınların çalışma oranının engelli erkeklere oranla çok daha düşük olması; hem açıkladığımız üzere engelli kadınların yeterli eğitim alamamasının ,hem de ataerkil düzenin kadını kamusal alandan dışlayıp, özel alana kapatmasının bir sonucudur. Yani, siz her ne kadar işyerlerine fiziki erişilebilirliği sağlarsanız da, makul uyumlaştırma yapsanız da belki çalışma hakkından faydalanan engelli erkek sayısını arttırabilirsiniz, ama toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldırmadan bu haktan faydalanan engelli kadın sayısını arttıramazsınız.

Çünkü; cinsiyet bizi kadın veya erkek yapan belli fiziksel veya biyolojik özellikler olmasına rağmen, Toplumsal cinsiyet, biyolojik cinsiyet kavramının ötesinde tüm cinsiyet algılarının toplum tarafından belirlenmesi anlamına gelmektedir. Bir başka deyişle, kültürel ve sosyal olarak belirlenen cinsiyet rollerine toplumsal cinsiyet denir. Bu roller davranış kalıplarını, sorumlulukları, paylaşım düzenlerini, kaynaklara ve ayrıcalıklara erişimimizi de belirler.

Ataerkil sistemin yapılanma biçimleri kadının topluma yaptığı katkıları görmezden gelerek kadını ikinci cins olarak görür. Kadın, erkeğin belirlediği sınırları aşamaz ve özel alandan kamusal alana kolayca geçemez.

Bu sistemde, kadın edilgen, güçsüz, evde olan, korunmaya muhtaç; erkek ise etken, güçlü, dışarıda olan ve koruyan roledir. Bu roller ise, bebeklikten itibaren aile, okul, medya gibi araçlarla bireylere öğretilir ve kadınların ikinci planda kalmasına ve toplum içinde etkin rol alamamasına neden olur.

Engelli kadın açısından toplumsal cinsiyete baktığımızda ise; bu sistemde engelli kadın aslında yoktur, hiç görünmez, ataerkil düzen kadını özel alana sıkıştırılmışken, engelli kadını ise özel alanda dahi istemez. Çünkü; toplumsal cinsiyet rolleri içinde olan eş olmak, anne olmak, yemek yapmak, çocuk bakmak gibi kadının görevi olan işleri engelli kadının yapamayacağı düşünülür. Örneğin, engelsiz eşiyse toplum içine giren engelli kadına

ilk sorulan soru, kardeşiniz mi, kuzeniniz mi, babanız mı gibi sorulardır. Çünkü; engelli kadının engelsiz erkek ile olan ilişkisi yalnızca akrabalık ilişkisi içerisinde olabilir.Yine, engelli kadın bu sistemde, sahiplenilmesi gereken bakım ve koruma nesnesi olarak görünür. Toplumda engelli erkeklere sorulmayan “sahibin nerede?” sorusu engelli kadınların tek başlarına kamusal alanda sıkça maruz kaldıkları bir sorudur.

Kadınlar özel alandan kamusal alana geçme mücadelesi verirken, engelli kadınlar ise özel alanda dahi görünür olabilmeye savaşını sürdürmüşlerdir.

Erişilebilirliğin hedefinin kamusal alan olduğu düşünüldüğünde ise; mal ve hizmetlere erişimin engelli kadınlar göz ardı edilerek tasarlandığı görülmektedir. Örneğin, jinekolojik muayene masaları ve tıbbi görüntüleme cihazlarının fiziksel engelli kadınların erişimine uygun olmaması, yine işitme engelli kadınların işaret dili bilen personel olmaması nedeniyle mahremiyetlerinin korunamaması engelli kadınların sağlık hizmetlerinin tümüne erişemediğini göstermektedir.

Yine, seçim sandıklarının erişilebilir olmaması nedeniyle, fiziksel engelli bireylerin kucakta taşınması bir hakkın ihlalini oluştururken, engelli kadınlar açısından tacize uğrama riski nedeniyle birden fazla ihlale neden olmakta ve bu tür nedenlerle oy kullanmak istemeyen engelli kadınlar açısından siyasi haklara erişilebilirlik sağlanmış olmamaktadır.

Buradan hareketle, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile erişilebilirliğin bir bağlantı noktası, hak ve özgürlüklere erişilebilirliğin sağlanmasında engelli kadınların yok sayılması ise, bir diğer bağlantı noktası ise, erişilebilirliği sağlayan, bunu planlayan kişilerin bu işi yaparken toplumsal cinsiyet rollerini temel almalarıdır.

Örneğin, bir filmin sesli betimlenmesinin, “kırmızı rujlu, dolgun ve seksi dudaklı kadın gözlüğünü taktı,” şeklinde yapılması. ki burada kadının seksi dudakları ile gözlüğünü takması arasında hiçbir bağlantı yok.

Yine, sesli kitap hizmetinin verilmesinde daha çok ataerkil yapıyı güçlendiren kitapların sunulması, kadın ve feminist kitapların daha az seslendirilmesi bireylerin bilgiye erişilebilirlik hakkını kullanamadıkları sonucunu doğurur.

Öyleyse, erişilebilirliğin tam olarak sağlanabilmesinin bir koşulu da bu hizmeti veren, erişilebilirliği planlayan bireylerin toplumsal cinsiyet eşitliği bakış açısına sahip olması gerekliliğidir.

Sonuç olarak, erişilebilirliğin sağlanabilmesi yalnızca mevzuatta düzenleme yapılarak ya da mal ve hizmetlerin uygun şekilde tasarlanması ile sağlanamamaktadır. Hissedilebilir Zemin üzerine araç park edilirse veya rampa olsa dahi park ihlali ile rampa kullanılmaz hale getiriliyorsa nasıl ki erişilebilirlik sağlanamaz ise; toplumsal cinsiyet eşitsizliği nedeniyle engelli kız çocukları okula gönderilmiyorsa, çalışma hakkından engelli kadınlar engelli erkeklere oranla daha az faydalanıyorsa veya erişilebilirlik toplumsal cinsiyet eşitsizliği üzerinden sağlanıyorsa yine erişilebilirlik sağlanamaz.

Toplum içinde yaşayan tüm bireylerin hak ve özgürlüklerden eşit şekilde faydalanabilmesi yalnızca fiziki olarak erişilebilirliğin sağlanması ile değil, toplumda bilinç arttırmaya bütüncül olarak bakılması ile mümkün olabilir.

SARI ÇİZGİLER VE DOĞRU BİLİNEN YANLIŞLAR

Psikolog Şule SEPİN

Altınokta Körler Derneği

Kadından Sorumlu Genel Başkan Yardımcısı

Sarı çizgiler, Görme Engellilerin sokak ve caddelerde daha rahat ve kolay hareket ederek yürümelerini amaçlayan bir uygulamadır. Bu çizgiler, hissedilebilir yüzey olarak da tanımlanmaktadır. Kaldırımlara yapılan sarı çizgiler, engeli ortadan kaldırmak yerine, engel oluşturmaktadır. Engellilere destek olmayı düşünen halkımız da, bu uygulamanın yarattığı sorunlarla ilgili yeterli bilgiye sahip olmadığından, engelli vatandaş ve yardım etmek isteyen kişiler arasında çeşitli iletişim sorunları ve çatışmalar yaşanmaktadır. Bu bildiride sarı çizgilerin uygulamada yarattığı sorunlar, sarı çizgi uygulamasının standart kuralları, görme engelli ve halkın bakış açıları ele alınacak ve engelli-toplum dayanışmasının nasıl güçlendirilmesi gerektiği konuları örnek ve önerilerle açıklanacaktır.

Sarı çizgiler görme engellilerin fiziksel çevreye erişim sorunlarını çözmeye yarayan bir uygulamadır. Ülkemizin de imzaladığı Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesinde yer alan 9. madde erişebilirlik konusuyla ilgilidir. Bu maddenin 1. bendi şöyledir: “Taraflar Devletler engellilerin bağımsız yaşayabilmelerini ve yaşamın tüm alanlarına etkin katılımını sağlamak ve engellilerin diğer bireylerle eşit koşullarda fiziki çevreye, ulaşım, bilgi ve iletişim teknolojileri ve sistemleri dahil olacak şekilde bilgi ve iletişim olanaklarına, hem kırsal hem de kentsel alanlarda halka açık diğer tesislere ve hizmetlere erişimini sağlamak için uygun tedbirleri alacaklardır.”

Sarı çizgi uygulamaları doğrudan bu maddenin kapsamına girmektedir. Çünkü bu çizgilerin yardımıyla görme engellilerin fiziksel çevreye erişimleri daha da kolaylaşacaktır.

Ülkemizdeki fiziksel çevreye erişim sorunlarını çözme girişimleri 1997 tarihinde çıkarılan 572 sayılı KHK (Kanun hükmünde kararname) ile başlamıştır. Söz konusu KHK ile İmar Kanunu'nda değişiklik yapılarak konutların engellilerin erişimine uygun olmaması halinde ruhsat verilmemesi öngörülmüştür. Ancak bu değişiklik yaşamda karşılığını bulamamış; 2005 yılına kadar uygulanmamıştır. 2 Temmuz 2005 tarihinde TBMM'de kabul edilen 5378 sayılı Engelliler Kanunu'nun geçici 2 ve 3. maddeleri ile konutların, açık alanların ve toplu taşıma araçlarının 7 yıl içerisinde engellilerin erişimine uygun hale getirilmesini öngörmüşse de 2012 yılı Temmuzuna gelindiğinde yeterli bir başarının gösterilemediği görülmüştür. Bu nedenle iki iktidar partisi milletvekilinin verdiği bir değişiklik önerisi ile Engelliler Kanunu'nun geçici 2 ve 3. maddelerinin uygulanması için süre üç yıl daha uzatılmıştır. Uzatma süresi de 7 Temmuz 2015 tarihinde sona ermiştir.

Sarı çizgi uygulaması son birkaç yıl içerisinde hızlandırılmış ve kentlerimizin açık ve kapalı pek çok alanı sarı çizgilerle doldurulmuştur. Bunda Avrupa Birliği müktesebatına uyma çabası belirleyici rol üstlenmektedir. Çünkü Avrupa Birliği müzakereleri sırasında erişilebilirlik sorunu da denetlenmekte; yetkililer bu denetimi atlatabilmek için üstünkörü ve göstermelik uygulamalara yönelmektedirler. Sarı çizgi malzemelerini üretenler de bu abartılı uygulamadan haksız kazanç elde etmektedirler.

Ülkemizdeki uygulamalar, bir yandan erişim sorunlarının çözülmesini sağlarken, bir yandan da yanlış uygulamalar sonucu kazaların meydana gelmesine yol açmaktadır. Sarı çizgiler bu iddiamızın çarpıcı bir örneğini oluşturmaktadır. Sarı çizgiler kaldırıma sert plastikten yapılan malzemedan yapıştırılmaktadır. Bu madde üzerinde yüründükçe aşınmakta ve yapışkanlar çıkmaktadır. Kaldırımında sarı çizgileri izleyerek yürüyen görme engelli sert maddenin bir bölümü yerinden çıktığı için yolunu şaşırılmaktadır.

Bu çizgilerin üzeri oldukça kaygandır. Yağmur yağdığında, ıslanan zemin daha da kayganlaşmaktadır. Kar yağdığında, çizgiler hissedilememekte, tersine kaldırımında yüksek bir köme oluşturmaktadır. Buzlanma olduğunda, düz bir zeminden daha çok kaymaktadır. Bu durumda sadece engelliler değil, engelsiz vatandaşlar da büyük tehlikeler atlatmaktadır.

Çizgiler kaldırımında oldukça geniş bir yer kaplamakta, zaten dar olan kaldırımında engelli olmayan vatandaşların yürümesi daha da güçleşmektedir. Çizginin kapladığı alanın arasında bastonun girebileceği bir oluk bulunmaktadır. Ancak kaba bir zemin olan bu çizgilerin üzerinde bastonla yürümek zorlaşmaktadır. Uzun süre yürümek, ayak ağrısına neden olmakta, topuklu ayakkabıyla yürüyen insanlar, topuk yüzeyin arasına girdiği için düşmektedirler.

Terminal, hava alanı, metro gibi kapalı ve birimlerin fazla olduğu ortamlarda da bu çizgiler bulunmaktadır. Bu alanlara ilk kez gelen görme engelliler, çizgileri nereden izleyebileceklerini bilmemektedirler. Bu durum onları tedirgin etmektedir. Ortama daha önce gelenler için durum ayındır. Onlar bu duruma alışık oldukları için vatandaştan yardım isteyebilmektedirler. Kapalı alanlar karmaşık olduğundan, harita olmaksızın dolaşmak mümkün değildir. Oysa bu alanlar kaldırımlara göre daha düz bir zemindir. Yürümek daha kolaydır. En uygun çözüm, bu tür yerlerde insan desteği almaktır. Nitekim hava alanı, tren garı gibi toplu yerlerde bu hizmetler planlanmakta ve görme engelliler de bu hizmetlerden etkili bir biçimde yararlanmaktadır.

Bu çizgilerin en işlevsel olanı, metro istasyonlarında, vatandaşın beklediği yerle metro aracı arasına yerleştirilen çizgilerdir. Tren istasyonlarının biçiminde bu uygulama bulunmamaktadır. Sarı çizgiler yalnız görme kalıntısı fazla olanların görebileceği şekildedir. Oysa en büyük düşme tehlikesi olan ortam, tren istasyonu gibi yerlerdir.

Kaldırımlar yeterince geniş değildir. Kaldırım üzerinde sayısız direkler, araçların park etmemesi için mantarlar, dizlerin bile

girebileceği kadar ağaç dikmek için açılan çukurlar, seyyar satıcılar, park edilmiş araçlar gibi çok sayıda engel bulunmaktadır. Bu kaldırımında engelsiz vatandaşın yürümesi bile zordur. Sarı çizgilerin üzerine park edilen araçlar da görme engellinin çizgiyi izlerken arabaya çarpmasına neden olmaktadır.

Sarı çizgileri gören engelsiz vatandaşlar, engelliler adına mutlu olmaktadırlar. Çünkü bu alanda bir pratikleri bulunmamaktadır. Görme engellilerin kör yolu şeklinde adlandırdıkları bu çizgilerden yürümek istemeyenleri, vatandaşlar ısrarla bu çizgilerin üzerine getirmekte, “işte sizin yolunuz.” Demektedirler. Kendi yöntemlerine göre sağa-sola dönüşleri ayarlayan görme engellilere vatandaşlar müdahale etmektedir. Bu tutumlar engelli-vatandaş arasında, anlaşılmama, gereksiz müdahale edilme, kızgınlık, vatandaşla tartışma gibi tepkilere neden olmaktadır. Bunlar vatandaşın doğru olarak bildiği yanlış uygulamalardır.

Erişilebilirlikle ilgili genel kurallar da şöyledir:

Görme engelli kişilerin cadde ve sokaklarda yürümesini kolaylaştıran takip çizgileri, görme engelli bireyin bastonuyla takip etmesini amaçlamaktadır. Bu nedenle söz konusu çizgilerin bastonla takip edilmeye uygun bir biçimde yapılması gerekmektedir.

1- Görme engelli bireyin bastonuyla bu çizgileri kenarından takip etmesi halinde ise çoğu zaman söz konusu çizgiler uygulama hatası olarak direk, ağaç gibi nesnelere teğet geçtiğinden görme engellilerin bu nesnelere çarpmasına yol açmaktadır. Bu nedenle söz konusu çizgilerin ağaç, direk gibi nesnelere en az bir insanın geçebileceği mesafede yapılmış olmaları gerekmektedir.

2- Erişilebilirlik standartlarına uygun olarak yapılan çizgiler kabartma olmayıp, kaldırım zemininin doğal bir parçası olarak birkaç cm çukur olmak durumundadır.

KENTSEL MEKÂNLARIN ERİŞİLEBİLİRLİK DÜZEYİNİN MEKÂNSAL KALİTE BAĞLAMINDA SORGULANMASI VE KULLANICI GÖRÜŞLERİ İLE KARŞILAŞTIRILMASI: ANKARA ATATÜRK BULVARI ÖRNEĞİ

Yasemin ÖZALP*, Doç. Dr. Ayşe TEKEL**

*Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Mekânsal Planlama Genel
Müdürlüğü,

**Gazi Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalı,

ÖZET

Kentsel mekân kalitesinin en önemli bileşenlerinden birisi erişilebilirliktir. “Erişilebilirlik” kavramı kullanıcıların kentsel kamusal mekânın her noktasına kolayca gidebilmeleri, kentsel kamusal mekân içinde rahat hareket edebilmeleri ve mekân içindeki hizmetleri kullanabilmelerini ifade etmektedir. Bir mekânın erişilebilirlik düzeyi, bu mekâna; araçlar, özel arabalar, toplu taşıma araçları ve yaya olarak ulaşılabilme, kullanıcıların mekân içerisinde rahat hareket edebilmeleri ile ölçülmektedir. Kamusal mekânların erişilebilir olması, bu alanların kullanımını ve mekânsal kaliteyi etkilemektedir. Çalışmada Ankara kent bütününde oldukça önemli işlevsel ve simgesel değeri olan Atatürk Bulvarı’nın erişilebilirlik düzeyi “mekânsal kalite” bağlamında sorgulanmaktadır. Çalışma sonuçları, Atatürk Bulvarı’nın erişilebilirlik düzeyinin bulvar üzerinde çalışılan güzergâhlarda farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır. Çalışma ile engelli, engelsiz tüm kullanıcıların erişilebilirlik bağlamında bulvarda karşılaştıkları zorluklar gündeme getirilmekte, kullanıcıları rahatsız eden unsurlar da tespit edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Mekân kalitesi, Erişilebilirlik, Atatürk Bulvarı

QUESTIONING THE LEVEL OF ACCESSIBILITY OF URBAN SPACES WITHIN THE CONTEXT OF THE SPATIAL QUALITY AND COMPARING IT WITH THE USER REVIEWS: EXAMPLE OF ANKARA ATATÜRK BOULEVARD

Yasemin ÖZALP*, Assoc. Dr. Ayşe TEKEL**

* Ministry of Environment and Urbanization, General Directorate of Spatial Planning,

**Gazi University, Department of City and Regional Planning,

ABSTRACT

One of the most important components of the quality of urban space is accessibility. The concept of accessibility refers to the users' ability to navigate easily to any point of the urban public space, to move freely in urban public spaces and to use services in place. A space's accessibility level is measured by being able to reach that space by vehicles, private cars, public transport, on foot and also to move comfortably in that space. The accessibility of public spaces affects the utilization of these areas and the spatial quality. In this study, the accessibility level of Atatürk Boulevard which has important functional and symbolic value for Ankara city as a whole is questioned within the context of the spatial quality. The results of the study reveal that the level of accessibility of Atatürk Boulevard varies depending on studied routes. In the study, the accessibility difficulties which are faced by all the users whether abled or disabled are emphasized and also the elements which disturb the users are identified.

Keywords: Spatial quality, accessibility, Atatürk Boulevard

1. GİRİŞ

Bir yeri veya mekânı başarılı/kaliteli yapan nedir sorusunun yanıtları göreceli bir kavram olması nedeniyle çok çeşitli olabilmektedir. Rapoport (1977), mekânsal kaliteyi tasarımda fark edilen, göze çarpan farklılıklar olarak ele almakta, algılanan ya da gözlemlenen düzenden oluşan çeşitliliği de kalite kavramı içinde değerlendirmektedir. Montgomery (1998), başarılı kentsel mekânlar oluşturmak için hem fiziksel mekânda, hem algısal deneyimlerde hem de aktivitelerde kalitenin yakalanması gerektiği üzerinde durmaktadır.

Kentsel mekân kalitesine ilişkin yapılan çalışmaların birçoğunda erişilebilirlik mekân kalitesinin önemli bir bileşeni olarak ele alınmaktadır. Smith ve ark. (1997) yapmış olduğu çalışmada kentsel mekânda yaşayan ya da o alanı geçici olarak kullanan (ziyaret eden) kullanıcıların istek ve beklentilerini karşılayan her şey “yerleşme kalitesi” olarak tanımlanmaktadır (Gülersoy ve ark., 2012:29). Yerleşme kalitesine yönelik temel kriterler ise; “yaşanabilirlik, karakter, bağlantı, hareketlilik, bireysel özgürlük, çeşitlilik” olarak sıralanmaktadır. Bu çalışmada erişilebilirlik, hareketliliğin bir alt bileşeni olarak ele alınmaktadır (Çizelge 1.1)

Çizelge 1.1. Kalite ve ihtiyaç kriterleri (Smith ve ark., 1997)

YAŞANABİLİRLİK	KARAKTER	BAĞLANTI	HAREKETLİLİK	KİŞİSEL ÖZGÜRLÜK	FARKLILIK
Hayatta Kalma	Yer Bilinci	Uygunluk	Erişilebilirlik	Kontrol	Çeşitlilik
Kişisel Sağlık	İçtenlik	Süreklilik	Rahatlık/Konfor	İfade/Dışa Vurum	Tercih
Çevre Sağlığı	Zaman Bilinci	Birlik	Etkinlik	Kişisel Gizlilik	İlgi Alanı
Konfor	İstikrar / Denge	Sembolizm	İşlevlik	Güçü Yetebilirlik	Farkındalık
Emniyet ve Güvenlik	Estetik	Etkileşim			
	Aidiyet				

Greene (1992) mekânsal kalitenin değerlendirmesi için dört ana prensibin olduğunu belirtmekte; bunları işlev, düzen, kimlik, cazibe/çekim olarak sıralamaktadır. Her ana prensip, dört kalite parametresini içermektedir (Çizelge 1.2). Erişilebilirlik bağlantı parametresinin altında değerlendirmektedir. Mekândaki hareket kolaylığı ile ilgili olan bağlantı yollar ile düğümler arasındaki ilişkiyi ifade etmektedir. Bağlantı kamusal mekânda hareket seçeneği ve kolaylığı sağlaması nedeniyle erişilebilirliği etkilemektedir. Bağlantılar mekânın geçirgenlik derecesini de ortaya koymakta; geçirgenlik ise hareket kolaylığının bir ölçümü olarak da ifade edilmektedir.

Çizelge 1.2. Mekân kalitesi parametreleri (Greene,1992)

Parametreler	Göstergeler	Yönergeler
<u>İŞLEV</u> Tasarım, herkes için kullanışlı olmalıdır	<ul style="list-style-type: none"> • Bağlantı • Emniyet • Konfor/Ferahlık • Çeşitlilik 	<ul style="list-style-type: none"> • Erişim/Etkileşim/Örtüşme • Güvenlik/Mahremiyet/Etkinlik • Fiziksel kolaylık/Görsel huzur/ • Seçim /Değişiklik
<u>DÜZEN</u> Tasarım, kolaylıkla anlaşılabilirliklidir	<ul style="list-style-type: none"> • Uyumluluk • Açıklık • Devamlılık • Denge 	<ul style="list-style-type: none"> • Giriş/Kenar/Manzara/Siluet/Sınır • Strüktür/Bitişiklik/Kapalılık • Sistem/Ardışıklık/Ritim • Örüntü/Vurgu
<u>KİMLİK</u> Tasarım, ayırt edici ve tanınabilir olmalıdır	<ul style="list-style-type: none"> • Odak • Birlik • Karakter • Özellik 	<ul style="list-style-type: none"> • Görsel odak/Düğüm noktası • Kavram /Tekrar • Bütünlük/Sadelik/Tarz • Tarihi Kalite/Sembolizm
<u>CAZİBE/ÇEKİM</u> Tasarım, hoş ve çekici değildir	<ul style="list-style-type: none"> • Ölçek • Uygunluk • Canlılık • Uyum 	<ul style="list-style-type: none"> • İnsan/ İnsancıl • Oran/Orijinallik/Aşinalık • Uyarıcı/Gerilim/Hareket • Işık/Renk/Doku/Ses/Koku

Benzer biçimde Lynch (1990) bir yerleşim kalitesinin canlılık, duyu, uygun olma, kontrol ve erişim kriterlerine referans ile sorgulanması gerektiğini vurgulamaktadır. Voordt (2005) mimari karakter parametrelerini kalite ile ilişkilendirerek dört ana başlık altında incelemektedir. Bunlar;

- İşlevsel kalite
- Estetik kalite,
- Ekonomik kalite,
- Teknik kalite olarak sıralanmaktadır (Çizelge 1.3). Bu çalışmada erişilebilirlik işlevsel kalite içerisinde değerlendirilmektedir.

Çizelge 1.3. Kalite bileşenleri ve göstergeler (Voordt, 2005)

Kalite parametreleri	Göstergeler
<u>İşlevsel kalite:</u> Pratikte bir mekânın, yerin kullanılabilirliği mekânın içerisinde olması gereken aktiviteler için yerin ne kadar uygun olduğudur.	<ul style="list-style-type: none">• Ulaşım ve park olanakları• Erişilebilirlik• Etkililik• Esneklik• Güvenlik (ergonomik, kamusal)• Mekânsal yönlenme• Bölgesellik• Mahremiyet• Sosyal ilişki• Fiziksel iyi olma durumu (aydınlatma, gürültü, ısıtma, havalandırma, rutubet)• Sürdürülebilirlik

<p><u>Estetik kalite:</u> Binanın veya bir yerin ne dereceye kadar güzel, teşvik edici ya da orijinal olarak algılandığı ve nasıl deneyim edildiği ile ilgilidir. Mekânın hoş, sıcak, geniş vb. olarak algılanması veya ne dereceye kadar kültürün bir parçası olarak görüldüğüyle de ilişkilidir. Kültürel değer orijinallik, açıklamacılık, çevre ile ilişki, tarihi değer, tasarım kalitesi ve deneyimsel kaliteyi kapsamaktadır. Gelecek değeri ise, mekânın sürdürülebilirliğine, diğer amaçlara uygunluğuna (esneklik) ve zaman içinde kazanacağı değere (kültürel tarihin bir parçası olarak değer) ilişkin verileri içermektedir. Mekânın tüm bu değerleri o mekânın estetik değerini oluşturmaktadır.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Görsel kalite • Düzen • Karmaşıklık • Sunumsal değer • Sembolik ve gösterge bilimsel değer • Tarihsel ve kültürel değer
<p><u>Ekonomik kalite:</u> Mekânın finansal kaynaklarının ne kadarının etkili ve verimli bir şekilde kullanılabilirdiği ile ilişkilidir. Eğer bina/yer/mekân bir yatırım objesi gibi görünüyorsa, onun ekonomik değeri, elde edilen getirinin düzeyine bağlıdır.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Yatırım maliyeti • Kullanım maliyetleri • Zamanla sağlanan gelir • Kamu ve özel düzenlemeler
<p><u>Teknik kalite:</u> Mekânda kurulan yapıların, strüktürü, malzemesi ve teknik servislerinin özelliklerini tarifleyen fiziksel kalitedir. Binanın veya bir yerin ne dereceye kadar güvenli, sağlıklı, sıcaklık bakımından uygun olduğunu teknik özellikler belirlemektedir. Nem, aydınlanma, doğal ışık ve akustik gibi öğelerin ne derece ele alındığı veya alınması gerektiği de bu değerlerle belirlenmektedir.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Yangın güvenliği • Yapısal güvenlik • Yapı fiziki • Çevresel uyumluluk • Sürdürülebilirlik

İngiltere merkezli DQI (The Design Quality Indicator) kurumunun 2005 yılında yapmış olduğu çalışmada mekânsal kalite bileşenleri;

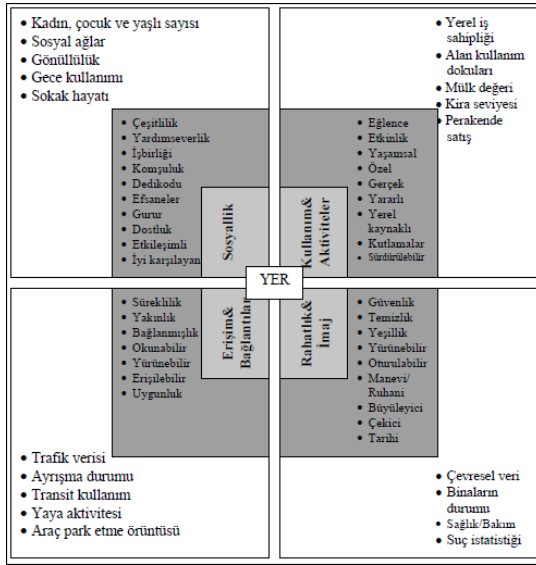
- İşlevsellik; erişim, giriş, mekân, kullanımlar
- İnşa kalitesi ve
- Etki, şeklinde gruplanmaktadır. Bu çalışmada erişilebilirlik işlevsellik kavramı içerisinde ele alınmaktadır.

İngiltere'nin Başbakanlığa bağlı kurumu ODPM (Office of the Deputy Prime Minister) (2004) tarafından yapılan çalışmada mekânsal kalite on parametre üzerinden sorgulanmaktadır. Bunlar: (i) temizlik, (ii) erişilebilirlik, (iii) çekicilik, (iv) konfor ve ferahlık, (v) kapsama, (vi) canlılık ve uygulanabilirlik, (vii) işlevsellik, (viii) ayırıcılık, (ix) emniyet ve güvenlik, (x) sağlamlık olarak sıralanmaktadır. Özetle mekânsal kalite kavramı üzerine yapılan birçok çalışma da erişilebilirlik mekânsal kalitenin önemli bir bileşeni olarak ele alınmaktadır.

1.1. Kamusal Mekânlarda Kalite Kavramı ve Erişilebilirliğin Önemi

Kentsel yaşamda önemli bir konu haline gelen mekânsal kalite kavramı, kamusal mekânlara yönelik tasarımlarda ve mevcut kamusal mekânların daha başarılı hale getirilmesinde de öncelikli olarak ele alınmaktadır. Hillier ve Hanson (1984) başarılı kamusal mekanlarda olması gerekli nitelikleri aşağıdaki şekilde özetlemektedir:

- Mekâna iyi erişilebilirlik,
- Mekânın içinden geçen yaya rotaları (bağlantı),
- Yüksek yaya hareketliliği,
- Çevredeki kentsel mekâna çok yönlü bakış,
- İhtiyaçları giderici aktif mekânların kullanıcılara yakınlığı (perakende ve yiyecek-içecek birimleri),
- Yeterli oturma mekanı ve sokak donatı elemanları'dır.

Şekil 1.1. PPS'nin önerdiği, başarılı kentsel mekânlarda bulunması gereken nitelikler (Yazıcıoğlu, 2010:144)

Amerika Birleşik Devletleri merkezli PPS (Project for Public Places -Kamusal Mekânlar için Projeler) organizasyonu, 1975 yılından bugüne değin yürüttükleri çalışmalarında başarılı kamusal mekânların dört ana işlevi yerine getirmesi gerektiğini belirtmektedir. Çalışmalarında kullandıkları bu dört ana işlev;

- Sosyalleşme,
- Kullanım ve aktiviteler,
- Erişim ve bağlantılar,
- Rahatlık ve imaj olarak sıralanmaktadır (Şekil 1.1).

Paumier, Dimond ve Rich (1988) kaliteli kamusal mekan bileşenlerini;

- Caddeyle olan bağlantı, erişilebilirlik,
- Konforlu oturma alanları,

- Çok amaçlı kullanım,
- Konfor,
- Refah ve memnuniyet,
- Kalite ve sadelik olarak sıralamaktadırlar.

Madden (2001) kamusal mekân kalitesinin dört ana karakterini, “kolay ulaşılabilirlik, konfor, sosyallik ve aktivite” olarak tanımlamaktadır. Madden, aynı zamanda başarılı bir kamusal mekânın:

- Oturmaya elverişli olması ve oturma elemanlarına yeteri ölçüde sahip olması,
- Toplantı ve kesişim alanlarının bulunması,
- Dışarıdan kolaylıkla görülüp algılanabilen giriş akslarına sahip olması,
- Belirleyici niteliklerinin bulunması,
- Patika ve yaya akslarının kullanıcıyı istenilen yere ulaştırabilen olması,
- Mekânda araç trafiğinin değil, yaya trafiğinin baskın olması,
- Çevresindeki birimlerle (yapı, sokak, bulvar, vb.) ilişkilendirilmiş olması,
- Transit noktalarının uygun yerleştirilmiş olması,
- Çeşitli sosyal aktivitelere teşvik edici ve olanak verici olması gerektiği üzerinde de durmaktadır (Madden, 2001).

CABE (2002) tarafından “Paving The Way” adlı çalışmada, kaliteli cadde ve sokakların tasarımında kullanılacak ölçütler;

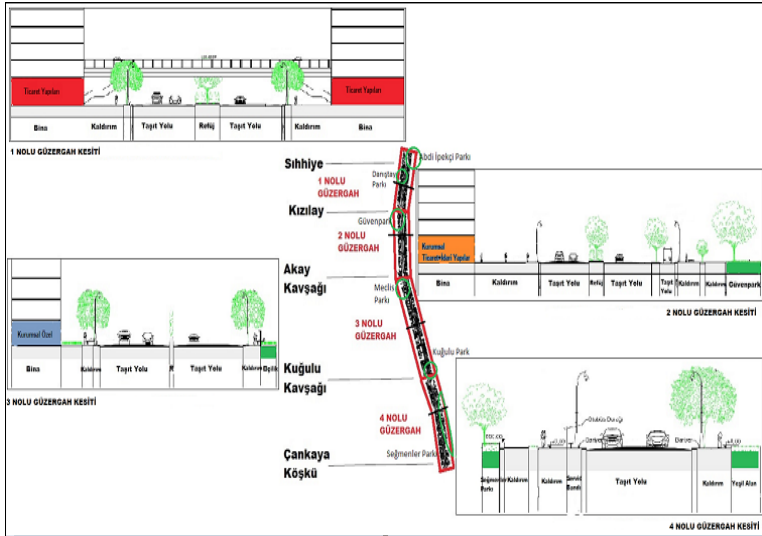
- Yayalar ve engelliler için rahat ve güvenli olmalı,
- Sadece bir işlevin baskın olmadığı, her türlü işlevi barındıracak şekilde tasarlanmış olmalı,
- Görsel olarak basit ve dağınıklıktan arınmış olmalı,
- Bakımlı ve hizmetler-reklâmlar- açısından diğer cadde işlevlerinden ikincil planda olmalı,
- Karakter ve aktiviteler uyumlu olmalı,

- Erişim, dağıtım ve araç barınması için uygun düzenlemeler yapılmalı, şeklinde belirtilmektedir.

Tüm bu çalışmalar kamusal mekânda kalite kavramının sorgulanmasında “erişilebilirliğin” önemli bir unsur olduğunu ortaya koymaktadır.

1. MATERYAL VE YÖNTEM

Çalışmada Atatürk Bulvarı örneklem alan olarak seçilmiştir. Atatürk Bulvarı'nın erişilebilirlik bağlamında birbirinden farklılaşan güzergâhları üzerinde barındırması örneklem seçiminde belirleyici olmuştur. Atatürk Bulvarı erişilebilirlik niteliği farklılaşan dört parçada irdelenmiştir. (Sihhiye Kavşağı-Kızılay Meydanı, Güvenpark-Akay Kavşağı, Meclis Parkı-Kuğulu Kavşağı, Kuğulu Kavşağı-Çankaya Köşkü) (Şekil 2.1).

Şekil 2.1. Çalışma alanındaki güzergâhların farklılaşan kesit ve kullanımları

Çalışmada ilk etapta bu dört parçanın “erişilebilirlik düzeyi” 24 sorudan oluşan anket aracılığıyla 32 uzmana (21 şehir

plancısı ve 11 mimardan oluşan) 5’li likert ölçeği kullanılarak sorgulanmıştır. Uzmanlar değerlendirmelerini; güzergahlardaki kullanımların, ulaşım sisteminin, kentsel donatı elemanlarının yer aldığı planlar, güzergah kesitleri, silüetleri, güzergahtan çekilen fotoğraflar ve maket görüntülerinin yer aldığı görseller üzerinden gerçekleştirmiştir. İkinci etapta; her dört güzergâhta yürüyen ve basit tesadüfi örneklem yöntemi ile seçilen 88 kullanıcı¹ ile anket yapılmış, kullanıcıların güzergahların erişilebilirliğine yönelik tepkileri tespit edilmeye çalışılmıştır. Güzergahların erişilebilirlik düzeyine ilişkin kullanıcı görüşleri; *“güzergahlara gelirken kullanılan ulaşım türü, güzergahlarda yaya erişilebilirliği açısından rahatsız edici ve yaya erişilebilirliğini artırıcı unsurlar ile bulvarda yürürken keyif alma derecesi”* gibi açık uçlu ve seçmeli sorular ile saptanmaya çalışılmıştır.

2. BULGULAR

2.1. Atatürk Bulvarı’nın Erişilebilirlik Düzeyinin Değerlendirilmesi

Atatürk Bulvarı’nda incelenen 4 güzergahın, erişilebilirlik-bağlantı düzeyine ilişkin uzman değerlendirme sonuçları çizelge 3.1 de verilmiştir. Atatürk Bulvarı’nda *“erişim ve bağlantı”* düzeyinin Güvenpark-Akay Kavşağı güzergahında 5 üzerinden 3,0 değerini, Sıhhiye Kavşağı-Kızılay Meydanı güzergahında 2,9 değerini, Kuğulu Kavşağı-Çankaya Köşkü ve Meclis Parkı-Kuğulu Kavşağı güzergahlarında 2,6 değerini aldığı saptanmıştır.

¹ 88 kişilik kullanıcı grubunun 11 kişisini görme engelliler oluşturmaktadır.

Çizelge 3.1. Güzergahların erişilebilirlik ve bağlantı düzeyine ilişkin değerlendirmeler

SORU NO	ERİŞİLEBİLİRLİK ve BAĞLANTI	Sihhiye Köprüsü - Kızılay Meydanı	Güvenpark -Akay Kavşağı	Meclis Kavşağı - Kuşulu Kavşağı	Kuşulu Kavşağı - Çankaya Köşkü
1	Caddenin uzunluğu	3,5	4,0	3,2	3,1
2	Caddenin eğimi	4,4	4,2	3,4	2,4
3	Kaldırım genişliği	3,4	3,6	2,6	2,6
4	Kaldırımın devamlılığı	3,1	3,8	3,5	3,2
5	Araç yolu genişliği	3,1	3,3	3,2	2,7
6	Yaya geçidi sayısı	3,4	3,4	3,1	2,1
7	Sağ tarafta toplu taşıma durak sayısı	3,1	3,1	2,9	2,7
8	Sol tarafta toplu taşıma durak sayısı	3,6	3,4	2,4	2,1
9	Rampa, merdiven, korkuluk, engelli asansörü, hissedilebilir yüzey vb. elemanların varlığı	2,4	2,8	1,8	2,8
10	Kullanımlara geçiş sağlayan aralık-açıklık yeterliliği	2,5	2,8	2,4	2,8
11	Sağ tarafta taşıt kesişim noktalarının sayısı	2,9	2,8	2,6	3,4
12	Sol tarafta taşıt kesişim noktalarının sayısı	2,5	2,6	2,5	2,2
13	Başka alanlara sokak bağlantısı	3,2	3,5	3,0	3,3
14	Sokak bağlantıları arasındaki mesafe	3,1	3,1	2,1	2,7
15	Yaya geçitleri arasındaki mesafe	2,8	2,7	2,5	2,0
16	Düğüm noktaları arasındaki bağlantı	2,9	3,2	2,8	2,9
17	Toplu taşıma noktaları arasındaki bağlantı	3,2	3,1	2,3	2,3
18	Yol bağlantısının devamlılığı	3,0	3,2	2,8	3,3
19	Trafik yoğunluğu (Araç Hareketliliği)	2,3	2,3	2,2	2,3
20	Kavşak yoğunluğu	2,5	2,2	2,4	2,7
21	Yürüyenlerin sayısı (Yaya Hareketliliği)	3,5	3,7	3,0	2,3
22	Kaldırımda hareket kolaylığı	2,1	2,8	1,8	2,3
23	Yaya geçitlerinde hareket kolaylığı	2,2	2,4	2,2	2,6
24	Araç park yerleri sayısı/yoğunluğu	1,5	1,6	1,8	2,4
	ORTALAMA	2,9	3,0	2,6	2,6

Çizelge 3.1'e göre uzmanlar tarafından 2 (kötü) düzeyine yakın, olumsuz olarak değerlendirilen başlıklar; *Sihhiye Kavşağı-Kızılay Meydanı güzergahında* kaldırımda ve yaya geçitlerinde hareket kolaylığı, araç park yerleri sayısı ve trafik yoğunluğu; *Güvenpark-Akay Kavşağı güzergahında*, araç park yerleri sayısı, yaya geçitlerinde hareket kolaylığı, trafik yoğunluğu ve kavşak yoğunluğu; *Meclis Parkı-Kuğulu Kavşağı güzergahında*, araç park yerleri sayısı, sokak bağlantıları arasındaki mesafe, kaldırımda hareket kolaylığı, rampa, merdiven, korkuluk, engelli asansörü, hissedilebilir yüzey vb. elemanların varlığı; *Kuğulu Kavşağı-Çankaya Köşkü güzergahında* ise yaya geçidi sayısı, yaya geçitleri arasındaki mesafe, sol tarafta toplu taşıma durak sayısı ve taşıt kesişim noktalarının sayısı, şeklinde belirtilmiştir.

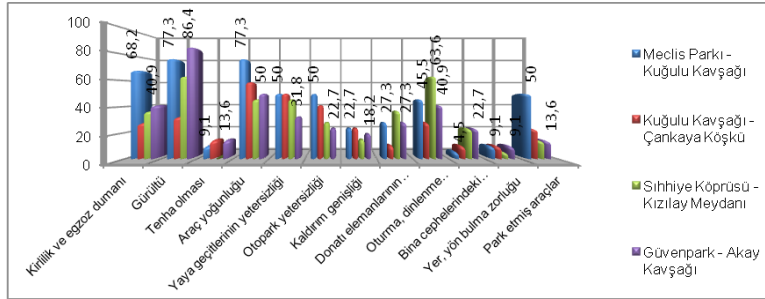
Şekil 3.1. Güzergahların erişilebilirlik ve bağlantı düzeyine ilişkin genel değerlendirme

Erişilebilirlik-bağlantı düzeyi konusunda tüm güzergahların 2 (kötü)-3 (orta) arasında değer aldığı, Güvenpark-Akay Kavşağı güzergahının orta (3) kaliteye sahip olduğu saptanmıştır. Genel olarak Atatürk Bulvarı'nın erişilebilirlik-bağlantı düzeyi ise 5 üzerinden 2,7 değeri ile 2(kötü)- 3(orta) arasında değerlendirilmiştir.

2.2. Atatürk Bulvarı'nın Erişilebilirlik Düzeyine İlişkin Kullanıcı Değerlendirmeleri

Çalışma alanının kullanıcılar açısından erişimini arttırmaya yönelik unsurlarını saptamak ve alandaki erişim problemlerini tespit etmek amacıyla, kullanıcılara güzergahlarda kendilerini en çok rahatsız eden durumun ne olduğunu ve güzergahlarda hangi unsurların olması durumunda yaya olarak erişim isteklerinin/motivasyonlarının artacağını ölçen, çoktan seçmeli ve önem sıralamasına dayalı sorular sorulmuştur. *Sıhhiye Kavşağı-Kızılay Meydanı güzergahında* kullanıcıları en çok rahatsız eden durumların ağırlıklı olarak; insan kalabalığından kaynaklı gürültü, oturma, dinlenme elemanlarının yetersizliği, araç yoğunluğu, yaya geçitlerinin yetersizliği, donatı elemanlarının yetersizliği, kirlilik ve egzoz dumanı olduğu; *Güvenpark-Akay Kavşağı güzergahında* ağırlıklı olarak; insan kalabalığından kaynaklı gürültü, araç yoğunluğu, oturma, dinlenme elemanlarının yetersizliği, kirlilik ve egzoz dumanı, yaya geçitlerinin yetersizliği olduğu; *Meclis Parkı-Kuşçulu Kavşağı güzergahında* ağırlıklı olarak; araç yoğunluğundan kaynaklı gürültü, araç yoğunluğu, kirlilik ve egzoz dumanı, yaya geçitlerinin yetersizliği, otopark yetersizliği ve park etmiş araçlar, oturma, dinlenme elemanlarının yetersizliği olduğu; *Kuşçulu Kavşağı-Çankaya Köşkü güzergahında* ise ağırlıklı olarak; araç yoğunluğu, yaya geçitlerinin yetersizliği, otopark yetersizliği, araç yoğunluğundan kaynaklı gürültü olduğu belirtilmiştir (Şekil 3.2). Bulvar genelinde ise kullanıcıların en fazla gürültü, araç yoğunluğu, yaya geçitlerinin yetersizliği, oturma, dinlenme elemanlarının yetersizliği, kirlilik-egzoz dumanı ve otopark yetersizliğinden rahatsız oldukları tespit edilmiştir.

Şekil 3.2. Güzergahlarda kullanıcıları en çok rahatsız eden durumlar

Güzergahlarda yaya erişimini arttıracak unsurların kullanıcı önceliğine göre sıralaması çizelge 3.2.'de verilmiştir. Bulvar genelinde kullanıcılar tarafından yaya olarak erişimlerini arttıracak unsurlar; *park, yeşil alanlar, sosyal etkinlikler, geniş kaldırım bank, oturma elemanı, yaya geçidi olması* şeklinde sıralanmıştır (Çizelge 3.2).

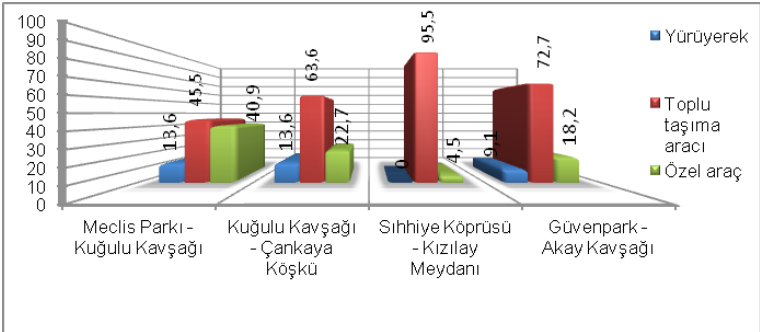
Çizelge 3.2. Yaya erişimini arttıracak unsurların kullanıcı önceliğine göre sıralaması

	Atatürk Bulvarı	Sıhhiye Köprüsü - Kızılay Meydanı	Güvenpark - Akay Kavşağı	Meclis Parkı - Kuşulu Kavşağı	Kuşulu Kavşağı - Çankaya Köşkü
1.	Park, yeşil alanların olması	Park ve yeşil alanların olması	Görsel uyumlu bina cephelemleri ve çevre düzenlemesi olması	Alişveriş yapılarının olması	Alişveriş yapılarının ve geniş kaldırım olması
2.	Sosyal etkinliklerin olması	Sosyal etkinliklerin olması	Sosyal etkinliklerin olması	Sosyal etkinliklerin olması	Sosyal etkinliklerin olması
3.	Geniş kaldırım olması	Bank, oturma elemanı olması	Park, yeşil alanların ve geniş kaldırım olması	Ticari aktivitelemlerin olması	Yaya geçidi olması (Alt-üst ve hemzemin yaya geçidi)
4.	Bank, oturma elemanı olması	Yaya geçidi olması (Alt-üst ve hemzemin yaya geçidi)	Bank, oturma elemanı olması	Kültürel işlevli yapıların ve geniş kaldırım olması	Görsel uyumlu bina cephelemleri ve çevre düzenlemesi olması
5.	Yaya geçidi olması (Alt-üst ve hemzemin yaya geçidi)	Kültürel işlevli yapıların olması	Kültürel işlevli yapıların ve yaya geçidi olması (Alt-üst ve hemzemin yaya geçidi)	Yaya geçidi olması (Alt-üst ve hemzemin yaya geçidi)	Rampa hissedilebilir yüzey, engelli asansörü olması (engelliler için) ²

²Kuşulu Kavşağı - Çankaya Köşkü güzergahının diğer güzergahlara oranla yaya erişilebilirliği açısından daha zorlayıcı topografik koşullar (1,2 km uzunluk ve %9 oranında eğim) içermesi, bu güzergahta engelliler için düzenleme yapılmasının, yaya erişimine yönelik motivasyonu artıracağı yönünde görüş belirtilmesine neden olmuştur.

“Güzergahlara gelirken kullanıcıların tercih ettikleri ulaşım türü” nün sorgulandığı seçmeli soruya; tüm güzergahlarda kullanıcılar tarafından ağırlıklı olarak toplu taşıma aracı kullanarak geldiği yanıtı verilmiştir. Ayrıca Meclis Parkı-Kuğulu Kavşağı ile Kuğulu Kavşağı-Çankaya Köşkü güzergâhlarını kullananların %13,6’sının bu güzergahlara yürüyerek gelmeyi tercih ettikleri, bu oranın Güvenpark-Akay Kavşağı güzergahı için % 9,1, Sıhhiye Kavşağı-Kızılay Meydanı güzergahı içinse %0’ olduğu saptanmıştır (Şekil 3.3.). Bu durum Atatürk Bulvarı’nın yaya olarak erişilebilirliğinin düşük seviyede olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca kullanıcılar tarafından Güvenpark-Akay Kavşağı, Meclis Parkı-Kuğulu Kavşağı ile Kuğulu Kavşağı-Çankaya Köşkü güzergahlarına farklı ulaşım türleri tercih edilerek geliniyor olması bu güzergahların daha erişilebilir olduğunu göstermiştir.

Şekil 3.3. Kullanıcıların güzergahlara gelirken tercih ettikleri ulaşım türleri

Her bir güzergahta kullanıcıların bulvarda yürürken keyif alma derecesi sorgulandığında ise; Sıhhiye Kavşağı- Kızılay Meydanı, Güvenpark-Akay Kavşağı ve Kuğulu Kavşağı-Çankaya Köşkü güzergahlarında kullanıcıların ağırlıklı olarak yürürken keyif aldıkları, Meclis Parkı-Kuğulu Kavşağı güzergahında ise kullanıcıların ağırlıklı olarak yürürken orta derecede keyif aldıkları görülmüştür Ancak genel olarak kullanıcıların bulvarda yürürken memnun olmadıkları/keyif almadıkları belirtilmiştir.

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bulvarın erişilebilirlik düzeyinin tespitine yönelik uzman anketindeki bulgular genel olarak değerlendirildiğinde;

- Güvenpark- Akay Kavşağı güzergahının “erişim-bağlantı düzeyi” diğer güzergahlara oranla daha iyi bulunmuştur. Atatürk Bulvarı'nın genel olarak erişilebilirlik düzeyi ise 2(kötü)- 3(orta) arasında değerlendirilmiştir.

Mekânın erişilebilirlik düzeyine ilişkin kullanıcı anketindeki bulgular genel olarak değerlendirildiğinde;

- Bulvarda gürültü, araç yoğunluğu, oturma, dinlenme elemanlarındaki ve yaya geçitlerindeki yetersizlik, kirlilik, egzoz dumanı gibi olumsuz durumlar olduğunun belirtilmesi, bulvarın araç trafiğini esas alan bir yaklaşımla değişikliğe uğradığını göstermiştir.
- Kullanıcıların bulvarda yaya erişimini artıracak unsurlara yönelik verdikleri cevaplar incelendiğinde; ilk tercihlerin genelde işlevselliğin arttırılmasına yönelik olduğu, diğer seçeneklerin ise yaya erişimi, güvenliği ve konforu ile ilgili olduğu görülmüştür.
- Güvenpark-Akay Kavşağı, Meclis Parkı-Kuğulu Kavşağı ve Kuğulu Kavşağı-Çankaya Köşkü güzergahlarına gelirken farklı ulaşım türlerinin tercih ediliyor olması bu güzergahlarda erişilebilirliğin daha iyi olduğunu göstermiştir. Ancak ulaşım türlerinin tercih edilme oranlarına bakıldığında, kullanıcıların güzergahlara çok fazla yürüyerek gelmedikleri, Atatürk Bulvarı'nda yaya olarak erişilebilirliğin düşük seviyede olduğu görülmüştür. Konuyla ilgili olarak kullanıcılar tarafından genelde bulvarda yürürken memnun olunmadığı/keyif alınmadığı da belirtilmiştir.

Çalışmada Atatürk Bulvarı'nın erişilebilirliği uzman ve bulvarı kullanan kullanıcılar gözüyle bir arada değerlendirilmiştir. Planlama, kentsel tasarım ve yenileme çalışmaları sırasında erişilebilirliğe ilişkin problemlerin tespitinde, uzman ve kullanıcı

görüşlerinin göz önüne alınmasının; mekânlarda erişilebilirliğe ilişkin sorunların tespit edilmesine, bu sorunların çözümüne, erişilebilirliğe yönelik kullanıcı ihtiyaçlarının karşılanmasına imkan yaratacağı düşünülmektedir.

4. KAYNAKLAR

- CABE. (2002). *Paving the Way:How to Achieve Clean, Safe and Attractive Streets*, Thomas Telford Ltd. for the Office of Deputy Prime Minister.
- DQI. (2005). <http://www.dqi.org.uk/DQI/Common/DQIShortNew.ppt>.
- Greene, S. (1992). "Cityshape: Communicating and Evaluating Community Design", *Journal of the American Planning Association, Academic Research Library*, 58, 2, ss.177–189.
- Gülersoy, N.Z., Özsoy, A., Tezer, A., Genli Yigiter, Y. ve Günay, Z. (2012). *Mevcut Kentsel Dokuda Çevresel Kalitenin İyileştirilmesi: Stratejik Kalite Modeli*, İstanbul, İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Hillier, B. ve Hanson, J. (1984). *The Social Logic of Space*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Lynch, K. (1990). *City sense and City Design: Writings and Projects of Kevin Lynch*, (ed.) T. Banerjee and M. Southworth, Cambridge, Mass. : MIT Press.
- Madden, K. (2001). *How to Turn a Place Around, A Handbook for Creating Successful Public Spaces*, (ed.) A. Schwartez, New York, Project for Public Spaces Inc.
- Montgomery, J. (1998). "Making A City: Urbanity, Vitality and Urban Design", *Journal of Urban Design*, Carfax Publishing Ltd., Vol. 3, No.1, ss.93-116.
- ODPM. (2004). *Living Places – Caring for Quality*, London, Office of the Deputy Prime Minister.
- Paumier, C.B., Dimond, C.C. ve Rich, D.P. (1988). *Designing the Successful Downtown*, Columbia, The Urban Land Institute.
- Project for Public Spaces (PPS). (2000). *How to Turn a Place Around: A Handbook of Creating Successful Public Spaces*, New York, Project for Public Spaces Inc.
- Rapoport, A. (1977). *Human Aspects of Urban Form: Towards A Man-Environment Approach to Urban Form and Design*, Oxford, Pergamon Press.
- Smith, T., Nelischer, M., Perkins, N. (1997). "Quality of an Urban Community: A Framework for Understanding the Relationship Between

Quality and Physical Form”, *Landscape and Urban Planning*, 39, ss.229-241.

- Voordt, D. J. M. van der. (2005). *Architecture in Use: An Introduction to the Programming, Design and Evaluation of Buildings*, Amsterdam, Architectural Press.
- Yazıcıoğlu, H. Z. (2010). *Kentsel Mekan Olarak Caddelerin Mekansal Karakterinin Yürünelirlik Bağlamında İrdelenmesi: Bağdat Caddesi Örneği*, Doktora Tezi, İstanbul, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

ENGELSİZ ÜNİVERSİTE ÇALIŞMALARI: ODTÜ ÖRNEĞİ

Uzm. İpek DEMİROK

Engelsiz Üniversite Çalışmaları, yüksek öğretim kurumlarının kendi bünyeleri dahilinde oluşturduğu birim ya da koordinatörlüklerle sağladığı, engeli olan öğrenciler için akademik erişilebilirliğin artırılmasını ve kampüsün fiziksel koşullarının iyileştirilmesini hedefleyen çalışmalardır. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Türkiye’de yükseköğretimdeki engelli öğrencilere yönelik erişilebilirlik çalışmalarının başladığı ilk üniversitedir. ODTÜ’de engelli öğrencilere yönelik çalışmalar, kampüs içi erişilebilirliği artırmayı hedefleyen, Engelsiz ODTÜ Projesi ile dönemin Genel Sekreter Vekili başkanlığında, mimarlar, şehir planlamacı, endüstriyel tasarımcı ve makine mühendislerinden oluşan yedi kişilik bir çalışma grubunun kurulmasıyla, 1998 yılında başlamıştır. Engelsiz ODTÜ Projesi, temel olarak, kampüs içi binalara erişimin sağlanması ve binalar bazında dolaşımın kolaylaştırılmasını hedeflemiştir. Bu projeye kampüs içindeki fakülte binalarının, yurtlar, spor sahaları ve kafeler gibi yapılar arasındaki yaya yollarının engelli öğrencilerin kullanımına elverişli hale getirilmesi amaçlanmıştır. Üniversitelere getirilen yasal zorunluluktan daha önce, 2004 yılında ise, engelli öğrencilerin üniversite içinde karşılaştığı sorunları incelemeyi ve bu sorunlara yönelik uygun sistemler oluşturmayı amaçlayan Engelsiz ODTÜ Koordinatörlüğü kurulmuştur. 2004-2011 yılları arasında hizmet sunan koordinatörlük aynı zamanda 2006 yılında onaylanan ve 2010 yılında revize edilen “Yüksek Öğretim Kurumları Engelli Danışma ve Koordinasyon Yönetmeliği” çalışmalarında da yer almıştır.

28.06.2011 tarihinde, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Senatosu’nun 2011/5-2 sayılı kararıyla, Engelsiz ODTÜ Koordinatörlüğü yeniden yapılandırılmış ve yerine Engelsiz ODTÜ

Birimi kurulmuştur. Engelsiz ODTÜ Birimi, üniversitemizde öğrenim gören ve herhangi bir engeli nedeniyle özel ihtiyaçları bulunan öğrencilerin üniversitedeki olanaklara ve hizmetlere eşit erişimlerini sağlamaya ve gelişimlerini destekleyen bir ortam oluşturmaya yönelik çalışmalar yapmakla görevlendirilmiştir. Engelsiz ODTÜ Birimi'nin çalışma usul ve esasları, kampüsün fiziksel koşullarının engelli öğrencilerin ihtiyaçlarına yönelik düzenlenmesi ve engelli öğrenciler için akademik erişilebilirliğin artırılması olmak üzere “Yükseköğretim Kurumları Engelliler Danışma Koordinasyon Yönetmeliği'nin” 11. ve 12. maddelerine göre belirlenmiştir. 11. madde, üniversitede kurulacak ilgili birimlerin sorumluluklarının neler olduğuna ve nasıl kurulması gerektiğine şu şekilde işaret etmektedir:

«(1)...engelli öğrencilerin idari, fiziksel, barınma ihtiyaçları ile sosyal ve akademik alanlarla ilgili ihtiyaçlarını tespit etmek ve bu ihtiyaçların karşılanması için yapılması gerekenleri belirleyip, yapılacak çalışmaları planlamak, uygulamak, geliştirmek ve yapılan çalışmaların sonuçlarını değerlendirmek üzere, doğrudan rektörlüğe bağlı engelli öğrenci birimleri oluşturulur.»

12. madde ise ilgili birimlerin çalışmalarının neler olması gerektiğine yönelik şu yönergeleri içermektedir:

«(1) a)Yükseköğretim programlarına kaydı yapılan engelli öğrencilerin öğrenimlerini sürdürdükleri sırada eğitim, öğretim, burs, idari, fiziksel, barınma, sosyal ve benzeri alanlarla ilgili ihtiyaçlarını tespit etmek ve bu ihtiyaçların karşılanabilmesi için alınması gereken önlemleri belirlemek ve ortadan kaldırmak üzere çözüm önerileri sunmak, gerekli düzenlemeleri üniversitede bulunan diğer birimler veya daire başkanlıkları ile eşgüdüm içerisinde yapmak»

«b)engelli üniversite öğrencilerinin akademik, fiziksel ve sosyal yaşamlarını engellemeyecek biçimde öğretim programlarını düzenlemek için engelli öğrencinin devam ettiği eğitim ortamının uygunlaştırılması, engellilere yönelik

araç gereç temini, özel ders materyallerinin hazırlanması, engellilere uygun eğitim, araştırma ve barındırma ortamlarının düzenlenmesi konularında çalışmalar yapmak»

Engelsiz ODTÜ Birimi, yukarıda ifade edilen usul ve esaslar dahilinde, bir rektör danışmanına bağlı olarak görev yapmaktadır. Fakülte koordinatörlerinin ve engelli öğrenci temsilcisinin de dahil olduğu yönetim kurulu ise, yılda iki kere toplanmakta, birim çalışmalarını değerlendirmekte ve düzenleme önerilerinde bulunmaktadır. Engelsiz ODTÜ Biriminin çalışmaları, birim başkanı, uzman, araştırma görevlisi ve sekreterden oluşan bir ekip ile yürütülmektedir.

Engelsiz ODTÜ Birimi; engelli öğrencilerin ihtiyaçlarını ve karşılaştıkları güçlükleri belirlemeyi; engelli öğrencilerin belirlenen ihtiyaçlarına yönelik hizmetler sunmayı; öğretim elemanlarına yönelik destek hizmetleri geliştirmeyi, engellilik alanında bilinç ve duyarlılık düzeyini artırıcı hizmetler planlamayı ve tüm bu hizmetleri değerlendirerek, yeni hizmetler geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu amaçlar doğrultusunda hizmet veren Engelsiz ODTÜ Birimi gizlilik, gönüllülük, saygı, akademik fırsat eşitliği, erişilebilirlik, geri bildirimde açıklık ve sorumluluk ilkeleri çerçevesinde çalışır.

Engelsiz ODTÜ Birimi Hizmetleri

Engelsiz ODTÜ Birimi, her engel grubuna yönelik bireysel farklılıkları da gözeterek çeşitli hizmetler sunmaktadır. Orta Doğu Teknik Üniversitesi'ni kazanan engelli öğrencilerin ilk yılında üniversite yaşamına uyumlarını desteklemek, üniversitenin engelli öğrencilere sunduğu olanaklar konusunda (akademik, idari, fiziksel, psikolojik, sosyal ve barınma) bilgilendirmeler yapmak amacıyla, kampus oryantasyon programı uygulanmaktadır. Bu program dahilinde öğrencinin özel ihtiyaçları da gözetilerek, kişiye özgü oryantasyon ihtiyaçlarının karşılanması hedeflenmektedir.

Engelli öğrencilerin akademik ortamlarda desteklenmesi ve akademik erişilebilirliğin sağlanabilmesi amacıyla akademik

uyarlama mektubu, not tutucu ve ders partnerliği hizmetleri sunulmaktadır. Akademik uyarlama mektubu; engelli öğrenci ile birebir yapılan görüşmeler sonucunda, öğrencinin derslerinde ihtiyaç duyduğu uyarlamalara ilişkin (ders materyallerinin alternatif formatlarda sunulması, sınavlarda gereken değişiklikler, sınıf-bina erişimi vb.) hazırlanarak, ilgili öğretim elemanlarına iletilir. Not tutuculuk ve ders partnerliği hizmetleri kapsamında ise engelinden ötürü not tutmakta ve/veya ders çalışmakta güçlük çeken öğrencilerin öğrenci asistanları aracılığıyla ders notlarına erişimi ve ders çalışmasının desteklenmesi hedeflenmektedir. Engelli öğrencilerin bulunduğu bölümlerde, gerektiği durumlarda, öğretim elemanlarının isteği ve talebi doğrultusunda, danışmanlık hizmeti verilmekte ve bu kapsamda öğrencinin ihtiyaç duyduğu sınav, ders uyarlamaları, bunların gerekçeleri ilgili öğretim elemanlarına anlatılmaktadır.

Birim tarafından verilen bazı hizmetler ise öğrencilerin engel grubu düşünülerek planlanmıştır. Engelsiz kampüs ulaşımı hizmeti, görme ve hareket engeli olan öğrencilere yönelik verilen hizmetlerdendir. Bu hizmet, özellikle, hareket engelli olan öğrencilerin kullandığı özel donanımlı araç ve görme engellilere yönelik verilen kampüs içi ücretsiz taksi bileti uygulamasıyla sağlanmaktadır. Özel donanımlı araç, kullanımını talep eden hareket engelli öğrencileri ders programları dahilinde kampüs içi ve dışında ulaşımını sağlamaktadır.

Engellilik alanında üniversite personelinin ve öğrencilerin bilgi ve farkındalık düzeyini artırmaya yönelik verilen seminer, konferans ve eğitimlerin planlanması ise yine Engelsiz ODTÜ Birimi'nin çalışmaları arasındadır.

Engelsiz ODTÜ Birimi Ulaşılabilirlik Çalışmaları

Engelsiz ODTÜ Birimi, üniversite kampüsü içindeki tüm biletşenlere ait binalar ve binalara ulaşan yolların ulaşılabilirliğini incelenmekte ve değerlendirilmektedir. Bu çalışmalarda TS9111

ve 12576 standartları kriter olarak alınmakta ve incelemeler sonucu yapılan düzenleme önerileri raporlanarak ilgili makamlarla paylaşılmaktadır.

Engelsiz ODTÜ Birimi Etkinliklerinden Örnekler

Engelsiz ODTÜ Birimi, hem tüm ODTÜ mensuplarında hem de toplumda engelliliğe yönelik, farkındalığın oluşması ve artırılması amacıyla bir takım etkinlikler düzenlemektedir. ODTÜ Kütüphanesi ve Engelsiz ODTÜ topluluğuyla birlikte mekanlardaki engelleri tespit etmeye yönelik olarak planlanmış olan “En-Gel de Gör Kütüphaneyi” etkinliği iki kere yapılmıştır. Engeli olmayan öğrencilerin, engelli simülasyonu yaparak kütüphaneyi kullandığı bu etkinlik sonunda öğrencilerin, engellilerin yaşadığı sorunlara yönelik farkındalıklarının arttığı gözlemlenmiştir.

Farkındalık çalışmaları kapsamında üniversite dışındaki sivil toplum örgütleriyle işbirliği yapılarak film gösterimleri, paneller ve söyleşiler de yapılmıştır. Sesli Betimleme Derneği'nin destekleriyle, sesli betimlemeli ve alt yazılı film gösterimleri, Engelli Kadınların Hak Temelli Mücadele Adımları” projesi kapsamında engelli kadınların deneyimlerinden yola çıkarak Engelli Kadın Derneği'nin Trabzon Sinema Derneği'yle (Sinezon) birlikte hazırladığı “Biz de Varız” belgeseli gösterimi ve sonrasında belgesel katılımcılarıyla bir söyleşi yapılmıştır.

Engelsiz ODTÜ Birimi; üniversitede öğrencilerine yönelik farkındalık çalışmalarına, derslerde verilen kısa seminerler ve konuk konuşmacı söyleşileriyle devam etmektedir. Ankara ili içindeki diğer üniversite birimleriyle ve Türkiye çapındaki üniversite birimleriyle birlikte yapılan toplantı ve çalıştaylara katılarak hizmetlerini geliştirmektedir.

Yararlanılan Kaynaklar:

Yükseköğretim Kurumları Engelli Danışma ve Koordinasyon Yönetmeliği (2010). *Resmi*

Gazete, 27672, 14 Ağustos 2010, Erişim tarihi 15 Aralık 2015,

http://www.yok.gov.tr/web/guest/icerik/-/journal_content/56_INSTANCE_rEHF8BIsfYRx/10279/18014

<http://engelsiz.metu.edu.tr/>

3. OTURUM

Oturum Başkanı

Ayşegül ORUÇKAPTAN
Peyzaj Mimarları Odası Genel Başkanı

TRABZON KENT MERKEZİNDEKİ AÇIK YEŞİL ALANLARIN FİZİKSEL ENGELLİ BİREYLERİN KULLANIMI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Habibe ACAR*, İnci GÜVEN**

**Karadeniz Teknik Üniversitesi,
Orman Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, TRABZON*

***Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü,
Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, TRABZON*

ÖZET

Günümüzde gittikçe kalabalıklaşan kent merkezlerinde açık alanların önemi daha da artmaktadır. Bu alanlar kentlilerin nefes almalarına, diğer insanlarla bir araya gelmelerine ve amaçları doğrultusunda istedikleri etkinlikleri gerçekleştirmelerine imkan sağlayan mekanlardır. Kentsel açık alanlar aynı zamanda kamusal mekan olmaları nedeniyle kente yaşayan hatta kısa süreli de olsa kent dışından gelen bütün kullanıcıların eşit olarak kullanım hakkına sahip olduğu mekanlardır. Bu nedenle bu alanların öncelikle bütün bireyler için erişilebilir daha sonrada sahip olduğu etkinlik fırsatları açısından herkesin ihtiyacına cevap verir nitelikte olması gerekmektedir. Ancak çevremizdeki uygulamalara bakıldığında kentsel açık alanların erişilebilirlik ve kullanım açısından özellikle fiziksel engelli bireylerin kullanımını kısıtlayıcı nitelikte olduğu görülmektedir.

Bu nedenle bu bildiriye; Trabzon kent merkezinde bulunan bazı açık yeşil alanların fiziksel engelli bireyler tarafından kullanımına ilişkin sorunları ortaya koymak ve çözümüne ilişkin değerlendirmeler yapmak amaçlanmıştır. Çalışma kapsamında Trabzon kent merkezinden seçilen bazı açık yeşil alanlar, hazırlanan anket formu ile fiziksel engelli bireyler tarafından değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeler mevcut alanların engelli bireyler tarafından kullanılıp kullanılmadığı, kullanılmıyorsa nedenleri, sorunları ve engellilerin gözüyle olması gereken çözüm

önerilerini içermektedir. Elde edilen verilere göre bu alanların engellilerin ihtiyaçlarını karşılama noktasında genel durumu ortaya konmuş ve sorunlara yönelik çözümler önerilmiştir.

Anahtar kelimeler: Kentsel açık yeşil alanlar, Fiziksel engelli bireyler, Peyzaj tasarımı, Herkes için tasarım, Trabzon.

ASSESSMENT OF OPEN GREEN SPACES IN THE CITY CENTER OF TRABZON IN TERMS OF USE OF THE PHYSICALLY DISABLED INDIVIDUALS

ABSTRACT

Nowadays, the importance of open spaces in crowded urban centers is further increased. These areas are breath taking point for citizens; allows to come together with other people and allows people to do the activities they want. Urban open spaces are also public spaces. Because of this, all users who are living in the city have equal rights to use these spaces. Therefore, primarily these areas must be accessible to all individuals then must answer in terms of activity opportunities that everyone's needs. However, it seems to have limited the use of urban open spaces in our environment in terms of accessibility and use for physically disabled individuals.

Based on these, this paper aims that to reveal the problems related to the use by the physically disabled individuals at some open green spaces in the city center of Trabzon and make assessments regarding the solution of problems. Some open green spaces in the city center of Trabzon were selected under study and was evaluated by physically disabled individuals with questionnaire technique. Assessments include the status of these open spaces use by physically disabled individuals, causes if not use, problems and solutions from the perspective of the disabled. Eventually according to the obtained data, it sets forth the general state of these spaces and solutions have been proposed for the problems.

Key words: Urban open green spaces, Physically disabled individuals, Landscape design, Design for all, Trabzon.

1. GİRİŞ

Engelli bireylerin, sosyal hayattan dışlanmadan, toplumun bütünü ile bağımsız olarak sosyal gereksinimlerini karşılayabilmesi için kamusal kullanım alanlarından biri olan ve kentsel yaşam kalitesinin artırılmasında önemli bir etken olan kent parklarından yararlanabilmeleri gerekmektedir. Ülkemizde oluşturulan kentsel koşullar ve tasarımlar tüm gruplar için eşit fırsatlar doğurmaktan uzaktır. Kentlerde yaşayan ve hizmet ihtiyacı duyan nüfus, yetişkinler, çocuklar, yaşlılar ve engelliler gibi homojen olmayan gruplardan oluşmaktadır. Azınlık grupları oluşturan engelliler vücutlarındaki engeller nedeniyle günlük yaşamda karşılaştıkları kısıtlamalar, kentsel mekândaki eksiklikler sebebiyle daha da kısıtlanmakta ve toplumdaki uzaklaştırılmaktadırlar. Toplum içinde yaşayan her birey fırsat ve olanaklardan eşit derecede yararlanma hakkına sahiptir. Bu hak, 5378 sayılı *Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun* ile 1 Temmuz 2005’de TBMM’ce kabul edilmiş, 07.07.2005 tarih 25868 sayılı Resmi Gazete’ de yayınlanarak yürürlüğe girmiş ve süreç ivme kazanmıştır. (Sayın ve ark., 2012) Türkiye’nin 2009 yılında BM Engelli Hakları Sözleşmesi’ne taraf olmasıyla birlikte engellilerin hak ve hizmetlere erişimde yaşadıkları sorunların çözümüne yönelik yasal ve idari çalışmalar hızlandırılmış, ulusal eylem planlarında engelliler daha fazla dikkate alınmaya başlanılmıştır. (Çağlar, 2012).

Bu doğrultuda ortaya konan yasal mevzuatlar, uygulamalarda uyulması gereken standartlar, engelli bireylerin kamusal mekanlardan eşit kullanım hakkını gözeterek T.C. Aile ve Sosyal Politikalar tarafından yürütülen denetimler ve bu denetimler sonucunda belirlenen eksikliklerin giderilmesi yönünde yapılan çalışmalar mevcuttur. Ancak çevremizdeki uygulamalara bakıldığında hala istenilen noktada olmadığımız açıkça görülmektedir. Bu nedenle bu bildiri; Trabzon kenti yerelinde örnekleyerek açık yeşil alanların fiziksel engelli bireylerin gözünden kullanımını ve sorunlarını ortaya koymak ve benzeri

alanlardaki sorunların yine engelli bireylerin çözüm önerileriyle giderilmesine ve bu alanların daha etkin kullanımına katkı sağlamak amaçlanmıştır.

1.1. Engel Türleri ve Fiziksel Engelli Bireyler

Engelliliğin her zaman her yerde geçerli ölçülerle tanımını yapmanın bir hayli güç olmasından dolayı literatürde çok değişik tanımları yapılmaktadır. Engellilik: “doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duyuşsal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük ihtiyaçlarını karşılamada güçlükleri olan ve korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişi” olarak tanımlamak mümkündür (Öztürk, 2011). Birleşmiş Milletler (BM) engelli bireyi, “uzun dönemli fiziksel veya zihinsel sorunlara ya da sağlık problemlerine bağlı olarak yapabileceği aktivitelerin türünde veya sayısında sınırlılık olan kişidir” şeklinde ifade etmiştir (Burcu ve Kamanlıoğlu, 2006). Türk Standartları Enstitüsü (TSE) ise; engellileri, “doğuştan veya sonradan herhangi bir hastalık veya kaza sonucu bedensel, zihinsel, ruhsal, duyuşsal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle normal yaşamın gereklerine uyamama durumunda olup bağımsız hareket edebilmesi için yapılarda ve açık alanlarda özel fiziksel ve teknik düzenlemelere gereksinim duyan kişiler” olarak tanımlamaktadır (TSE, 2011). Dünya’da ve Türkiye’de bilinen en yaygın engel sınıflaması olan ve T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı ve T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı tarafından 2002 yılında yapılan Türkiye Özürlüler Araştırmasında engellilik altı ana başlık altında incelenmektedir (DİE ve ÖİB, 2002):

Ortopedik Engelli: Sinir sisteminin, zedelenme, hastalıklar, kazalar ve genetik problemler nedeniyle kas ve iskelet sisteminin işlevlerinde yetersizlik, eksiklik ve fonksiyon kaybı olan kişilerdir. Bu tür engeli bulunanların diğer engel gruplarından sayıca daha

fazla olduğu dünya istatistiklerinde de kabul edilmektedir. Bu yüzden anılan engel grubu, engelliler arasında önemli bir yere sahiptir.

Görme Engelli: Tek veya iki gözünde tam veya kısmi görme kaybı veya bozukluğu olan kişidir.

İşitme Engelli: Tek veya iki kulağında tam veya kısmi işitme kaybı olan kişidir.

Dil ve Konuşma Engelli: Herhangi bir nedenle konuşamayan veya konuşmanın hızında, akıcılığında, ifadesinde bozukluk olan ve ses bozukluğu olan kişidir.

Zihinsel Engelli: Türkiye 2002 Özürlüler Araştırması'nda, zihinsel engelli birey; çeşitli derecelerde zihinsel yetersizliğı olan kişi olarak tanımlanmaktadır.

Süreğen Hastalık: Kişinin çalışma kapasitesi ve fonksiyonlarının engellenmesine neden olan, sürekli bakım ve tedavi gerektiren hastalıklara sahip kişiler bu gruba girmektedir.

Bu çalışma kapsamında ağırlıklı olarak ortopedik engelli, daha sonra görme ve işitme engelli bireylerin görüşleri değerlendirilmiştir.

1.2. Fiziksel Engelli Bireyler ve Kent Yaşamında Karşılaştıkları Sorunlar

Engellilerin içinde yaşadıkları çevrenin fiziksel özellikleri bu çevrelerin kullanılabilirliğı açısından son derece önemlidir. Çünkü bir mekan kullanıcısının ihtiyaçlarını ve beklentilerini karşılayabildiğı ölçüde tercih edilir ve etkin kullanılır. Kent yaşamının içindeki farklı kullanıcı gruplarından birinin de engelliler olduğı düşünülduğünde özellikle kamusal mekanların onların kullanımına uygun olması gerektiğini göstermektedir. Başka bir ifadeyle kentsel koşulların herkes ve her ihtiyaç için yaşanabilir düzeye dönüştürülmesi gerekmektedir. Engellilerin topluma karışmaları ve kendilerini diğer bireylerden farksız hissetmeleri de kentsel koşulların onların ihtiyaçlarını da karşılayacak şekilde

tasarlanması ile mümkündür. Ancak yapılan çalışmalar sonucunda elde edilen veriler çerçevesinde kentsel mekânın kullanımında engelli bireylerin önemli sorunlar yaşadıkları tespit edilmiştir. Bu sorunlar, hem kentsel mekânın kullanımıyla ilgili fiziksel sorunları içermekte, hem de kent yaşamını ilgilendiren sosyal problemleri içine almaktadır. Bu problemler ise kişinin sosyalleşmesine engel olmaktadır. Bu anlamda engelli insanların kent yaşantısına ve sağlıklı insanların katıldıkları birçok aktiviteye katılımlarında engellerle karşılaşmasına sebep olan faktörlerin belirlenmesi ve çözüm üretilmesi gerekmektedir.

Kentteki bütün fırsatlardan yararlanabilmek öncelikle erişimle başlamaktadır. Dolayısıyla özürlü olarak tanımlanan bireyleri, toplumun ayrı bir kesimi olarak niteleme yerine bütünleşmiş bir parçası olarak algılayabilmek ve yaşanan mekânda da buna olanak sağlayabilmek amacıyla fiziksel çevreye erişilebilirliğini sağlamak gerekmektedir (Öztürk, 2011). Engelli bireylerin diğer tüm bireylerle aynı koşullarda yaşamlarını sürdürebilmesi, yapılı çevrenin onlar için de ulaşılabilir biçimde planlanması, tasarlanması ve uygulanmasıyla sağlanacaktır (Sirel ve ark. 2012). Çünkü sosyal hayat, engelli insanlar için konutundan dışarı adım atabilmesi ile başlamaktadır. Konutundan dışarı çıkmayı isteyen bir engelli için merdiven basamakları, asansör kabini, kaldırımlar, yaya geçitleri, ulaşım vasıtaları vb. aşılamaz engellere dönüşmektedir (Erdem, 2007). Erişilebilirlik hem kent içindeki fırsatlara erişilebilirlik hem de erişilen bir alanın içinde herhangi bir engelle karşılaşmadan rahatça dolaşım ve fırsatlardan yararlanma imkanı olarak ele alınmalıdır. Diğer bir ifadeyle toplum hayatına katılımda mekâna ulaşmak ve mekânı kullanabilmek büyük önem taşımaktadır.

Gündelik hayatın içinde bir azınlık olarak yaşamlarını sürdürmeye çalışan engelli bireylerin çevrelerinde karşılaştıkları problemleri çevresel-kentsel problemler, mekânsal problemler ve ürünsel problemler başlıkları altında gruplandırmak mümkündür (Yalım, 1995).

Çevresel - Kentsel Problemler: Kentteki tüm açık mekan kullanıcılarının erişilebilirliğini kısıtlayan fiziksel çevre problemleri bu başlık altında toplanabilir. Bunlar; Yüzeğe bağlı problemler, Kent donatılarına bağlı problemler, Yaya-Trafik ilişkisine bağlı problemler, Doğal engellere bağlı problemler ve Diğer engellere bağlı problemlerdir.

Mekansal Problemler: Kişinin vakit geçirdiği ve yaşamını en yoğun olarak sürdürdüğü mekanlarda karşılaşılan problemler bu gruba girebilir. Maalesef insanların istek ve ihtiyaçları doğrultusunda tasarlanması gereken açık veya kapalı mekanlarda önceden düşünülerek üretilmiş çözümlerin ve belli standartların olmaması ev kazaları ve yaşam zorluklarına yol açmakta ve kullanıcıya olması gereken düzeyde bir yaşam kalitesi sunmamaktadır. Mekansal problemler, o mekanı kullanan kişinin engellerine göre, daha zengin ve özel çözümler ile baştan ele alındığında sokağa çıkma şansı az olan engelli bireylerin beklentilerine cevap veren konforlu mekânsal organizasyonlar gerçekleştirilmiş olacaktır.

Ürünsel Problemler: Engelli bireylerin gündelik yaşamları içinde kullandıkları veya kullanma ihtiyacı duydukları materyaller bu grupta yer almaktadır. Bu materyaller engeli olmayan bireyler tarafından sıklıkla kullanılırken engelli bireyler için ancak özel çözümlerle kullanılabilir hale gelecektir. Örneğin sesli uyarı ve okuma yapabilen ve braille alfabesi kullanılan bir klavye tasarımı görme engelli bireylerin kullanımı sağlayacaktır. Benzer şekilde açık mekanlarda sesli ve braille alfabeli uyarı ve bilgilendirme işaretlerinin olması son derece önemlidir.

Sonuçta engelli bireyler kent yaşamı içinde engel türlerine bağlı olarak pek çok sorunla karşılaşmaktadırlar. Bu sorunları en iyi ortaya koyacak olanlar yine kendileridir. Dolayısıyla onların görüşleri tasarımcılar için son derece önemlidir.

1.3. Evrensel Tasarım Yaklaşımı ile Kentsel Açık Mekanlar

“Evrensel tasarım”, tüm ürünlerin ve çevrelerin, yaş, beceri ve durum farkı gözetmeksizin pek çok kişi tarafından

kullanılabilmesini olanaklı kılan, bütünselleşme sağlayan bir tasarım yaklaşımı olarak tanımlanmaktadır. Bu yaklaşım, ürün tasarımından, mimarlığa ve kentsel tasarıma, çevre kontrolü sağlayan basit sistemlerden, karmaşık bilgi teknolojilerine kadar değişen ölçekleri kapsamaktadır (Dostoğlu ve ark., 2009).

Evrensel tasarım kavramının amacı yapıların, ürünlerin ve çevrenin kullanımında farklı ölçülere ve yeteneklere sahip engelli olan veya olmayan bütün kullanıcı gruplarının mümkün olduğu kadar aynı fiziksel çözümleri kullanmalarına imkan veren teori, prensipleri ve çözümlerin gelişimini sağlamaktadır. Bütüncül bir felsefe olan evrensel tasarım, özürlü insanların ayrı özel bir grup olarak ele alınmasına karşı çıkmaktadır. Ron Mace'e göre bu kavram yedi ilkeye dayanmaktadır. Bu ilkeler; Eşit kullanım, Kullanımda esneklik, Basit ve sezgisel kullanım, Algılanabilir bilgi, Hata toleransı, Düşük fiziksel efor, Yaklaşım ve kullanım için boyut ve mekan sağlanmasıdır (Dostoğlu ve ark., 2009).

Bu ilkeler özellikle kamusal mekanlarda en küçük donatıdan, etkinlik alanları arasındaki ulaşımı sağlayan sirkülasyona kadar mekanın sahip olduğu bütün bileşen ve öğelerinin tasarımında göz önünde bulundurulmalıdır. Bu sayede "evrensel tasarım" anlayışının tanıma uygun olarak farklı cinsiyette, yaşta, farklı yeteneklere sahip olan tüm kullanıcıların çevrenin sunduğu fırsatlardan eşit oranda yararlanması sağlanmış olacaktır.

Kamusal mekânlar herkese açık olmalarıyla, her çeşit eyleme olanak tanımalarıyla, farklı kamuların oluşmasına, bir arada olmasına böylelikle yeni ortaklıklarla farklı kamuoyu oluşmasına imkân tanıyan alanlardır. Bu birlikteliği sağlayan kamusal mekânın herkesçe erişilebilir/ulaşılabilir ve evrensel tasarım kriterlerine göre tasarlanmış olması da, kamusallığın vazgeçilmez yapısal öğelerindendir (Kavak, 2010).

Türkiye'de nüfusun %12,29'u yani 8.5 milyon kişi engelli olup, erkeklerde bu oran %11,10, kadınlarda %13,45'dir. Trabzon'da ise, engelli nüfusu 13.769 kişi olup, il nüfusuna oranı %1,92'dir

(DOKA, 2015). Ayrıca 2011 Nüfus ve Konut Araştırmasına göre; Trabzon'da 25.000 erkek 41.000 kadın olmak üzere toplam 66.000 insanın en az bir engeli vardır. Ancak bu verilerde kullanılan engelli tanımı bilinenden biraz farklılık göstermektedir. Örneğin; Gözlük kullanan bir kişi eğer gözlük kullanmadığı zaman günlük rutin işlerinde bir sorun yaşıyorsa engelli olarak değerlendirilmiştir. Bu araştırmadan önce ise en son 2010 ve 2002 yıllarında özürllüleri araştırması yapılmış ancak il bazında veri üretilmediği tespit edilmiştir (TÜİK, 2011).

Bu verilere göre engelli bireylerin sayısı azımsanmayacak kadar çoktur. Bu da evrensel tasarımın önemini bir kez daha ortaya koymaktadır. Ancak ülkemiz açısından baktığımızda, mevcut kentsel koşulların ve tasarımların tüm gruplar için eşit fırsatlar sunmadığı görülmektedir. Sonuçta engelli bireyler sosyal hayattan uzaklaşmakta, dışlanmakta ve yalnızlaşmaktadır. Bu noktada insanlar için mekan üreten tasarımcılara, uygulamacılara, yerel yöneticilere ve daha üst ölçekte bu insanların sorunlarına dikkat çekecek, farkındalık oluşturacak ve çözüm üretecek politikalara önemli görevler düşmektedir.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

2.1. Çalışmanın Amacı

Hem dünyada hem de ülkemizdeki engelli bireylerin sayısını, gelecekte sağlıklı bireylerin de birer engelli adayı olduklarını ve özellikle kamusal mekanlardan herkesin eşit oranda yararlanma hakkının olduğunu düşündüğümüzde peyzaj mimarlığı mesleğinin ilgi alanı olan kentsel açık mekanların herkesin kullanımına uygun nitelikte olması gerekmektedir. Bu düşünceden yola çıkarak çalışma kapsamında Trabzon kenti örneğinde;

- Kentsel açık alanların engelli bireyler açısından kullanılabilirliklerini ortaya koymak, varsa sorunları tespit etmek ve çözüm önerileri getirmek,
- Fiziksel engelli bireylerin bakış açısıyla kentsel açık alanların kullanım durumlarını ve sorunları belirlemek,

- Bu değerlendirmeler sonucunda genel olarak kentsel açık mekan kullanımları açısından kentin mevcut durumunu yansıtmak,
- Ortaya konan sorunlara çözümler önererek kentlerin engelli bireyler tarafından daha konforlu kullanımına katkı sağlamak amaçlanmaktadır.

2.2. Çalışma Alanı

Araştırmada kapsamında engelli kullanıcıların açık yeşil alanlara ait düşüncelerini ve kullanımlarını belirleyebilmek için yapılan ankette belirlenen açık alanları değerlendirmeleri istenmiş. Bu açık alanlar Trabzon kent merkezinde bulunan, kentin en yoğun olarak kullanılan ve tercih edilen alanlarıdır. Şekil 1’de harita üzerinde konumları gösterilen bu açık alanlar Trabzon Kent Meydanı, Atapark, Zağnos Vadisi Parkı, Yüzüncü Yıl Parkı, Sahil rekreasyon alanıdır. Anketin içerisinde değerlendirilmesi istenen bu alanların dışında diğer seçeneği adı altında açık uçlu bırakılan alana, katılımcılar Boztepe ay Bahçesi, Ganita ay Bahçesi, Kanuni Parkı ve kent merkezindeki bir sokak olan Uzun Sokak olmak üzere 4 farklı alan daha belirtmişlerdir. Bu alanların konumları Şekil 1’de uydu görüntüleri Şekil 2’de verilmiştir.

2.3. Yöntem

Çalışmada kentsel açık yeşil alanların engelli bireyler tarafından kullanım durumlarını ortaya koymak için anket çalışması yapılmıştır. Trabzon’da 17 engelli derneği bulunmaktadır ancak bunlardan sadece 4 tanesi (Türkiye Sakatlar Derneği Trabzon Şubesi, Altınokta Körler Derneği Trabzon Şubesi, İşitme Engelliler Kamuya Yararlılar Derneği, Beyaz Ay Derneği) kamuya yararlı derneklerdir. Çalışmamızda kamuya yararlı derneklerin üyelerinden fiziksel, görme ve işitme engellilerden oluşan toplam 41 engelli ile derneklerinde anket yapılmıştır. Anketler, araştırmacılar tarafından soruların tek tek okunup forma işaretlenmesiyle görüşme Şeklinde uygulanmıştır. Anketteki sorular; ankete katılanların demografik özellikleri, değerlendirdikleri açık alana ulaşım Őekilleri ve orada kalış süreleri, alanı tercih etme nedenleri, yaptıkları ve yapmak istedikleri etkinlikler, alanların

kullanımında karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerilerini içermektedir. Her bir katılımcı anket sorularını kullandığı bir açık alanı düşünerek cevaplamıştır.

Şekil 1. Çalışma kapsamında değerlendirilen Trabzon'daki kentsel açık alanlar ve konumları

○ Değerlendirilmek için önerilen açık alanlar ○ Katılımcıların ilave ettiği açık alanlar

Şekil 2. Çalışmada değerlendirilen Trabzon'daki kentsel açık alanların uydur görüntüleri

3. BULGULAR

Çalışma kapsamında değerlendirilen açık yeşil alanların kullanım durumları fiziksel engelli bireylerle yapılan anket çalışmasıyla ortaya konmuştur. Buna göre kullanıcılarla yapılan toplam 41 anketten alınan verilere göre elde edilen bulgulara ilişkin frekans (%) dağılımları aşağıda tablolar halinde verilmiştir.

Anket kapsamında öncelikle kullanıcılara seçenek olarak verilen ya da seçenekler dışında kendilerinin kullandıkları açık alanlardan birini değerlendirmeleri istenmiştir. Buna göre ankete katılanların %46,34'ü kent meydanını, %21,95'i Atapark'ı değerlendirmiştir. Değerlendirilen diğer açık alanlar ve yüzde (%) dağılımları tablo 1'de belirtilmiştir. Buna göre en çok değerlendirilen Trabzon Kent Meydanı ve Atapark engelli bireyler tarafından en çok kullanılan mekanlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 1. Engelli bireyler tarafından değerlendirilen açık alanlar

Değerlendirilen açık alan	Yüzde (%)	Değerlendirilen açık alan	Yüzde (%)
Kent meydanı	<u>46,34</u>	Boztepe Çay Bahçesi	4,88
Atapark	<u>21,95</u>	Ganita Çay bahçesi	4,88
Zağnos Vadisi Parkı	4,88	Kanuni Parkı	2,44
Yüzüncüyıl Parkı	4,88	Uzun Sokak	2,44
Sahil rekreasyon alanı	4,88	KTÜ Kanuni Kampüsü	2,44

Çalışmaya katılanların demografik özellikleri (cinsiyet, yaş, aylık gelir, eğitim durumu ve mesleği) tablo 2'de verilmiştir. Burada özellikle meslekle ilgili verilere bakıldığında memur olanların en yüksek oranda (%26,83) olmasının yanında işsiz/çalışmayan kesimin de (%21,95) oranının yüksek oluşu bu bireylerin iş hayatına yeterince katılmadığını göstermesi açısından önemlidir.

Tablo 2. Ankete katılanların demografik özellikleri

Demografik özellikler	Yüzde (%)	Demografik özellikler	Yüzde (%)
<u>Cinsiyet</u>		<u>Eğitim durumu</u>	
Bay	63,41	İlkokul	24,39
Bayan	36,59	Ortaokul	14,63
		Lise	<u>34,15</u>
<u>Yaş</u>		Üniversite	24,39
18-24	12,20	Okur yazar değil	2,44
25-34	31,71		
35-44	26,83	<u>Mesleği</u>	
45-54	17,07	Memur	<u>26,83</u>
55+	12,20	İşçi	19,51
		Serbest meslek	2,44
<u>Aylık geliri</u>		Emekli	17,07
0-500 TL	29,27	Ev hanımı	7,32
501-1000 TL	19,51	Öğrenci	2,44
1001-3000 TL	<u>48,78</u>	İşsiz/Çalışmıyor	<u>21,95</u>
3001-5000 TL	2,44	Sözleşmeli	2,44

Elde edilen verilere göre; değerlendirilen açık alanlar daha çok haftada birkaç kez ya da ayda bir kez (%31,71) oranında kullanılmaktadır. Kullanıcıların genellikle alana yürüyerek (%36,59) ve dolmuş ile (%29,27) ulaştıkları, bu alanların genellikle öğleden sonra (%41,46) ve öğlen (%34,15) kullanıldığı belirlenmiştir. Ayrıca hafta içi veya hafta sonu kullanımının fark etmediği (%48,78) ve alanda daha çok 1-2 saat zaman geçirildiği tespit edilmiştir (Tablo 3).

Tablo 3. Ankete katılanların alana ulaşımı, alanın kullanım zamanı ve sıklığı

Demografik özellikler	Yüzde (%)	Demografik özellikler	Yüzde (%)
<u>Alana geliş sıklığı</u>		<u>Gün içerisinde kullanım zamanı</u>	
Her gün	17,07	Sabah	2,44
Haftada 1 kez	17,07	Öğlen	<u>34,15</u>
Haftada birkaç kez	<u>31,71</u>	Öğleden sonra	<u>41,46</u>
Ayda 1 kez	<u>31,71</u>	Akşam	14,63
Ayda 3 kez	2,44	Fark etmez	7,32
<u>Alana ulaşım şekli</u>		<u>Hafta içerisinde kullanım zamanı</u>	
Yürüyerek	<u>36,59</u>	Hafta içi	19,51
Özel araba ile	9,76	Hafta sonu	<u>31,71</u>
Dolmuş ile	<u>29,27</u>	Fark etmez	<u>48,78</u>
Otobüs ile	21,95	<u>Alanda geçirilen zaman</u>	
Akülü araba	2,44	1 saatten az	9,76
		1 saat	19,51
		1-2 saat	<u>46,34</u>
		Daha fazla	<u>24,39</u>

Çalışma kapsamında katılımcılardan kentsel açık alanları tercih etme nedenlerini belirtmeleri istenmiştir. Elde edilen verilere göre değerlendirilen kentsel açık yeşil alanların tercih edilmesinin en önemli nedeninin ulaşım kolaylığı ve bu alanların buluşma noktası (%20,75) olarak kullanımlarının olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca derneğe açık alanların derneğe yakınlığı da (%16,98) tercih nedeni olarak ifade edilmiştir.

Tablo 4. Ankete katılanların alanı tercih etme nedenleri

Tercih nedeni	Yüzde (%)	Tercih nedeni	Yüzde (%)
Eve yakın olması	9,43	Okul yolu üzerinde olması	1,89
Ulaşımın kolay olması	<u>20,75</u>	İşime yakın olması	5,66
Manzaranın güzel olması	7,55	Derneğe yakın olması	<u>16,98</u>
Etkinlik seçenekleri çok	9,43	Kafelere yakın olması	1,89
Buluşma noktası olması	<u>20,75</u>	Sakin bir yer olması	5,66

Katılımcılardan kullandıkları kentsel açık alanlarda yaptıkları etkinlikleri en çok yaptıkları etkinliği birinci sırada belirtecek şekilde önem sırasına göre söylemeleri istenmiştir. Buna göre birinci ve ikinci derecede yapılan etkinlikler tablo 5’de belirtilmiştir. Değerlendirilen kentsel açık yeşil alanların en çok oturmak (%26,83) ve buluşmak (%24,39) için kullanıldığı görülmektedir. Sohbet etmenin ise ikinci sırada yapılan etkinlikler içinde en yüksek oranda (%26,83) olduğu tespit edilmiştir.

Kentsel açık mekanlarda, engelli bireylere mevcut etkinliklerin yanında hangi etkinlikleri yapmak istedikleri sorulmuştur. Alınan cevaplara göre engelli bireyler açık alanlarda daha çok sportif etkinlikler (%29,09) ve sinema-tiyatro-konser-tv izleme (%25,45) etkinliklerine imkan sunan mekanlar istemektedir (Tablo 6).

Tablo 5. Ankete katılanların alanda yaptıkları etkinlikler

1. sırada yapılan etkinlikler	Yüzde (%)	2. sırada yapılan etkinlikler	Yüzde (%)
Oturmak	<u>26,83</u>	Oturmak	4,88
Beklemek	4,88	Beklemek	4,88
Yemek-içmek	-	Yemek-içmek	4,88
Yürüyüş yapmak	7,32	Yürüyüş yapmak	4,88
Güneşlemek	-	Güneşlemek	-
Oyun oynamak	-	Oyun oynamak	-
Dinlenmek	12,20	Dinlenmek	17,07
Buluşmak	<u>24,39</u>	Buluşmak	<u>21,95</u>
Sohbet etmek	12,20	Sohbet etmek	<u>26,83</u>
Kitap/Gazete okumak	-	Kitap/Gazete okumak	4,88
Seyretmek	2,44	Seyretmek	-
Alışveriş yapmak	4,88	Alışveriş yapmak	2,44
Sinema-Tiyatro-Konser izlemek	-	Sinema-Tiyatro-Konser izlemek	-
Piknik yapmak	-	Piknik yapmak	-
Geçiş güzergahı	2,44	Geçiş güzergahı	-
Kütüphaneye gitmek	-	Kütüphaneye gitmek	2,44
Sosyal etkinlikler	-	Sosyal etkinlikler	-
İhtiyaçlarımı karşılamak	2,44	İhtiyaçlarımı karşılamak	-
Cevapsız	-	Cevapsız	4,88

Tablo 6. Ankete katılanların alandaki etkinliklerin dışında yapmak istedikleri etkinlikler

Yapılmak istenen etkinlikler	Yüzde (%)	Yapılmak istenen etkinlikler	Yüzde (%)
Yemek-içmek	1,82	Alışveriş yapmak	3,64
Yürüyüş yapmak	9,09	Sinema-Tiyatro-Konser-TV izlemek	<u>25,45</u>

Okula gitmek	1,82	Spor etkinliği yapmak	29,09
Dinlenmek	3,64	Denize girmek	3,64
Buluşmak	1,82	Eğitim	1,82
Kitap/Gazete okumak	10,91	Farklı bir etkinlik istemiyorum	3,64
Seyretmek	3,64		

Katılımcıların cevaplarına göre değerlendirilen açık alanların kullanıcıların beklentilerini kısmen karşıladığı (%41,46) görölmektedir (Tablo 7). Bunun yanında katılımcıların %58,54'ü bu açık alanlarda kullanımı kısıtlayan sorunlarla karşılaşmadıklarını ifade etmişlerdir (Tablo 8).

Tablo 7. Değerlendirilen alanın kullanıcıların beklentilerini karşılama durumu

	Yüzde (%)
Evet, beklentilerimi karşılıyor	31,71
Hayır, beklentilerimi karşılamıyor	26,83
Kısmen	41,46

Çalışmaya katılan engelli bireylerden değerlendirdikleri açık alanlarda karşılaştırdıkları sorunları önem sırasına göre ifade etmeleri istenmiştir. Bu soru için 6 tane seçenek sunulmuş ve birde açık uçlu seçenek bırakılmıştır. Açık uçlu seçenek için katılımcılar 29 farklı cevap vermişler ancak değerlendirmenin daha sağlıklı olması için benzer cevaplar gruplandırılmıştır. Buna göre toplam 13 farklı sorun tespit edilmiştir. Bu sorunlardan birinci derecede önemli olarak ifade edilenler tablo 9'da, ikinci derecede önemli olarak ifade edilenler tablo 10'da verilmiştir. Katılımcıların %29,27'si birinci derecede herhangi bir sorun olmadığını, %12,20'si ise alandaki ulaşım güzergahının engelli kullanımına uygun olmadığını ifade etmişlerdir. Katılımcıların büyük çoğunluğu bu soru için sadece birinci derecede önemli bir cevap verdikleri için tablo 10'da cevapsız seçeneği yüksek oranda (%56,10) çıkmıştır. Bunun dışında tablo 10'da da ulaşım ile ilgili problemlerin ön planda ifade edildiği görölmektedir.

Tablo 8. Kullanıcılar değerlendirilen alanda kullanımı kısıtlayan sorunlarla karşılaşılıyorlar mı?

	Yüzde (%)
Evet, karşılaşıyorum	41,46
Hayır, karşılaşıyorum	<u>58,54</u>

Tablo 9. Değerlendirilen açık alanlarda karşılaşılan birinci derecede önemli sorunlar

1. derecede önemli sorunlar	Yüzde (%)
Alanın girişi uygun değil	7,32
Otopark yok	9,76
Otopark var ama yetersiz	7,32
Alandaki ulaşım güzergahı engelli kullanımına uygun değil	<u>12,20</u>
Donatıların ölçü, sayı ve konumları hatalı	7,32
Yönlendirme/Bilgilendirme eksik	7,32
Sözlü hakaret/Küçümsenme	2,44
Etrafdakilerin işaret dilini bilmemeleri	9,76
Halkın eğitimsizliği	2,44
Kaldırım işgalleri	2,44
Alana tek başına ulaşım çok zor	2,44
Herhangi bir sorun yok	<u>29,27</u>

Tablo 10. Değerlendirilen açık alanlarda karşılaşılan ikinci derecede önemli sorunlar

2. derecede önemli sorunlar	Yüzde (%)
Yeterli sayıda engelli otoparkı olmalı	4,88
Alan içindeki yolların ölçüleri uygun olmalı	4,88
Alan içindeki yolların kullanımı konforlu olmalı	7,32
Alandaki ulaşım güzergahı engelli kullanımına uygun değil	<u>9,76</u>

Donatılar ölçü, konum, malzeme ve sayı bakımından kullanıma uygun olmalı	2,44
Görsel ve işitsel uyarı sistemleri olmalı	4,88
Sosyal aktivite alanlarında engellilere yönelik düzenlemeler yapılmalı	2,44
Engelli eğitimsizliği giderilmeli	2,44
Brail alfabeli adisyon olmalı	2,44
Üst geçitlere asansör konmalı	2,44
Cevapsız	<u>56,10</u>

Çalışma kapsamında açık alanların kullanımına yönelik belirtilen sorulara ilişkin katılımcıların ifade ettikleri çözüm önerileri tablo 11’de verilmiştir. Bu soru için de 6 tane seçenek sunulmuş ve birde açık uçlu seçenek bırakılmıştır. Açık uçlu seçenek için katılımcılar 32 farklı cevap vermişler ancak bir önceki soruda olduğu gibi değerlendirmenin daha sağlıklı olması için benzer cevaplar gruplandırılmıştır. Buna göre toplam 18 farklı çözüm önerisi tespit edilmiştir. Buna göre katılımcıları %15,28’i herhangi bir öneride bulunmamıştır. Bunun dışında öncelikle alandaki yollar kesintiye uğramadan her yöne ulaşımına imkan vermesi gerektiği (%12,50), yeterli sayıda engelli otoparkının olması gerektiği ve donatıların ölçü, konum, malzeme ve sayı bakımından kullanıma uygun olması gerektiği (%11,11) ifade edilmiştir.

Tablo 11. Değerlendirilen açık alanlarda karşılaşılan sorunlara yönelik çözüm önerileri

Çözüm önerileri	Yüzde (%)
Alana giriş engelliler için uygun olmalı	5,56
Yeterli sayıda engelli otoparkı olmalı	<u>11,11</u>
Alan içindeki yolların ölçüleri uygun olmalı	4,17
Alan içindeki yolların kullanımı konforlu olmalı	8,33
Alandaki yollar kesintiye uğramadan her yöne ulaşımına imkan vermeli	<u>12,50</u>

Donatılar ölçü, konum, malzeme ve sayı bakımından kullanıma uygun olmalı	<u>11,11</u>
Toplumun eğitim ve farkındalığı artırılmalı	2,78
Akülü araç şarj istasyonu olmalı	1,39
Görsel ve işitsel uyarı sistemleri olmalı	5,56
Herhangi bir önerim yok	<u>15,28</u>
Kentin belirli noktalarında işaret dili eğitimi alanlar bulundurulmalı	6,94
Sosyal aktivite alanlarında engellilere yönelik düzenlemeler yapılmalı	1,39
Mevzuatlardaki eksiklikler giderilmeli, denetimler etkin olmalı	4,17
Engelli eğitimsizliği giderilmeli	1,39
Brail alfabeli adisyon olmalı	2,78
Üst geçitlere asansör konmalı	1,39
Sesli/yazılı (Brail alfabeli) okuma merkezleri olmalı	1,39
Kamu kurum/kuruluşların binaları erişilebilir hale getirilmeli	2,78

Aslında tablo 8'de ortaya çıkan, katılımcıların çoğunun açık alanlarda kullanımı kısıtlayan bir sorunla karşılaşmamaları durumu çalışmanın başlangıcında beklenen sonucun aksini göstermektedir. Bunun nedeni engelli bireylerin bu açık alanlardan çok fazla bir şey beklememeleri ya da kendilerine uygun olmayan alanları zaten çok fazla kullanmamaları olabilir. Çünkü aslında tablo 9 ve 10'da ifade edilen sorunlar ve tablo 11'de belirtilen çözüm önerileri yanlış uygulamaların olduğunu ve düzeltilmesi gerektiğini göstermektedir. Bunun yanında değerlendirmeler katılımcıların engel türlerindeki farklılıklar dikkate alınmadan, bütün cevaplar düşünülerek yapılmıştır. Dolayısıyla engel türlerindeki farklılıklara göre yapılan değerlendirmelerde verilen cevaplar içinde, özellikle açık alanların kullanıcıların beklentilerini karşılama durumu, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerilerinin yüzde (%) oranları değişiklik gösterecektir.

4. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Yapılan bu araştırma kapsamında elde edilen verilere ve konuyla ilgili kaynaklara bakıldığında ortaya çıkan sonuçları ve önerileri iki ana başlık altında ele almak mümkündür. Buna göre sonuç ve öneriler, mekânsal sorunlara yönelik sonuçlar ve öneriler ve sosyal sorunlara yönelik sonuçlar ve öneriler olarak ele alınabilir.

Mekansal sorunlara yönelik sonuçlar ve öneriler: Öncelikle kentsel açık mekanların etkin kullanılabilmesi için erişilebilir olması gerekmektedir. Bu çalışma da açık mekanların kullanımı için alana ulaşımın kolay olması önemli bir tercih nedeni olarak ifade edilmiştir. Aynı zamanda kamusal mekanlar olan bu mekanlardan toplumun bütün kesiminin aynı oranda yararlanma hakkının olduğu düşünüldüğünde bu alanların tasarımında evrensel tasarım ilkeleri ön planda tutulmalıdır. Engelliler için mekan tasarlarken engelliğin, görme, duyma, hareket kısıtlılığı, öğrenme güçlüğü ve kronik rahatsızlıkların biri ya da birkaçını birlikte kapsayabileceği özellikle dikkate alınmalıdır.

Elde edilen verilerden ortaya çıkan bulgulara göre; açık mekanların engellilerin derneklerine yakın olması da tercih sebebi olarak görülmektedir. Dolayısıyla kent içinde bu tür derneklere yakın noktalarda nitelikli ve evrensel tasarım yaklaşımı ile tasarlanmış mekanlara ihtiyaç vardır.

Tablo 6. belirtilen engellilerin açık mekanlarda yapmak istedikleri etkinlikler tasarımlarda dikkate alınmalıdır. Çünkü bu etkinlikler bireylerin beklentilerinin ortaya koyması açısından son derece önemlidir.

Alandaki ulaşım güzergahlarının engellilerin kullanımına uygun olmaması kentsel açık alanlarda karşılaşılan en önemli sorunların başında gelmektedir. Ulaşım ile ilgili çözümlerin öncelikle bireylerin konutundan çıktığı andan itibaren kent içindeki ulaşım sisteminin bütün bireyler için konforlu hale getirilmesi, sonra da her bir açık mekanın kendi içindeki farklı fonksiyonları arasındaki ulaşımın kesintisiz sağlanabilmesi olarak ele alınması

gerekir. İdeal olan engelli bir bireyin yardım almadan bir yerden bir yere gidebileceği şekilde ulaşım ağı oluşturulmasıdır. Bu ulaşım ağı kesintisiz ve güvenli olmalıdır. Bunun için çevrenin eşit şartlarda erişilebilir ve kullanılabilir olmasını sağlayan standartlarla ilgili kanun ve yönetmelikler mevcuttur. Ancak denetim mekanizmasının proje ve uygulama aşamasından itibaren gerektiği gibi işlememesi çalışmaların eksik ve hatalı yapılmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda yerelde ve genelde yapılacak çalışmalarda denetimlerin, proje, ruhsat ve uygulama aşamasında yapılması, yanlış uygulamalardan sorumlu olacaklar için caydırıcı nitelikte yasal önlemler alınmalıdır. 20 Temmuz 2013 tarihinde 28713 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren “Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Yönetmeliği” gereği hayata geçecek olan “Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Komisyonları” ile erişilebilirlik tedbirlerinin alınıp alınmadığının takip ve denetimi 81 ilde başlamıştır. Ancak bu çalışmalardan sonra uygulanacak yaptırımların caydırıcı nitelikte olması gerekmektedir.

Ulaşımın yanında açık mekanların girişleri, otoparklar, donatılar, kaldırım işgalleri, yönlendirme/bilgilendirme eksiklikleri de mevcut sorunlar arasında görülmektedir. Konuyla ilgili belirtilen standartlara göre; yaya yolu/kaldırım genişlikleri, tekerlekli sandalye kullananların, görme engellilerin geçebileceği genişlikte olmalıdır. Her türlü kaldırım işgali ortadan kaldırılmalıdır. Yaya yollarında, kent parklarında, kaldırım kenarlarında su birikmesini önlemek için kullanılan ızgaralar ile ağaç altı ızgaralarının, ızgara aralıklarının tekerlekli sandalye ve baston kullanıma engel olmayacak şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. Yaya yolları ve rampalar uygun eğimde, sağlam, muntazam dokulu, kaymayan, sert yüzeyli ve parlamayan malzemeden yapılmalıdır. Yer döşemelerinde ise derzler tekerlekli sandalye veya baston kullananlar için engel olmayacak aralıkta tutulmalıdır. Tekerlekli sandalye kullananlar için yaya yollarındaki en büyük engelin kot farklılıkları veya basamak biçimindeki yatay dolaşımdaki düzey değişiklikleridir. Bu nedenle kot farklılıklarını, basamak yerine rampa ile aşma tercih

edilmelidir. Uygun rampa eğimi ile aşlamayacak rampalarda ise farklı çözümler düşünülmelidir. Yatay dolaşımdaki düzey değişikliklerde farklı yerlere geçişlerde yüzeylerde özellikle görme engellilerin/özürlülerin algılayabilmesi için hissedilebilir uyarılar veya doku/malzeme değişikliği yapılmalıdır.

Engellilerin kendileri ve kendileri gibi olan bütün bireyler için olmasını istedikleri ve tablo 11’de belirtilen çözüm önerileri mutlaka dikkate alınmalıdır. Bu öneriler hem mekanların fiziksel yönden daha etkin kullanımını sağlayacak, hem sosyal yönden engelli bireylerin toplum içinde kendilerini azınlık olarak hissetmeden daha mutlu yaşamalarına imkan sağlayacaktır. Ayrıca bu önerilerin bizzat bu sorunları yaşayan kişiler tarafından ortaya konması konunun muhatabı tasarımcılar, eğitimciler, uygulamacılar ve yöneticiler açısından son derece önemlidir.

Sosyal sorunlara yönelik sonuçlar ve öneriler: Açık mekanlardaki sorunlardan biri de engelli bireylerin çevredeki farklı kişiler tarafından sözlü hakarete maruz kalmalarıdır. Bu noktada halkın bilinçlendirilmesi hatta daha küçük yaşlardan itibaren eğitim programları içinde bu farkındalığın ortaya konması gerekir. Bunun yanında engelli bireylerin çevredeki bütün fırsatlardan yararlanabilmeleri sağlandığında sağlıklı bireyler de onlarla bir arada yaşama bilincine sahip olacaklardır.

Engelli bireylerin topluma kazandırılması sosyal hayata adapte olması konusunda; onları kapalı mekânların içine kapatmayacak, onların özgürce hareket etmelerini sağlayacak, en az emek harcayarak ve başkalarına en az ihtiyaç duyacak şekilde mekânlarını düzenlenmek öncelikle toplumsal bir görev olup, bütün kentsel tasarım disiplinlerinin de özel bir görevi olmalıdır.

Sonuçta toplumdaki bütün bireylerin potansiyel engelli oldukları düşünüldüğünde yapılması gereken bütün iyileştirmeler ve uygulamalar toplumun tümünü ilgilendirmektedir. Bu noktada görüşlerini bizimle paylaşan bütün engelli katılımcılara, hem kendileri hem de engelli adayı olan toplumun bütün bireyleri

için daha yaşanılabilir ve konforlu çevreler tasarlanmasına katkı sağladıkları için çok teşekkür ederiz.

5. KAYNAKLAR

Burcu, E. ve Kamanlıoğlu, M., 2006. Türkiye’de Özürlü Birey Olma: Temel Sosyolojik Özellikleri ve Sorunları Üzerine Bir Araştırma, V. Ulusal Sosyoloji Kongresi, 16-23 Eylül, Malatya.

Çağlar, S., 2012. Engellilerin Erişebilirlik Hakkı ve Türkiye’de Erişebilirlikleri, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (AÜHFD), 61 (2), 541-598.

DİE ve BÖİB, 2002. Özürlüler Araştırması, Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, Yayın No: 43, Kalemder Matbaacılık, Ankara.

DOKA, 2015. Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı TR90 Doğu Karadeniz Bölge Planı 2014-2023, s.47.

Dostoğlu, N., Şahin, E. ve Taneli, Y. 2009. Tasarıma Kapsayıcı Yaklaşım: Herkes İçin Tasarım Evrensel Tasarım: Tanımlar, Hedefler, İlkeler, Mimarlık Dergisi, 347, Mayıs-Haziran.

Erdem, H.E., 2007. Ankara’da İç ve Dış Mekân Tasarımlarında Tekerlekli Sandalye Kullanıcılarının Yaşam Analizi, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mobilya ve Dekorasyon Anabilim Dalı, Ankara.

Kavak, M., 2010. Evrensel Tasarım Yaklaşımı Bağlamında Kamusal Mekânlar: Harbiye Kongre Vadisi Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Kentsel Sistemler ve Ulaştırma Yönetimi Anabilim Dalı, İstanbul.

Öztürk M., 2011. Türkiye’de Engelli Gerçeği, MÜSİAD Cep Kitapları: 30, Ajans Vista Matbaacılık, Şubat, İstanbul.

Sayın, C., Çizel, B., Sönmez, N. ve Akıncı, Z. 2012. Antalya’da Engelli Turizminin Gelişimi İçin Arz ve Talep Üzerine Bir Araştırma, Akdeniz Kalkınma Ajansı, Akdeniz Üniversitesi Proje Geliştirme, Uygulama ve Araştırma Merkezi, Yiğitler Grup Reklam, Matbaa, Ankara.

Sirel, B., Boyacıgil, O., Duymuş, H., Konaklı, N., Altunkasa, F. ve Uslu, C., 2012. Çukurova Üniversitesi Yerleşkesi Açık Alanlarının Fiziksel

Engelliler Bakımından Ulaşılabilirliğinin Değerlendirilmesi, Çukurova Üniversitesi, Mühendislik Mimarlık Fakóltesi Dergisi, 27(1), 53-72, Adana.

TSE, 2011. www.tse.org.tr

TÜİK, 2011. Türkiye Nüfus ve Konut Araştırması, Türkiye İstatistik Kurumu, www.tuik.gov.tr

Yalım, ., 1995. Azınlık Gruplar İçin Tasarım: Çocuklar, Yaşlılar ve Engelliler, <http://www.dezavantaj.org/index.php/aratirmalar/8-engelli/1424-aznlik-gruplar-icin-tasarm-cocuklar-yallar-ve-engelliler>

ÖZÜRLÜLERİN YAŞAM KALİTESİ ÜZERİNE KENTSEL ALAN ENGELLİLİĞİ VE ERİŞİLEBİLİR- KULLANILABİLİR TASARIM YAKLAŞIMLARI

Aysel YAVUZ

*Karadeniz Teknik Üniversitesi, Orman Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı
Bölümü, Trabzon, Türkiye*

ÖZET

Özürli olarak tanımlanan bireyleri, toplumun ayrı bir kesimi olarak nitelenmek yerine bütünü bir parçası olarak algılamak gerekmektedir. Oysa, özürli dezavantajlı bir grup olarak nitelendirilmekte ve yaşadıkları çevrede sürekli olarak engellerle karşılaşmaktadırlar. Bu engeller kişileri, fiziksel eksikliklerinden kaynaklanan engellerden daha fazla kısıtlamaktadır. Özürli sorunlu ya da yardıma muhtaç bireyler olarak değil, toplumda diğer bireylerle eşit haklara sahip bireylerdir. Özürli için fırsat eşitliği sağlamak için sosyal hayatın gerekli tüm alanlarında önlemler alınmalıdır. Bu sebeplerle çalışmamızın amacı, "Özürli Kullanıcı" ları dikkate alarak sağlıklı bir kent konsepti içerisindeki kamusal alanlar oluşturmak ve bu alanların özürli tarafından sağlıklı bir şekilde erişilebilmesine ve kullanılabilmesine yönelik planlama önerileri geliştirmektir.

Bu çalışma, coğrafik yapı itibariyle özürli için baştan dezavantaj olarak görülen Trabzon kent merkezinde yürütülmüştür. Kent merkezindeki yapısal sorunların fotoğraf tekniği ile tespiti yapılmıştır. Özürli alanlarda karşılaştıkları engeller belirlenmiştir. Tespitler ve değerlendirmelerden sonra herkes için tasarım ve planlama yaklaşımlarının oluşturulması için engellerin kaldırılması adına planlama yaklaşımları oluşturulmuştur.

Anahtar kelimeler: Engellilik, Evrensel Tasarım, Yaşam memnuniyeti, Erişilebilirlik, Kullanılabilirlik.

URBAN AREAS DISABILITY ON THE QUALITY OF LIFE OF DISABLED USERS AND ACCESSIBLE - AVAILABLE DESIGN APPROACHES

A.Yavuz

Black Sea Technical University, Faculty of Forestry, Landscape Architecture Department, *Trabzon, Türkiye*

ABSTRACT

People, called as “disabled users”, are seen as a separate part but rather necessary to consider as part of a whole in public life. However, disabled people are described disadvantages groups, and they constantly encounter several obstacles, especially in the outdoors activities. Urban open space conditions limits these users more than their physically lacks. It should be accepted; they aren't problematic or don't need of help, conversely; they have equal rights as other individuals in society life. To provide for disabled users an equal opportunity, it should be necessary; precautions should be taken in whole areas of social life. Because of that the aim of this study is to create public spaces as considering “disabled users” in the healthy city concept and improve in a healthy way to use these areas and also bring the planning offers for accessibility by them. In addition, the other aim is to create public awareness about disability in public spaces.

This study is carried out in the center of the city of Trabzon. From the beginning, it is seen as a disadvantage for the “disabled users” as geographic structure. Therefore, structure problem of the city center was determined by photographic techniques and explained the obstacles, which “disabled users” encounter in the public open spaces. Consequently, after the determinations and assessments of this study, it was explained design and planning approaches for everyone, created the planning approaches and improved public awareness on behalf of the destroying obstacles.

These data related to problems and distribution of disabled users was supplied from statistical agencies. According to perspective of landscape architecture, approaches to the unhampered city were examined under the European Union and disability. This study is carried out in the center of the city of Trabzon. From the beginning, it is seen as a disadvantage for the “disabled users” as geographic structure. Therefore, structure problem of the city center was determined by photographic techniques and explained the obstacles, which “disabled users” encounter in the public open spaces. Consequently, after the determinations and assessments of this study, it was explained design and planning approaches for everyone, created the planning approaches and improved public awareness on behalf of the destroying obstacles.

Key words: Disability, Universal Design, Life satisfaction, Accessibility, Usability.

1. GİRİŞ

Gelişmekte olan birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de karşılaşılan sorunlardan bir tanesi nüfusun tamamının sağlıklı bireylerden oluşmuş gibi düşünülmesi ve yaşadığımız çevreye bu yanılmanın yansımalarıdır. Oysa dünya nüfusunun yaklaşık %10’u ve Türkiye nüfusunun yaklaşık %13’ü engelli bireylerden oluşmaktadır. Türkiye’de, Nüfus ve Konut Araştırması sonuçlarına göre; görme, duyma, konuşma, yürüme, merdiven çıkma veya inme, bir şey taşıma veya tutma ve yaşlılarına göre öğrenme, basit dört işlem yapma, hatırlama veya dikkatini toplama fonksiyonlarından en az birinde çok zorlandığını veya hiç yapamadığını belirten kişi sayısı 4 milyon 882 bin 841’dir (TÜİK,2011). Diğer bir ifadeyle 2011 yılında toplam nüfusun %6,6’sının en az bir engeli olduğu saptanmıştır. Engelli nüfusu önümüzdeki yıllarda daha da büyük bir sorun konusu haline gelecektir. Schmocker ve ark.(2008),yaşlı nüfusun toplumsal yaşamdaki faaliyetlere hızlı ve güvenli bir şekilde erişimini korumak için

etkili politikalar ve seçeneklerin geliştirilemeyeşini veya uygulanmamasını batı ülkeleri için giderek artan bir sorun olarak görmektedir. Bunu destekleyen bir çalışmada, kırsal bölgelerde yaşayan yaşlı insanların da engelli hale gelme riski araştırılmıştır. (Sjolund, ve ark 2010). Genç nüfusun beklenen düzeyde artmaması, nüfusların yaşlanması ve yaşlı nüfusun da engelli olma olasılığıyla ilişkilenebilmektedir. Diyabet, kalp ve damar hastalıkları, kanser ve akıl sağlığı bozuklukları gibi kronik sağlık sorunlarının da küresel olarak artış göstermesi engelliğinin artmasının nedenleridir (WHO,2011,). Ayrıca, çocuklar, gençler ve yetişkinlerin de evde, toplumda veya iş yerlerinde, güvenlik riskleriyle engelli olma olasılığıyla karşı karşıya oldukları düşünülmektedir (Wright&Wolery,2011).

Geçmişte, kentsel açık alanlardan ve sosyal yaşantıdan dışlanan engelli bireylerin (Seeland & Nicole,2006), evlerinde aileleriyle birlikte ya da özel bakım evi veya okullarda gizli bir yaşam tarzları vardı. Zamanla “Engellilik” olgusu toplum tarafından anlaşıldıkça, engelli bireylerin günlük yaşantının içindeki görünürlüklerinin arttığı gözlenmiştir. (Enginöz,2015).Fakat günlük yaşantının içersinde engelli bireylerin tek başlarına değil, bağımlı yaşantıları devam etmiş ve kamusal alan içersindeki ulaşılabilirlikleri de kısıtlanmıştır. Bilindiği gibi 1992 yılında Birleşmiş Milletler tarafından 3 Aralık günü Uluslararası Engelliler Günü olarak kabul edilmiştir. Bu günde bir çok ülkede devlet ve sivil toplum organizasyonlarıyla birlikte çeşitli etkinlikler düzenlenmektedir. Bu kararın ardından BM İnsan Hakları Komisyonu 5 Mart 1993 tarihli ve 1993/29 sayılı bildirisi ile üye ülkelerce 3 Aralık gününün “engellilerin topluma kazandırılması ve insan haklarının tam ve eşit ölçüde sağlanması” amacıyla tanınmasını istedi (URL 1). Bizler sadece 3 Aralıkta engelli bireylerimizi hatırlamak yerine, her gün onların varlığını kabul edip, engelli bireylerin isteklerini ve ihtiyaçlarını hem yaşadıkları konutta hem de dışarıya adımını attığı ilk noktadan gitmek istediği tüm alanlara kadar eşit katılım fırsatıyla vermeliyiz. Her birey eşitlik ve özgürlük ilkelerinin kabul

gördüğü topraklarda yaşamaya başlar ve hayatına bu şekilde de devam etme hakkı olmalıdır. Dünya Engellilik Raporu ile beklenen, engelli insanlar dahil tüm toplumun faydalanması adına; engelleri ortadan kaldıracak koşullar sağlamak, rehabilitasyon ve destek hizmetlerini geliştirmek, yeterli sosyal koruma sağlamak, kapsayıcı politikalar ve programlar oluşturmak, var olan ve yeni standartlar ile yasaları yürürlüğe sokmak için bütün ilgili paydaşlara, hükümetlere, yerel yönetimlere ve sivil toplum örgütlerine atılacak adımlar önermektir.

Türkiye bu sürece 5378 sayılı **özürlülerle ilgili kanunda değişiklik yaparak katılmış** ve 1/7/2005 tarihinde kanun yürürlüğe girmiştir. Buna göre, kamu kurum ve kuruluşlarına ait mevcut resmî yapılar, mevcut tüm yol, kaldırım, yaya geçidi, açık ve yeşil alanlar, spor alanları ve benzeri sosyal ve kültürel alt yapı alanları ile gerçek ve tüzel kişiler tarafından yapılmış ve umuma açık hizmet veren her türlü yapılar bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yedi yıl içinde özürlülerin erişebilirliğine uygun duruma getirilmelidir. Bu Kanunun amacı; özürlülüğün önlenmesi, özürlülerin sağlık, eğitim, rehabilitasyon, istihdam, bakım ve sosyal güvenliğine ilişkin sorunlarının çözümü ile her bakımdan gelişmelerini ve önlerindeki engelleri kaldırmayı sağlayacak tedbirleri alarak topluma katılımlarını sağlamak ve bu hizmetlerin koordinasyonu için gerekli düzenlemeleri yapmaktır. Yaşamın her alanında engelli bireylere yönelen önyargılar, incitici uygulamalar yada ayrımcı davranışlarla mücadele etmek, engelli bireylerin kapasiteleri ve katkılarına ilişkin farkındalığın yaratılması ülke politikalarının içinde yer almaktadır. Son yıllarda tüm dünyada özürlülere yönelik farkındalığın arttırılması, özürlülerin haklarının korunması ve kişilik haklarına saygı duyulmasını teşvik etmek amacıyla bir çok erişilebilirlik ve kullanılabilirlik çalışmaları yapıldı (Petrie, ve ark. 2006, Silva, 2004). Bu noktada bu çalışmanın ilgili tüm kişi ve kurumlara farkındalık yaratması ve sonrası için katkı sağlaması amaçlanmıştır.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Bu çalışma, KTÜ. Orman Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü 2012-2013 Eğitim Öğretim yılında, 2+1 olarak verilen Detay Tasarımı ders kapsamında 60 öğrenci ile yürütülmüştür. Dersin sözel bölümünde öğrencilere herkes için eşit haklar sağlanması için yapısal peyzaj elemanlarının standartları verilmiş, mevcut örneklerle yanlış uygulamalar gösterilmiş ve dünyadan iyi örneklerle engelli bireylerin toplumun bir parçası olduğu anlatılmıştır. Uygulama bölümü ise, öğrencilere dönem boyunca verilen bilgilerin bir sentezinin yapılmasıdır. Tüm öğrenciler öncelikle zamanlarının büyük bölümünü geçirdikleri kampüste ve kent merkezinde engelli bireylerin karşılaşılabilecekleri zorlukları fotoğraflarla tespit edilmiştir. Herkesin bu durumu empati yaparak çalışma alanında deneyimlemesi istenmiştir. Bu yaklaşımla kamusal alanlarda özürlemlilikle ilgili kamusal alanlarda söz sahibi olacak peyzaj mimarlığı öğrencilerinde toplumsal farkındalık yaratılması da amaçlanmıştır.

2.1. Çalışma alanının tanıtılması

Araştırma Doğu Karadeniz Bölgesi'nin Trabzon ilinde yapılmıştır. Trabzon, coğrafik yapısıyla engelli bireyler için baştan dezavantaj olarak görülen bir liman kenti olup 2014 itibarıyla nüfusu 766.782 ve yüzölçümü 4.664 km²'dir. İlin yerleşim yoğunluğu sahil kesimleridir. Dar bir sahil şeridinin denize dikey uzanan dağlık araziyle kesişmektedir. Güneyinde Gümüşhane ve Bayburt, batısında Giresun, doğusunda Rize illeri ile çevrili olan Trabzon, kuzeyinde de Karadeniz vardır. Deniz seviyesinden başlayarak güneye doğru artan yükseklik 3000 metreyi bulur. Çalışma alanı Trabzon kent merkezi ve Karadeniz Teknik Üniversitesi kampüsü olarak belirlenmiştir. Bu alanlar, iş, alışveriş, sağlık, eğitim, banka, dinlenme, eğlence, yürüyüş vb. ihtiyaçlar için öncelikle tercih edilmektedir. Kampüs ise öncelikle eğitim ve yanısıra barınma, eğlenme, yürüyüş olanağı sunan yine kent merkezine araçla 10 dakika mesafede yer alan bir kamusal yapılanmadır (Şekil 1).

Şekil 1: Çalışma alanından görseller(URL 2, URL 3)

3. BULGULAR

Engelli bireylerin kimsenin yardımına ihtiyaç duymadan sosyal yaşantının içinde var olabilmeleri için öncelikle onların yaşadıkları konut ve yakın çevreleri hakkındaki görüşlerinin bilinmesi gerekir. TÜİK, engel türlerine göre yaşadıkları konut ve kamusal alanlar için memnuniyet düzeyleri hakkında bir sorgulama yaptı. Çizelge 1'de 2010 yılında yapılan bir çalışmanın verileri sunulmuştur. Oturdıkları bina, kaldırımlar, yaya yolları, kamu binaları, spor tesisleri, sinema tiyatro ve tatil yerleri için tüm engel türlerinin genel anlamda uygun olmadığı görüşü ağırlıklıdır.

Çizelge 1: Kayıtlı olan özürlü bireylerin yaşadıkları yerdeki fiziksel çevre düzenlemelerinin, özürlü bireyin kullanımına uygun olup olmadığı hakkındaki düşüncelerinin özür türüne göre dağılımı(%) (TÜİK,2010)

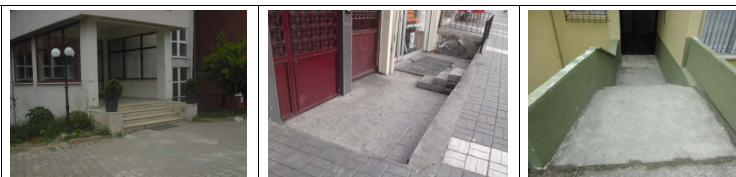
Fiziksel çevre düzenlemeleri	Görme özürlü	İşitme özürlü	Dil ve konuşma özürlü	Ortopedik özürlü	Zihinsel özürlü	Ruhsal ve duygusal özürlü	Süreğen hastalık	Çoklu Özürüllük
Oturduğu bina								
Hayır, uygun değil	69,2	59,5	51,7	70,8	62,6	59,1	69,5	68,3
Kaldırım, yaya yolu								
Hayır, uygun değil	71,3	59,8	54,1	71,9	62,5	59,1	69,8	69,7
Kamu binaları								
Hayır, uygun değil	62,8	54,1	48,1	63,8	53,5	56,2	60,9	60,0
Postane ve bankalar								
Hayır, uygun değil	60,8	52,1	44,9	60,6	49,9	54,2	58,5	56,6
Market, lokantalar								
Hayır, uygun değil	64,3	54,3	49,5	63,7	55,5	56,8	61,9	61,0
Spor tesisleri								
Hayır, uygun değil	37,6	36,5	34,2	41,5	38,1	40,6	39,1	37,0
Sinema, tiyatro vb. yerler								
Hayır, uygun değil	33,6	33,4	31,4	36,4	32,3	32,6	34,8	31,7
Park ve yeşil alanlar								
Hayır, uygun değil	46,2	40,0	38,5	48,2	40,7	43,4	45,2	42,4
Tatil yerleri ve oteller								
Hayır, uygun değil	28,4	25,5	27,0	30,6	26,9	29,8	29,6	26,9

Trabzon kent merkezinde ve kampüste yapılan araştırmalarda problemler fotoğraflarla tespit edilmiş ve kamusal alan engelliliği; girişler, zemin problemleri,merdivenler,rampalar,ızgara ve boşluklar,engeller,kent mobilyaları, klavuz izler ve kaldırım işgalcileri olarak dokuz alt başlıkta değerlendirilmiştir.

3.1. Girişler

Bina girişleri, engelli bireylerin kullanımına uygun olması için için zemin seviyesinden doğrudan ilişkili, uygun konum ve doğru ölçülerde olmalıdır.Aşağıdaki görselde çalışma alanında engelli kullanımına uygun olmayan bina girişlerinden bazıları verilmiştir (çizelge 2).

Çizelge 2: Engelli kullanımına uygun olmayan yapı girişleri

Saptanan sorunlar

Bina girişlerinin merdiven çözümleriyle yapılması

3.2. Zemin problemleri

Yaya mekanlarında kaygan olmayan malzemeler zeminde kullanılmalıdır. Birden fazla malzeme bir arada kullanılıyorsa aralarında boşluk yada seviye farklılıkları olmamalıdır. Malzeme seçilirken, kullanım yoğunluğu ve iklim koşullarına mutlaka dikkat edilmelidir. Zaman içerisinde bakım ve onarım çalışmaları aralıklı olarak yapılmalıdır. Çalışma alanında bu standartlara uygun olmadığı tespit edilen alanların görüntüleri ve çizelge 3'de verilmiştir.

Çizelge 3: Engelli kullanımına uygun olmayan zemin düzlemleri

Saptanan sorunlar

Zaman içerisinde deforme olan taşların onarılmaması,
Zemin seviyesi ile bordürün aynı seviyede olmaması,
Taşıt yolu ile kaldırım arasındaki yükseltinin basamaklı olması
Rampalarda ani yükseklik farklarının olması,
Ayrıca merdiven ve rampaların başlangıç noktalarında çıkıntı olması,
İşçilikten kaynaklı problemlerin varlığı,

3.3. Merdivenler

Yaya mekanlarında merdivenler TS 9111'e uygun olmalıdır. Merdivenlerde basamak genişliği ,yüksekliği, engelli bireylerin kullanımına uygun olmalıdır. Tüm basamaklar aynı yükseklikte olmalıdır. Gereken yerlerde özürllülerin ve çocukların kullanımına uygun trabzan bulunmalıdır. Klavuz izler, ilk basamaktan hemen önce, sahanlıklarda ve merdiven bitiminde yer almalıdır. Basamak ucunda koruyucu kaymaz bir şerit bulunmalıdır. Çizelge 3'de, çalışma alanından bu standartlara uygun olmayan görüntüler verilmiştir.

Çizelge 4: Engelli kullanımına uygun olmayan merdivenler

3.4. Rampalar

Ebeveynlerin çocuk arabası ile dolaşabilmeleri, yaşlı insanların ve engelli bireylerin buldukları alanlardaki kot farkını rahat geçebilmeleri için uygun eğimlerde, doğru malzeme seçimi ile rampalar yapılmalıdır. Çalışma alanında bu koşullara uymadığı saptanan hatalar çizelge 5'de izlenmektedir.

Çizelge 5: Engelli kullanımına uygun olmayan rampalar

3.5. Izgara ve boşluklar

Yaya mekanlarında suyu tahliye etmek için engelliler dahil bütün yayalara engel oluşturmayacak şekilde ve zeminle aynı seviyede tasarlanmalıdır. Kanal elemanı yerine drenaj ızgaraları tercih edilmeli ve demirler arasındaki açıklık, baston ve koltuk değneği kullanıcılarına ve tekerlekli sandalye kullanıcılarına, tehlike oluşturmayacak şekilde olmalıdır. Çizelge 6'da bu standartların ihlal edildiği örnekler verilmiştir.

Çizelge 6: Engelli kullanımına uygun olmayan drenaj kanalları

3.6. Engeller

Yaya mekanlarında rögar kapağı, kanal taşı, ızgara, çiçeklik, elektrik direği, çöp kutusu,ağaçlar ve teknik donatılar engel teşkil edeceği veya sorun oluşturabileceği için titizlikle yerleştirilmelidir. Çalışma kapsamında saptanan hatalar çizelge 7’de sunulmuştur.

Çizelge 7: Engelli kullanımına uygun olmayan koşullar

3.7. Kent mobilyaları

Yaya mekanlarında engelli kullanımına uygun kent mobilyaları teknik donatılar bulunmalıdır. Çalışma alanında tespit edilen hatalar çizelge 8'de gösterilmiştir.

Çizelge 8: Engelli kullanımına uygun olmayan kent mobilyaları ve yapısal elemanlar

		
Saptanan sorunlar Bankamatiklerin engelli kullanıcılar için uygun konumlayışı ve ölçüleri, Ağaç altı ızgaraları ile döşeme arasında boşluk ve seviye farkı olması		

3.8. Klavuz izler

Yaya mekanlarında, görme engellilerin güvenli ve yalnız bir şekilde ilerleyebilmeleri için hissedilebilir klavuz izler bulunmalıdır. Bu izler, engelli kullanıcılar için rahatlıkla hissedebilecekleri çıkıntıda veya yükseklikte olması gerekirken diğer yayalara sorun çıkaracak nitelikte olmamasına dikkat edilmelidir. Kamu binalarına ulaştıran klavuz izlerin bina içersinde de sürekliliği sağlanmalıdır. Trabzon kent merkezinde bu standartlara uygun olmayan alanlar aşağıdaki görselde verilmiştir (Çizelge 9).

Çizelge 9: Engelli kullanımına uygun olmayan klavuz izler

Saptanan sorunlar Klavuz izin eksik yada yanlış yönlendirme yapması Klavuz izin merdiven, rampa yada yön değiştirmeyi fark ettirecek şekilde yerleştirilmemesi Klavuz izin ağaç yada başka bir elemandan uygun uzaklıkta olmaması Klavuz izler kaldırım güzergahı boyunca ve yaya geçitlerinde süreklilik arz etmemesi Bu izlerin üzerinde veya yanında, ayaklı ilan/reklam panoları, aydınlatma direkleri gibi hareketi engelleyici eleman bulunması Rögarlara ya da drenaj kanallarına yakın olması.

3.9. Kaldırım işgalcileri

Engelli kullanıcılar dahil tüm yayaaların rahatça hareket edebilmeleri için net yaya aksı genişliği sağlanmalıdır. bu aks üzerinde kalıcı veya geçici engellere izin verilmemelidir. Ayrıca, taşıtların yaya yolunda park etmelerini engelleyecek gerekli yasal düzenlemelerin yapılması ve kontrolünün sağlanması gerekmektedir.Çizelge 10'da kaldırım işgalcilerine örnekler sunulmuştur.

Çizelge 10: Engelli kullanımına uygun olmayan kaldırım uygulamaları

Saptanan sorunlar Esnafların iş yerlerinin önüne dükkanlarını taşımaları Telefon kabinleri, satış büfeleri, bilet satış, gazete, tütün, çiçek satış kulüpleri, dondurmacılar ile yangın musluğu, çöp ve posta kutuları, oturma bankaları vb. kent mobilyalarının yaya yolunda hareket yönünde engel teşkil etmeleri

Engelli bireylerin kamusal alanlara ve binalara erişebilirliğin sağlandığı bazı uygulamalara örnekler çizelge 11'de verilmiştir. Bu

örneklerde klavuz izlerin yeri ve yönlendirme sağlanması, drenaj kanalının kapalı olması, zemin düzleminin aynı seviyede olması, ağaç altı ızgaraların yaya mekanlarına yakın yerlerinde baston kullananları engellemeyecek şekilde dar olması, bina girişlerinin zeminle aynı seviyede olması ve klavuz izlerin binaya ulaştırılması, yayalar için yürünebilir net alanların olması gösterilmektedir.

Çizelge 11: Dünyadan engelli kullanımına uygun kamusal alan uygulamaları

	Klavuz izlerin yeri ve yönlendirme sağlanması
	Klavuz izlerin yönlendirme sağlanması ve drenaj kanalının kapalı olması
	Zemin düzleminin aynı seviyede olması, ağaç altı ızgaraların yaya mekanlarına yakın yerlerinde baston kullananları engellemeyecek şekilde dar olması

Bina girişlerinin zeminle aynı seviyede olması ve klavuz izlerin binaya ulaştırması, ve içinde de sürekliliği sağlanması

Yayalar için yürünebilir net alanların olması, ve klavuz izlerin yönlendirmesi

Merdiven kenarlarında çocuklar için korkuluk bulunması

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye ölçeğinde engelli bireylerin, kamusal alanlarda hala engellere maruz kalmasına rağmen, yasal zorunlulukların ve standartların ışığında, Trabzon kent merkezinde ve üniversite kampüsünde, yapılan bu çalışmalar ile, arzu edilen seviyeye varılacağı umut edilmektedir.

Mevcut politikalar ve standartlar

Devlet politikaları ve yerel yönetimlerin, kamusal alanlara yönelik tasarım ve uygulamaları güncel olmalı ve doğru standartları

uygulamaya zorlamalıdır. Denetim mekanizması işlemeli ve her zaman engelli bireylerin de ihtiyaçları göz önünde bulundurulmalıdır. Örneğin, herkes için tasarım politikalarının, 2009 yılında eğitim sistemine alınması zorunluluğu getirildi. Fakat sistemin içinde ne kadar etkili olduğu ise hala bilinmemektedir. Peyzaj Mimarlığı, eğitim sistemi içindeki yeterliliği, farklı mekanizmalarla sorgulanmalı ve eğitim politikasında var olan bu sorunlar mutlaka aşılmalıdır.

Erişilebilirlik

Günlük yaşamın içersinde var olan, birçok kapalı yada açık mekânlar, yollar, herkes için erişilebilir değildir. Toplum olarak, engelli bireyler için, yapılması gerekenler, sürekli olarak konuşulur, fakat yapılması gerekenlerin “Nasıl” yapılacağı konusunda ki yetersizlikler hala aşılamamıştır. Engelli bireyler için, ayrı alanlar ve ayrı düzenlemelere gitmek yerine eşit haklardan yararlanması konusunda çalışmalar yapılmalıdır. Birey tek başına evinden çıkabilmeli, kaldırımını kullanabilmeli, karşıdan karşıya geçebilmeli, toplu taşıma hizmetlerinden yararlanabilmeli, ve gitmek istediği yere ulaşabilmelidir. Toplum olarak uygarlığın ve çağdaşlığın bir basamağı olarak, “eşit haklar” ilkesi benimsenmeli ve kamusal alan tasarımlarına yansıtılmalıdır. Peyzaj mimarları, proje ve uygulamalarda, kamusal alanlarda var olan engellere yönelik, tasarımlar yaparak, bu engellerin aşılmasına katkı sağlamalıdır.

Herkes için olanaklı çevre

Engelli bireyler için olması gereken çözüm önerileri dikkate alınırsa, hem kamusal alanların fiziksel yönden daha etkin kullanımını sağlayacak, hem de sosyal yönden engelli bireylerin toplumun bir parçası olduklarını hissettirecek ve yaşama sevincini artıracaktır. Yaşadığımız çevreyi engelliler için erişilebilir hale getirmek sadece ortopedik engelliler veya görme engelli bireyler gibi ilk akla gelen bir grup üzerinde düşünmek yanlıdır. Tüm engel durumlarının çevrenin imkanlarından eşit haklar doğrultusunda yararlanması için uygun tasarımlar yapılmalıdır. Engelli bireylerin kentsel yaşamdaki ihtiyaçları diğer bireylerden çok farklı değildir. İnsanlar kamusal alanlarda durarak, yürüyerek veya oturarak etkinlikleri gerçekleştirmektedir. Aynı konumsal davranışları tüm engel durumlarını yaşayan ve aslında bütünü bir parçası olan bireylerde rahatlıkla yapabilmelidir.

5. KAYNAKLAR

- Enginöz, E. B. 2015. Herkes için tasarım, Erişilebilir Mimarlık, Mimarlık, 381.
- Margaret Chan, Robert B. Zoellick, 2011. WORLD REPORT ON DISABILITY, World Health Organization, Malta,
- Petrie, H., Hamilton, F., King, N., Pavan, P. 2006. Remote Usability Evaluations with Disabled People , CHI 2006 Proceedings Disabilities, Canada.
- Seeland K, Nicole S., 2006. Public green space and disabled users, Urban Forestry & Urban Greening 5, 29–34.
- Silva, A.J., 2004. The Expanding Role of the Architects, Towards the Barrier-Free Environment for Persons With Disabilities, UIA Region IV Work Programme, Bangladesh 59-76.
- Sjolund, B.M., Nordberg, G., Wimo, A. and Strauss, E.V., 2010. Morbidity and Physical Functioning in Old Age: Differences According to Living Area, JAGS 58:1855–1862.
- TÜİK, 2010. **Özürülerin Sorun ve Beklentileri Araştırması**, Türkiye İstatistik Kurumu, www.tuik.gov.tr
- TÜİK, 2011. Türkiye Nüfus ve Konut Araştırması, Türkiye İstatistik Kurumu, www.tuik.gov.tr
- URL1 <http://www.sosyalhizmetuzmani.org/enaralikgunu.htm>
- URL 2 <http://www.trabzon.bel.tr/> , Trabzon Büyükşehir Belediyesi
- URL 3 <http://www.ktu.edu.tr/> , Karadeniz Teknik Üniversitesi
- WHO, 2010. Safety Codes Council, Engelsiz Tasarım Klavuzu,
- Wright ,T., Wolery, M. 2011. The effects of instructional interventions related to street crossing and individuals with disabilities, Research in Developmental Disabilities, 32, 1455–1463.
- Yerel Yönetimler İçin Ulaşılabilirlik Temel Bilgiler Teknik El Kitabı, 2010. TC. Başbakanlık Özürüler İdaresi Başkanlığı.
- Schmocker ,J.D., Quddus ,M.A., Noland ,R.B., Bell, M.G.H. 2008. Mode choice of older and disabled people: a case study of shopping trips in London, Journal of Transport Geography 16 ,257–267.

HERKES İÇİN ERİŞİLEBİLİRLİK ÇÖZÜMLERİ “BİR ESKİŞEHİR YORUMU”

Didem AYDINMAKİNA¹

Hale KARGİN KAYNAK²

¹Eskişehir Büyükşehir Belediyesi Sosyal Hizmetler Dairesi Daire Başkanı

²Eskişehir Büyükşehir Belediyesi Sosyal Hizmetler Dairesi
Kadın, Çocuk ve Engelli Hizmetleri Şube Md.V.

Anahtar sözcükler: Engelli, dezavantajlı, erişim, yerel yönetim, belediye, ulaşım, eğitim, binalar, açık alanlar, Porsuk, tramvay, parklar, yaşlı, kadın, çocuk

ABSTRACT

This paper presents a holistic approach of a local government to accessibility for all.

The mentioned approach has some hesitation over the concept of disability in terms of the indeterminate(d) subject whether the “disability” is lack of something physically or mentally or being forced to..

While questioning the controversial scope of disability, this proclamation collects some local solutions together with the local government scope through access to transportation, access to buildings, access to parks, access to bridges over the Porsuk River, even access to the beach in a city where the sea does not exist.

1. GİRİŞ

<1>Dünya Sağlık Örgütü, “engelli birey”i başlıca yaşam faaliyetlerinin (yürüme, görme, duyma, konuşma, nefes alma, öğrenme, çalışma) bir ya da daha fazlasını önemli bir şekilde kısıtlayan, fiziksel ya da zihinsel sorunu olan birey olarak tanımlamaktadır. (http://www.boun.edu.tr/tr_TR/Content/Kampus_Yasami/Engelli_Ogrenciler/Engelliler_Komisyonu_Misyonu)

Engellilik kavramı Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde standardın dışında geniş bir ölçüğe yerleşmiştir.

Bu ölçekte, her ne kadar ayrı anılsa da, erişim hassasiyeti bulunan kesimler olarak yaşlılar, kadınlar ve çocuklar da yer almaktadır. Ne yazık ki bu kesimler Avrupa literatüründe dahi “Dezavantajlı” olarak tanımlanmakta, “Dezavantajlı Bırakılan” kesimler olduğuna değinilmemekte, “Bırakan” özneye karşı bir önlem almaktansa “Bırakılan” konunun öznesi haline getirilmekte, bu da alınan önlemlerin “geçici” ya da “göstermelik” olmaktan öteye gidememesine sebep olmaktadır.

Bu bildiriye, Engellilik kavramı içerisine “engel” i olan hassas kesimler dahil edilmiş, erişim konusu bu kesimlerin hiç biri atlanmadan işlenmiş, dolayısıyla “Engellilik” kavramına ulaşım, binalar, açık alanlar, köprüler ve hatta plaja erişim üzerinden bütüncül bir yaklaşım sergilenmiştir.

2. ULAŞIM

2.1. Eskişehir Büyükşehir Belediyesi’nin 2006 yılından itibaren hizmette olan, Otogar, Devlet Hastanesi ve Operaya erişimi olan 3 hatlı bir tramvay ağı mevcuttur. Mevcut 16 km lik ulaşım ağına, 2014 yılında toplam 20 km lik 3 hat daha eklenmiştir.

Kazanımlar:

Tramvay durakları ve tramvay binişleri engelsizdir. Tramvay içinde engellilere ayrılan özel bölümler ve güvenlik bantları ile güvenlik düğmeleri mevcuttur.

20 km lik 3 ilave hattın ikisi ile, şehir merkezine uzak olan nispeten yoksul mahallelerin şehir merkezine ulaşım olanağı yaratılmıştır.

2.Eskişehir Büyükşehir Belediyesi Engelli Hizmetleri Birimi’ne bağlı 8 araç farklı amaçlarla gelen engelli taleplerine cevap vermektedir. Engelli araçların şoförleri ve hosteslerine kurum tarafından düzenli olarak psikolog desteği eşliğinde eğitimler verilmektedir.

2.2. Prof.Dr.Yılmaz Büyükerşen'in engellilerin sosyal yaşama dahil olması konusunda 1980'lerde üniversitede rektörlük döneminde başlattığı örnek uygulamalardan biri olan İşitme Engelliler Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi (İÇEM) kurulduğu günden bu yana şehre eğitim göçü almaktadır. Yılmaz Büyükerşen, Belediye Başkanlığı döneminde İÇEM'e destek vermeye devam etmektedir: 100 çocuğa 4 araç tahsis edilmiş olup eğitim-öğretim döneminde kesintisiz ve ücretsiz hizmet vermektedir.

Kazanımlar:

Hem çocuk, hem öğrenci, hem engelli olan bireye ulaşım desteği verilmesinin yanı sıra, engelli çocuğun ailesine gelecek maddi bir külfet ortadan kaldırılmıştır.

Çocuğunu okula kendisi götürecek olan kadının bu bağımlılığı (engelli) de ortadan kaldırılmıştır.

Engelli çocuğu taşıyacak şoför ve hostesin daha da donanımlı hale getirilmesi ile çocuğun karşılaşılabileceği iletişim engelleri ortadan kaldırılmış, çocuğun korunaklı/güvenli bir ortamda taşınması sağlanmıştır.

2.3 Ayrıca engelsiz araçların ikisi öncelikli olarak okula ve işe gitme amaçlı gelen engelli taleplerine hizmet etmektedir.

Kazanımlar:

Tramvay hatlarına uzakta yaşayan engelli çalışanlara, engelli öğrencilere okula, işe kolay ve hızlı ulaşım olanağı sağlanmıştır.

2.4 Engelsiz araçlar ile kırsaldaki kadınların şehir merkezindeki sağlık hizmetlerine ücretsiz erişimleri de ayrıca sağlanmıştır.

Kazanımlar:

Son bir yılda 700'den fazla kadının kırsaldan şehir merkezi KETEM (Kanser Erken Teşhis ve Tarama) 'e ulaştırılmasıyla sağlık hizmetlerinde ücretsiz olarak faydalanmaları sağlanmıştır.

2.5. Halihazırda şehir içi ulaşımında kullanılan engelli araçlarına

ek olarak 40 yeni engelli dostu otobüs satın alınmıştır. Belçika’da tasarım ödülü alan bu otobüsler Ekim 2015 itibariyle hizmete girmiştir.

Kazanımlar:

Engelli dostu otobüsleri kullanacak yeni şoförler için bir dizi hizmet içi eğitim programı hazırlanmıştır. Bu programlardan biri “engelli hakları ve engelliye doğru yaklaşım” konusundadır ve Engelli Hizmetleri Birimi tarafından verilmektedir. Aynı birim Zabıta Dairesi personeli ile de engelliye, engelli yakınına doğru yaklaşımlar konusunda düzenli toplantılar gerçekleştirilmektedir.

3.BİNALAR

Engelli erişimi konusunda iyileştirme çalışmalarının yapıldığı Eskişehir Büyükşehir Belediyesi’ne ait ana bina ve ek hizmet binalarının erişim yönetmeliğine uygunluğu incelenmiş, bunun için teknik bir ekip oluşturulmuştur. Ekibin tespit ettiği uygunsuzluklar ilgili birimlere bildirilmiş ve düzeltilmesi mümkün olanların iyileştirme programına alınması istenmiştir.

Erişim yönetmeliğinden önce harekete geçen Büyükşehir Belediyesi, belediye binasının 1.katında engellilere yönelik düzenlemeler yapmıştır. Büyükşehir Belediyesi’nin Eskişehir’e kazandırdığı Bilim Deney Merkezi Uzay Evi, Masal Şatosu, Atatürk Kültür ve Kongre Merkezi, Opera, Şehir Tiyatroları, Balmumu Müzesi, Çağdaş Cam Sanatları Müzesi, Kent Belleği Müzesi, Canlı Tarih Sahnesi, Haller Gençlik Merkezi, Su Altı Dünyası ve yeni açılacak İsmet İnönü Karargah Müzesi, Çocuk Kültür Merkezi ve Hayvanat Bahçesi gibi merkezler, erişim yönetmeliği öncesi ve sonrası, engellilerin ihtiyaçları göz önüne alınarak tasarlanmıştır.

Kazanımlar:

Eskişehir Büyükşehir Belediyesi’nde erişim konusunda bir dizi toplantı ve incelemeler yapılmış, personelin bu konuda duyarlılığı arttırılmıştır. Destek Hizmetleri Daire Başkanlığı, engelli vatandaşın doğru yönlendirilmesi için yerel teknoloji ve

tasarım ile geliştirilen iki pnömatik asansörün ana binanın ön ve arka kapısına uygulanması için gerekli tasarım üzerine halen çalışmaktadır.

Ayrıca, yukarıda ismi anılan merkezler sayesinde engellilerin sosyal yaşama katılım konusundaki engeller kaldırılmaya çalışılmıştır.

4.AÇIK ALANLAR

Eskişehir Büyükşehir Belediyesi'ne ait iki büyük parkın (toplam 670 dönüm) erişim yönetmeliğine uygunluğu incelenmiş, bunun için Çevre Koruma ve Kontrol Dairesi'nin çalışanları görevlendirilmiştir.

Çalışanların tespit ettiği az sayıda uygunsuzluğun düzeltilmesinde sakınca olmayanlarının iyileştirme programına alınması istenmiştir.

Kazanımlar:

Eskişehir Büyükşehir Belediyesi'ne ait, her yıl binlerce turist çeken parklara erişim olanağı arttırılmıştır. Park tasarımı aynı anda birçok çocuğun farklı oyun alanlarında ve gereçleriyle oynamasına fırsat tanır şekildedir. Parkın tümünü görmek isteyen ancak bunun için yürüyemeyecek olan çocuk ve yaşlılar için park çevresini dolaşan mini bir tren bulunmaktadır (Sazova Bilim Kültür ve Sanat Parkı).

Aynı parkta, engelli erişimine uygun bir Bilim Deney Merkezi Uzay Evi, Sualtı Dünyası ve Masal Şatosu vardır. Bu cazibe merkezleri, "tasarım ve yenilik" konusunda ilham verici niteliktedir. Bu merkezlerin içerisinde yer alan bilim sergileri vb. birçok araç-gereç ya yerli üretimdir ya da Belediye'ye ait Bakım Onarım Dairesi'nin bizzat kendi üretimidir.

5.ALTYAPI VE ÜSTYAPI

2006 yılında 'Porsuk Doğal Afet Risklerini Azaltma Projesi' kapsamında ıslah edilen Porsuk Çayı ile tramvayın işleme geçmesini takiben yayalaştırılmış bölgeleri, yapılan dev parkları ile Eskişehir yeni bir alt ve üstyapıya kavuşmuş, temiz ve estetik bir görünüm kazanmıştır. Bu sayede şehir merkezi engellilerin rahatlıkla gezip dinlenebileceği alanlara kavuşmuştur.

Şehrin ortasından geçen çayın böldüğü iki yaka, şehir merkezindeki Adalar Mevkii'nde, 4 adet yaya köprüsü ile birleştirilmiş, bu köprüler ve nehir, kanal boyunca erişilebilir olarak tasarlanmıştır.

Ayrıca ince kumu bulunan erişilebilir bir park olan Kent Park, şehrin en gözde ve en ulaşılabilir rekreasyon alanı olarak tasarlanmış, 2009 yılında halka açılmıştır.

Kazanımlar:

Engelliler, yaşlılar ve çocuklar çayın öte yakasına fazla güç harcamadan rahatça geçebilmekte, yayalaştırılmış caddelerde ve dev parklarda yardım almadan rahatça gezebilmektedir.

Şehirdeki yayalaştırılmış alanlar, hareket zorluğu ya da riski taşıyan, yukarıda anılan hassas kesimler için güvenli bir ortam yaratmış, yaşanabilecek kazalar en aza indirilmiştir.

6.EĞİTİM

Eskişehir Büyükşehir Belediyesi Eskişehir Sanat Meslek Eğitim Merkezleri (ESMEK) bileşkesinde kısmi olarak (binaların ilk katlarında) erişilebilir bir mimariye sahiptir. Bunun sebebi tümünün eğitim merkezi olarak tasarlanmayıp, daha önce başka amaçlarla kullanılan binaların dönüştürülmesiyle kazanılan merkezler olmasıdır.

Çözüm:

Şehir içinde erişilebilir bir eğitim merkezinin açılması gündemdedir.

Bu amaçla, kadın ve engelliler için İŞKUR'a Özel Politika Projesi başvurusu yapılmış, yanıt beklenmektedir.

7.YAŞLI POLİTİKASI

Engelli erişimine uygun olarak tasarlanan merkezlerin tamamından yaşlılar da faydalanmaktadır. Özellikle parklarda ve porsuk civarında yaşlı nüfusun oturup dinlenebilecekleri alanlar mevcuttur. Bununla birlikte şehir içi ulaşımın tramvay ve otobüslerin elverişli olması nedeniyle yaşlı nüfus şehir merkezine rahatlıkla girebilmekte ve erişim sıkıntısı çekmemektedir.

Osmangazi Üniversitesi Tıp Fakültesi ile 2015 yılının başında imzalanan protokol ile Belediyenin hastane olarak tasarlanan binası Osmangazi Üniversitesi Tıp Fakültesi ile birlikte Yaşlanma ve Bellek Uygulama ve Araştırma Merkezi olarak kısa zamanda faaliyete geçecektir. Hastanenin cihaz donanımı yenilenmelidir.

Şehir merkezi ya da çevresine bir yaşlı bakım ve dinlenme evi ya da tesisi bulunmamaktadır.

Çözüm:

Yaşlanma ve Bellek Uygulama ve Araştırma Merkezi için ilgili hibe çağrısı açıldığında Osmangazi Üniversitesi Tıp Fakültesi ile birlikte başvuru yapılacaktır.

Yaşlı bakım ve dinlenme evi ya da tesisinin kurulumu üzerine bir özkaynak projesi üzerinde çalışılmaktadır.

8.SONUÇ

Engellilik kavramı Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde standardın dışında geniş bir ölçüğe yerleşmiş olduğu için erişim kavramı da onun gibi uzun ve zorlu bir sürece oturmuştur.

Engeller, engellilerin kendilerinden çok, çevrelerinden kaynaklanmaktadır. Zorluklar engelsiz insanların engellilere bakış açılarından ortaya çıkmıştır. Ülkemizde bu konuda, eğitim sistemindeki büyük eksikliklerin de tamamlanması ve çocuk yaşta engellilere karşı duyarlılık artırılmalıdır.

<2>Herkes, tüm yaşamsal alanlara ulaşım hakkına sahiptir. Bu, çağdaş toplum olmanın önemli bir gereğidir ve yerel yönetimlerle bu konuda çok büyük sorumluluklar düşmektedir. (<http://www.engellierisim.com/77/>)

“Dezavantajlı Bırakılan” kesimler arasında yer alan engelliler (fiziksel ve zihinsel bakımdan), yaşlılar, kadınlar ve çocukları bütüncül bir ihtiyaç yaklaşımıyla değerlendirmek bizleri sonuca götürecektir.

Bu bildiride, yerel yönetim ölçeğinde, ihtiyaçları özel olan bu kesimlerin erişimde en çok sıkıntı yaşadığı ulaşım, binalar, açık alanlar, köprüler ve hatta plaja erişim üzerinden iyi uygulama örnekleri ve bunlardan elde edilen kazanımlar, bunun yanı sıra eksik uygulama örnekleri ve bunlara ilişkin çözüm önerileri sunulmuştur.

KAYNAKLAR

<1> (http://www.boun.edu.tr/tr_TR/Content/Kampus_Yasami/Engelli_Ogrenciler/Engelliler_Komisyonu_Misyonu)

<2> (<http://www.engellierisim.com/77/>)

ENGELLİ ERİŞİLEBİLİRLİĞİ KÜRE DAĞLARI MİLLİ PARKI ÖRNEĞİ

Dr. Nihan YENİLMEZ ARPA* Dr. Özlem BELİR**
Dr. İsmail MENTEŞ***

* Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar
Genel Müdürlüğü, ANKARA

** Mimar -Serbest Danışman, İSTANBUL

*** Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 10. Bölge Müdürlüğü, Kastamonu
DKMP Şube Müdürlüğü-KASTAMONU

ÖZET

Genel olarak erişilebilirlik temel insan haklarından birisidir. Günümüzde dahi yaşanan konuttan tüm kamusal yaşam alanlarına ve ulaşım araçlarına kadar tüm çevresel unsurların engellilerin özellikleri ve gereksinimleri dikkate alınarak tasarlanmadığı bir gerçektir. Yerleşim birimlerinin çoğunda engelli bireylerin erişim ve ulaşım olanaklarını engelleyici pek çok unsura rastlanmaktadır. Temel yaşam alanlarında engelli erişimine yönelik bu sorunlar yaşanırken, korunan alanlarda bu konu hakkında yeterli bilgi ve deneyim olması beklenemez. Doğal alanlardaki uygulamalarda engelli kişiler sıklıkla unutulmuş hedef gruplar arasında yer alırlar. Gerçekte erişilebilirlik hakkından yararlanmak isteyen ve kendi seçimleri doğrultusunda boş zamanlarını geçirme hakkına ulaşmak isteyen binlerce engelli kişi bulunmaktadır.

Hâlihazırda kentlerde engelli erişimine yönelik pek çok sorun yaşanmakla birlikte korunan alanlar da erişilebilirlik de önemli bir soru olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü engelli erişimine adapte edilebilen bir alan; alana gelen kişilere rehberli ulaşım olanağı sunarak, doğa koruma konusu ile ilgili bilgi ve farkındalık yaratılarak ve farklı hedef gruplarını doğa ve koruma süreçlerine

çekerek daha etkin korunabilir. Öte yandan engellilerin fiziksel ve ruhsal sağlığı üzerinde de olumlu etki yaratarak engellilerin toplum içindeki rolleri güçlendirilebilir. Korunan alanlara erişim sadece engelli kişileri düşünmek anlamına gelmez aynı zamanda önerilecek hizmet ve tesislerin yaşlı insanlar, küçük çocuklar ve diğer ihtiyaç gruplarının da düşünülmesi anlamına gelir.

Bu kişilerin doğal alanlara erişimi kadar bu kaynaklar hakkında bilgi ve deneyim sahibi olmaları hem hakları ve hem de görevleridir. Bu hedef gruplarına erişimde doğadaki bariyerlerin azaltılması ve bu insanların doğaya erişimini sağlanması ise ilgili kurumların görevleridir. Bu yaklaşımla Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü engelli erişimine yönelik özellikle 2010 yılından bu yana korunan alanlar özelinde bazı çalışmalar yürütmektedir. Korunan alanlar içindeki hizmet ve tesislerde engelli erişimini kolaylaştıracak çalışmaların yanı sıra, korunan alanlardaki rekreasyonel uygulama alanlarında engelli erişimini kolaylaştıracak mekanlar oluşturmaktadır. 2013 yılında ise Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilen ‘**Engellilerin Toplumsal Entegrasyonunun Geliştirilmesi (IDP)**’ hibe programına sunulan “Engelli Dostu Milli Park; Küre Dağları Projesi” ile milli park içinde bir ziyaretçi merkezi ve parkurun engelli erişilebilirliğine uygun hale getirilmesi çalışmasını başlatmıştır.

Anahtar Kelimeler: engelli erişilebilirliği, erişilebilirlik, korunan alan, milli park, Küre Dağları

ABSTRACT

Universal accessibility is one of the basic human rights. It is true that all environmental factors and elements don't design according to the disabled people needs and properties from living buildings to the all public giving areas at the present time. It is encountered that many kind of prohibitory elements for accessing of the disabled people in many of the settlements. It

is not expected knowledge and experience in protected areas related with disabled implementations because of living many kind of problems related with accessibility of the disabled people in the main living areas. The disabled people are often forgotten target group of protected areas stakeholders in the natural areas activities. There are many millions of disabled people who would like to use their basic human right on accessibility and right to spend free time their chose.

Although living many kind of problem related with accessibility of disabled people in the cities, it seems that an important problem accessibilities of the disabled people in the protected areas. A protected area adapted to the requirements of accessibility can improve nature conservation work with better guidance of people, increase awareness on nature conservation and work together with conservation. On the other hand it can be strengthen their roles in the community because of creating positive effects for their physical and mental health. Accessibility of a protected area does not mean just thinking of disabled people. Adapted facilities become accessible also for many other as well, like elderly people and families with small children etc.

As far as accessibility at the natural areas of disabled people, it is both right and duties having information and experience on natural resources. The decreasing of the barriers in nature and providing their accessibility into the nature is one of the duties for responsible authorities. In this approach, General Directorate of Nature Conservation and National Park is working on disabled people for protected areas implementations since 2010. Besides working on easy access to the visitor infrastructures for disabled people, it is constructing special areas into the recreational areas for this people. General Directorate is submitted a new project in 2013 to funding by European Union and Republic of Turkey to the Grant Program of Development of Social Integration of Persons with Disabilities which is called Disabled Friendly National Park;

Küre Mountains in order to developing and constructing an accessible visitor center and path in the national park. a

Key words: accessibility of disabled, accessibility, protected area, national park, Küre Mountains

1. GİRİŞ

Korunan alanlar, biyolojik çeşitliliğin, doğal ve kültürel kaynakların korunması için en önemli araçlardan biridir. Bu alanlar sağlık ve insanların refahını da içerecek şekilde yeryüzündeki yaşam için kritik önem taşımaktadırlar. Bu nedenle korunan alanların etkin korunması ve tanınması ile sahip oldukları değerlerin anlaşılması için toplumdaki her gruba ihtiyaç vardır. Korumanın yansira doğal alanların değerlerini anlama ve bu alanları hissedebilme de toplumdaki her kesimin en temel hakkıdır. Bu nedenle korunan alanlar koruma amaçları doğrultusunda pek çok ilgi grubu ile çalışılması ve işbirliğine gidilmesi gereken alanlardır. Bu alanlar taşıdıkları kaynak değerlerinden dolayı etkin olarak korumak zorunda ve öte yandan ilgi gruplarının bu alanlar hakkında farkındalığının arttırılmasına yönelik çabaları da içermek zorundadır (Yenilmez-Arpa 2011).

Korunan alanlar için temel ilgi grupları bu alanlar içinde ve çevresinde yaşayan yöre halkı olmakla birlikte doğal değerlerin korunmasında tüm tarafların önemli rolü bulunmaktadır. Engelli kişiler ve onların aileleri, arkadaşları veya özel önem gösterilmesi gereken kişiler de toplumda önemli bir yere sahiptir. Bu kişilerin doğal alanlara erişimi kadar bu kaynaklar hakkında bilgi ve deneyim sahibi olmaları hem hakları ve hem de görevleridir. Bu hedef gruplarına erişimde doğadaki bariyerlerin azaltılması ve bu insanların doğaya erişiminin sağlanması ise ilgili kurumların görevleridir.

Erişilebilirlik, korunan alanların yönetiminde önemli bir konudur. Çünkü korunan alanların yönetimi tür ve habitat koruma, ziyaretçi yönetimi, güvenliği ve iletişim, farkındalık yaratma,

gelir getirme gibi korunan alanın yönetimi ile ilgili pek çok konu ile ilgili olduğundan dolayı disiplinler arası bir yönetimi öngörür (Langenfelde 2008).

Korunan alanlara erişilebilirlik iyi planlanan ziyaretçi altyapısı içinde yüksek standartta bir ziyaretçi yönetimi sağlar. Bu yaklaşım korunan alanın tür ve habitatlarının korunması ve olası olumsuz etkilerin azaltılmasını da destekler. Öte yandan korunan alanlara erişilebilirlik korunan alanın yönetim etkinliğini arttırması yanı sıra yerel ekonomiye de katkıda bulunur. Bu katkı bölge ekonomisine olduğu kadar korunan alanın finansmanının da sürdürülebilirliğini destekler (Langenfelde 2008).

Korunan alanlara olan erişilebilirlik ekolojik ve finansal fırsatlar sunmasının yanı sıra özellikle engelli kişilerin erişim haklarının gözetilmesini sağlayarak sosyal yönden de bazı avantajlar sunar. Korunan alanlara gelen tüm ilgi gruplarının bu alanlarda yaşayan toplum ile de bütünleşmesi fırsatını yaratır (Langenfelde 2008).

Türkiye’ de engelli erişimi konusu etkin bir şekilde tartışılmakla birlikte korunan alanlarda engelli erişimi konusu henüz oldukça yenidir. Diğer taraftan hâlihazırda engelli erişimi konusuna gerek alan yöneticileri ve gerekse diğer ilgili tarafların bilgi ve farkındalığı oldukça düşüktür.

Hâlbuki Birleşmiş Milletler Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme, nin birinci maddesi “engellilerin tüm insan hak ve temel özgürlüklerinden tam ve eşit şekilde yararlanmasını teşvik ve temin etmek ve insanlık onurlarına saygıyı güçlendirmek” olarak belirterek engelli erişilebilirliğini hiçbir engel tanımaksızın uluslara uygulama zorunluluğu getirmiştir (URL-1).

Yine erişilebilirlik konusu sözleşme metninin başlangıcında, 3 üncü maddesinde ve 9 uncu maddesinde de düzenlenmiştir. En ayrıntılı düzenleme ise “Erişilebilirlik” başlıklı **9 uncu maddede** yer almıştır. Bu madde; Taraf Devletlerce özürülülerin bağımsız yaşayabilmelerini ve yaşamın tüm alanlarına etkin katılımını

sağlamak ve diğer bireylerle eşit koşullarda fiziki çevreye, ulaşım, bilgi ve iletişim teknolojileri ve sistemleri dahil olacak şekilde bilgi ve iletişim olanaklarına, hem kırsal hem de kentsel alanlarda halka açık diğer tesislere ve hizmetlere erişimini sağlamak için uygun tedbirlerin alınmasını hüküm altına almakta ve bu tedbirlerin hangi alanlarda nasıl alınması gerektiğini açıklamaktadır (Anonim 2010).

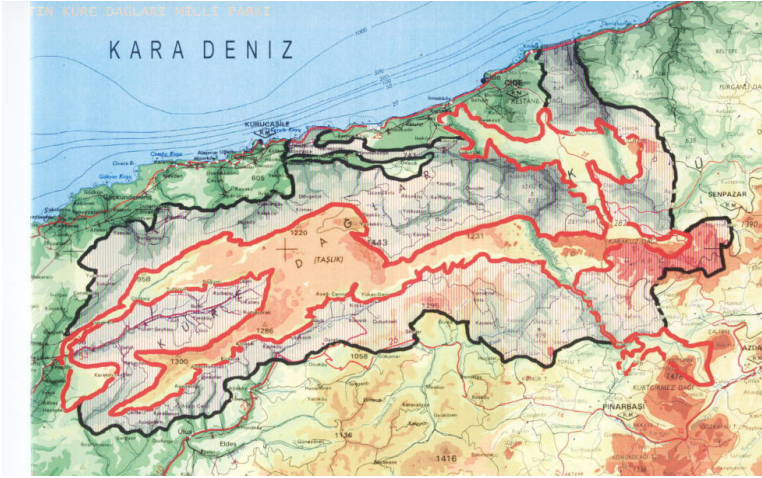
Engelliler için erişebilirlik, hakları kullanabilmenin bir aracı olmanın yanında, bağımsız yaşamın, toplumsal yaşamın tüm alanlarına tam olarak katılabilmenin de koşuludur. Engellilerin bağımsız ve insan onuruna uygun bir yaşam sürebilmeleri için toplumun diğer üyeleriyle eşit şekilde fiziksel çevreye, ulaşım, bilgi ve iletişim teknolojisi dahil bilgiye ve iletişime, halka açık diğer tesis ve hizmetlere erişimlerinin sağlanması gerekmektedir (Çağlar 2012)

5378 Sayılı Özürlüler Kanunu, geçici maddeleriyle kamu kurum ve kuruluşlarına ait resmi yapılarla, yol, kaldırım, yaya geçidi, açık ve kapalı alanlar, spor alanları ve benzeri sosyal ve kültürel alt yapı alanları ile gerçek ve tüzel kişiler tarafından yapılmış kamuya açık hizmet veren her türlü yapının, Kanun'un yürürlüğe girdiğinden itibaren 7yıl içinde engellilerin erişilebilirliğine uygun duruma getirilmesini zorunlu kılmıştır (Çağlar 2012).

2. KÜRE DAĞLARI MİLLİ PARKI

Karadeniz Bölgesi'nin batısında, Küre Dağları üzerinde ve Bartın ile Kastamonu il sınırları içinde yer alan Küre Dağları Milli Parkı 07.07.2000 tarihinde Milli Park ilan edilerek koruma altına alınmıştır. Milli Park , 37.753 hektarlık bir “çekirdek zon” ve dan ibaret olan KDMP'nın etrafındaki 134.366 hektarlık alan resmi statüsü olmayan bir “tampon zon”u temsil etmektedir (Harita 1).

Harita 1. Küre Dağları Milli Parkı ve tampon alan sınırları (Anonim 2005)

Milli park, doğal yaşlı ve bakir ormanlar, habitat ve peyzaj çeşitliliği, kanyon ve mağaralar, şelaleler, jeolojik/jeomorfolojik özellikler, bitki ve yaban hayatı çeşitliliği ile kültürel ve mimari özellikler açısından nadir ve zengin değerlere sahiptir. Milli Park, Orman ve Su İşleri Bakanlığı 10. Bölge Müdürlüğüne bağlı Küre Dağları Milli Park Müdürlüğü sorumluluğunda yönetilmektedir.

Uluslararası ve ulusal öneme sahip milli park ve tampon bölgesi günümüzde tehlike altındaki “Karadeniz Nemli Karstik Orman” ekosistemlerinin en iyi yabanıl örneklerine sahiptir ve Avrupa’da korunması gereken 100 Orman Sıcak Noktası’ndan biridir. Ayrıca Dünya Doğayı Koruma Vakfı’nın (WWF) doğa koruma açısından küresel düzeyde öncelikli 200 ekolojik bölgeden biri olan “Kuzey Anadolu ve Kafkasya Ilıman Kuşak Ormanları” içinde yer almaktadır.

Küre Dağları Milli Parkı ve tampon bölgesi sadece bitki ve hayvan zenginliğiyle değil, bu türlerin yaşam alanlarının da çeşitliliğiyle de dikkat çekmektedir. Alan, akarsu, orman, çayır ve mera, maki, kıyı, kayalık alanlar ve mağaralar, tarım ve yabanıl olmayan alan

ekosistemleri olmak üzere yedi farklı ekosisteme ev sahipliği yapmaktadır.

Milli Park, Türkiye'nin kanyon ve mağaralar açısından en zengin yerlerinden birisidir. Valla, Çatak, Horma, Aydos, Karacehennem kanyonları dışında irili ufaklı pek çok kanyonunu barındırır. Küre Dağları Milli Parkı ve çevresinde bugüne kadar Ilgarini, Mantar, Ejder, Sipahiler, Kemerli, Kılıçlı ve Medil mağaraları, gibi pek çok mağara bulunmaktadır. Bölgede 100'ün üzerinde mağara olduğunu tahmin edilmektedir.

Milli Parkı Avrupa'da en iyi korunan, yönetilen ve çevresinde sürdürülebilir turizm aktiviteleri yapılan korunan alanlara verilen PAN (Protected Area Network) Parks sertifikası alan Türkiye'deki ilk, Avrupa'daki 13. korunan alandır.

Küre Dağları illi Parkında Engelli Erişebilirliği

Küre Dağları MP. Çekirdek zon ve tampon zonu ile birlikte yönetilen tek korunan alandır. Ziyaretçi yönetimi ve ekoturizm konularında pek çok uygulama ve deneyime sahiptir. Mili park çevresinde ve içinde pek çok ziyaretçi park yapısı planlanmakta ve uygulanmaktadır. Ancak bunların nerede ise tamamı engelli erişimine yönelik kolaylıklar içermemektedir. Hâlbuki MP. Pek çok ulaşım kolaylığı ve büyük kentlere yakınlığının yanısıra doğal ve kültürel kaynak değerlerinin zenginliğine bağlı olarak yaşlı-genç, çocuk-yetişkin, engelli-engelsiz her gruptaki ziyaretçi için cazibe noktasıdır.

Küre Dağları MP. nin coğrafi konumu, ulaşılabilirliği ve dört mevsim sunduğu peyzaj özelliklerinin yanı sıra sosyo-kültürel değerleri de bu alana olan erişilebilirliği arttırmaktadır. Genel olarak aktif bir şekilde özellikle ekoturizm gibi doğaya dayalı aktivitelerin yoğun olarak uygulandığı bu alanda engelli erişiminin de sağlanabileceği yaklaşımıyla 2013 tarihinde bölgede oldukça aktif olan Küre Dağları Ekoturizm Derneği Liderliğinde, Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, ve Türkiye Özürlüler Eğitim ve

Dayanışma Vakfı (ÖZEV) ortaklığında Azdavay Kaymakamlığı, Azdavay Belediye Başkanlığı ve Çankaya Üniversitesi Mimarlık Fakültesi ile işbirliğinde 'Engellilerin Toplumsal Entegrasyonunun Geliştirilmesi (IDP)' hibe programına bir proje sunulmuştur.

Proje ile öncelikle, engelli erişimine yönelik teorik bilgiler derlenmiş ve teorik olarak korunan alan yöneticileri ve korunan alanlarda yaşayan halkın farkındalığını arttırılmasına yönelik çalışmalar yürütülmüştür.

İkinci aşamada, tüm engel gruplarının belirlenen hedef alana ulaşımını sağlayacak ziyaretçi hizmet ve tesislerinin yerlerinin belirlenmesi, projelendirilmesi gerçekleştirilmiştir.

Üçüncü aşamada, alan çalışmaları ile birlikte entegre edilen proje çalışmasının uygulanmasına yönelik süreç başlatılmıştır.

Son aşamada ise fiziksel olarak uygulaması tamamlanan park yapılarının engelli erişimine yönelik donatılması çalışmalarına başlanmıştır.

Engelli erişimine yönelik başlatılan sürecin sürdürülebilirliğini ve diğer korunan alanlara da yaygınlaştırılmasını sağlamak; korunan alanın ilgi gruplarının yapılan çalışmayı sahiplenmesini arttırmak ve bölge halkının da farkındalığını arttırmaya yönelik katılımcı bir yaklaşım izlenmiştir. Öte yandan yapılan park yapılarının engelli güvenliği yanı sıra her grup engellinin erişebilirliğini kolaylaştırmak amacıyla disiplinler arası bir çalışma yapılmış, üniversite, sivil toplum temsilcileri, yerel yönetimler ve uzmanların da süreçte etkin rol alması sağlanmıştır.

Engelli kişilerin korunan alanlara adaptasyonuna yönelik bu çalışmanın yapılmasının en temel nedeni; sağlıklı insanların yanı sıra herhangi bir nedenden dolayı engelli olan insanları da doğa ile buluşturmak ve bu insanların daha erişilebilir ortamlarda daha iyi zaman geçirmelerini sağlamaktır.

Sağlıklı insanlar kendilerine ait boş zamanlarını diledikleri gibi organize edebilirlerken engelli insanların bunu kendi kendilerine planlaması pek çok çevresel, sosyal, fiziksel nedenlerden dolayı

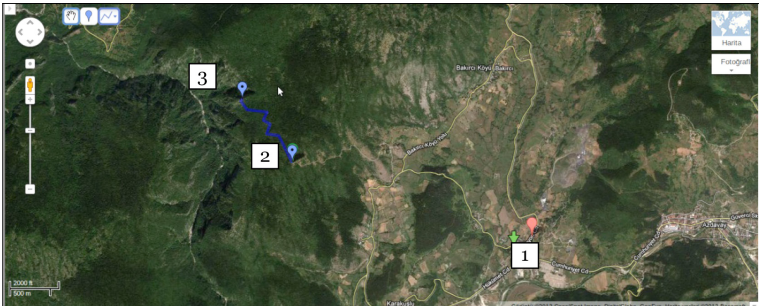
mümkün olamamaktadır. Öte yandan engelli kişilerin özellikle doğal alanlara yönelik yapacakları alan gezilerinde bazı farklılıklar olması beklenir. Engelli kişilerin yaşamış oldukları güçlüklerle ilgili olarak doğal alanlara gitme ve bu deneyimi yaşama yönünde isteksizlik göstermektedirler.

Koruma alanların kaynak değerleri ve yasal yapısına bağlı olarak engelli kişilerin erişimi için zorluklar ihtiva edebilmektedir. Ve bu alanlar kayalık, taşlık, engebeli, olmalarından dolayı engelli erişiminde sınırlı olarak fırsat sunabilmektedirler. Belki bir korunan alanın ziyaretçi kullanımına açılmış olan tüm alanlarında engelli erişimi sağlanamayabilir ancak, bazı bölgeler de yapılacak kolaylaştırıcı yapılar ile engelli erişimine fırsat yaratılabilir.

Bu yaklaşımla Küre Dağları Milli Parkında Azdava İlçesinde Karakuşlu Köyü'ndeki eski ve kullanılmayan 5 adet ilkokul binaları ve yaklaşık 7 dönümlük arazi engelli erişimine yönelik ziyaretçi ve eğitim merkezi olarak düzenlenmiştir.

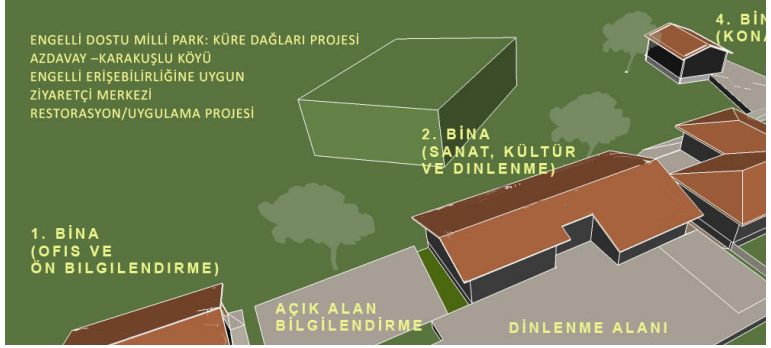
Yine başlangıç noktası Azdavay ilçesi sınırları içinde yer alan Çatak Kanyonuna erişim amaçlı 1500 m. uzunluğundaki Çatak Kanyonu yürüyüş yolu ve seyir noktasının engelli erişebilirliğine uygun olarak düzenlenmiştir.

Harita 2. Engelli park yapılarının yapılacağı alanlar

(1) Ziyaretçi merkezinin kurulacağı alan, (2) Çatak Kanyonu yürüyüş parkuru başlangıç noktası, (3) Çatak Kanyonu seyir terası

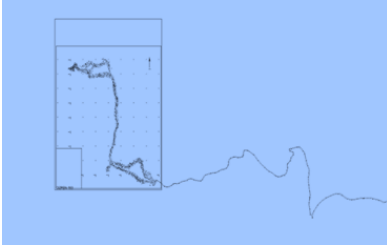
Resim 1. Ziyaretçi Merkezi hâlihazır durumu ve fonksiyonları (Belir, 2014)

Resim 2. Ziyaretçi Merkezi (eski ve yeni hali)

Resim 2. Engelli parkuru krokisi (Belir 2014)

Resim 3. Engelli parkuru (mevcut ve düzenlenmiş hali)

Gerek ziyaretçi merkezi ve gerekse parkurun düzenlenmesinde; mimari erişilebilirlik çözümleri;

- Görme engelliler,
- Tekerlekli sandalye kullanıcıları,
- Koltuk değneği, yürüteç, vb yardımcı ekipman kullanıcıları,
- Yürüme güçlüğü çeken kişiler,
- Yaşlılar,
- Çocuk arabalı ebeveynler,
- Aşırı kilolu kişiler,
- Çok kısa veya çok uzun kişiler vb. dikkate alınarak oluşturulmuştur (Anonim 2013, Öztürk vd.2010).

Tablo 1. Ziyaretçi ve Eğitim Merkezinin fonksiyonları ve genel özellikleri

Binalar	Fonksiyonları	Ekipman
Birinci Bina	Ofis, ön bilgilendirme, alan kılavuzu bekleme binası	Ofis mobilyaları (dolap, masa, bilgisayar, perde .)
İkinci Bina (Sanat-Kültür ve dinlenme binası)	Geleneksel ürün atölyesi, giriş holü, dinlenme salonu, mutfak ve açık teras alanları, Kafeterya (çok amaçlı kullanım alanı ve bahçesi)	Kafeterya bölümü için masasandalye, mutfak eşyaları (ocak, fırın vb.) atölye bölümü için raflar, dolaplar, sergi malzemeleri.....
Üçüncü Bina	Engelli ziyaretçi merkezinin eğitim ve bilgilendirme gibi çok amaçlı kullanılacak birimdir.	Toplantı sinevizyon salonu, yaban hayatı tanıtım birimi, flora tanıtım birimi, giriş holü ile kütüphane/Eğitim alanı-ziyaretçi bilgilendirme merkezi
Dördüncü Bina	Milli parka gelen araştırmacıların kalabileceği 4 kişilik konaklama mekanı, 2 adet banyo-WC ve 1 mutfak,	2'li olmak üzere 4 ranza, dolap, masa
Halihazırda WC olarak kullanılan yapı yine aynı fonksiyonu karşılayacak şekilde restore edilmiştir.		
Okul binasının bahçesi, gerek bölge halkının ve gerekse ziyaretçilerin birlikte yararlanabileceği bir yaklaşımla düzenlenmesi hedeflenmiştir. Çocuklar, yöre halkı ve ziyaretçilere yönelik bilgilendirme ve eğitim amaçlı kullanımının yanı sıra bölgenin sosyo-kültürel değerlerinin de sergilenmesine olanak sunulacaktır.		

Üçüncü bina Bu birimde tüm ziyaretçiler ve tüm engel grubuna hitap edecek bir düzenlemenin yapılması planlanmaktadır.

Resim 4. Engelli ziyaretçi merkezi 3 nolu bina için öneri ziyaretçi materyalleri ve donatılar

Resim 5 Engelli ziyaretçi merkezi 3 nolu bina için öneri ziyaretçi materyalleri ve donatılar

Tablo 2. Engelli Parkurun genel özellikleri ve fonksiyonu

Parkur hakkında genel bilgiler

Tasarımı yapılan alan 1700m. Parkurda demir ve çelik konstrüksiyon iskele üzerine çam türü kereste ile kaplama, Ortalama genişlik 1.50 m ancak dönüşler ve dinlenme mola noktalarında engelli standartlarına uygun genişlikte sahanlıklar içermekte: görme engellileri ve tekerlekli sandalyeliler ile diğer ihtiyaç gruplarının da güvenliğine yönelik bordür ve korkuluk uygulamaları, özellikle engellilerin belirli mesafelerde dinlenmesini ve bilgilendirilmesini destekleyecek mola ve dinlenme sahanlıkları, kanyon manzara seyir noktasında güvenlik çiti ve mola noktası

Parkur; engelleri içermeyen, her türlü engellinin erişimine olanak sağlayacak bir yaklaşımla 1700 m sonrasındaki Çatak Kanyonuna ziyaretçileri ulaştırmak ve doğa içinde bir deneyim yaşatmak üzere kurgulanmıştır.

Parkur ile, tüm engel gruplarının Küre Dağları Milli Parkı özelinde doğal bir ortamda bulunmasının sağlanacaktır.

Bundan sonraki aşamada, yapılan engelli park yapısı içinde bilgiye erişim amaçlı;

- Boyları ayarlanabilir görsel objelerin hazırlanması,
- Braille alfabesi ile hazırlanacak bilgilendirme panoları; sesli tanıtım filmler, (kuşların sesi ile tanıma, su sesi, ağaçların sesi, yağmur sesi vb. ile ekosistemleri tanıtmaya), koku ile bitkileri tanıtmaya; dokunarak kayaları, ağaçları, yaprakları, toprağı, bazı hayvanları tanıtmaya, konuşan panolar oluşturma, haritaların yapılması
- Görsel objelerin kullanılması

- Renkli ve çocuklara hitap edecek malzemelerden oluşacak materyallerin geliştirilmesi hedeflenmektedir.

3. SONUÇ

Halihazırda, doğal alanlarda engelli erişilebilirliğinin sağlanarak tüm engel gruplarının doğal alanları da deneyimlemesi amacıyla başlatılan çalışmanın korunan doğal alanlarda uygulanmasında engelli erişimine yönelik hem ilgili kurumların ve hem de ilgili inşaat vb. sektörlerin farkındalığının; bilgi ve deneyiminin yeterli değildir. Öte yandan, mevcut projenin uygulanması sürecinde gerçekleştirilen eğitimler, farkındalık yaratma çalışmaları, projenin ortakları ve ilgi grupları ile koruna alan yöneticileri ve karar vericileri ile toplumdaki engelli kesimi heyecanlandırdığı ve başka alanlara da örnek teşkil edebilecek nitelikte bir çalışma olduğu gözlenmiştir.

Bununla birlikte koruna doğal alanlarda engelli erişiminin sağlanabilmesi ve yaygınlaştırılabilmesi için koruna alanların kaynak değerleri, topoğrafyası, iklim ve diğer doğal-ekolojik fiziksel, sosyal vb. koşullarının dikkate alınarak engelli ziyaretçi merkezi donatıları, engelli parkuru donatıları gibi bilgilendirme ve yönlendirme ile farkındalık yaratmaya yönelik araç ve gereçlerin tasarımı ve uygulanmasına ihtiyaç olduğu ve doğal alanlara da engelsiz ulaşılabilmesinin beklendiği de bir gerçektir.

Öte yandan engeli erişimine uygun olarak yapılan park yapılarının gerek yönetsel ve gerekse finansal sürdürülebilirliği ile doğru ilgi gruplarına ulaşım sağlanmasına yönelik pek çok çalışmanın da yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Teknik, finansal ve yönetsel destek ile mevcut çalışmanın sürdürülebilirliğinin sağlanması yanı sıra ülke genelindeki en azından milli parklar da böylesi bir uygulamanın yaygınlaştırılması mümkün olabilecek ve daha fazla engelli grubuna ulaşım sağlanabilecektir.

KAYNAKLAR

Anonim 2010. Ulaşılabilirlik Eylem Planı-2010-2011

Anonim 2012. Küre Dağları Milli Parkı Uzun Devreli Gelişme Planı, Orman ve Orman Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Ankara

Anonim, 2013. Engelli Dostu Milli Park; Küre Dağları Projesi, Başvuru Formu, Ankara

Belir Ö. 2009. Mimari Erişilebilirlik Kılavuzu, Özürlüler Vakfı

Belir Ö. 2014. Küre Dağları Milli Parkı Engelli Erişim Park Yapıları Mimari Projeleri

Çağlar S. 2012. Engellilerin Erişilebilirlik Hakkı ve Türkiye’de Erişilebilirlik, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi-AÜHFĐ, 61 (2) 2012: 541-598, ANKARA

Langenfelde M. 2008. Accessibility of Protected Areas- Management Aspects. Case Study of Gauja NP, Latvia, The tutor of master theses: Mr. Zeliko Karamaric, Sigulga

Öztürk vd. 2010. Engelliler için Evrensel Standartlar Kılavuzu, DEB Akreditasyon Merkezi İstanbul, Dünya Engelliler Vakfı (DEV) ve Dünya Engelliler Birliği (DEB)

Yenilmez-Arpa N. 2011. Türkiye’de korunan alanların belirlenmesi, planlanması ve yönetimi sürecinde katılımcılığın değerlendirilmesi: Sultan sazlığı milli parkı, Doktora Tezi, Ankara Üniv. Fen Bilimleri Enstitüsü, 2011, ANKARA

URL-1 2015, www.resmigazete.gov.tr - ENGELLİLERİN HAKLARINA İLİŞKİN SÖZLEŞME. 14 Tem 2009

URL-2, 2015, www.devturkiye.org Dünya Engelliler Vakfı, Engelsiz Şehir Tasarım Raporu

4. OTURUM

Oturum Başkanı

Hüseyin ALAN

Jeoloji Mühendisleri Odası Genel Başkanı

KENTSEL ÇEVREDE ULAŞIM ALANLARI VE ENGELLİ BİREY ARASINDA ERİŞİLEBİLİRLİK

Araş. Gör. Duygu GÖKÇE*, Doç. Dr. Hayriye EŞBAH
TUNÇAY**

* İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Peyzaj
Mimarlığı Bölümü Taşkılla, Taksim

**İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Peyzaj
Mimarlığı Bölümü Taşkılla, Taksim

ÖZET

Yaşam kalitesinin arttırılması ve sürdürülebilirliği, yaşanabilirlik açısından gerekmektedir. Bu doğrultuda yaşanan çevrede erişilebilirlik, insanların ekonomik ve sosyal yaşamını etkilediğinden toplum yaşamında önemli bir rol üstlenmektedir. Bugünkü uygulanmış veya uygulanmakta olan düzenlemelerle yapısal çevre tasarımında erişilebilirliğin yeterince dikkate alınmadığı görülmektedir. Tasarımda erişilebilirliğin göz ardı edilmesi özellikle engelli bireylerin kentsel dış mekânda ulaşım özgürlüğünü kısıtlamaktadır. Ulaşımın kısıtlanması bireylerin sağlık, barınma, iş, eğitim, sosyal ve rekreasyonel aktivitelere katılımında da olumsuz etkiye neden olmaktadır. Bireyler kentsel yaşama katılımında ulaşım akslarında bulunan zayıf cadde/sokak koşulları, düzensiz trafik sistemi, mekân kullanışsızlığı gibi birçok çevresel engelle karşılaşmaktadır.

Kentsel yaşamda bireyin rahat yaşayabilmesi ancak farklı fonksiyonlara sahip yaşam alanlarının ulaşım ağıyla bütüncül planlanması sonucu sağlanacaktır. Bütüncül yaklaşım anlayışının benimsenmesi engelli ve engelsiz tüm kullanıcıların gereksinimleri konusunda bilinçli olmakla mümkün olacaktır. Gereksinimlerin yanı sıra bireylerin tercihlerinin de dikkate alınması gereklidir. Bununla birlikte tasarıma noktasal çözümlerle başlayarak tüm kullanıcılara hitap eden kentsel çevrede engelsiz erişim olanağı sağlanmalıdır.

Bu çalışmada kentsel tasarımda erişebilirlik ve ulaşım ilişkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda öncelikle kentsel çevre tasarımında erişilebilirlik ve özellikle de engelli erişebilirliği kavramlarına açıklık getirilmiştir. Çalışmanın ikinci aşamasında engelli bireylerle yapılan görüşmeler ve gözlemler sonucunda engellilerin mekânsal erişilebilirlikte yaşadıkları sorunlar ulaşım donatıları (Kaldırımlar, taşıt yolları, toplu taşıma durakları, raylı ulaşım durakları giriş ve çıkışları, merdivenler, rampalar gibi) çerçevesinde ortaya konulmuştur. Çalışmanın son aşamasında, engelli bireylerin karşılaştıkları bu sorunlara erişilebilirlik standartları ışığında mekânsal tasarım anlamında geliştirilen çözüm önerileri sunulmuştur. Çalışma, toplumun bir parçası olan engellilerin kamusal ve sosyal yaşama katılımında etkili olan erişilebilir kentsel çevre tasarımında dikkat edilmesi gerekenleri vurgulaması açısından önemlidir.

Anahtar kelimeler: mekânsal erişilebilirlik, engelli bireyler, kentsel çevre, ulaşım aksları

ABSTRACT

Enhancing the quality of life and sustainability is important issues in cities livability. Accessibility plays an important role in this respect, because it affects people's economic and social life. However, accessibility is an overlooked issue in nowadays insensitive design practices. Ignoring the accessibility of design has caused the restriction of freedom of access to urban outdoors of persons with disabilities. Restricted access causes adverse effects on participation in social and recreational activities, health, housing, work, education. Individuals in urban life face many environmental obstacles such as irregular traffic system, the usefulness space and poor street conditions contained in the transport axis.

Enabling quality of life in urban areas requires integrated planning of transportation networks with various functional urban spaces. The adoption of a holistic approach raises consciousness about

the needs of both people with/without disabilities. In addition, preferences need to be considered. Starting with small steps, a barrier free design should be generated all around the city.

This study aims to investigate the relationship between accessibility and transportation. In this context, the notion of accessibility and in particular disabled accessibility is scrutinized. In the second phase of the study; the accessibility problems of the disabled people are elaborated through interviews and observations. Special attention has been given to transportation system components such as sidewalks, roadways, public transport stops, rail transportation stops and entrances and exits, stairs, ramps. In the final stage of the study, spatial design recommendations are presented with regards to improving disabled accessibility in urban spaces. The importance of the study comes in the form of emphasizing the role of disabled accessibility in the urban design which determined the level of involvement of the disabled people in to the public and social life in the urban matrix.

Key words: spatial accessibility, disabled people, urban environment, transport axis

1.GİRİŞ

Kent yaşamında sürdürülebilir kalkınma için tüm bireylerin toplumsal yaşama dâhil olabilmeleri, topluluk kararlarına katılmaları ve toplumsal bakımdan yararlı davranışlarının karşılıklarını almaları gerekir (Litman, 2003). Sürdürülebilir kalkınma, ekonomik verimliliği, eşitliği ve çevresel güvenliği arttırmada olduğu kadar kentin ulaşım sisteminin planlanmasında da önemli bir bileşendir. Çünkü ulaşım etkinlikleri önemli ölçüde insanın gündelik ve toplum yaşantısına erişilebilirliği ile doğrudan ilişkilidir (Gerçek, 2005).

Erişebilirlik, bir kentte yaşayan her bireyin en doğal hakkı olarak, kentin sunduğu kamusal ve sosyal tüm hizmetlere ulaşabilmesi demektir. Erişilebilirlik, engelli bireylerin; bağımsız

yaşayabilmelerini, yaşamın tüm alanlarına tam ve etkin katılmalarını ve kenti paylaşan diğer bireylerle eşit koşullarda hem kırsal hem de kentsel alanlarda bulunan tesislere ve hizmetlere evrensel tasarım ilkesiyle ulaşabilmelerini sağlamaktadır (Oğultürk, 2015).

Engellilerin içinde yaşadıkları kentin fiziksel çevre şartları, sahip oldukları fiziksel işlev bozuklukları/yetersizlikleri ve bunun yol açtığı kısıtlamalar yüzünden topluma katılmalarında karşılaştıkları birçok sorun bulunmaktadır. Yaşamın pek çok alanına yayılan bu sorunlar, engelli bireylerin içinde yaşadıkları toplumla işlevsel bir bütünlük içinde yaşamalarını, sosyalleşmelerini güçleştirmektedir (Karataş, 2002). Buna sebep olan sorunların en başında erişimsiz kentsel çevre gelmektedir. Erişilebilir kentsel çevre, bireyin yaşadığı konuttan tüm kamusal yaşam alanlarına kadar tüm kentsel çevrede kullandığı ulaşım aksları, engellilerin sahip olduğu bedensel engeller, ihtiyaçları ve beklentileri dikkate alındığında büyük rol üstlenmektedir. Yaya yolları, kaldırımlar, yaya geçitleri, ulaşım araçları, toplu taşıma ve raylı ulaşım araçlarının durak giriş ve çıkışları, merdivenler, rampalar ve bunun gibi kentin ulaşım sisteminin bileşenleri engellilerin toplumsal yaşama katılmasının önünde ciddi birer engel oluşturmaktadır.

Budurumbireylerindüşükyaşamkalitesinesahipolmasına sebepiyet vermektedir. Engelli engelsiz tüm bireylerin sosyalleşebilmeleri, doğanın olumlu psikolojik etkilerinden yararlanabilmeleri için düzenlenen kentsel alanların kullanıcıların sahip oldukları fiziksel işlev bozuklukları/yetersizlikleri ve bunun yol açtığı sınırlamalar açısından mutlaka ele alınıp uygun çözümlerinin getirilmesi yaşam ve fırsat eşitliği açısından gereklidir (Sakıcı ve ark., 2013).

Engelliler İçin ‘Engelsiz Avrupa Tebliği’nde (www.ozida.gov.tr, 2011), “Modern toplumlarda birey sosyal hayata ve ekonomik hayata katılmak üzere bağımsız olarak hareket edemiyorsa o bireyin topluma tam olarak katılım sağlayabileceği düşünülemez. Özellikle bağımsız hareket edebilme yönünde kısıtlılıkları

bulunan bireyler sosyal, kültürel, ekonomik, politik hayata diğer insanlardan farklı olarak daha az katılım sağlamak durumunda kalmaktadır. Engelli bireyleri mümkün olduğu kadar toplumla bütünleştirmek için özellikle toplu taşıma olanaklarını da artırarak onlara hareket serbestliği sağlamak, sosyal dışlanmayı da büyük ölçüde azaltacaktır” ifadesi engellilerin mekânsal ve sosyal erişilebilirliğinin önemini vurgulamaktadır (Kesgin, 2014).

Bu araştırmanın amacı; kent ulaşım sistemlerinde yer alan ulaşım donatılarının ve çevresinin engelliler tarafından kolaylıkla kullanılabilirliğini analiz edip bu bireylerin kentsel çevrede erişilebilirliğini etkileyen ulaşılabilirlikle ilgili tasarım standartları yardımıyla değerlendirilmesidir. Özellikle kentsel mekânların erişilebilirliği bütününde ulaşım akslarının ve çevresinin, çeşitli toplu taşıma araçların ve duraklarının engelli kullanıcılar için erişilebilir hale getirilmesi kapsamında olması gereken ulaşılabilirlik ile ilgili uygun standartları; kullanım memnuniyetliği; erişilebilirliği, yeterliliği (kullanılabilirliği), güvenliği, okunaklılığı ve algılanabilirliği gibi kriterler doğrultusunda irdelenmesidir. En önemlisi kullanılabilirlik bağlamında, bireylerin bu alanlar hakkındaki görüşlerinin (şikâyetleri ve istekleri) alınmasıdır.

2.MATERYAL VE YÖNTEM

Şekil2.1.Araştırma alanı İstanbul’un konum haritası (<https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0stanbul>)

Kentte yaşıyan yayalardan önce özel veya toplu taşıma araçlarına öncelik tanıyan ulaşırma politikaları yüzünden İstanbul kentinde ulaşım, insanlar için gittikçe zorlaşmaktadır. Belirli bir ulaşım politikasına dayanmayan ve plan bütünlüğü içinde düzenlenmeyen ulaşım sistemi bu kentsel çevrede erişilebilirliği daha da güçleştirmektedir (Gerçek, 2005).

Çalışmanın yönteminde, İstanbul kenti sınırları içerisinde bulunan, kentte yaşıyan insanların sağlık, barınma, iş, eğitim, sosyal ve rekreasyonel etkinliklerini gerçekleştirmek için kent içi ulaşırma sıklıkla kullanılan ve şehir merkezine oldukça yakın konumlanmış olan Yenikapı istasyonu (Fatih) ve Ayrılık Çeşmesi istasyonu (Kadıköy) ulaşım bağlantılarının mevcut durumu erişilebilirlik ile ilgili tasarım standartlarına göre değerlendirilmesi şeklinde bir yol izlenmiştir. Değerlendirmede, Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı (ÖZİDA) tarafından yayımlanan “Yerel Yönetimler İçin Ulaşılabilirlik Temel Bilgiler Teknik El Kitabı” ve Türk Standartları Enstitüsü (TSE) tarafından hazırlanan TS 12506 “Şehirçi Yollar - Özürlü ve Yaşlılar İçin Sokak, Cadde, Meydan ve Yollarda Yapısal Önlemler ve İşaretlemlerin Tasarım Kuralları” gibi yayımlanmış olan kaynaklardaki ulaşım bileşenleri ile ilgili standartlar dikkate alınmıştır.

Seçilen bu ulaşım alanlarında kaldırımlar, yaya yolları, yaya geçitleri, toplu taşıma durakları ile raylı ulaşım durakları giriş ve çıkışları, merdivenler, rampalar gibi kentin ulaşım sistemi bileşenlerinin fotoğrafları çekilmiş, iş ve tatil günlerinde alanlarda teknik gözlemler yapılmıştır. Gerçekleştirilen çalışmalar esnasında karşılaşılan engelli kullanıcılar ile yapılan sözlü görüşmeler doğrultusunda bireylerin bu alanları kullanırken karşılaştıkları sorunlar ortaya konulmuştur. Aynı zamanda onların bakış açısından ulaşım alanlarının tasarlanması ve uygulanmasında beklentileri alınmıştır.

Tamamlanan fotoğraflama, gözlem çalışmaları ile dikkate alınan standartların karşılaştırılması sonucunda ulaşım alanlarında

engelli kullanıcılar açısından yeterli ve yetersiz kullanımlar belirlenmiş, tanımlanan kullanımların daha iyi hale getirilmesi ve eksik olan uygulamaların tamamlanması için çözüm önerileri sunulmuştur.

2.1.Ulaşım Bileşenlerinde Erişilebilir Standartlar

Her bireyin rahat yaşayabilmesi açısından tasarlanmış veya tasarlanmakta olan kentsel mekânlara erişebilirlik engelli bireylerin sosyal hayatı açısından oldukça değerlidir. Toplum hayatına katılımda yaşamın tüm alanlarındaki hak ve hizmetlere ulaşabilmek ve bunlardan yararlanabilmek büyük bir önem taşımaktadır. Başlangıçta engellilerin ulaşılabilirliğinden hareketle yapılacak kentsel ulaşım düzenlemeleri yalnızca engellilerin değil, aynı zamanda geçici olarak bir engele sahip olan (yaşlılar, hamile kadınlar, bebek arabası kullananlar gibi hareket kısıtlılığına sahip bireyler) bireylerin de ulaşılabilirliğinde en önemli koşul olarak görülmektedir (Bekçi, 2012).

Günden güne değişmekte ve gelişmekte olan ulaşım altyapıları yer değiştirmeyi ve hareketliliği gerektiren kent yaşamının akışını düzenlemektedir. Bir şehirdeki ulaşım sisteminde kendisine yer bulamayan ya da yer bulmada birçok zorlukla başa çıkmaya çalışan engelli insan belki bütün yeteneklerine ve çabalarına rağmen topluma bir katkıda bulunamayarak günlük ihtiyaçlarını karşılamada dahi bir yakınına veya yardımcıya bağımlı hale gelebilmektedir. Ulaşım ağının, çevresinin ve kentte kullanılan bütün ulaşım vasıtalarının tasarımında engelli bireylerin de dikkate alınması bir gerekliliktir. Engellilerin istihdam ettirilerek, toplumda yer alabilmeleri; sosyal yaşama katılabilmeleri; öncelikle kentsel mekânda hareketliliklerinin sağlanması, tasarımlar ve düzenlemeler yapılırken onların da düşünülmesi ile çözümlenebilir (Maraz, 2009).

Araştırmalarda çok yaygın olarak karşımıza çıkan erişim, erişilebilir ve erişilebilirlik sözcükleri, bir yerden başka bir yere istenilen sürede, ekonomik, güvenli, konforlu bir şekilde gidebilmek;

gidilecek yerin yakınına ulaşabilmek şeklinde ifade edilmektedir (Kuntay, 2006).

Kaygısız (2006)' a göre; erişilebilirlik, en basit anlamıyla belli bir yere/varış noktasına ulaşılma kolaylığı ve rahatlığıdır. Hareketlilik ise bir kişinin yaş sosyal grup yaşam biçimi ve yaşam çemberlerindeki yerine göre verilen bir zaman/mesafe/yoğunluk yelpazesi içinde değişik yolculuk türlerine göre bir yerden diğer yere hareket kolaylığı ve rahatlığıdır.

Tural ve Üstün (2009)'e göre ise; erişilebilirlik, kentte gündelik ve toplumsal yaşama katılımın ön koşuludur. Kentte yaşayan her bireyin yaş, cinsiyet, din, dil, ulus veya bedensel ya da zihinsel vb. yeterlilik ayırımı yapılmaksızın yapılaşmış kentsel çevre yaşamına katılımı ancak erişilebilirlikle sağlanmaktadır.

Kentsel çevre yaşamında erişilebilirliği sağlayan sürdürülebilir ulaşım sistemi düzenlenmesinde ulaşımın hızından çok kenttin her alanına ve diğer insanlara erişebilme kolaylığına odaklanma gerektirir (Gerçek, 2005). Bu odaklanmada ulaşım sisteminin engelli bireylerce sağlıklı kullanılabilirlik amacıyla düzenlenmesinde ulusal ve uluslararası yayımlanan kaynaklardaki tasarım standartları dikkate alınmalıdır.

Yaya yolları ve kaldırımlar

Kentsel erişilebilirlikte önemli görev üstlenen yaya yolları ve kaldırımlar; kent içerisinde yer alan tüm kapalı ve açık alanları dış mekânda birbirine bağlama görevine sahiptir. Bu elemanların tasarım aşamasından uygulama aşamasına kadar tüm kullanıcılar, özellikle görme ve ortopedik engelliler gibi hareket kısıtlılığı olan bireyler için erişilebilirliğinin sağlanması amacıyla güvenli, temiz, engelsiz, düzgün ve yeterli genişlikte ulaşım imkânı sunulması gerekmektedir (DEB, 2015).

Çizelge 2.1. Yaya kaldırımı standartları (TS 12576/DEB, 2015/ÖZİDA, 2010)

Y1	Yaya kaldırım genişliği	en az 1,5 m - en ideal 2,0 m. genişlikte olmalıdır.
Y2	Yaya kaldırımının eğimi	%2'den küçük olmalıdır.
Y3	Yaya kaldırımının yüzeyi/ kaplaması	kaymayı önleyici ve dolaşmayı kolaylaştırıcı olmalı, yollardaki basamak vb. yol sathındaki yer altı tesisatı rögar kapakları çıkıntı oluşturmamalı, anı seviye değişiklikleri olmamalı; sürekli veya aynı seviyede zemin oluşturulmalıdır.
Y4	Yaya kaldırımında duyumsanabilir (hissedilebilir) yüzey kaplaması	Kılavuz izler yaya hareketine paralel doğrultuda, basit şekilde ve 60 cm genişliğinde yerleştirilmelidir. Rögarlara ya da drenaj kanallarına uzak olmalıdır.
Y5	Yaya kaldırımında drenaj	Yaya kaldırımında boyuna ve enine yönde gerekli eğimler verilip, bordür taşı ile taşıt yolunun birleştiği yerde, yapılacak su oluğu ve rögarlarla yeterli drenaj sağlanmalıdır.
Y6	Yaya kaldırımında konumlanan kent mobilyaları ve bitkisel elemanlar	yaya kaldırımı boyunca en az 75 cm en çok 1,2 m genişliğinde bir şerit içinde bir hizada düzgün olarak yerleştirilmelidir.
Y7	Yaya kaldırımında güvenlik	Tehlikeli olacak her türlü düzensizlikten kaçınılmalıdır (örnek; yer ızgaraları, yer mantarları, yola gerilmiş oto park zincirleri, yol sathındaki anormal döşeme farklılıkları, çukurlar, yoldaki geliş güzel seviye farklılıkları ve yükseklikler vb.).

Rampalar

Rampalar tasarlanırken temel hedef, tekerlekli sandalye kullanıcıları, bebek arabaları, görme engelliler açısından yükseklik farkını aşarken ergonomik açıdan gerekli koşulları sağlamak olmalıdır. Engellilerin yaya kaldırımında bulunan yükseklik farklılıklarını aşmaları için uygun eğimler verilmelidir (TS 12576).

Çizelge 2.2. Rampa standartları (TS 12576/DEB, 2015/ÖZİDA, 2010)

R1	Rampaların boyutları	düz rampalarda 90 cm, 90° dönuşlü rampalarda 1,4 m, 180° dönuşlü rampalarda 90 cm olmalıdır.
R2	Rampalarda eğim	Rampa uzunlukları 10 m. ye kadar olan rampaların en fazla eğimi %8 olmalıdır. 10 m'den daha uzun rampalarda en fazla eğim %6 olmalıdır.
R3	Rampaların yüzeyleri	sert, stabil, kaymaz ve çok az pürüzlü malzeme ile kaplanmalıdır. Yüzeydeki pürüzlülük yüksekliklerinde 2 cm.den büyük farklılık olmamalıdır.
R4	Rampalarda güvenlik ve konfor	20 cm yüksekten fazla bir kot farkını geçerken rampanın bir veya iki tarafına küpeşte yapılmalıdır. Küpeşeler, emniyet bakımından rampa başlangıç ve bitiminde 45 cm daha devam etmelidir. Rampaların korumasız taraflarına en az 5 cm yüksekliğinde koruma bordürü yapılmalıdır.

Merdivenler

Merdivenler, engellilerin hareketliliğini engeller nitelikte olduğundan, farklı kotların birbirine rampa ile bağlanması ulaşılabilirliğin sağlanması açısından önemlidir (TS 12576).

Çizelge 2.3. Merdiven standartları (TS 12576/DEB, 2015/ÖZİDA, 2010)

M1	Merdiven boyutları	Maksimum bir riht yüksekliği 15 cm olmak üzere, (2 x riht yüksekliği) + (1 x Basamak genişliği) = 63 cm formülü kullanılmalı ve TS 9111'e uygun olmalıdır.
M2	Merdiven yüzeylerinde	Pürüzlü, kaymayı önleyen kaplama kullanılmalıdır.
M3	Merdiven basamakları ve renk seçimi	Basamak ve rihtler ayrı renkte gösterilmelidir. İlk ve son basamakta basamak ucunda 2,5 cm eninde koruyucu kaymaz bir şerit bulunmalıdır.
M4	Merdivenli yolda sahanlık	Arazinin topografik yapısına bağlı olarak yükseklik farkı 1,8 m üstünde ise merdivenler arasında 2 m'lik sahanlık olmalıdır.

M5	Merdivenlerde güvenlik ve uyarılar	Merdivenlerin iki yanındaki küpeşterler ve merdivenlerin başlangıç ve bitimindeki duyumsanabilir yüzeyler olmalıdır.
M6	Merdivenlerde duyumsanabilir (hissedilebilir) yüzeyler	İlk basamaktan hemen önce, merdiven bitiminde ise merdiven genişliği kadar boşluktan sonra 60 cm genişliğinde ve renkdoku bakımından farklı algılanabilir yüzeyler olmalıdır.

Toplu taşıma alanları

Engelli bireylerin erişmek istediği ve erişmesi gereken mekanlara otobüs, metrobüs gibi kara yolu taşıma araçları veya tramvay, metro, marmaray gibi raylı taşıma araçları ile en kısa sürede, rahat, güvenli olarak gitmeleri sağlanmalıdır.

Çizelge 2.4. Toplu taşıma alanı standartları (TS 12576/DEB, 2015/ÖZİDA, 2010)

T1	Toplu taşıma durakları	Duraklarda engelliler için oturma bankı, tekerlekli sandalye alanı bulunmalı ve dış etkenlere karşı korumalı olmalıdır. Durakların yerleri basit, kolay, anlaşılabilir ve belli bir uzaklıktan görülebilir olmalıdır. Duraklardaki ilân, reklâm ve bilgilendirme tabelaları keskin kenarlı ve sivri köşeli olmamalıdır.
T2	Raylı taşıma durakları	Tramvay, metro ve tren durakları belli bir mesafeden görülebilir olmalıdır. Engellilerin bağımsız olarak inip/ binmeleri için vagon kapısı ile plâtfon aynı seviyede bulunmalı veya otomatik rampalı girişler olmalıdır. Giriş/çıkış satırlarında kaymayı önleyen düzgün döşeme kaplamaları kullanılmalı ve görme engelliler için kılavuz iz düzenlemesi yapılmalıdır.
T3	İndirme-bindirme/ Bekleme-aktarma alanları	Taşıt yollarında; engelliler için de yeterli sayıda, taşıta inme/binme yerleri yapılmalıdır. Bu yerlerde standart engelli ikaz trafik işareti levhaları kullanılmalı, yanlış kullanmaya engel olan yol ve trafik işaretleri kullanılmamalıdır. Ayrıca, yaya yolu rampası ve yol seviyesinde çıkış yeri yapılmalıdır. Engellilerin, duraklarda otobüse rahat inip binmeleri için, durak kısmı, taşıt yolundan 20 cm rampa ile yükseltilmeli ve 30 cm döşemeye sahip otobüse kolay giriş sağlanmalıdır.

3.BULGULAR

3.1. Ulaşım Akslarının Mevcut Durum Değerlendirmesi

Kentsel ulaşım sistemindeki yeni yaklaşımlarda hareketliliğin değil; erişilebilirliğin daha önemli olduğu anlaşılmıştır. Kentsel donatıların (konut alanlarının, iş yerlerinin, okulların, kamusal alanların, ticari, toplu alışveriş ve eğlence için kullanılan mekânların) kentliye en fazla yarar sağlayacak ve en kolay erişilebilecek biçimde düzenlenmesi gerekmektedir.

Yapılaşmanın yoğun olduğu İstanbul kentimizde özel araç ağırlıklı ulaşımında artış görüldüğü gözlemlenmektedir. Bunun sonucunda kent içi trafiğinin yoğunlaşması toplu taşıma ulaşımını kullanan birey oranında gittikçe artışa neden olmaktadır. Kullanıcı kalabalığının yarattığı sıkıntının yanı sıra gözlemlenen fiziksel çevre düzenlemelerinin de yetersizliği veya eksikliği engelli bireylerin bu alanları güçlükle ya da yardım olarak kullanmak zorunda kaldıklarını göstermektedir.

Engellilerin, kentin ulaşım ağında erişilebilirliğini etkileyen kaldırımlar, yaya yolları, yaya geçitleri, rampalar, merdivenler, zemin kaplamaları, işaret levhaları ve aydınlatma elemanları, toplu taşıma taşıtları, toplu taşıma duraklarına giriş ve çıkış alanları gibi önemli ulaşım bileşenlerini fiziksel olarak rahat kullanabilmelerini tespit edebilme amacıyla İstanbul'da hafta içi ve hafta sonu günün her saatinde yoğun kullanıma sahip Yenikapı istasyonu (Fatih) ve Ayrılık Çeşmesi istasyonu (Kadıköy) alanında yapılan fotoğraflama (Çizelge 3.1-3.2), gözlem ve araştırma anında engelli kullanıcılarla yapılan görüşmeler ışığında her iki alanda da mevcut durum değerlendirmesi yapılmıştır.

Çizelge 3.1. Yenikapı ulaşım noktası bileşenlerin fotoğrafları (Mevcut durum, 2015)

Yaya yolu	Rampalar	Merdivenler	İşaret levhaları
			
Metroya giriş ve çıkış alanı		Marmaraya giriş ve çıkış alanı	
			

Yenikapı istasyonu ve yakın çevresi standartlar doğrultusunda incelendiğinde engelli kullanıcıların alana ve istasyona ulaşılabilirliği açısından yapılan olumlu ve olumsuz değerlendirmeler; İstasyon alanı anlaşılabilir ve belli bir uzaklıktan görülebilir konumlanmış olmasına rağmen kolay erişimi sağlaması için alan bütününde hissedilebilir kılavuz iz ile ulaşım aksı yapılmamıştır.

- Alanda yaya yolları, yürüyen yaya ile birlikte tekerlekli sandalyenin geçişine imkân verecek genişliktedir. Fakat yaya yollarında görme engeli olan kullanıcılar için ulaşımı kolay sağlamak için ve yol güzergâhında konumlanmış donatıların tehlike oluşturmaması için çevrelerinde hissedilebilir yüzeyler mevcut değildir. Ayrıca yol aksı boyunca tehlike oluşturabilecek engeller de (ızgara vb.) mevcuttur.
- Yapılmış olan rampa standartlara uygun genişlik ve eğim ölçülerine sahip olmamasından dolayı tekerlekli sandalyeli kullanıcının refakatçisiz hareketine uygun değildir. Ayrıca rampanın yüzey kaplamasında kullanılan malzeme birey için tehlike oluşturabilecek şekildedir.

• İstasyonun giriş ve çıkışında kullanılan merdivenler standartlara uygun ölçülerde yapılmıştır. Olması gerektiği gibi merdiven, rampa ile birlikte tasarlanmıştır ve her ikisinde korkuluk unutulmamıştır. Merdivenin en üst kotunda hissedilebilir yüzey elemanı kullanılmasına rağmen en alt kotunda ve yaya yollarından merdivene ulaşımda kullanılmamıştır.

• Alanda yeterli sayıda aydınlatma elemanlarının kullanıldığı fakat bilgilendirme ve işaret levhalarının her engel türüne uygun tasarlanmadığı görülmüştür.

• İstasyonun giriş ve çıkış alanlarında kullanıcılar için oturma elemanı ve yanında tekerlekli sandalye için yeterli alan bulunmakta fakat dış etkenlere karşı koruma düşünülmemiştir.

Çizelge 3.2. Ayrılık Çeşmesi ulaşım noktası bileşenlerin fotoğrafları (Mevcut durum, 2015)

Yaya kaldırım	Yaya geçidi	Asansöre biniş alanı
		
Metro ve Marmaraya giriş ve çıkış alanı	Otobüs durağı ve kaldırım	Merdivenler
		

Ayrılık Çeşmesi istasyonu ve yakın çevresi standartlar doğrultusunda incelendiğinde engelli kullanıcıların alana ve istasyona ulaşılabilirliği açısından yapılan olumlu ve olumsuz değerlendirmeler;

• Kaldırım tüm aks boyunca eşit devam etmekle birlikte tekerlekli sandalye kullanan bireyin rahat dolaşımına imkân verebilecek

genişlikte uygulanmamıştır. Ayrıca kaldırım aksında görme engelliler için algılanabilir doku veya şeritler düzenlenmemiştir.

- İstasyona giriş ve çıkışta kullanılabilecek olan yaya geçidinde hem trafik ışıkları hem de görme engelliler için sesli sinyaller bulunmamaktadır. Geçiş şeritlerle belirtilmiş olmakla birlikte zemin kaplaması kaymaz malzeme olan asfalt ile kaplıdır.

- İstasyonun içinde bulunan asansör kabineine geçişin rahat olmasına karşın dışarıda bulunan asansör kabineine ulaşım, kaldırımın uygun genişlikte ve hissedilebilir şeritlerle düzenlenmemiş olması açısından erişimi zorlaştırmaktadır.

- Toplu taşıma durak tasarımı olması gereken standartlara uygundur ama durağın yakın çevresiyle tasarımın bütünleşmediği gözlemlenmiştir.

- İstasyondan otobüs durağına giden kaldırım genişliği tekerlekli sandalye kullanıcı için uygun olmamakla birlikte kullanıcıların durakta otobüse rahat binip inmeleri için kaldırımdan taşıt yoluna geçişte rampa düzenlenmemiş ve ayrıca durak önünde kullanılan sınırlama elemanı babalar geçişi engellemektedir.

Değerlendirilen bu alanlardan elde edilen bulguların da gösterdiği gibi İstanbul kentinde bulunan çoğu ulaşım aksının engelli kullanıcılar için kentsel erişilebilirlikte ulaşım standartlarına yeterli seviyede uygun olmadığı ve birçok engellinin bu alanları kullanırken ciddi engellerle karşılaştığı sonucuna varılmıştır.

Ulusal ve uluslararası belirlenmiş ulaşım için tasarım standartları açısından ulaşım alanları incelendiğinde ulaşım bileşenlerinin daha çok ortopedik engellilerin kullanımı dikkate alınarak uygulandığı, görme ve işitme engeline sahip diğer engelli kullanıcıların dikkate alınmadığı ve bu bireyler için yapılması gereken uygulamaların yetersiz ve eksik bırakıldığı gözlemlenmiştir.

İstanbul kenti için önemli ulaşım aktarma noktalarından olan bu alanlarda gerçekleştirilmiş gözlemler doğrultusunda engelli

bireylerin ulaşımı sağlayan bileşenlerden olan ulaşım bileşenlerini rahatlıkla ya da yardımsız kullanamadığı ortaya konulmuştur. Ulaşım ağındaki mevcut durumu ulaşılabilirlik ile ilgili standartlar kapsamında; erişilebilirliği, yeterliliği (kullanılabilirliği), kullanım memnuniyetliği, güvenliği, okunaklılığı ve algılanabilirliği gibi kriterler doğrultusunda aşağıdaki Çizelge 3.3’de özetlenmiştir.

Çizelge 3.3. Ulaşım bileşenlerinin tasarım kriterleri bakımından değerlendirilmesi

Ulaşım bileşenleri	Erişilebilirliği	Yeterliliği (Kullanılabilirliği)	Kullanım Memnuniyetliği	Güvenliği	Okunaklılığı ve Algılanabilirliği
Yaya yolları ve Kaldırımlar	■	■	□	□	■
Rampalar	□	■	□	□	■
Merdivenler	■	■	■	■	■
Ulaşım Araçları Alanları	■	■	□	■	■
* ■ Sağlıyorsa ■ Kısım sağlıyorsa □ Sağlamıyorsa					

4.SONUÇ VE ÖNERİLER

Kentte fiziksel çevrenin engelli bireyler için erişilebilir kılınması için, imar planları ile kentsel, sosyal, teknik altyapı alanlarında ve tüm yapılarda bazı düzenlemelerin planlanması ve uygulamalarda bu düzenlemelere uyulması gerekmektedir. Engellilerin toplumla bütünleşerek, hayata katılabilmelerinin sağlanması için kent bütününe erişilebilir engelsiz ulaşım sistemi bir zorunluluk gözükmektedir.

Yenikapı (Fatih) ve Ayrılık Çeşmesi (Kadıköy) istasyonları ve çevresi ulaşım noktalarında yapılan değerlendirmelerde de görüldüğü gibi İstanbul kenti ulaşım sisteminde erişilebilirliğin sağlanması için ulaşım durakları ve çevresinin planlanmasında dikkate alınması gereken ulaşılabilir ile ilgili standartlar ışığında bakıldığında, engelli bireylerin kullanımında bu alanların sağladığı kriterlerde yeterli taraflar olduğu kadar yetersiz ve eksik tarafların

da olduğu görülmüştür. Bunun sonucunda; kentte yaşıyan tüm insanların yanı sıra farklı engel türlerine sahip engelli bireylerin kullanımı açısından mevcut durumdaki iyi yanları daha da iyileştirebilmek, yetersiz ve eksik yanları tamamlayabilmek ve yapılacak olan yeni ulaşım sistemi düzenlemeleri için birtakım öneriler geliştirilmiştir:

- Kaldırımlar erişilebilir (engelsiz) olarak düzenlenmeli, bakımları düzenli olarak yapılmalı ve kullanılabilirliği ve yerleşimi uygun kentsel donatılarla kullanım olanakları artırılmalıdır.
- Kaldırımlar, tekerlekli sandalye kullanan birey ile yayaların birlikte rahat yürüyebileceği genişlikte olmalı ve olması gereken aralıklarda kaldırımdan yol seviyesine iniş sağlayan standartlara uygun rampa düzenlenmelidir.
- Yaya geçitleri, farklı engel gruplarının güvenli bir şekilde kullanabileceği görsel ve sesli uyarı sistemleri ile desteklenmeli, yaya-taşıt yolu ilişkisi rahat ve güvenli bir şekilde kurulmalıdır.
- Mekân güvenliğinde, yeterli sayıda ve olması gereken ölçülerde aydınlatma elemanları kullanılmalı ve belirli güvenlik noktalarında görevliler ile kontrol altında tutulmalıdır.
- Toplu taşıma duraklarına ulaşan tüm yaya aksları boyunca görme engelli bireyler için hissedilebilir kılavuz iz hiçbir engelle karşılaşmayacak şekilde güvenli olarak planlanmalıdır.
- Her türlü toplu ulaşımı sağlayan duraklar çevreleriyle bütün olarak tasarlanmalıdır.
- Genellikle hareket engeli olan ortopedik engelli bireyler için uygulamalar yerine, görme ve işitme engeli olan diğer tüm engelli bireyler de dikkate alınmalıdır.
- Noktasal çözümlerle başlayarak düzenlemelerin bütününde süreklilik sağlanmalı ve dolayısıyla erişilebilirliğin sürdürülebilirliği sağlanmalıdır.

Kentte yaşıyan engelli-engelsiz tüm bireylerin, erişilebilir bir kent yaşamı yaşayabilmeleri ve bu yaşam döngüsünün sürdürülebilirliği için kentin tarihsel ve kültürel değerlerini koruyan, insana önem veren bir kent yapısına hizmet eden, sürdürülebilir bir ulaşım sistemi amaçlanmalıdır. Bu amaçta bireyin gündelik, toplumsal ve sosyal faaliyetlerine katılımında erişim özgürlüğünün arttırılmasında tüm ulaşım türlerinde ulaşım taşıtları, durakları ve yakın çevrelerine ilişkin düzenlenmelerin bilinçli olarak uygun standartlar ışığında planlanması ve uygulanması gerekmektedir. Ayrıca kent erişilebilirliğinin sağlıklı işlenmesi bireyin kentsel mekânlara aitlik ve güvenlik duygularını kazanmaları açısından da önemli görev üstlenmektedir.

Sürdürülebilir bir ulaşım sistemi için, geliştirmekte olan kentlerimizde yeni ulaşım akslarını düzenlemekten önce mevcutta engelli bireylerin yaşamakta olduğu ulaşım sorunlarını tanımlama ve bu sorunlara çözüm geliştirme konularında düşünce biçimimizi, anlayışımızı değiştirmek gerekmektedir. Bu konuda ilgili tüm birey, kurum ve kuruluşların konuya sahip çıkması ve üzerlerine düşen görevi yerine getirmesi önemlidir.

KAYNAKLAR

Bekçi, B., 2012. Fiziksel Engelli Kullanıcılar için Uygun Ulaşım Akslarının Erişebilirlik Açısından İrdelenmesi: Bartın Kenti Örneği, Bartın Orman Fakültesi Dergisi, 14; 26-36.

DEB, 2015. 'Dünya Engelliler Birliği' Engelliler için Evrensel Standartlar Kılavuzu. DEB Akreditasyon Merkezi, İstanbul (www.worlddisabilityunion.org, erişim tarihi:17.08.2015).

Gerçek, H., 2005. Sürdürülebilirlik Açısından İstanbul'da Ulaştırmanın Bugünü ve Geleceği, İTÜ İnşaat Fakültesi, Ulaştırma Anabilim Dalı, 34469 Maslak, İstanbul.

Karataş, K., 2002. Engellilerin Toplumla Bütünleşme Sorunları Bir Sosyal Politika Yaklaşımı, Ufku Ötesi Bilim Dergisi, Cilt no:2, Sayı:2 (<http://www.sosyalhizmetuzmani.org/engellitoplum.htm>, erişim tarihi:17.08.2015).

Kaygısız, Ö., 2006. Erişilebilirlik ve Trafik. Mühendislik Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Gazi Üniversitesi, Planlama 2006/1.

Kesgin, B., 2014. Engellilere Yönelik Yerel Sosyal Politikalar. Çağdaş Yerel Yönetimler, Cilt 23 Sayı 4 Ekim 2014, s.1-15.

Kuntay, O., 2006. Erişilebilirlik. Mühendislik Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Gazi Üniversitesi, Planlama 2006/1.

Litman, T., 2003. Reinventing Transportation, VTPI.

Maraz, E., 2009. Özürlülerin Kent İçinde Erişilebilirliğini Etkileyen Standartlar - MECİDİYEKÖY VE YENİBOSNA METROBÜS Duraklarının İncelenmesi. Yüksek lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Kentsel Tasarım, İstanbul.

Oğultürk, N., 2015. Erişilebilirlik: Engelli Bireyler Açısından Bir Değerlendirme. Kentli Dergisi, Ocak-Şubat-Mart, s.63-64 (www.skb.org.tr, erişim tarihi:06.10.2015).

ÖZİDA (Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı), 2010. Yerel Yönetimler İçin Ulaşılabilirlik Temel Bilgiler Teknik El Kitabı, Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, yayın no:49, Ankara.

Sakıcı, A., Ayan, E., Ayan, Ö. ve Çelik, S., 2013. Kastamonu Kentindeki Açık Yeşil Alanların Farklı Kullanıcılar Tarafından Kullanılabilirliğinin İrdelenmesi. Kastamonu Üniversitesi, Orman Fakültesi Dergisi, 13 (1): 129-143.

TS 12576. Şehir İçi Yollar - Engelli ve Yaşlılar İçin Sokak, Cadde, Meydan ve Yollarda Yapısal Önlemler ve İşaretlemelerin Tasarım Kuralları.

Tural, O. ve Üstün, B., 2009. Yaşlılık ve Yaş Dostu Kentler: Eskişehir. Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi, 2009 (1): 1-23.

ESKİŞEHİR TEPEBAŞI BELEDİYESİ ENGELLİLER İLETİŞİM MERKEZİ ÇALIŐMALARİ

Dr. M.CİBİŞ YILDIZ*, **Kemal YILDIRIM****, **Fatma
KIRKSES*****, **Evrım KOÇ******

* Eskişehir Tepebaşı Belediyesi, Sağlık İŞleri M¼d¼rl¼ė¼, Engelliler
İletişim Merkezi

** Eskişehir Tepebaşı Belediyesi, Sağlık İŞleri M¼d¼rl¼ė¼, Engelliler
İletişim Merkezi

*** Eskişehir Tepebaşı Belediyesi, Sağlık İŞleri M¼d¼rl¼ė¼, Engelliler
İletişim Merkezi

**** Eskişehir Tepebaşı Belediyesi, İmar ve Şehircilik M¼d¼rl¼ė¼,
Planlama Servisi

ÖZET

Engellilerin topluma katılımları açısından yerel y¼netimler, kentte yaşayanlara doğrudan temas eden projelerini hayata geçirebilecek kurumlar olmaları bakımından ¼nemli olduğundan engelli ve ailelerine hizmet ve desteğin planlanması amacıyla 2004 yılında Eskişehir Tepebaşı Belediyesi tarafından Engelliler İletişim Merkezi kurulmuştur.

Engelliler İletişim Merkezi, ilgili mevzuat çerçevesinde beldede yaşayan ve engelli olarak tanımlanan, doğuştan veya sonradan herhangi bir kaza veya hastalık sonucu bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal yeteneklerini kaybetmesi nedeniyle korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık, y¼nlendirme, kişisel değişim ve destek hizmetlerine ihtiyacı olan kişilere ve ailelerine y¼nelik belediye hizmetlerinin d¼zenli, etkin ve verimli bir Şekilde gerçekleştirilmesi ve sunulması için çalışmalar y¼r¼tmektedir.

Bunun yanında, ¼zellikle sosyal ve istihdam alanlarında projeler geliştirilerek uygulanmaktadır. Bu projeler, engelli bireylerin aileleri ile birlikte Şehir dışında tatil, piknik, yemek organizasyonları vb.

etkinlikleri kapsamakla birlikte hayata geçirilen on beş adet özel proje bulunmaktadır: Engelliler Sosyal Yaşam Merkezi, Gökkuşuğu Kafe, Gökkuşuğu Mozaik Anıtı, “Üreten Eller” Projesi Montaj Atölyeleri, Akülü Araç ve Şarj Makinaları, Engelsiz Dostlar Buluşması, Empati Günleri, Görme Engelliler İçin Film Gösterimi, Engelliler Edebiyatla Buluşuyor, İşitme Engelliler için İşaret Diliyle Tiyatro, Engelliler Hobi Bahçeleri, Görme Engelliler Yatılı Bakımevi, Adaptif Biniş Programı, Yüzme Havuzu ve Engelsiz Festivali.

Bu sayede, engelli bireylere ve ailelerine psikolojik, fiziksel, sosyal anlamda hayata ve kent mekânına doğrudan katılımın sağlanmasına katkıda bulunmaktadır. Böylece tüm toplumda bu anlamdaki etkileşim, farkındalık ve bilinç yaratılmış olmaktadır. Fiziksel ve sosyal çevrede bireylerin sosyo-mekâna katılmış olmaları sonucu da yaşam kalitesi artarak mutlu bireyler ortaya çıkar.

Anahtar Kelimeler: Eskişehir Tepebaşı Belediyesi, Engelliler İletişim Merkezi, engelli bireyler.

ABSTRACT

Since local governments have essential roles as being institutions to implement the projects in direct contact with the people in the city, Disability Contact Center has been established in 2004 by Eskişehir Tepebaşı Municipality for planning services/supports for disabled and their families.

Disability Contact Center, through legal instruments, manages the provision of municipal services in a regular, effective and efficient way for the disabled individuals in the district, who have lost their physical, mental, spiritual, emotional and social capabilities congenitally or through acquiring any accident or illness; therefore, who (and whose families) need protection, maintenance, rehabilitation, counseling, guidance, individual transformation, and support.

In addition, especially in social and employment fields, projects are being developed and implemented. This projects are vacation of persons with disabilities out of town with their families, picnic, dinner event, etc.; moreover, there are fifteen special project realized: Disability Community Wellness Center, Rainbow Café, Rainbow Mosaic Monument, “Productive Hands” Project, Assembly Workshops, Batery-operated Vehicles and Chargers, Unobstructed Friends Meeting, Empathy Days, Film Screening for the Visually Impaired, Disabled Meets with Literature, Deaf Theatre with Sign Language Marks, Disabled Hobby Gardens, Boarding Care Center for the Blind, Adaptive Horse-riding Program, the Swimming Pool, Unobstructed Festival.

Thus, disabled individuals/their families are provided with participating in life and city space psychologically, physically and socially. Therefore, interactions, awareness and consciousness in this sense can be sustained in the whole society. As a result of participation in socio-space in the physical and social environment, quality of life increases and individuals get happy.

Key Words: Eskişehir Tepebaşı Municipality, Disabled Coordination Center, disabled people.

1. ENGELLİLER VE YEREL YÖNETİMLER

5378 Sayılı “Engelliler Hakkında Kanun”un 1. Maddesi’nde “Bu Kanunun amacı; engellilerin temel hak ve özgürlüklerden faydalanmasını teşvik ve temin ederek ve doğuştan sahip oldukları onura saygıyı güçlendirerek **toplumsal hayata diğer bireylerle eşit koşullarda tam ve etkin katılımlarının sağlanması ve engelliliği önleyici tedbirlerin alınması için gerekli düzenlemelerin yapılmasını sağlamaktır.**” denilmektedir.

Aynı kanunun 3. Maddesi c bendinde ise engelli tanımı yapılarak “**Fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duyuşal yetilerinde çeşitli düzeyde kayıplarından dolayı topluma diğer bireyler ile birlikte eşit koşullarda tam ve etkin katılımını kısıtlayan tutum ve çevre koşullarından etkilenen bireyi**” ifade ettiği belirtilmiştir.

Engelli denildiğinde ilk akla gelen simge tekerlekli sandalye simgesi olmaktadır. Aslında tüm engel türlerine yönelik ayrı düşünülmesi gerektiğini bize hatırlatan pek çok simge vardır. Mevzuattaki bu tanımın altında da ortopedik, görme, duyma ve konuşma, zihinsel engelli bireyler ya da öğrenme güçlüğü olan bireyler bulunmaktadır.

Şekil 1. Farklı Engel Türlerine Yönelik İşaretler

Kaynak: <http://tr.123rf.com>; <http://tr.depositphotos.com>

Ayrıca bu tanıma bakıldığında engelliler için sorun olarak ifade edilen husus, **topluma katılım** açısından ifade edilmiştir. Bu katılımın **tam ve etkin** sağlanması da pek çok hizmeti içermektedir: koruma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık, destek, vb. Bu kapsamda sunulması gerekli olan sosyal yaşam, fiziksel ortam, günlük ihtiyaçlar ve destekler, devletin, kurumların, yerel yönetimlerin, özel sektörün, Sivil Toplum Kuruluşlarının, medyanın ve halkın birlikte oluşturabileceği bir mekanizmadır. Devlet temel olarak yasal düzenlemeler, destekleyici projeler için bütçe temini ve istihdam gibi üst çerçevede yardımlar sunmaktadır. Özel sektör istihdam anlamında, Sivil Toplum Kuruluşları da kendi yardım ve hizmetlerini sunabilmektedir. Medya ise engellilik ile ilgili farkındalık ve bilinç yaratma konularına özellikle katkı sağlayabilmektedir. Ancak yerel yönetimler, kentte yaşayanlara doğrudan temas eden projelerini hayata geçirebilecek kurumlar olmaları bakımından önem kazanmaktadır.

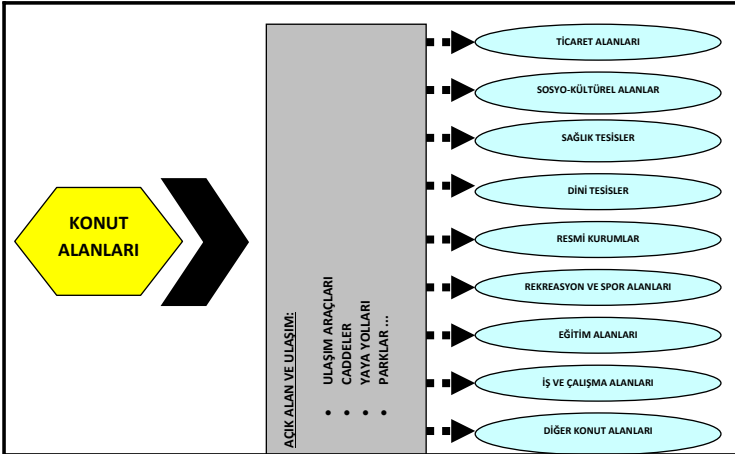
Şekil 2. Erişilebilirlik – Engellilik – Yerel Yönetimler İlişkisi

Kaynak: Evrim KOÇ, 2015, Kişisel Grafik

Bu anlamda, Türkiye’de genel olarak fiziksel ve sosyal çevreye erişilebilirlik açısından pek çok engel bulunmakta olup yapılan her uygulama ve düzenlemede bu engeller aşılmaktadır. Yerel yönetimlere düşen en temel görevler, öncelikle engellilerin özgürleşmelerini fiziksel mekândaki düzenlemeler ve ulaşım imkânları yoluyla sağlayarak bunun üzerine iş çalışma, eğlence-dinlenme, eğitim, spor vb. sosyal yaşam faaliyetlerinin engelliler tarafından yapılabilir hale getirilmesidir.

Şekil 3. Kentteki Farklı Fonksiyonlar

Kaynak: Evrim KOÇ, 2015, Kişisel Grafik

2. ESKİŞEHİR TEPEBAŞI BELEDİYESİ'NİN ENGELLİLERE YÖNELİK UYGULAMALARI

Engellilerin topluma katılımları açısından yerel yönetimler, kentte yaşayanlara doğrudan temas eden projelerini hayata geçirebilecek kurumlar olmaları bakımından önemlidirler. Bu çerçevede, Eskişehir Tepebaşı Belediyesi tarafından engelli ve ailelerine hizmet ve desteğin planlanması amacıyla 5272 Sayılı Belediye Kanunu kapsamında 2004 yılında Engelliler İletişim Merkezi kurularak çalışmalarına başladı.

Tepebaşı Belediyesi Engelliler İletişim Merkezi, ilgili mevzuat çerçevesinde beldede yaşayan ve engelli olarak tanımlanan, doğuştan veya sonradan herhangi bir kaza veya hastalık sonucu bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal yeteneklerini kaybetmesi nedeniyle korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık, yönlendirme, kişisel değişim ve destek hizmetlerine ihtiyacı olan kişilere ve ailelerine yönelik belediye hizmetlerinin düzenli, etkin ve verimli bir şekilde gerçekleştirilmesi ve sunulması için çalışmalar yürütmektedir.

Şekil 4. Çeşitli Etkinlikler

Engelli bireylerin, hakları konusunda yeterince bilinçli olmaması düşüncesiyle, saha taramasında tespit edilen ihtiyaca göre, bireylerin yararlanabileceği kurum ve kuruluşlara yönlendirme yapılmaktadır. Ayrıca bu konuda karşılaştıkları sorunlara yönelik destek verilmektedir.

Eskişehir’de bölge farkı gözetilmeksizin, bedensel, işitme, görme, zihinsel, psikolojik yetersizliği bulunan tüm bireylere çeşitli sosyal etkinlikler (aileleri ile birlikte şehir dışında tatil, empati günleri, sinema ve tiyatro gösterileri, piknik, yemek organizasyonları vb.), psikolojik destek, aile eğitimi, sağlık seminerleri, hukuki hakları konusunda bilgilendirme ve sağlık taraması, dış kontrolleri hizmetleri verilmektedir.

Şekil 5. Çeşitli Etkinlikler

Bu bildiri, Tepebaşı Belediyesi'nin Sağlık İşleri Müdürlüğü'ne bağlı olarak hizmet veren Engelli İletişim Merkezi'nin özellikle sosyal ve istihdam alanlarında yaptığı engellilere yönelik uygulamaları kapsamaktadır. Bu sosyal hizmet projeleri, engelli bireylerin aileleri ile birlikte şehir dışında tatil, piknik, yemek organizasyonları vb. etkinlikleri kapsamaktadır.

Ayrıca Tepebaşı Belediyesi tarafından engellilere yönelik on beş adet özel proje oluşturularak hayata geçirilmiştir: Engelliler Sosyal Yaşam Merkezi, Gökkuşuğu Kafe, Gökkuşuğu Mozaik Anıtı, "Üreten Eller" Projesi, Montaj Atölyeleri, Akülü Araç ve Şarj Makinaları, Engelsiz Dostlar Buluşması, Empati Günleri, Görme Engelliler İçin Film Gösterimi, Engelliler Edebiyatla Buluşuyor, İşitme Engelliler İlk Kez İşaret Diliyle Tiyatro, Engelliler Hobi Bahçeleri, Görme Engelliler Yatılı Bakımevi, Adaptif Biniş Programı, Yüzme Havuzu ve Engelsiz Festivali. On beş adet proje başlığı altında tanımlanan bu uygulamalar tanımlanarak ilerleyen bölümlerde anlatılmaktadır.

2.1. Eskişehir Tepebaşı Belediyesi, Engelliler Sosyal Yaşam Merkezi

Tepebaşı Belediyesi Sosyal Yaşam Merkezi'nde, zihinsel yetersizliği ve bedensel yetersizliği olan bireyler sabahları evlerinden servislerle alınarak akşam saatlerine kadar yeterlilikleri ölçüsünde (Matematik, Türkçe, İngilizce dersleri bireysel ve grup) öz bakım becerileri, günlük yaşam becerileri, sanat eğitimi, resim, çeşitli el becerileri, spor ve halk oyunları aktiviteleri sunulmaktadır. Bunun yanında bu merkezde çocukların günlük ve sosyal yaşam ile nasıl başa çıkmaları gerektiği konusunda rutin günlük eğitimler verilmektedir. Bu eğitimler verilirken ailelerin kendilerine zaman ayırarak sosyal hayatlarını sürdürmeleri amaçlanmaktadır.

Şekil 6. Engelliler Sosyal Yaşam Merkezi

Merkezde kız ve erkek olmak üzere 50 öğrenciye hizmet verilmektedir. Amaç, engelli bireylere özgüven kazandırmak ve onların hayata karşı **“Biz de varız.”** demelerini sağlamaktır. Merkezde verilen eğitimler ile ailelere özel gereksinime ihtiyacı olan çocuklarının, eğitim ve sosyal gelişiminin izlendiğini bilerek rahatça sosyal yaşamlarına vakit ayırmalarına olanak sağlayarak var olan çeşitli kaygılarının önüne geçmeye çalışılmaktadır.

2.2. Gökkuşuğu Kafe

Zihinsel yetersizliği olan bireylerin, bağımsız ve üretken bireyler olarak yaşamlarını sürdürmeleri ve topluma uyum sağlamalarının amaçlandığı Gökkuşuğu Kafe, 2010 yılında sosyal bir proje olarak hayata geçirilmiş olup halen halka açık iki şubesi ile hizmet vermeye devam etmektedir.

Gökkuşuğu Down Kafe’de 30 zihinsel yetersizliğe sahip birey ile proje çalışmalarına devam edilmektedir.

Şekil 7. Gökkuşuğu Kafe Çalışanları

Gökkuşuğu Kafe’de Tepebaşı Belediyesi ve Türkiye İş Kurumu İl Müdürlüğü ile Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Zihin Engelliler Bölümü arasında imzalanan proje protokolü gereği mesleki eğitim programları verilmektedir. Bu eğitimlerin amacı, zihinsel yetersizliği olan bireylerin mesleki eğitim alarak özgüveni tam, üretken ve bağımsız bireyler olarak yaşam kalitelerini arttırmaktır.

Tepebaşı Belediyesi’nin down sendromlu gençlerin toplumla bütünleşmesi ve istihdamlarının sağlanması için açtığı Gökkuşuğu Kafe’de verilen kaliteli hizmet ve devamı sağlanan sosyal proje olarak, Metro Toptancı Market, Capital ve Ekonomist dergilerinin katkılarıyla ilk kez düzenlenen 350 işletmenin katıldığı yarışmada **birincilik ödülü** alınmıştır. Ödül alan engelli bireyler ödül olarak Eskişehir Rixos Otel’in sahipliğinde bir gün geçirdiler, araçlarla otele getirilerek önce rehber yüzme öğretmen eşliğinden yüzme havuzunda yüzme imkânı buldular.

Mesleki eğitimin yanı sıra farklı engel grupları ile birlikte hazırlanan eğitim programları çerçevesinde sanat (cam, seramik, baskı resim, resim, çocuklara ve ailelerine yaratıcı drama, ritim,

dans vb.), akademik, iletişim becerileri ve sosyal beceri eğitimleri de verilmektedir. Ayrıca, engelli bireyler Kafe'nin üst katında oluşturulan alanda halk dansları ve Latin dansları gibi birçok aktivite içerisinde yer alma olanağı bulurlarken engelli bireylerin aileleri için bu mekân, yaşadıkları ekonomik ve sosyal yükün azalması anlamına gelmektedir.

Şekil 8. Çeşitli Etkinlikler (Sabun Atölyesi, Halk Dansları)

2.3. Gökkuşuğu Mozaik Anıtı

Tepebaşı Belediyesi'nin "El izimi mozaikler misin?" projesi kapsamında Türkiye'nin çeşitli illerinden ve Eskişehirli 104 down sendromlu, zihinsel engelli çocuğun el izlerinden oluşturulan Gökkuşuğu Mozaik Anıtı sosyal bir proje olarak gerçekleştirilmiştir.

Şekil 9. Gökkuşuğu Anıtı "Hayallerimi Mozaikler misin?"

2.4. “Üreten Eller” Projesi Montaj Atölyeleri

2014 yılı Eylül ayında açılan Aşağısöğütönü Yaşam Köyü içerisinde yer alan Engelliler Montaj Atölyesinde, Tepebaşı Belediyesi ve Türkiye İş Kurumu İl Müdürlüğü ile Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Zihin Engelliler Bölümü arasında imzalanan proje protokolü gereği tüm engel gruplarına mesleki eğitim programları (montaj işçiliği vb.) verilmektedir.

Şekil 10. Montaj Atölyesi

Atölyede çeşitli fabrikalardan temin edilen demonte malzemeler, engelli bireyler tarafından montajı yapılarak, fabrikalara teslim edilmektedir. Birimde farklı engel gruplarından **50 birey** eğitim almakta olup iletişim becerileri, sosyal beceriler, günlük yaşam becerileri ve akademik beceri eğitimi verilmektedir.

Mesleki eğitimin yanı sıra farklı engel grupları ile birlikte hazırlanan eğitim programları çerçevesinde sanat (seramik, resim, öz bakım, günlük yaşam becerileri vb.), akademik, iletişim becerileri ve sosyal beceri eğitimleri de verilmektedir.

2.5. Akülü Araç ve Şarj Makinaları

Yapılan saha çalışmalarında tespiti yapılan ihtiyaç sahibi bedensel engelli bireylere ihtiyaçları doğrultusunda manuel veya akülü araç verilmektedir.

Şekil 11. Akülü Araç Şarj Makinası

Tepebaşı Belediyesi'nin yeni çalışmasıyla akülü engelli aracı kullanan bireyler çeşitli merkezlere yerleştirilen sistemler sayesinde araçlarını

ücretsiz şekilde şarj edebilmektedir. Tepebaşı Belediyesi Bilgi İşlem Müdürlüğü tarafından Zübeyde Hanım Kültür Merkezi, NEO, Espark, Kanatlı, Özdilek AVM'lerde hizmete sunulan Kiosk cihazlarına entegre edilen bir sistem sayesinde akülü engelli araçları şarj edilebilmektedir. Kullanıcılar, şarj etmekle beraber belediyenin web sayfasını izleyebilmekte ve yaklaşık 45 dakikalık şarj süresinde interneti de kullanabilmektedir.

2.6. Engelsiz Dostlar Buluşması

İlki 2009 yılında ve ikincisi 2014 Mayıs ayında gerçekleştirilen Türkiye genelinde yaşayan engelli bireylerin Eskişehir'e davet edildiği organizasyon, ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına yönelik savunucu bir faaliyet olmakla birlikte engelli bireylerin yaşam alanlarının genişletilmesi amacına hizmet edilmektedir.

Şekil 12. Engelsiz Dostlar Buluşması

Tepebaşı belediyesi olarak, Türkiye'nin çeşitli illerinden gelen 150 bedensel engelli, 2 gün boyunca konuk edilmiştir. Gelen konuklar, Eskişehir'in engelliler açısından yaşanacak bir şehir olduğu ifade etmişlerdir.

2.7. Empati Günleri

Empati günleri, 2012 yılından beri 10 Mayıs Engelliler Haftası Etkinlikleri kapsamında düzenlenmektedir.

Anadolu Üniversitesi Avrupa Öğrenci Formu ile birlikte düzenlenen empati günü Türkiye’de ilk kez gerçekleştirilen bir etkinlik olmuştur. Empati gününde, engelli bireylerin ev yaşamında yaşadıkları sıkıntıları bireylere aktararak yani bir anlamda empati kurularak toplumdaki duyarlılığı arttırmak amaçlanmıştır. Bu çalışmalar sonucunda, yetişkin bireylerin engellilere bakış açılarında farkındalık oluşturulmak hedeflenmiştir.

Şekil 13. Empati Günleri

Tepebaşı Belediyesi ve AEGEE-Eskişehir (Avrupa Öğrencileri Formu Kulübü), “Görme eng

eline sahip bir birey evinde-günlük hayatında ne yaşar, nasıl hareket eder, neler hisseder”

sorularından yola çıkarak Tepebaşı Belediyesi ile ortaklaşa Empati Günlerini gerçekleştirildi. Katılımcılar empati odasına dönüştürülen ve tamamen karartılan bir odada görme engellinin yaşadığı zorlukları birebir yaşadılar.

2014 yılında üçüncüsü gerçekleştiren Empati Günleri yurtdışına da açılarak, Malta’da “Empati Günleri “ projesi European Boards’ Meeting Valletta’13’da düzenlenmesi sağlandı.

2.8. Görme Engelliler İçin Film Gösterimi

Toplum Gönüllüleri Vakfı ile ortaklaşa “Sessiz olun dinleyerek görüyorum” (sesli betimleme yoluyla film gösterimi) yapıldı.

Şekil 14. “Sessiz olun! Dinleyerek görüyorum” Etkinliği

Boğaziçi Üniversitesi görme engelliler teknoloji ve eğitim laboratuvarına (GETEM) Üniversitesi Görme Engelliler Teknoloji ve Eğitim Laboratuvarı'nın (GETEM) katkıları ile hazırlanan Engelsiz Filmler Kuşağı'nda “Cenneti Beklerken” ve “Beyaz Melek” filmleri gösterilerek görme engelli bireylere sunuldu. Ayrıca, sağlıklı bireylere de gözlerine siyah bant bağlayarak kendilerine filmeler sunuldu ve bu sayede empati kurmaları amaçlandı.

2.9. Engelliler Edebiyatla Buluşuyor

“Engelliler Edebiyatla Buluşuyor” projesi “Görme Engelliler İçin Atölye Çalışması” yapılarak, edebiyata yetenekli engellilerin yeteneklerini ortaya çıkarmayı ve cesaretlerini arttırmayı hedefleyen bu çalışma, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir Büyükşehir Belediyesi ve Tepebaşı Belediyesi tarafından gerçekleştirildi.

Proje kapsamında 5 yazar ve 11 özel eğitmen, 5 öğrencinin desteğini alarak engelli çocuklarla birebir çalışma yürüttü. ‘Yaratıcılık engel tanımaz’ anlayışıyla 10 Nisan- 19 Haziran 2010 tarihleri arasında uygulanan proje kapsamında atölye çalışmalarına katılan 12’si görme, 4’ü işitme olmak üzere toplam 16 engelli, yazdıkları şiir, kısa öykü ve otobiyografilerini sevenleriyle paylaştı. Turgut Özakman Sahnesi’nde düzenlenen bir törenle projeye katkı verenlerle proje kapsamındaki atölye çalışmalarında yer alan çocuklara katılım belgesi verildi

2.10. İşitme Engelliler İçin İşaret Diliyle Tiyatro

Büyük Usta Aziz Nesin’in “En sevdiğim oyunum” olarak adlandırdığı “Çiçü”, başarılı oyuncu Cem Aktuna tarafından

İşitme Engelliler için işaret diliyle oynanarak Tepebaşı Belediyesi Zübeyde Hanım Kültür Merkezi'nde sahnelendi.

Şekil 15. İşitme Engelliler İçin İşaret Diliyle Tiyatro

Kadıköy Belediyesi'nin katkılarıyla İstanbul Kozyatağı Kültür Merkezi Gönül Ülkü ve Gazanfer Özcan Sahnesi'nde oynanan ilk gösterimin ardından ikinci olarak ise Tepebaşı Belediyesi Zübeyde Hanım Kültür Merkezi'nde

gerçekleştirildi.

2.11. Engelliler Hobi Bahçeleri

Tepebaşı Belediyesi 'Engelliler İçin Hobi Bahçeleri ev ve hastane ortamına sıkışmış engelli bireylerin sosyal izolasyondan uzaklaşmalarına yardımcı olmaya çalışarak izolasyonun yaratmış olabileceği psikolojik hasarı en aza indirmeye çalışmıştır. 98 adet 67 metrekarelik parselden oluşan ve hizmete açılan Batıkent Hobi Bahçeleri'nin ardından, 42 adet kulübenin engelli bireylere tahsis edildiği 74 kulübeden oluşan Selami Vardar Gönüllü Bahçeleri hizmete sunulmuştur.

Şekil 16. Hobi Bahçeleri

Ahşap kulübeler, yürüme yolları ve ekili alandan oluşan arazi aynı zamanda engelli bireylerin diğer bireylerle bir arada üretimine olanak sağlayarak dayanışma ruhunun ve empatinin geliştirilmesine de zemin hazırlamaktadır. 2013 yılında açılan bir diğer hobi bahçesi olan Mustafa Mansız Hobi Bahçelerinde de

yine engellilerin öncelikli olarak bahçelerden yararlanma olanağı sağlanmıştır.

2.12. Görme Engelliler Yatılı Bakımevi

Tepebaşı Belediye Başkanı Dt. Ahmet Ataç ve Eskişehir Görme Engelliler Dayanışma Derneği Başkanı Remzi Korkut tarafından engelli bireylerin yaşamını kolaylaştıracak bir protokole 2013 yılında imza atıldı.

2.13. Adaptif Biniş Programı

Adaptif binicilik, engelli çocukların atçılık aracılığıyla fiziksel, zihinsel, sosyal ve duygusal hedeflerine ulaşmalarını sağlayan spor dalıdır. Düzenli olarak yapılan binişler, tüm kas ve denge sistemini geliştirdiği gibi kişinin rahatlamasını, başarı hissini tatmasını ve kendine olan güveninin artmasını sağlıyor. Tepebaşı Belediyesi olarak bu hizmeti ücretsiz olarak sunuyoruz.

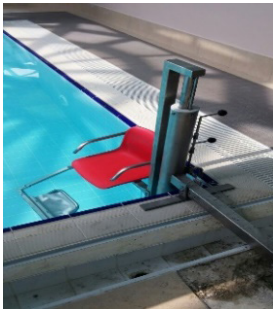
Şekil 17. Adaptif Biniş Programı

2.14. Yüzme Havuzu

2015 yılında hizmete giren Tepebaşı Belediyesi Su Sporları Kompleksi, her yaş grubundan yüzmek için merkeze gelen bireylerin yanı sıra özel tasarımlar sayesinde engelli bireylere de hizmet vermekteyiz.

Şekil 18. Atatürk Yüzme Havuzu Engelli İniş Asansörü

Tepebaşı Belediyesi Su Sporları Merkezi içerisinde bir adet 25 metre uzunluğunda altı kulvarlı yarı olimpiik kapalı yüzme havuzun, bir adet 250 metre kare ve bir adet 25 metrekare rehabilite ve eğlence havuzunun yanı sıra 110 metre kare bir açık havuz bulunurken engelli bireylerin fiziksel çalışmalarını sürdürebilmeleri,

rehabilitasyon çalışmalarına devam edebilmeleri için özel olarak tasarlanmış havuzları da mevcuttur. Yine aynı amaç için tasarlanmış bir mekanizma ile aşırı kilolu engelli bireylerimiz suya rahatlıkla girebilmektedir.

2.15. Engelsiz Festivali

2013 yılı içerisinde, Ankara Çankaya Belediyesi, Eskişehir Tepebaşı Belediyesi ve İstanbul Beşiktaş Belediyesi engelliler konusunda örnek bir proje geliştirdi. Engelliler Haftası nedeniyle ilki Ankara Çankaya Belediyesi'nde İkincisi Eskişehir Tepebaşı Belediyesi ve üçüncüsü İstanbul Beşiktaş Belediyesi tarafından 'Engelsiz Festivali' gerçekleştirdi.

3. SONUÇ

Kent mekânı, fiziksel, sosyal ve psikolojik ortamlarıyla pek çok farklı kullanımları içermektedir: konut alanları, spor alanları, sosyo-kültürel alanlar, iş-çalışma alanları vb. **Ancak her bireyin bu kullanımlardan yararlanabilmesi ona erişebilmesi sayesinde gerçekleşir. Dezavantajlı olarak tanımlanabilecek engelli bireyler de mevzuatta tanımlanan topluma katılım konusunda** koruma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık, destek, vb. hizmetlerin sunulmasını beklemektedir.

Bu anlamda, bir yerel yönetim olan Eskişehir Tepebaşı Belediyesi, engelli bireylerin tespiti, ilgili kurumlara yönlendirilmeleri, psikolojik destek, aile eğitimi, sağlık seminerleri, hukuki hakları konusunda bilgilendirme, sağlık taraması, dış kontrolleri gibi hizmetlerin yanında özellikle sosyal ve istihdam alanlarında projeler geliştirerek uygulamaktadır.

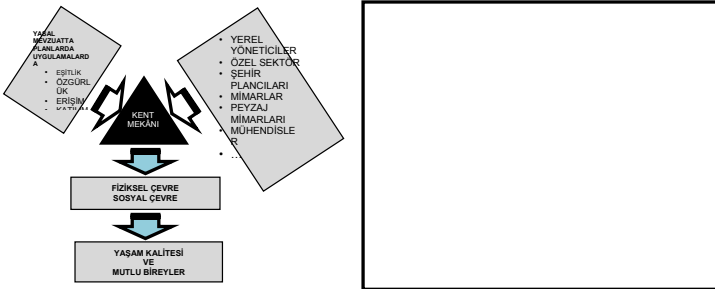
Bu sosyal hizmet projeleri, engelli bireylerin aileleri ile birlikte şehir dışında tatil, piknik, yemek organizasyonları vb. etkinlikleri kapsamaktadır. Ayrıca Tepebaşı Belediyesi tarafından engellilere yönelik on beş adet özel proje oluşturularak hayata geçirilmiştir: Engelliler Sosyal Yaşam Merkezi, Gökkuşluğu Kafe, Gökkuşluğu Mozaik Anıtı, "Üreten Eller" Projesi, Montaj Atölyeleri, Akülü Araç ve Şarj Makinaları, Engelsiz Dostlar Buluşması, Empati Günleri, Görme Engelliler İçin Film Gösterimi, Engelliler

Edebiyatla Buluşuyor, İşitme Engelliler İçin İşaret Diliyle Tiyatro, Engelliler Hobi Bahçeleri, Görme Engelliler Yatılı Bakımevi, Adaptif Biniş Programı, Yüzme Havuzu ve Engelsiz Festivali. Bu uygulamalarda zaman zaman Vakıflar, üniversiteler, özel sektör, diğer belediyeler ile de birliktelikler sağlanmıştır.

Tüm bu uygulamalar göstermektedir ki küçük dokunuşlar, bilinç, farkındalık ve birliktelik engellilerin toplumsal hayata katılımını sağlayabilmektedir. Bu sayede, engelli bireylere ve ailelerine psikolojik, fiziksel, sosyal anlamda hayata ve kent yaşamına doğrudan katılımın sağlanmasına katkıda bulunmaktadır. Ayrıca, toplumda engellilerin de var oldukları diğer bireylere de gösterilmiş ve etkileşim yaratılmış olmaktadır. Aynı zamanda tüm toplumda bu anlamda farkındalık ve bilinç yaratılmış olmaktadır. Yapılan bu uygulamalar hakkında, mesleki eğitim hizmet verilen kursiyerler, engelli bireyler, aileleri, işverenler, mahalle muhtarları ve kent halkından memnuniyetleri belirtilmektedir.

Bu doğrultuda, kent mekânını şekillendirmede rol alan yasal mevzuatların, planların ve uygulamaların, tüm yerel yöneticilerin, özel sektörün, şehir plancılarının, mimarların, peyzaj mimarlarının, mühendislerin ve ilgili diğer meslek gruplarının göz önünde bulundurması gereken en temel husus fiziksel ve sosyal çevrede her bireyin eşitlik, özgürlük, erişim ve katılım koşullarının sağlanabilmesidir.

Şekil 19. Kent Mekânının Yapılanması ve Bireyler ile İlişkisi

(Kaynak: Evrim KOÇ, kişisel grafik)

Kent mekânı, insanların yaşadığı, etkileşim kurduğu ve sosyalleştiği yerdir. Kent mekânında fiziksel ve sosyal çevrede her bireyin eşitlik, özgürlük, erişim ve katılım koşullarının sağlanabilmesiyle bireyler, sosyo-mekâna katılmış olurlar bu durumda yaşam kalitesi artar ve mutlu bireyler ortaya çıkar.

Şekil 20. Etkinliklerden Bir Görüntü

4. KAYNAKLAR

1. Tepebaşı Belediyesi Fotoğraf Arşivi
2. Tepebaşı Belediyesi Engelliler İletişim Merkezi Etkinliklere İlişkin Arşiv
3. 5378 Sayılı “Engelliler Hakkında Kanun”
4. http://tr.123rf.com/photo_27243886_engelli-i%C5%9Faretleri:-sa%C4%9F%C4%B1r,-k%C3%B6r,-dilsiz-ve-tekerlekli-sandalye-simgeleri.html
5. <http://tr.depositphotos.com/61833131/stock-illustration-disabled-long-shadow-icons.html>

BEDENSEL ENGELLİLERİN TOPLUMSAL YAŞAMA EŞİT KATILIMININ ÖNÜNDEKİ ENGELLERİN KALDIRILMASINDA TASARIM EĞİTİMİNİN ROLÜ

Osman Ümit SİREL*, Ayşe SİREL**

* Öğr. Gör. Bahçeşehir Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım
Fakültesi, İstanbul

** Yrd. Doç. Dr. İstanbul Aydın Üniversitesi, Mimarlık ve
Tasarım Fakültesi, İstanbul

Günümüzde bedensel engellilerin yapılanmış çevreyi kullanabilmesi için, fiziksel engellerin kaldırılması ve çevrenin engelli erişimine uygun hale getirilmesinin gereği tüm çevrelerce kabul edilen bir gerçektir. Avrupa Birliği Komisyonu'nca hazırlanan "2008-2009 Eylem Planı"nda 2050 yılına kadar engelli nüfusun iki kat artacağını ve engellilere verilen desteğin arttırılması gereğibelirtmiştir. Bu tarihten itibaren engellilerle ilgili mevzuatın geliştirilmesi yönünde önemli adımlar atılmıştır.

Dünyada gerçekleştirilen olumlu gelişmeler paralelinde Türkiye'de de mevzuatta önemli düzenlemeler yapılmıştır. Ancak, bu düzenlemeler, uygulamada yapılanmış çevrenin engelsiz kullanımına yeterince yansıtılmamıştır. Bu bağlamda kentsel çevre ve yapılarımız engelliler için güçlükler çıkartmaya, hatta bazen tümüyle erişilmez olmaya devam etmektedir.

Bu durumun en önemli nedenlerinden biri eğitim eksikliğidir. Bu alanda genelde toplumun tümünde, özelde kentsel çevreyi biçimlendiren kurum ve kişilerdeki bilinç ve bilgi eksikliği; mevzuat alanında gerçekleşen ilerlemenin yapılaşmış çevreye yeterince yansımalarının önüne geçmektedir.

Çalışmanın amacı; bu alandaki eğitim eksikliğini geniş kapsamlı olarak ele alarak, özellikle kentsel çevrenin biçimlenmesinde katkısı olan meslek dallarının eğitiminde yapılması gerekenleri ortaya koymaktır. Söz konusu bilinç ve eğitim eksikliğinin giderilmesi halinde; yeni yapılacak tüm düzenlemeler ile mevcut

düzenlemelerin büyük bir bölümü hızla bedensel engellilerin erişimine ve kullanımına uygun hale gelecektir.

Çalışma kapsamında; kentsel çevrenin bedensel engelli erişimine uygun hale getirilmesine ilişkin mevcut mevzuat, dünyadaki ve ülkemizdeki gelişmeler çerçevesinde değerlendirilerek, yeterli olup olmadığı tartışılmaktadır. Bu konudaki yasal araçların; kentsel çevrenin biçimlenmesinde etkin rol oynayan aktörler tarafından (yerel yöneticiler, kent plancıları, mimarlar, peyzaj mimarları vb.) yeterince bilinmemesi veya uygulamada dikkate alınmamasının nedenleri araştırılarak bu durumun düzeltilmesi için çözüm önerileri ortaya konmaktadır. Bu öneriler; gerek meslek eğitimi alanındaki öğretim programlarında konunun ne şekilde ele alınabileceği, gerekse mevcut meslek adamlarının bu konudaki eğitim ve bilinç eksikliklerinin ne şekilde giderileceğine ilişkin düzenlemenin ana hatlarını içermektedir.

Anahtar kelimeler: Erişebilirlik, mimarlık eğitimi, kentsel tasarım eğitimi, mimari tasarım, kentsel tasarım

THE ROLE OF DESIGN EDUCATION ON THE REMOVAL OF HINDRANCES TO PARTICIPATION IN SOCIAL LIFE OF HANDICAPPED PEOPLE

Osman Ümit SİREL*, Ayşe SİREL**

* Instructor Bahçeşehir University, Faculty of Architecture
and Design, Istanbul-Turkey

** Asist. Prof. Dr. Istanbul Aydın University, Faculty of
Architecture and Design, Istanbul-Turkey

Today, the requirement of the removal of physical barriers and making the environment accessible for handicapped people in order to use the built environment of the handicapped is a fact accepted by all circles. In a statement issued by the European Commission in 2000 the lack of support for people with handicaps was noted. Since then important steps towards the development of regulations concerning handicapped have been taken.

Along with the positive changes in the world, also in our country significant adjustments have been carried out in line with the legislation. However, these regulations are not sufficiently reflected practically in the unimpeded use of the built environment. In this context, urban environment and the buildings are making difficulties for the handicapped and even being inaccessible for them.

One of the most important reasons of this is the lack of education. Lack of awareness and knowledge on this field of the society in general and of the institutions and individuals designing the urban environment in particular prevents the reflection of the progress made in legislation on the built environment.

The purpose of the study is to present the needs to be done in the education of the professions contributing especially in design of the urban environment by broadly addressing the lack of education in this field. In case of the removal of mentioned awareness and lack of education; with all the new regulations, a large part of the existing regulations will rapidly become suitable for the access and usage of the handicapped people.

In the study; it has been discussed along with the evaluations of developments in the world and Europe, if the existing legislation, concerning on suiting the urban environment for handicapped access, is sufficient or not. Solution proposals will be demonstrated by investigating reasons on the fact that legal instruments on this field are not known by people (local authorities, urban planners, architects, landscape architects etc.) who especially play an effective role on designing the urban environment or even though they are known, they are not practically taken into account. These suggestions include the outline of the legislation concerning on how to handle this topic in educational programs in the field of vocational training, as well as how to fix the lack of awareness and education of current professionals in this field.

Keywords: Accessibility, architectural education, urban design education, architectural design, urban design

1.GİRİŞ

Kentlerimizin ulaşım - erişim altyapısı; geçmişte yaya odaklı veya en fazla hayvan destekli araç geçişine uygun olarak biçimlenirken, geçtiğimiz yüzyılda özellikle motorlu ulaşım araçlarının öne çıktığı sanayi devriminden itibaren bu durum değişiklik göstermiştir. Yeni kentlerin planlanmasında ve eski kentlerin düzenlenmesinde motorlu araç ulaşımı ana faktör olarak öne çıkmıştır. Özellikle yol genişliklerinin sınırlı olduğu mevcut yerleşmelerde yayalar aleyhine oluşan bu durum tüm yayaları etkilediği gibi özel kullanım koşullarına gereksinim duyan engellileri daha fazla etkilemektedir. Ayrıca kentsel alanlarda artan arsa değerleri yapılaşmada çok katlılığı getirirken, düzey erişim açısından engelliler ve yaşlılar zorlanmaya hatta evlerinde mahkûm hayatı yaşamaya başlamıştır. Bu duruma kimi kentte topografik durumun getirdiği olumsuzluklar da eklenince kentlerimizin gerek dış mekânları gerekse yapıları yaşlı ve engelliler açısından kullanılmaz hale gelmiştir.

20. yüzyılın son çeyreğinde insan hakları konusundaki gelişmeler paralelinde engellilerin hakları ön plana çıkartılmış ve bu durum, kentsel çevrenin bedensel engellilerin kullanımına uygun hale getirilmesi konusunda bazı düzenlemeleri de beraberinde getirmiştir.

2. AVRUPA'DA BEDENSEL ENGELLİLERİN YAPILANMIŞ ÇEVREYİ KULLANIMI KONUSUNDAKİ GELİŞMELER

20. Yüzyılın son çeyreğine kadar, bedensel engellilerin binaları ve dış mekânları kullanımı ile ilgili yeterli bir çaba sarf edildiklerinden söz edilemez. Mimari tasarıma yol göstermek amacını güden yayınlarda bile (Örneğin: E. Neufert, Yapı Tasarımı Temel Bilgileri) bu konuya değinilmediğini görülmektedir.

Bedensel engellilerin yapılanmış çevreden engelsiz olarak yararlanmaları konusunda ilk uluslararası kongre, International Federation of Persons with Physical Disability(FIMITIC)

tarafından İtalya'nın Stresa kentinde 1963 yılında toplanmıştır. FIMITIC tarafından ikinci bir kongre 1967'de Kopenhag ve Malmö'de organize edilmiş, bunları 1972 de Oslo'daki toplantı izlemiştir (Turgut, 1989, s.5).

Avrupa Konseyi'nin organize ettiği, "Avrupa Yerel ve Bölgesel Yönetimler Konferansı"nın 18 Mart 1992 günlü oturumunda kabul edilen "Avrupa Kentsel Şartı" ve "Avrupa Kentli Hakları Deklarasyonu"nda Madde 20; "EŞİTLİK: Yerel yönetimlerin, tüm bu hakları tüm bireylere cinsiyet, yaş, köken, inanç, sosyal, ekonomik ve politik ayırım gözetmeden, fiziksel ve zihinsel özürlerine bakılmadan eşit olarak sunulmasını sağlamakla yükümlü olması" şeklinde ifade edilmiştir. (European Urban Charter, 1992, Madde:20),

Avrupa Topluluğu ve Avrupa Konseyi 1974-1975 yıllarında bu konuda bir komisyon oluşturmuştur. Komisyonun çalışmaları sonucunda belirlenen ilkeler 1975 yılından itibaren uygulanmaya başlanmıştır. Bu ilkelerin en önemlilerinden biri tüm binaların düzeylik girişli olarak inşa edilmesi kararı olmuştur (Turgut -çev.-, 1989, s.5).

Avrupa komisyonu 1987 yılında, Utrecht'te "Toplum Binalarında Özürlüler İçin Ulaşılabilirlik" konulu bir konferans düzenlemiştir. Konferansta bu konuda Avrupa Genelinde geçerli olacak standartlar geliştirilmesi kararı alınmış ve hazırlanan el kitabı Kasım 1990 da yayınlanmıştır (Ulaşılabilirlik İçin Avrupa El Kitabı, 1995, s:7).

Avrupa Komisyonu, 1996 yılında "Özürlüler için fırsat eşitliği" konusunda bir tebliğ yayınlamıştır. Bu tebliğin ana fikri; "Özürlülerin ihtiyaçlarını dikkate almaktan ibaret geleneksel refah devleti yaklaşımını izlemek yerine, onların emek piyasasına ve genel olarak hayata aktif katılımlarının önündeki engellerin kaldırılması" şeklinde olmuştur (Özürlüler İçin Fırsat Eşitliği, 1998, s:1). Avrupa Komisyonu engelli insanların her türlü hakları ile ilgili yayınlamış olduğu farklı tarihlerdeki bildiri ve raporlarla bu konuda çalışmalara günümüzde de devam etmektedir.

3. TÜRKİYE’DE BEDENSEL ENGELLİLERİN YAPILANMIŞ ÇEVREYİ KULLANIMI KONUSUNDAKİ GELİŞMELER

Anayasa’nın 61. maddesi, “Devlet sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibakını sağlayıcı tedbirleri alır” demektedir (TC Anayasası, 1982). “Toplum hayatına intibak” için ön şart kişilerin konutu dışındaki tüm yapılanmış çevreyi kullanabilmeleridir. Dolayısıyla, engellilerin kentsel çevreden yararlanma hakkını sağlamak devletin görevleri arasında yer almaktadır.

Türkiye’de bu konudaki ilk girişim; Bayındırlık Bakanlığı’nın 1970’li yıllardan itibaren yönetimi altında yapılan binaların tasarımı ile ilgili olarak talep ettiği şartlardır. “Yapılmakta Olan Proje ve İnşaatlarda Sakatlarla İlgili Öngörülen Esaslar” başlığını taşıyan ve bir sayfalık metin ile ekindeki WC plânından oluşan doküman, bu konu ile ilgili mevzuat tamamlanana kadar geçecek sürede boşlukları doldurmak amacıyla hazırlanmıştı. Bu hazırlık dünyadaki gelişime bakıldığında zamanında yapılmış iyi niyetli bir girişim olarak değerlendirilmesine karşın, uygulamadaki sonuçlarına bakıldığında istenen sonuca ulaşılamadığı görülmektedir (Sirel ve Sirel, 1999, s:33).

Bedensel engellilerin yapılanmış çevreden yararlanmalarını sağlamaya yönelik ikinci önemli girişim, İstanbul’un İmar Yönetmeliği’ne 1982 yılında eklenen ilgili maddelerdir (İstanbul İmar Yönetmeliği, Ek madde: 17). Yetersiz ama uygulanması halinde birçok sorunu çözebilecek bu ilkesel maddelerle istenilen sonuca ulaşamamıştır. Sadece özel kişi ve kuruluşlar değil, yönetmeliği çıkaran yerel yönetimler de bizzat yürüttüğü çalışmalarda öngörülen kurallara uyulmasını sağlayamamıştır.

Kağıt üzerinde kalan bu düzenlemelerin paralelinde, oldukça sık revize edilen “Turizm Tesisleri Yönetmeliği”nde gittikçe güçlenen bir şekilde bedensel engellilerin turizm tesislerini kullanımını sağlamaya yönelik maddelere yer verilmeye başlanmıştır. Bu konuya değinen ilk yönetmeliklerde engellilerle ilgili düzenleme zorunluluğu sadece lüks sayılabilecek tesislere yönelikken, 2000

tarhli yönetmelikte kapsam, 80 oda üzerindeki tüm konaklama tesisleri ile gnbirlilik tesisler, eğlence merkezleri ve temalı parklar gibi tesisleri de içine alacak Şekilde geniŐletilmiŐtir (Turizm Tesisleri Yönetmeliği, 2000).2005 tarihli yönetmelik (Turizm Tesislerinin Belgelendirilmesine ve Niteliklerine İlişkin Yönetmelik, Madde: 55/j., 2005) bedensel engellilerle ilgili düzenlemeleri tebliğ'lere bırakmıŐtır. Bu doğrultuda yayınlanan 2011 tarihli tebliğde ise (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2011, Madde: 20)engellilerle ilgili düzenlemeler tüm turizm tesislerini kapsadığı görülmektedir.

Türk Standartları Enstitüsü de engelli insanların mekân kullanımı ile ilgilikonularda bazı standartlar yayınlamıştır. Bu alanda ilk Türk Standardı 1991 yılında çıkartılan; "TS-9111, zrl İnsanların İkamet Edeceği Binaların Düzenlenmesi Kuralları" olmuştur. Bunu 1998 yılında çıkartılan"TS-12460, Şehirçi Yollar, Raylı Taşıma Sistemleri- Bölüm.5: Özürlü ve Yaşlılar İçin Tesislerde Tasarım Kuralları" ve 1999 yılında çıkartılan "TS-12576, Şehir İçi Yollar: Özürlü ve Yaşlılar İçin Sokak, Cadde, Meydan ve Yollarda Yapısal nlemler ve İŐaretlemenin Tasarım Kuralları" takip etmiştir. ıkartılan standardın dahayata geçirilmesini sağlayacakyeterli yaptırım aracı olmaması nedeniyleuygulama alanında belirgin bir etkisi görülmemiŐtir.

Bu konuda yapılmış bir diğer çalışma ise, 1996 da yayınlanan bir Başbakanlık genelgesi ile 1997 yılı sonuna kadar tüm kamu yapılarının bedensel engellilerin kullanımına uygun hale getirilmesi isteğidir(SabahGazetesi,4 Ağustos 1996).

Türkiye'de bu alandaki en önemli ve kapsamlı yasal düzenleme;3194 sayılı İmar Kanunu'nda1997 yılında yapılan değişiklikler(KHK/572, 1997)ve buna bağlı olarak1999 yılında ıkartı-lanynetmelik değişiklikleri (Resmi Gazete,1999) olmuştur. Söz konusu değişiklikler;

- 3030 Sayılı Kanun Kapsamı Dışında Kalan Belediyeler Tıp İmar Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılması Hakkında Yönetmelik,

- Belediye ve Mucavir Alan Sınırları İçinde ve Dışında Planı Bulunmayan Alanlarda Uygulanacak Tıp İmar Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik,
- İmar Planı ve Değişikliklerine Ait Esaslara Dair Yönetmelikte Değişiklik Yapılması Hakkında Yönetmelik,
- Gecekondu Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik,
- Otopark Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik.
- 3194 Sayılı İmar Kanununa Göre Düzenlenmiş Bulunan İmar Yönetmeliklerine Sığınaklarla İlgili Ek Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik.

Bu yönetmelik değişiklikleri sonucu İmar Mevzuatı; nerede olursa olsun inşa edilecek tüm yapıların bedensel engellilerin kullanımına uygun yapılmasını, konutların uyarlanabilir olmasını ve dış mekânlarda, özellikle yaya alanlarında erişebilirlik ilkelerine uygun düzenleme yapılmasını zorunlu kılan bir hale dönüşmüştür. Ancak konumuz açısından olumlu bu düzenlemeler sadece yeni yapı ve düzenlemelere ilişkin olup, mevcut yapıların iyileştirilmesine yönelik öneri getirilmemiştir. Bu eksikliği gidermeye yönelik hukuki düzenleme 2005 yılında çıkarılan ve kamuoyunda “Özürlüler Yasası” (Özürlüler Ve Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, 2005) olarak bilinen yasa olmuştur.

Hazırlık dönemi oldukça uzun bir zaman dilimini kapsayan 5378 sayılı yasa, 01.07.2005 tarihinde kabul edilerek 07.07.2005 tarihli Resmi Gazete’de “Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” adıyla yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Engellilerin değişik alanlardaki sorunlarına çözüm getirmeye çalışan yasanın geçici 2. ve 3. maddeleri toplumun kullanımına açık, kamuya ait veya özel yapı ve açık alanların kanunun yayımı tarihten itibaren “yedi yıl içinde” engelli erişimine uygun hale getirilmesini öngörmekte idi.

Ancak; bu süre içinde istenen gelişim sağlanamayınca; 4 Temmuz 2012 tarih ve 6353 sayılı torbayasa'nın (Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 2012) 34. maddesi ile yeni bir düzenleme yapılmak durumunda kalınmıştır. Söz konusu maddelerdeki “yedi yıl” ibaresi “sekiz yıl” olarak değiştirilmiştir. Ayrıca “Denetim sonucunda ilgili belediye ve kamu kurum ve kuruluşları ile umuma açık hizmet veren her türlü yapıların ve açık alanların malikleri ile toplu taşıma araçlarının sahiplerine eksikleri tamamlaması için birinci fıkrada belirtilen sürenin bitiminden itibaren iki yılı geçmemek üzere ek süre verilebilir” ibaresi ile ek sürenin üç yıla kadar uzatılmasına olanak tanınmıştır. Bu yeni düzenleme; 7 yıl boyunca yasanın gereklerini yerine getirme gayret göstermeyen, gösterse de başarılı olamayan yerel yöneticileri, kamu kurum yetkililerini, kamuya açık işletme sahiplerini, vb. yasanın öngördüğü cezalardan kurtarmak gibi bir olumsuzluğu taşıması yanında, “Özürlüler Yasası”nın yeterli açıklık taşımayan “yaptırım” konusuna netlik getirmek gibi bir olumlu yön de içermektedir.

6353 sayılı yasaya dayanarak çıkartılan, 20 Temmuz 2013 tarih ve 28713 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan “Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Yönetmeliği” de; 07.07.2015 tarihine kadar ek süre tanınmasına olanak vermektedir.

Böylece Özürlüler Yasası’nda taslakta 5 yıl olarak, son metinde ise 7 yıl olarak belirlenen süre şimdiden 10 yıla uzatılmış olmaktadır. Yönetmeliğin getirisi ise; uzatmanın sonunda erişilebilirlik standartlarının sağlanamaması halinde sorumlulara uygulanacak cezalara açıklık getirmesinin sağlayacağı yaptırım gücü olarak değerlendirilebilir. Ancak, yönetmeliğin eki olarak yayınlanan izleme formlarının aşırı mükemmeliyetçi tutumu, uygulamada sorunlar yaratacağı ve uygulanabilirliğinin sınırlı olacağı kaygısını doğurmaktadır.

Yasa ve yönetmeliklerin tanıdığı son sürenin de dolmasından itibaren üç ayı aşkın bir süre geçmiş olmasına karşın yapıllı çev-

remizde önemli bir iyileşme görülmemektedir. Yaptırım konusu ise, basından izlendiği kadarıyla etkin biçimde uygulanmamaktadır. Özetlemek gerekirse; Türkiye’de yapılı çevrenin engelliler lehine düzenlenmesi ile ilgili 1970’li yıllardan itibaren çalışmalar yapılmasına karşın, “Avrupa Kentsel Şartı”nda belirtilen ve istenilen seviyeye henüz gelinememiştir.

4. ENGELLERİN KALDIRILMASI KONUSUNDA EĞİTİMİN ROLÜ

Türkiye’de engelliler konusunda yapılması gereken yasal düzenlemeler üçüncü bölümde belirtildiği gibi 1999 yılında büyük ölçüde tamamlanmış olmasına karşın, aradan geçen sürede gerçekleşmesi beklenen olumlu gelişmeler yeterli düzeye ulaşamamıştır. Tüm yasal zorunluluklara karşın, engelliler lehine yeterli düzeyde iyileştirme sağlanamamıştır. Yakın gelecekte de olumlu değişimler konusunda güçlü bir işaret görünmemektedir.

Bu durumun temel nedeni, toplumun her kesiminde olması gereken bilinçlenme ve buna bağlı zihniyet değişikliğinin henüz gerçekleşmemiş olmasıdır. Bu noktadan sonra artık; kapsamlı ve çok yönlü bir “eğitim-bilgilendirme-bilinçlendirme” seferberliği ile kentleri tüm insanlar için daha yaşanabilir bir konuma getirebilecek ve bedensel engellilerin erişim problemini çözecek girişimler başlatılmalıdır. Aksi halde tüm yasal zorunluluklara karşın, bu konuda yeterli düzeyde bir iyileşme gerçekleşemeyecektir.

Geçmiş yüzyıllardaki spontane oluşumun aksine günümüz kentleri yasal temellere dayalı planlar yoluyla biçimlenmektedir. Bu konuda etkin rol oynayan kurumlar ve yöneticileri, tasarımcılar ve uygulayıcıların engelli erişimi konusundaki bilinç ve bilgi eksikliği uygulamada hedeflenen nitelikli ve erişilebilir çevrenin oluşmasını engellemektedir.

Fiziksel çevrenin biçimlenmesinde etkin rol oynayan tasarımcıların (mimar, iç mimar, şehir plancısı, kentsel tasarımcı, peyzaj mimarı

vb.), bu konularda karar verici olan yöneticilerin (belediye başkan ve yardımcıları, ilgili birim yöneticileri, bakanlıkların merkez ve taşra teşkilatında görevli yöneticiler, Erişebilirlik İzleme Komisyonu üyeleri vb.) ve uygulamada denetleyici konumundaki teknik elemanların özel olarak eğitilmesi gerekmektedir. Bu kişilerin engelli erişimi ve kullanımı konusunda, görevlerinin gerektirdiği düzeyde eğitim almış olmaları, bu alandaki hedeflerin gerçekleştirilmesinde önemli bir etken olacaktır.

Konuya çok yönlü olarak bakıldığında, aslında tüm toplumun bu konuda eğitime tabi tutulmasının gereği ortaya çıkmaktadır. Çünkü tasarım ilkelerine uygun biçimlendirilmiş bir çevre bile kullanıcı hataları ile erişimsiz hale gelebilmektedir. Bazı sorunlar ancak kentlilik bilinci ve kültürünün oluşması ile çözülebilecektir. Kentli bireylerin tümünün bu konudaki eğitimi, başka bir araştırmanın konusu olabilecek önemdedir. Eğitimin bu yönü, bu çalışmanın sınırları dışında tutulmuştur. Bu çalışmanın konusu olan bilinçlendirmede, okuma alışkanlığının düşük olduğu ülkemizde, toplumun eğitim konusunda etkin yöntemin görüntülü medya aracılığıyla olabileceği görüşü vurgulanmaktadır¹.

Halen görev yapan tasarım mesleği mensuplarının ve mevcut yöneticilerin tümünün bu konudaki bilgi eksiklikleri giderilene kadar, farklı hedef kitlelere yönelik olarak, farklı düzeyde eğitim vermek gerekecektir:

a. Mevcut yöneticiler ve gelecekteki yönetici kadrolar (Belediye başkanları ve yardımcıları, Valiler, kaymakamlar, Çevre Şehircilik Bakanlığı'nın merkez ve taşra teşkilatında görevli yöneticiler)

b.

¹ Özürlüler Yasası, Taslak-Eylül 2003, Md. 42, 3894 sayılı Radyo TV kuruluş... 31 madde 1. fıkra 1.cümlesinin "Radyo ve TV kuruluşları yer vermek ve özürüllük konusunda toplumu bilgilendirici ve eğitici programlar yapmak zorundadır" şeklinde değiştirilmesini öngörüyordu. Sonraki tasarlarda ve yasada bu madde yer almamaktadır. Son yıllarda televizyonlarda zorunlu olarak yayınlanan kamu spotları bu konuya çözüm getirebileceği düşüncesindeyiz.

c. Fiziksel çevrenin tasarım ve uygulamasında halen görev almakta olan meslek insanları:

- Serbest çalışan; mimarlar, peyzaj mimarları, şehir plancıları, iç mimarlar, vb.

- Belediyelerde veya kamu kuruluşlarında tasarım ve uygulamada görev alan; mimarlar, peyzaj mimarları, şehir plancıları, iç mimarlar ve inşaat mühendisleri.

- Bina ve çevre düzenleme alanında faaliyet gösteren firmalarda görevli ilgili meslek mensupları

c. Fiziksel çevrenin tasarım ve uygulamasında gelecekte görev alacak meslek insanları²

- Şehir Plancıları,
- Kentsel Tasarımcılar / Peyzaj Mimarları,
- Mimarlar,
- İç Mimarlar,
- Endüstri Ürünleri Tasarımcıları

Eğitimin bu gruplara nasıl ve hangi kuruluşlarca verileceği konusu c. grubu için son derece nettir. Bu görev ilgili yüksek öğretim kurumlarına düşmektedir. Diğer gruplar (a. ve c.) farklı kurumlar ve işbirlikleri söz konusu olabilir

4.1 Mevcut tasarım ve uygulama elemanlarının eğitimi;

Şu anda görevde olan, meslek eğitimi sırasında konuya ilişkin bilgi almamış ilgili meslek insanların eğitimi konusunda günümüze kadar önemli çalışmalar yapılmıştır. Bayındırlık ve İskân Bakanlığının kendi personeline yönelik seminerler ve Mimarlar Odası İstanbul Şubesi ile Omurilik Felçlileri Derneğinin birlikte, 2001 yılında düzenledikleri “Handikap International-

² 20 Temmuz 2013 tarihli “Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Yönetmeliği”nin 5. maddesi 3. fıkrasında izleme komisyonlarının binalar ile ilgili toplantılarında en az bir inşaat mühendisinin bulunması öngörülmektedir. Bir yazım hatası (mimar yerine inşaat mühendisi kelimesi sehven yazılmış olabilir) olarak gördüğümüz bu ifade geçerli ise; aynı eğitimin inşaat mühendisleri için de verilmesi söz konusu olacaktır.

Türkiye Programı” kapsamındaki seminerler serisi bu konudaki ilk girişimlerdir (Sirel, 2005,521)

Ancak bu çabaların da yeterli düzeyde iyileşme sağlayamamasının nedenlerinden biri olarak; bu şekilde eğitim verilen kişilerin, mevcudun bütününe oranının düşük düzeyde kalmasıdır. Bu tür organizasyonlar yaygınlaştırılarak sürdürülmelidir. Bu kapsama giren tüm kişilerin bilgilendirilebilmesi için; Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nün organizasyonu ile üniversitelerin ve meslek odalarının katkısının olduğu bölgesel (örneğin ilçe bazında) eğitim programları düzenlenmelidir.

Mevcut yönetici ve meslek insanlarının bu konudaki bilgi eksikliğini gidermeye yönelik bir öneri olarak, 2004 yılında Özürlüler İdaresi Başkanlığı’nın düzenlemiş olduğu yarışmaya tarafımızca sunulan eğitim projesi (Sirel, 2004) jüri tarafından ödüllendirilmiş olmasına karşın uygulama olanağı bulamamıştır³.

Gelecekte kentsel çevrenin biçimlenmesinde rol oynayacak meslek insanları üniversite eğitim süreci içinde aldığı bilgilerle, engellilik konusunda gerekli bilinç ve bilgiye sahip olarak meslek hayatındaki yerlerini alacaklar, dolayısıyla meslek içi eğitim gerekliliği ortadan kalkacaktır. Ancak, tüm gruplar için meslek yaşamında zaman zaman bilgilerin güncellenmesi ve uygulama sorunlarının tartışılabilmesi için seminerler yapılması yararlı olacaktır.

4.2 Tasarım eğitimi veren yüksek öğretim kurumlarında verilecek eğitim:

Mimarlık eğitiminde geçen yüzyılın son çeyreğine kadar engelli kullanımı bir ölçüt olarak değerlendirilmemiştir. Yapılanmış çevrenin kullanıcı olarak standart insanın ölçü ve performans değerleri esas alınmıştır.

³ Projenin uygulamaya geçebilmesi için ilgili idare tarafından maliyetlerin güncellenmesi talep edilmiş, bir süre sonra tarafımıza bir yazı ile maddi olarak sağlanmadığından projelerin uygulanamayacağı bildirilmiştir.

1980 ler ve sonrasında ise farklı isimlerle yüksek lisans düzeyinde bazı çalışmalar söz konusu olmuştur. Lisans düzeyinde sadece Trakya Üniversitesi Mimarlık Bölümünde 1994 yılından itibaren seçmeli dersler arasında yer alan “Tasarımda Bedensel Engelli Faktörü” isimli ders bilinmektedir⁴. Yapılan bir araştırmada (Mishchenko, 2009, 1) ise 1996-2000 yılları arasında, Türkiye’de bu konuda bir çalışmaya rastlanmadığı belirtilmektedir. Yaptığımız araştırmada yukarıda bahsedilenden dışı erişilebilirlik konusunda bir derse rastlanmamıştır. Ancak, o yıllarda tüm mimarlık bölümlerinin müfredatına erişmeolanağı olmadığından bunun dışında bazı derslerin olup olmadığı konusunda kesin bir karara varmak söz konusu değildir.

Özürlüler Yasası’nın Kasım 2003 tarihli taslak metninde; «*Madde 3. özürlülerin çok boyutlu sorunlarına akademik bir anlayışla çözüm üretebilecek konumda olan fakülte veya bölümlerde özürlülük ve/veya özürlülerle ilgili genel ve özel dersler konulur. Konuyla ilgili yönetmelik Milli Eğitim Bakanlığı, YÖK ve Özürlüler İdaresi Başkanlığı’nın ortak çalışması ile en geç bir yıl içinde hazırlanır.*” hükmü var iken sonraki taslaklarda ve yasa metninde bu maddeye yer verilmemiştir. Oysa bu madde yasalassa idi en geç 2007-2008 öğretim yılından itibaren ülke genelinde, üniversitelerin tüm ilgili bölümlerinde bu tür dersler verilmeye başlanmış olacaktı.

Özürlüler İdaresi Başkanlığının 2010 yılını “Herkes İçin Ulaşılabilirlik Eylem Yılı” ilan etmesi ve hazırlanan “Ulaşılabilirlik Stratejisi ve Eylem Planı(2010-2011)”de (Özürlüler İdaresi Başkanlığı, 2010, 16)“... üniversitelerin ilgili teknik elemanların yetiştiği fakültelerinde özürlüler ve hareket kısıtlılığı bulunan diğer gruplar için ulaşılabilirlik konusunun müfredatta yer alması. ...” kararından hareketle Yüksek Öğretim Kurulu tarafından, Eskişehir’de bir çalıştay düzenlenmiştir. “Herkes İçin Tasarım Müfredatı Geliştirme

⁴ Trakya Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü, “Tasarımda Bedensel Engelli Faktörü”, Seçme ders, 3.sınıf 1.yarıyıl, Öğr. Gör. O. Ümit SİREL (1994-2006 yılları arasında gerçekleştirilmiştir)

Çalıştay” adını taşıyan bu toplantıya katılan üniversite temsilcileri tarafından hem genel olarak hem de Mimarlık, Şehir ve Bölge Planlama - Peyzaj Mimarlığı ve İç Mimarlık - Endüstriyel Tasarım alt çalışma grupları görüşlerini bir sonuç raporunda ifade etmişlerdir (Yüksek Öğretim Kurulu – Anadolu Üniversitesi, 2011).

Son yıllarda tasarım eğitiminde “erişilebilir tasarım”, “engelliler için tasarım” gibi kavramlar yerine “evrensel tasarım” kavramı öne çıkmaktadır. Üniversitelerimizin bazılarında “Evrensel Tasarım”, “Herkes İçin Tasarım” gibi dersler ders programı içinde yer almaktadır. Aslında tasarım, zaten tüm insanlar içindir ve tasarım öğretilmesine farklı bir isim verilmesine gerek yoktur. Tüm insanlık halleri (çocukluk, yaşlılık, engellilik, vb.) tasarımın hedefleri arasında olmalıdır. Standart insana dayalı geçmiş tasarım öğretisi düşünüldüğünde, kapsayıcı tasarım anlayışı yerleşene kadar, bir süre daha bu kavramların kullanılması söz konusu olacaktır (Olguntürk, 2007, 17).

Daha sonraki yıllarda üniversitelerin mimarlık ve diğer tasarım mesleklerinin eğitimini veren bölümlerinde konuyu eğitime yansıtımlar olmuştur, bazı örnekler:

- Maltepe Üniversitesi’nde “Engelliler İçin İç Mekân Tasarımı (ICM 316),
- Bahçeşehir Üniversitesi’nde “İnsan Faktörü ve Herkes için Tasarım (INT 2901)”,
- İzmir Ekonomi Üniversitesi’nde “Evrensel Tasarım (IAED 340)”,
- Kültür Üniversitesi’nde “Herkes İçin Tasarım (MİM0124)”
- İstanbul Teknik Üniversitesi’nde «Kentsel Çevre İçin Evrensel Tasarım (SBP 436E)»

Bu gelişmelere karşın; tasarım mesleklerinin eğitimini veren yüksek öğrenim kurumlarının tümünde verilmekte olan, ortak içerikte dersler henüz söz konusu değildir. Sonuç olarak; mimarlık ve tasarım eğitiminde günümüze kadar bu konuya yeterli önemin verildiğini söylemek olanaksızdır.

4.3 Tasarım eğitiminde okutulacak derslerin kapsamı ve adına ilişkin öneriler:

Engellilere yönelik düzenlemelerin; “evrensel”, “kapsayıcı”, “herkes için” gibi başlıklar taşıyan tasarım derslerinin içinde bir konu mu olarak mı, yoksa bağımsız bir ders olarak mı okutulmasının daha yararlı olacağı konusu tartışılmalıdır. Bu noktada ülkemiz koşulları dikkate alındığında doğrudan engellilere yönelik düzenlemelerin ele alındığı bağımsız bir dersin eğitim programlarında yer almasının hedefi yakalamada daha etkin olacağı görüşündeyiz. Konunun “Evrensel Tasarım” kapsamı içinde alınmasının gerekliliğini savunanlar, engellilerin, ayrı bir grup olarak ele alınmasına karşı çıkarak bunu bir bakıma ötekileştirme olarak görmektedirler (Olguntürk, 2007, 10) (Yaşar ve Evcil, 2011, 472). Bu kaygının yersiz olduğunu düşünmemiz⁵ yanında, “evrensel tasarım” gibi geniş bir çerçeve içinde ele alındığında engellilere yönelik konulara doğal olarak çok az yer verilebilecektir. Bunun sonucunda verilen dersler engellilik konusunda farkındalık yaratmaktan öteye gidemeyecektir. Bu nedenle tasarım eğitimi gören öğrencilere verilecek dersler; ağırlıklı olarak engellilere yönelik tasarımın ilkelerini ve temel bilgilerini içerecek şekilde planlanmalıdır.

Derslere verilecek isim ise içeriğe ve öğrencinin meslek alanına bağlı olarak belirlenmelidir. Günümüze kadar engelli erişimine ve kullanımına yönelik olarak açılmış derslerden aşağıdaki örnekleri verebiliriz.

- Tasarımda Bedensel Engelli Faktörü (Trakya Üniversitesi - Mimarlık Bölümü, Ümit Sirel)
- Engelliler İçin İç Mekân Tasarımı (Maltepe Üniversitesi - İç Mimarlık Bölümü, Hicran Özalp)

⁵ Oysa bu ötekileştirme görüntüsü uygulamadaki davranışlar sonucu ortaya çıkmaktadır. Örneğin bir asansörün üzerine “özürlü asansörü” yazmak ya da bir rampanın üzerine tekerlekli sandalye sembolünü çizmek böyle algılanabilir ve gereksizdir. Zira asansörü ve rampayı her ihtiyaç duyan kullanabilmelidir, bunlar sadece engellilere yönelik tasarımlar değildir. Ancak engelli kullanımına uygun helâlar ve engelli otoparkları diğerlerinden farklı boyut ve donanımla tasarlanmaktadır ve amacı dışında kullanılması engellilerin haklarının ihlali olacaktır. Bu alanlar için işaretleme yapılması ise gerekli bir durumdur ve ayrımcılık olarak algılanmamalıdır.

- Herkes İçin Erişebilirlik (Anadolu Üniversitesi - Mimarlık Bölümü, Osman Tural)

Bu çalışmada hem çevrenin biçimlenmesinde söz sahibi olan yöneticilerin ve mevcut tasarım - uygulama elemanlarının, hem de tasarım mesleklerinin eğitimin verildiği yüksek öğrenim kurumlarının izleyeceği eğitim programlarının ana hatlarının çizilmesi yönünde önermelerde bulunmaktadır.

Ana hatlarıyla belirlenen konu başlıklarının, meslek grubu veya görev tanımlarına bağlı olarak, hangi düzeylerde ele alınabileceği çizelge 1'de belirtilmiştir. Verilecek eğitimin düzeyi ve içeriği görevin gerekleriyle uyumlu olmalıdır. Bir belediye başkanı için bilinç oluşturulması ve genel bilgiler yeterli iken, ruhsat büro şefi veya fen işleri müdürü v.b. elemanların tüm teknik ayrıntılar konusunda da bilgilendirilmeleri gerekecektir. Aynı anlayışla tasarım eğitimi içindeki şehir planlama öğrenciler için ulaşım ve dış mekân konuları ağırlıklı iken, iç mimarlık öğrencileri için mekân düzeni ve mobilya tasarımı konuları ağırlık kazanmaktadır.

Çizelge 1. Engelli erişimi ve kullanımına yönelik verilecek eğitimde, konuların ilgili gruplara göre ağırlıkları

KONU BAŞLIKLARI	MEVCUT VE GELECEKTEKİ YÖNETİCİLER		MEVCUT TASARIMCI VE UYGULAYICILAR	TASARIM MESLEK EĞİTİMİ (ÖĞRENCİLER)			
	ÜST DÜZEY YÖN.	TEKNİK BİRİM YÖN.		SEHİRCİLİK	PEYZAJ MİMARLIĞI, KENTSEL TASARIM	MİMARLIK	İÇ MİMARLIK, ENDÜSTRİ ÜR. TAS.
Çevrenin engelliler tarafından kullanımına gerekliliği hakkında genel bilgiler, engelsiz tasarımın genel ilkeleri, Ulaştırararası ve ulusal mevzuat hakkında genel bilgi.							
Toplu taşıma ve motorlu bireysel ulaşım sistemleri. Çöpçöpler.							
Yaya dolaşım düzeni, kentsel dış mekânlarda yapılması gereken düzenlemeler.							
Binalara erişim ve bina içi dolaşım							
İç mekânlarda yapılması gereken düzenlemeler.							
Engelliler için mobilya ve araç tasarımı.							
EĞİTİMDE GÖREV ALABİLECEK KURULUŞLAR	Aile ve Sosyal Pol. Bak. Sosyal Hizmetler, Üniversiteler ve meslek odaları		ÜNİVERSİTELER				
HEDEFLENEN BİLGİ DÜZEYİ	YOK	AZ	ORTA	YOĞUN	GÖREV ALANINA BAĞLI		

Burada ana hatları çizilen eğitimin içeriğinin görev ve meslek alanlarına göre farklılık gösteren çerçeve ders programları haline getirilmesi için yukarıda söz edilen Yüksek Öğretim Kurulu'nun düzenlediği "Herkes İçin Tasarım Müfredatı Geliştirme Çalıştayı" benzeri bir toplantı sonrasında, meslek alanlarına göre değişik komisyonlar oluşturulmalıdır. Bu komisyonlarda konu ile ilgili üniversite öğretim elemanlarının yanında meslek odaları temsilcileri, engelli dernekleri temsilcileri ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının uzmanları da yer almalıdır.

Komisyonların hazırlayacağı çerçeve programlar doğrultusunda her eğitim kurumu kendi detaylı ders planını hazırlama özgürlüğüne sahip olmalıdır.

SONSÖZ

Türkiye'de gerçekleştirilen tüm yasal düzenlemelere karşın, engelli kişilerin yapılanmış çevreyi özgürce kullanımı yönünde istenen iyileşme sağlanamamıştır.

Bu başarısızlığın temel nedeni; toplumun tüm katmanlarının bu konudaki bilinçlendirme ve bilgilendirilmesinde beklenen gelişmenin gerçekleşmemesi olmuştur. Bu alanda günümüze kadar, çeşitli kuruluşlarca örgütlenen birçok girişim söz konusudur. Ancak bu çabalar bütünsel bir planlamaya dayanmadığı için tam bir başarıya ulaşamamıştır.

Bilgilendirilmesi söz konusu olan gruplardan tasarım alanlarında eğitim gören öğrenciler için; engellilerin erişebilirlik ve kullanımı ile ilgili zorunlu dersler konmalıdır. Derslerin müfredatı Yüksek Öğretim Kurulu tarafından organize edilecek ve üniversitelerin ilgili bölümlerinden konu ile ilgili öğretim elemanlarının katılacağı bir çalıştay ile belirlenmelidir.

Çevrenin biçimlenmesinde karar verici konumunda olan yöneticiler ile halen mesleğini çeşitli ortamlarda sürdürmekte olan tasarımcılar, bu kişilerin tümünü kapsayacak bir şekilde, meslek içi eğitim seminerleri yoluyla bilgilendirilmelidir.

Bilinclendirme - bilgilendirme süreci gerçekleştirildiği takdirde, yapılanmış çevre hızla herkes için daha yaşanabilir duruma gelecektir.

KAYNAKÇA

Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Hükmünde Kararname (KHK/572), Resmi Gazete: 6 Haziran 1997, No.23011

Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (Kanun No. 6353), Resmi Gazete: 12 Temmuz 2012, No.28351

European Urban Charter, 1992, Madde:20 <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=887405>(Erişim: 12.09.2015)

İstanbul İmar Yönetmeliği, Ek madde: 17

Kültür ve Turizm Bakanlığı, Turizm Tesislerinin Belgelendirilmesine ve Niteliklerine İlişkin Yönetmeliğin Uygulanmasına Dair Tebliğ (Tebliğ No. 2011/1), Resmi Gazete, 26 Haziran 2011 Sayı:27976

Mishchenko, Evrim Demir, "Tasarım ve Planlama Eğitiminde Engellilik, Bölüm Programları, Dersler, Projeler", 2009,

(www.mobbig.org/belge/MOBBIG-29/EvrimMishchenko-sunu-mobbig29.pdf) (Erişim: 12.09.2015)

Olguntürk, Nilüfer, "Evrensel Tasarım: Tüm Yaşlar Farklı Yetenekler ve Çeşitli İnsanlık Durumları İçin Tasarım", *Dosya 04, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, Bülten 46/Ocak 2007*, s.10-17

Özürllüler İçin Fırsat Eşitliği (COM(96)406-30.7.96), 1998

Özürllüler İdaresi Başkanlığı, *2010 Herkes İçin Ulaşılabilirlik Eylem Yılı - Ulaşılabilirlik Stratejisi ve Eylem Planı (2010-2011)*, 2010

Özürllüler Ve Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, *Resmi Gazete: 7 Temmuz 2005*, No.25278

Resmi Gazete: 2 Eylül 1999,No.23804

SabahGazetesi,4 Ağustos 1996

Sirel, Ümit.- Sirel, Ayşe., "Kentlerin Reorganizasyonunda Bedensel Engellilerin Kent Mekanını Kullanım Sorununu Fiziki Planlamaya

Etkisi”, *Gazimağusa Sempozyumu’99*, s. 25-45

Sirel, Ümit., “Bedensel Engellilerin Kentsel Hakları, Ülkemizde Bu Konuda Yapılanlar ve Yapılması Gerekenler”, *Trakya’da Sanayileşme ve Çevre Sempozyumu IV, Bildiriler Kitabı, 14-15 Ekim 2005*, s. 513 - 520

Sirel, Ü., “Engellilerin Toplumsal Ve Ekonomik Yaşama Katılımının Önündeki Mimari Engellerin Kaldırılması İçin Geniş Katılımlı Eğitim Programı (rumuz: abcde)”, *T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı Proje Yarışması*, 2004

Turgut, M. (çev.), *Mimari Engellerin Kaldırılması İçin Rehber*, Bedensel Engellileri Güçlendirme Vakfı Yayını, İstanbul, 1989

Turizm Tesisleri Yönetmeliği, *Resmi Gazete*: 6 Temmuz 2000, No.24101

Turizm Tesislerinin Belgelendirilmesine ve Niteliklerine İlişkin Yönetmelik, *Resmi Gazete*: 21 Haziran 2005, No.25852

Ulaşılabilirlik İçin Avrupa El Kitabı, 1995,

Yüksek Öğretim Kurulu – Anadolu Üniversitesi, Herkes İçin Tasarım Müfredatı Geliştirme Çalıştayı Sonuç Raporu, 16-17 Haziran 2011, Eskişehir – 2011

Yaşar, Dilek., Evcil, Nilay., “Herkes İçin Bir Kent ve Evrensel Tasarım”, Herkes İçin Kent, Herkes İçin Planlama: Akıllıca, Adaletle, Yeniden, 7. Türkiye Şehircilik Kongresi, İstanbul, 14-16 Kasım 2011, c.1 s.471-487

Web Kaynakları

Achieving Equal Employment Opportunities for People with Disabilities through Legislation-Guidelines, International Labour Office, 2007

http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/@publ/documents/publication/wcms_091340.pdf (Erişim: 11.08.2015)

European Urban Charter, 2008, http://www.coe.int/t/congress/files/topics/urban-charter/Urban-Charter_en.pdf

<http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/2/2007/EN/2-2007-1548-EN-1-0.Pdf> (Erişim: 11.08.2015)

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=URISERV:c11414> (Erişim: 11.08.2015)

<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1137> (Erişim: 11.08.2015)

<http://www.moital.gov.il/NR/rdonlyres/128CB794-3584-4AE0-87A2-B8E931E1A8D5/0/27.pdf> (Erişim: 11.08.2015)

5. OTURUM

Oturum Başkanı

Ozan YILMAZ
TMMOB Yönetim Kurulu Üyesi

EV ALETLERİNİN KULLANIMINDA EŞİT ERİŞİM

Psikolog Şule SEPİN

Altınokta Körler Derneği

Kadından Sorumlu Genel Başkan Yardımcısı

Evlerde kullanılan elektronik ev aletleri yaşamımızı kolaylaştırmaktadır. Özellikle hem evde, hem de dışarıda çalışanların yaşamında işlerin daha hızlı yapılmasını sağlayan önemli araçlardır. Engelliler de ev aletlerini kullanmakta, ancak tasarımı çeşitli erişim sorunları yaşamaktadırlar. Bu bildiride engellilerin, daha çok da görme engellilerin ev aletlerini satın alırken, kullanırken yaşadığı erişim ve tasarım sorunları yer alacaktır. Bu sorunlar video çekimlerinden elde edilen somut bilgilerle anlatılacaktır. Bu aletleri engelli-engelsiz herkesin eşit bir biçimde kullanabilmeleri için nasıl tasarlanması gerektiği ve yapılması gereken çalışmalarla ilgili öneriler yer alacaktır. Buzdolabı, çamaşır makinesi fırın, mikro dalga fırın, set üstü ocak, şöben, mutfak robotu, ütü, elektrikli süpürge, televizyon gibi elektronik aletler dünyanın her yerinde gereksinim duyulan ve herkes için vazgeçilmez, işlevsel olan aletlerdir. Bunun yanında elimizin gücüyle kullanılan meyve dilimleyici, meyve soyucu, soğan doğrayıcı gibi çeşitli küçük aletler de üretilmektedir. Bu aletler elektronik ve dokunmatik olmadığından, kullanımını görme engelliler için oldukça kolaydır. Kullanım tamamen dokunmaya dayalıdır.

Elektronik aletlerin içinde kullanım kılavuzları yer almakta, ürünleri satan firmalar da bu aletlerin kurulmasını ücretsiz olarak yürütmektedir. Bu hizmetler verilirken, kullanım kılavuzunda yer alan bilgiler, alıcıya uygulamalı bir şekilde gösterilmektedir.

Bu aletlerin kullanımını kolaylaştıran düğmeler bulunmaktadır. Görme engelliler kendilerine kullanım anlatılırken uygulamalı olarak gösterildiğinde, kolayca öğrenerek rahatlıkla kullanabilmektedirler. Hatta anlatım sırasında, ses kayıt cihazına

kayıt yapmak gibi kendileri için özel yöntemler geliştirmektedirler. Vidyo çekimlerinde yer alan görüntülerden de anlaşılacağı gibi, Bazı ürünlerdeki düğmelerin üzerine elle dokunarak fark edilen küçük çizgiler, uygulamanın soldan başlayıp sağa doğru biten düğmelerin konması görme engellilerin bu aletleri kullanmasını kolaylaştırmaktadır. Hem sağa, hem sola dönen düğmeler, görme engellilerin kullanmasına kesinlikle uygun değildir. Düğmelerin tek yönlü olarak tasarlanması gerekmektedir.

Mutfağımızın vazgeçilmez ürünü set üstü ocağının düğmeleri sola doğru çevrildiğinde, ateş yarıya indirilir. Ancak ateşi daha kısık kullanmak için düğme hızlı yanan ateş yönünde yavaşça sağa döndürülür. Bunu yapmak görme engelli için çok zor olmaktadır. Kişi elini ocağın yanan bölümüne yaklaştırarak ısının azalıp azalmadığını kontrol etmektedir. Bu da elinin yanmasına yol açabilir. Ya da ocaktaki sesi dinleyerek ocağı kısımaya çalışmaktadır. Bu düğmeler de görme engellilerin kullandıkları da düşünülerek üretilmelidir.

Son yıllarda bu aletlerin işlevleri artmakla birlikte, kullanım için düğmelerin yerini, dokunmatik uygulamalar almıştır. Bu uygulamalar engellilerin bu aletlere erişimini zorlaştırmaktadır. Ürün satın almak isteyen görme engelliler, kullanım güçlüklerinden dolayı gereksinim duydukları ürünü alamamakta ve istemedikleri bir ürünü tercih etmek zorunda kalmaktadırlar. Örneğin, kalabalık bir ailede yaşayan, hastasına bakan kişiler için 7 kilo çamaşır yıkayan çamaşır makinası daha işlevseldir. Ancak bu tür ürünler dokunmatik olduğu için, görme engelliler düğmelerle kullanımı mümkün olan 5 kilo çamaşırı yıkayan çamaşır makinasını tercih etmektedirler.

Bazı dokunmatik ürünlere sesli uyarı sistemleri konmuştur. Ancak bu ürünlerin fiyatı aynı dokunmatik ürünle karşılaştırıldığında daha pahalıdır.

Görme engellilerin ev aletlerini daha kolay kullanabilmeleri için Türkiye’de yapılan çalışmalar ilk kez 1999 yılında Türkiye Körler

Federasyonunu tarafından başlatılmıştır. Arçelik firma yetkilileriyle görüşme yapılarak görme engelliler için örnek bir çamaşır makinası üretilmiş, bu makine 2000 yılında kullanıma hazır hale getirilmiştir. Düğmelerin üzerinde, görme engellilerin kullandığı kabartma harfler yer almış ve sesli sistem konmuştur. Tek bir model için özel olarak üretilmiştir. Ancak bu ürün de özel olarak üretildiği için daha pahalıya satılmıştır.

Modeller, dolayısıyla programlar sık sık değiştiği için bu sistemlerin dokunmatik sistemde yer alması mümkün olmamıştır. 15 yıl önce üretilen aleti kullanmak zorunda kalan bir görme engelli, teknolojiye erişim sorunuyla baş başa kalmış demektir. Oysa Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi'nin tanımlar bölümünde evrensel tasarım kavramından söz edilmektedir. Tanım şöyledir: Madde 2. "Evrensel tasarım" ürünlerin, çevrenin, programların ve hizmetlerin özel bir ek tasarıma veya düzenlemeye gerek duyulmaksızın, mümkün olduğunca herkes tarafından kullanılabilir şekilde tasarlanmasıdır. "Evrensel tasarım" gerek duyulduğu takdirde bazı engelli grupları için ihtiyaç duyulan yardımcı cihazların tasarımı zorunluluğunu da dışlamayacaktır.

Buna göre "Genel Yükümlülükler" başlıklı 4. maddenin (f) bendinde "Standartlar ve rehber ilkelerin geliştirilmesinde Sözleşme'nin ikinci maddesinde tanımlandığı gibi evrensel tasarımdan yararlanılması ve engellilerin özel ihtiyaçlarını karşılamak üzere evrensel olarak tasarlanmış ve mümkün olduğunca az değişikliği ve düşük maliyeti gerektiren ürünler, hizmetler, ekipman ve tesislerin araştırılması, geliştirilmesi, temini ve kullanılabilirliğini sağlamayı veya desteklemeyi" denmektedir.

Bu maddeler dikkate alındığında, engelli-engelsiz herkesin kullanabileceği ürünler üretilmelidir. Uygulamada engellilerin ürünlerin kullanımını kolaylaştıracak noktaların dikkate alınmadığı görülmektedir. bu durumda görme engelliler, şimdiye kadar üzerine kabartma harfler yazarak, ya da düğmelerin yerini ezberleme gibi geliştirdikleri yaratıcı yöntemleri bile kullanamayacaklardır. Çünkü ürünler giderek dokunmatik hale gelmekte, eski

uygulamaların olduğu ürünler piyasadan kaldırılmaktadır. Bunun sonucunda Görme engelliler ev aletlerinin hiç birini kullanamaz hale geleceklerdir.

Bu durum görme engellilerde alış-veriş yaparken, “acaba kullanabileceğim bir ürün bulabilecek miyim, her zaman yanımda bana yardım edecek bir başkası olamaz.” Serzenişleriyle yoğun kaygı, stres ve öfke yaşamalarına yol açacaktır.

Bu sorunu çözmek adına sosyal sorumluluk projesi kapsamında üniversite öğrencileri, etiketleri okuma, aletlere sesli ya da kabartma sistem düzeneği kurma gibi çeşitli duyarlı çalışmalar yürütmektedirler. Bu çalışmalar hiç kuşkusuz farkındalığı arttırmaktadır. Ancak ev aleti üreten firmaların çokluğu düşünüldüğünde, bu girişimler, etkisiz ve sonuçsuz kalacaktır.

Akıllı telefonlarda geçerli olan ürün programının resmini çekme, çeşitli komutlarla ürün kullanımını yönlendirme gibi bazı uygulamalar bulunmaktadır. Ancak bu uygulamalar tüm ev aletlerinde, özellikle dokunmatik aletlerde etkili olamamaktadır. Üstelik herkes akıllı telefon satın alabilecek ekonomik güce sahip değildir.

Sonuç ve öneriler: engelliler evlerinde herkesle eşit olanaklara sahip olma hakkından yararlanmak istemektedir. Bu hakkın elde edilmesi için üye oldukları dernekler aracılığıyla mücadele etmektedirler. Bu tasarım ve erişim sorununu çözebilmek için ilgili kurum ve kuruluşlarla ve toplumla sıkı bir işbirliği yapılmasına ihtiyaç vardır.

Öneriler:

1. engelliler bu sorunlarını dile getiren panel, konferans, senpozyum gibi toplantılar düzenlemeli,
2. konuyla ilgili Tümop gibi kurum ve kuruluşlarla işbirliği yaparak ev aletlerini güreten firmalarla çalışma yapılmalı,
3. bu sorunlar medya aracılığıyla kamuoyuna duyurulmalı,

4. engellilerle ilgili çalışmalar yürüten Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı gibi devlet kurumları, bu konunun takipçisi olmalı,
5. Özellikle Engelli Hakları sözleşmesini imzalayan ülkeler başta olmak üzere tüm dünyada bütün ev aletleri engellilerin farklılıkları dikkate alınarak engelli-engelsiz herkesin kullanabileceği şekilde tasarlanmalı ve üretilmelidir.

İLAC KULLANIMINA EŞİT ERİŞİM

Zeynep YILDIRICI

Ege Üniversitesi Edebiyat Fakóltesi Tarih Bölümü mezunu
Türkiye Körler Federasyonu Yönetim Kurulu Üyesi Kadın
Komisyonu Başkanı

Engellilerin erişim sorunları; ulaşım, eğitim, istihdam, sosyal yaşam alanları, ev eşyalarının ve ilaçların kullanımı gibi çeşitlilik göstermektedir. Bu bildiride görme engelli anneler ve eczacılarla çekilen video gösterilerinden yararlanılarak engellilerin ilaç kullanımına eşit erişimi konusunda yaşanan sorunlar, yapılan uygulamalar, sivil toplum kuruluşları ve konu ile ilgili kurum ve kuruluşlardan beklentileri içeren çözüm önerileri yer alacaktır.

Engelli hakları sözleşmesinin temel ilkeler bölümü F bendinde erişilebilirlik, madde 5: engellilerin eşitlik ve ayrımcılık yasağı; 3. Fıkrası: Taraf Devletler, eşitliğı sağlamak ve ayrımcılığı ortadan kaldırmak üzere engellilere yönelik makul uyumlaştırmanın yapılması için gerekli tüm adımları atacaktır. Erişilebilirlik ile ilgili madde 9'un tamamında engellilerin erişimi vurgulanmaktadır. Engelli Hakları Sözleşmesi'nin yukarıdaki maddelerine baktığımızda, engellilerin erişimi taraf devletlerin sağlamak zorunda olduğı görevlerindedir. Bu bağlamda söz konusu sözleşmeye taraf olan ülkemizde devlet engellilerin ilaç kullanımında yaşadığı sorunların çözümü ile ilgili eşitliğı sağlamak için gerekli makul düzenlemeyi yapmak zorundadır. Bu sözleşme doğrultusunda çalışmalara ivedilikle hız verilmesi gerekmektedir.

İlaç kullanımında daha çok görme engelliler ve okuma yazma bilmeyenler sorun yaşamaktadır. Bu sorunlar; ilaçların ismini, üzerinde yazanları ve içerisindeki prospektüsü okuyamamalarından kaynaklanmaktadır. Bunu da çevrelerindeki diğeri insanlardan yardım alarak çözmeye çalışmaktadırlar. Ancak çevrelerinde herhangi biri yoksa, gece acil olarak ilaç kullanılması gerekiyorsa, bu sorun daha da büyümektedir.

Aynı zamanda ilaç kutuları da birbirlerine çok benzemektedir. Geçici çözüm olarak bir kısım görme engelli, ilaç kutularının üzerine Braille alfabesiyle yazmakta ya da Braille alfabesiyle yazdığı etiketleri ilaç kutuları üzerine yapıştırılmaktadır.

Sonradan kör olanlar ve aileleri tarafından okula gönderilmeyenler için de bu kabartma yazı çözüm olmamaktadır. Bazı firmalar ilaç kutularının üzerine ilaçların adını, gramajını bastırmaktadır ancak son kullanma tarihi, kutu üzerindeki önemli bilgiler, prospektüs içinde yer alan bilgiler bulunmamaktadır.

Çocukların bakımı ile daha çok görme engelli anneler ilgilenmekte. Bebeklikte sık sık hastalanan bebeklere sıvı şeklinde olan şurupları ve damlaları içirmek oldukça meşakkatli bir iş olmaktadır. Bununla ilgili de çevreden yardım alınmaktadır ama insan kendi çocuğunun ilacını kendisi içirmek istemektedir. Ayrıca bebekler annelerine bağlı oldukları için karşısındaki az tanıdıkları ve anneleri kadar güven duymadıkları kişinin elinden ilaç içmek istememektedirler. Bir de bu bağıllık hassasiyeti hastalık halinde daha çok artmaktadır. Ayrıca çevreden yardım alındığında halk arasında zaten görme engelli annelerin çocuğuna yalnız bakamayacağı önyargısı ilaç kullanımıyla ilgili yardım alınca daha da pekişmektedir. İlaçların üzerindeki ve prospektüsündeki bilgiler kabartma olarak yer alsa bile şuruplardaki ölçeğin içindeki çizgilerin görme engellilerin anlayabileceği şekilde belirgin olmaması, ölçekten şurubun dökülme riskini ortadan kaldırmak için ölçeğin korunaklı olmaması, kan ve D vitamini gibi damlalı kullanılması gereken ilaçlarda damlalıkların kaç damla damlatıldığına dair uyarı vermemesi gibi sorunlar yaşanmaktadır.

Görme engelli anneler bu sorunlarla baş ederken kendi kaderleriyle başbaşa bırakılmaktadır. Bebeğe şurup içirilirken bebeğin yudumlama ve yutkunma sesini dikkatle dinlemek, damlayı annenin kendi parmağını bebeğin ağzına hafiften dokundurarak damlaların kendi parmağına değerek bebeğin ağzına akmasını sağlamak gibi kendi ürettikleri yöntemler kullanılmaktadır. Bu yöntemlerin işe yarayıp yaramadığından emin olmadıkları için de

tedirgin bir anne olmak zorunda kalmaktadırlar. Bu tedirginlik anne çocuk ilişkisine de olumsuz olarak yansımaktadır.

Engellilerle ilgili üniversitelerin sosyal sorumluluk projesi adı altında sosyal sorumluluk kapsamında tıp, hemşirelik gibi özellikle sağlık bölümlerinde okuyan öğrenciler, engellilerle ilgili sivil toplum kuruluşlarına ulaşarak engellilerin erişim sorunları ile ilgili bilgi almaktadır. Bu bilgiler doğrultusunda çeşitli projeler üretilmektedir. Ancak bu projelerin uygulanabilirliği ve sürdürülebilirliği hakkında geri bildirim verilmemektedir. Bu bilgiler araştırmalarda da yer almamaktadır. Örneğin internet ortamında bulunmamaktadır.

Büyükşehir Belediyesi İzmir Kent Konseyi öncülüğünde, EDAK Ecza Kooperatifi, Çevreci Eczacılar Kooperatifi (ÇEKÖOP), Çağdaş Görmeyenler Derneği ve Ege Üniversitesi Eczacılık Fakültesi işbirliğinde gerçekleşen Engelsiz İlaç Projesiyle, gönüllü eczanelere “sesli ilaç kutuları” dağıtmakta, ayrıca proje çerçevesinde, ilaçların üzerine Braille alfabesiyle kabartmalı şeritler yapılandırılmakta. Söz konusu kabartmalarda, ilacın ismi, kullanım şekli ve son kullanma tarihi yer almaktadır. Braille alfabesini bilmeyen görme engelliler için ise sesli kutu dağıtmakta. Üzerine belirleyici işaret konulan ilaçlara ilişkin bilgi eczacılar tarafından bu kutuya kaydedilmektedir. Bu sesli kutuya en fazla on ilaç kaydı yapılmaktadır. Eczacı kayıta ilacın ismini, son kullanma tarihini, kendi ismini ve telefon numarasını kaydetmektedir. İzmir Çevreci Eczacılar Kooperatifi’nden alınan bilgiye göre bu uygulama İzmir’de halen devam etmektedir. Engellinin evinde daha önceden aldığı ilaçları eczacısına götürüp bu sesli kutuya kayıt yaptırmadıysa acil durumlarda bu ilaçları kullanması kişiyi zorlayacaktır. Bu çalışmada görme engellilerin şurup ve damla kullanımı ile ilgili bir çalışma bulunmamaktadır.

Görme engelli annelerde yaptığım röportajlarda: bir anne, biri 26 diğeri 19 yaşında iki çocuğum var. İlk çocuğum küçükken çok sıkıntı yaşadım. Gece çocuğum hastalandığında -tabi komşulara da haber veremedim,. Ateş düşürücüyü ölçekle veremediğim için çay

bardağına koyup veriyorum. Çocuğun yudumlama sesini duyunca ağzından çekiyorum. Bir saati de tedirginlik içinde geçiriyorum. Az verince ateşi düşmez havale geçirir. Çok verince de ona zarar verebilirim diye.

Bir başka anne de: iki çocuk annesi; ilk çocuğumu büyütürken görme kaybım azdı. fakat ikinci çocuğumu büyütürken görmem çok azaldı. İlacı Dökerek saçarak vermek zorunda kaldım; büyük oğlumun ve eşimin çok yardımı oldu. Çocuğuma ilacı veremediğim için kendime yetemediğimi düşünerek başta çok üzüldüm, sonraları bunu aştım. Elimi kaşığa değdirerek dolup dolmadığını anlayarak ilacı çocuğuma verdim.

Son anne ise mutfak tezgâhı üzerinde kaşığa ilacı doldurmayı tercih ediyorum. Biliyorum ki sıvı şurup kaşıktan ister istemez dökülecek. Bu şekilde epey bir denemeden sonra ilacı kaşığa dökmeden koymayı başarıyorum. İkinci bir yöntemim de ölççeğe su doldurup o suyu şırıngaya çekmek. Bu şekilde parmağım ile şırınganın içine ne kadar ilaç alacağını tespit etmek ve şişeden ona göre şırıngaya ilaç çekmek. Ama bu yöntem de sakıncalı çünkü şişeden ilaç yerine hava çekilebilir. Yarım ölçek içirmem gerektiğinde de bu ölçüyü tam olarak tutturamıyorum.

Eczacı ise; görme engelli bir hastam geldiği zaman ya hasta kendi yazısıyla kutulara yazıyor ya da ona ilaç kutularını gösteriyorum veya hastanın kendisi kendi isteğine göre eczacıyı yönlendiriyor. Sonuç: Engellilerin ilaçlara erişim sorunlarının çözümü için ilgili kurum ve kuruluşlardan beklentiler ve öneriler:

1. İlaçların üzerinde ve prospektüsünde yer alan bilgiler Braille alfabesiyle yazılmalı, bu uygulama bütün ilaçlar için geçerli olmalı.
2. Özellikle çocukların kullandığı şurup ve damlalar görme engellilerin kullanımına uygun hale getirilmeli. Su ile temas edince bebeğin ağzına verildiğinde kolayca emilen uygun miktarlarda şurup ve damlalar üretmek gibi.

3. Bu tür hizmetler sunuma hazırlanırken görme engellilerden ve engellilerle ilgili sivil toplum kuruluşlarından fikir alınmalı.
4. Bu işlerin asıl sorumlusu Sağlık Bakanlığı olmalı ve çalışmaları Bakanlık koordine etmeli. Başta Eczacılar Birliği olmak üzere ilgili kurum ve kuruluşlar bu soruna sahip çıkarak sorunun takipçisi olmalı.

ENGELLİ KAMU ÇALIŞANLARININ DURUMU VE SORUNLARI

Sinan OK
KESK

ÖZET

Engelli kişilerin, çalışma yaşamına dahil olmaları en temel evrensel yurttaşlık haklarından biridir. Kamu sektöründe engelli olarak çalışmak hem adaylık süreci hem de sonrasında birçok zorluğu barındırmaktadır. Engelliliğe yönelik, toplumsal ve hukuksal tanımlama karmaşasından, ön yargılardan ve kişisel özelliklerden kaynaklı durumlar ve sorunlar yaşanmaktadır. Türkiye’de engel gruplarını, cinsiyet, eğitim, yaş, coğrafi dağılım gibi kırımlarla tüm engellileri kapsayan sistemli ve güncel bir veri tabanı mevcut değildir. Engellilere yönelik veriler genellikle sürekli olmayan dönemsel araştırmalar kapsamında kamuoyu bilgisine sunulmaktadır. Kamuda çalışan engellilerin mevcut durumları ve sorunlarına ilişkin herhangi bir araştırma kamuoyunun bilgisine sunulmamıştır. Bu bildiri; “2015 atamaları ile birlikte yaklaşık 40.000 kişi olacak olan kamudaki engellilerin durumu ve sorunlarına” ilişkindir. Devlet Personel Başkanlığı’nın yayınladığı istatistikler, görüşler ve Büro Emekçileri Sendikası’nın yaptırdığı bir e-anket üzerinden durum açıklanmaktadır.

Anahtar Kavramlar: Türkiye’de Engellilik, Kamuda Engelli Çalışanlar, Engellilerin Çalışma Hayatındaki Sorunları, Çalışma ve İstihdam Hakkı,

ABSTRACT

Including disabled people into working life is one of the main universal citizenship rights. In public sector, working as a disabled person has some difficulties both for candidacy process and after. Some problems occur about disability because of social, forensic definition perplexities, prejudgments and personal attributions.

There aren't any systematic and contemporary databases in Turkey which includes disability groups, sex, education, age, regional distribution. Data about the disabled is generally submitted to the public opinion by periodic research which is not permanent. And also, no research has been released about problems of disabled people who work in public sector. This paper is about the problems and situations of 40.000 disabled people who work in public sector. The problems and situation are revealed by the statistics, views released by The State Personal Presidency and by the e-survey released by Bureau Workers' Union.

Key Words: Disability in Turkey, Disabled Worker in Public Sector, The Problems of Disabled in Working Life, Rights of Work and Employment,

1. GİRİŞ

Doğuştan veya sonradan herhangi bir hastalık veya kaza sonucu bedensel, zihinsel, ruhsal, duyuşsal ve sosyal yetilerini çeşitli derecelerde yitirmiş kişilerin, çalışma yaşamına dahil olmaları, orada tutunmaları ve emekli olmaları birçok güçlüğü beraberinde getirmektedir. Gerek cari mevzuatta gerekse temel politika belgelerinde engellilere ilişkin çeşitli ifadelenmelerin bulunduğu, “özürlü”, “dezavantajlı grup” “sakat”, vb. gibi değerdelenmelerin dışlayıcı bir nitelik içerdığı ve bu konuda bütüncül bir yaklaşımın henüz kurumsallaşmadığı görülmektedir. Milyonlarca engelli yurttaşın yaşadığı Türkiye’de, binlerle ifade edilen sayılarla engellilerin kamu sektöründe istihdam ve çalışma haklarından yararlanması, görece güncel ve yeni bir tartışma konusudur¹.

Birleşmiş Milletler Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşmesi (EHİS) kapsamında, engellilerin “çalışma ve istihdam hakkı” ile ilgili düzenlemeler, uygulamalar ve sorunları çözmek için bir çerçeve sunulmaktadır. Türkiye’nin imzaladığı ve onayladığı

¹ <http://www.aile.gov.tr/haberler/bakan-gurcan2002de-5-bin-777-olan-engelli-memur-sayisi-mayis-2015te-37-bin-31e-cikti>

bu sözleşme engellilerin eşit yurttaşlığını sağlayacak tedbirleri öngörmektedir. Bu anlaşmaya göre devletler; “işe alım ve istihdam edilme koşullarında, istihdamın sürekliliği, kariyer gelişimi, sağlıklı ve güvenli çalışma koşulları dahil olmak üzere, istihdama ilişkin her hususta, engelliliğe dayalı ayrımcılığı yasaklar; fırsat eşitliği, eşit değerde işe eşit ücret ilkesi, tacizden korunma ve mağduriyetin giderilmesi, güvenli ve sağlıklı çalışma koşulları dahil olmak üzere diğer bireylerle eşit koşullar altında adil ve uygun çalışma koşullarının sağlanmasına ilişkin olarak engellilerin haklarını korur; engellilerin iş ve sendikal haklarını diğer bireylerle eşit koşullar altında kullanabilmelerini sağlar; engellilerin genel teknik ve mesleki rehberlik programlarına, yerleştirme hizmetlerine, mesleki ve sürekli eğitime diğer bireylerle eşit koşullar altında etkin bir şekilde erişimini sağlar; iş piyasasında engellilerin istihdam olanaklarının ve kariyer gelişiminin desteklenmesine ve engellilerin iş aramasına veya işe başlamasına, çalışmaya devam etmesine ve işe geri dönmelerine yardım eder, serbest çalışma, girişimcilik, kooperatif kurma ve kendi işini kurma konusundaki fırsatları geliştirir; engellileri kamu sektöründe istihdam eder; olumlu eylem programları, teşvikler ve diğer tedbirleri de içerebilecek uygun politika ve önlemlerle, engellilerin özel sektörde istihdam edilmelerini destekler; engellilerin çalıştığı işyerlerinde makul düzenlemelerin yapılmasını sağlar; engellilerin açık iş piyasasında iş deneyimi kazanmasını temin eder; engelliler için mesleki rehabilitasyon, işte kalma ve işe dönüş programları yürütür (Gül, 2014: 43-44)”.

Çalışma ve istihdam haklarının kullanımında sadece engellilik durumunun belirleyici olmadığı, erişim/ulaşım ve toplumsal önyargı, mesleki ve teknik yeterlilik, ücret gibi birçok konuda genel sorunların engellileri olumsuz anlamda etkilediği ifade edilmektedir. Engellilerin temel sağlık ve temel eğitim hizmetlerinden yararlandırılmadan çalışma ve istihdam hakkının yerine getirilmesi daha zor gerçekleşmektedir.

Türkiye’de engellilere ilişkin temel veriler birçok kurum ve kuruluş tarafından derlenmeye çalışılmaktadır. Verilerin sadece kurumsal bağlamlar düşünülerek tutulması, kısmen tutarsızlık, çelişki, eksiklik ve yanlışlıklara neden olmaktadır. Türkiye nüfusunun ne kadarının engelli nüfusa dahil olduğu tam olarak bilinmemektedir. Engel gruplarına göre cinsiyet, yaş, eğitim, mesleki durum, coğrafi dağılım, sosyal yardım alıp-almadığı gibi durumların tam olarak bilinmemesi kamudaki engelli istihdamında da kısmen karşılık bulmaktadır.

Konu ile ilgili yapılmış bazı araştırma ve elde olan bazı veriler arasında radikal farklılıklar bulunmakta ve her kurum sadece kendi verisinin sorumluluğunu almaktadır. Toplam Türkiye nüfusunun niteliklerinin izlenip derlenebildiği bir idari kayıt sistemi içerisinde engellilerin de niteliklerinin mevcut olduğu bir yapı tam olarak kurulamamıştır. Bu yapı oluşturulmadığı için engellilerin önemli bir kesimi temel kamu hizmetlerinden yararlanamadığı gibi zaten hak temelli yerine getirilmesi gereken sosyal dayanışma hizmetleri de “sadaka” yaklaşımıyla siyasi iktidarın aracı haline gelmektedir.

Türkiye’de kaç engellinin olduğu, ne oranda işgücüne katıldığı, katılanların ve katılmayanların mesleki, eğitimsel ve cinsiyet dağılımlarının ne olduğu güncel olarak bilinmemektedir. TÜİK tarafından yapılan Hanehalkı işgücü piyasası araştırmaları² değişik sayı ve oranlar içermektedir. Engeli dolayısıyla işgücü piyasasına katılmayanların sayısı 3,9 milyon kişiden fazla olarak ifade edilmektedir³. 2014 yılında Türkiye İş Kurumu’na iş başvurusu yapan engelli kişi 35.549 iken işe yerleştirilen sayısı 26.350’dir. Son yıllarda yapılan engelli kamu görevlisi sınavları dışındaki kamu emekçilerinin engel durumlarına ilişkin bir veri tutulmamaktadır. 2002 yılındaki “Özürlüler Araştırması” sonuçlarına göre süregelen hastalığı hariç tutulduğunda % 2,58 (yaklaşık 2 milyon kişi) olan engelli oranı, 2011 yılı Nüfus ve Konut Araştırması verilerine göre % 6,55 (4,8 Milyon kişi) olmuştur.

² <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13125>

³ <http://www.tuik.gov.tr/HbGetirHTML.do?id=18643>

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) ve Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) "Özürlülerin Sorun ve Beklentileri Araştırması'na" göre 2010 yılında veri tabanına kayıtlı engellilerin % 58,6'sı erkek, % 41,4'ü kadındır. Bu kişilerin % 62,4'ü kentlerde yaşamakta ve % 63,7'si çalışma çağı nüfusun (15-65) içerisinde. Engellilik oranı % 40 veya üzeri olanların oranı % 84,8 olup bu grubun yarısında oran % 70'in üzerindedir. Engelliler içerisinde lise ve üzeri eğitim düzeyi oranı % 7,7'dir. Bu oran kadınlarda daha da düşük olup 4,7 oranındadır. Türkiye'de okuryazar olmayan engelli oranı % 41,6 iken bu oran erkeklerde % 32,1, kadınlarda % 54,9'dur. Engellilerin sadece % 4'ü mesleki eğitim almış olup bu oran kadınlarda daha da düşüktür (% 3,7). % 96 oranında mesleki eğitim almayan engellilerin eğitim almama gerekçeleri % 88,4'ü iş bulmasına katkısı olmayacağını düşüncesi, % 18,6'sı böyle hizmetten haberinin olmayışı ve % 14,6'sı da "uygun meslek edindirme hizmeti sunulmadığını" şeklindedir⁴. Kayıtdışı ve ücretsiz aile işçileri de dahil engellilerin sadece % 14,3'ü bir işte çalışıyor görünmektedir. Çalışmayanların % 16,6'sı engeli nedeniyle kendisine iş verilmeyeceğini düşündüğü için iş aramamaktadır. Araştırmaya göre hem engelli hem kadın olmak dezavantajlılık durumunu pekiştirmektedir. Engelli kadınların sadece % 4,6'sı (Erkeklerde 21,4) bir işte çalışırken bu işlerin % 19,5'i (Erkeklerde 5,8) ücretsiz aile işçiliği şeklindedir.

Çalışanların % 73,2'si için ulaşım servisi sağlanmamış, % 84,8'ine işe uyum eğitimi verilmemiş, % 88'ine mesleki ve teknolojik destek verilmemiş ve % 84,1'ine iş için gerekli fiziksel ortam düzenlemesi yapılmamıştır. Engellilerin çalışma durumlarına ilişkin diğer personele yaklaşık % 80 oranında herhangi bir bilgilendirme yapılmamıştır. Engelli çalışanlardan en son işinden ayrılanların % 41,5'i kendi isteği olmadan ve kendi sağlık durumu gerekçe olmadan, ekonomik gerekçeler (% 15,0) işin özüne uygun olmaması (% 12,2) diğer çalışanların tutumları (% 4,0),

⁴ Birden fazla neden işaretlenebildiği için oranlar yüz üzerinden tek başlarına değerlendirilmelidir.

ücret (% 4,8), ve diğer nedenlerle ayrıldığı görülmektedir. Engelli olarak çalışanların % 22,3'ü ayrımcılığa maruz kaldığını ve kariyer yükselişlerinde engelli olmayanlara göre daha az şanslı olduğunu (% 34,3'ü) düşünmektedir.

Çalışan veya çalışabilecek olan engellilerin çalışırken; ağır fiziksel iş ve güç gerektirmeyen işlerde çalışmak (% 55,7), sağlık problemleri nedeniyle çalışma zamanı içinde daha fazla kısa molalar kullanmak (% 33,3), yarı zamanlı işlerde çalışmak (%27,6), işin bazı bölümlerinde başka birinden yardım almak (% 16,2), tedavi için yılda ilave 30 günden fazla izin kullanmak (%16,0), iş seyahatleri ve arazi çalışması olmayan işlerde çalışmak (% 13,5), ev ortamında olan işlerde çalışmak (% 13,5) ve işleri gerçekleştirirken özel destek ve ekipmanlar kullanmak (% 10,7) istedikleri belirtilmektedir. Engellilerin % 28,7'si iş bulma olanaklarının, % 25,6'sı ise eğitim olanaklarının artırılmasını talep etmektedir. Düzenli bir şekilde sosyal yardım alabilen engellilerin oranı ise % 34,8'dir.

“Özürlülerin Sorun ve Beklentileri Araştırması'na” göre 2010 yılında veri tabanına kayıtlı Engellilerin % 54,5'inin engel durumları 1 yaş ve üstünde ortaya çıkarken bunun ortaya çıkma nedeni görece yüksek olan % 56,8 oranında hastalıklar ve % 9,6 oranında kazalardır. Engel nedeni olarak hastalık ve kaza oranının yüksekliği (toplamda % 66,4) engelli olmayanların da gelecek dönemlerde engelli olabileceğini göstermektedir. Bir örnek olarak 10 Ekim 2015 tarihinde Ankara'da gerçekleşen patlama sonucu yaralanan onlarca kamu çalışanı geçici ve kalıcı şekilde engelli kalmıştır.

Bu sayısal ve düzensiz çeşitlilik, konuya ilişkin bir tarihsel politikasızlığı göstermektedir. Bu bildiride engellilerin kamu sektöründe istihdama girişte ve çalışma hayatında durumları ve sorunları üzerine bir değerlendirme yapılmaktadır.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Engellilerin kamu sektöründe istihdamı, nüfus içerisindeki oranlarına göre halen olması gereken düzeyde değildir. Mevcut engelli kamu çalışanı ve kamu çalışanı adaylarına ilişkin veriler; 1) Devlet Personel Başkanlığı (DPB), 2) Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM) üzerinden kamuoyuna sunulmaktadır. DPB internet sitesi üzerinden konuya ilişkin önemli bir veri de engelli yurttaşların ve ilgili kurumların başvurularına ilişkin verilen “görüş” dönütleridir. 10 farklı başlıkta “Engelli Memur İstihdamına İlişkin Görüşler⁵” kamuoyunun bilgisine sunulmaktadır. Bu bildiri kapsamında her iki kurumun nicel verileri kullanılmış ek olarak söz konusu bazı görüşler üzerinden nitel yöntemle de bir değerlendirme yapılmıştır.

Bu bildiri kapsamında kamuda çalışan engellilerin yaşadıkları sorunlara ilişkin değerlendirmeler; 27 Şubat- 7 Nisan 2015 tarihleri arasında Kamu Emekçileri Sendikası Konfederasyonu’na (KESK) bağlı Büro Emekçileri Sendikası’nın (BES) örgütlü olduğu 11 kamu kurumunda, Türkiye genelinde 1.014 kişi ile gerçekleştirilen web tabanlı bir anketten elde edilmektedir. Anket kapsamında 6 farklı kamu kurumundan 36 engelli kamu çalışanı, açık uçlu sorulara yanıt vererek yaşadıkları sorunları açıklamaktadır. Engelli olmayan kamu çalışanlarının da yaşanan sorunlara ilişkin görüşleri ayrıca derlenen bu çalışmada engellilik durumuyla ilgili hususi sorunların hususi çözümler gerektirdiği görülmektedir.

3. BULGULAR

3.1 Engelli Kamu Çalışanı Adaylarının Durumu

Engelli olmak, kişinin sosyal ve iktisadi hayatında birçok kısıtlılık ile sonuçlanmaktadır. Eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimi daha zor olan engelli yurttaşların, kamu çalışanı olabilme koşullarını yerine getirmesi birçok nedenle engelli olmayan yurttaşlara göre daha güç olmaktadır. Toplam engelli nüfusa göre iş arayan veya kamuda engelli istihdamına yönelik sınavlara başvurabilen engelli sayıları

⁵ <http://www.dpb.gov.tr/tr-tr/gorusler/engelli-memur-istihdamina-iliskingorusler>

arasında bir orantısızlık görülmektedir. Engellilerin sınav veya kura uygulamasıyla kamu hizmetlerinde istihdamı 2011 yılında çıkarılan ilgili yönetmelik⁶ ile yeniden düzenlenmiştir. 2014 yılında bu yönetmelik de halen yürürlükte olan Engelli Kamu Personel Seçme Sınavı ve Engellilerin Devlet Memurluğuna Alınmaları Hakkında Yönetmelik⁷ ile değiştirilmiştir. Kamu kurum ve kuruluşları hizmet ihtiyaçları çerçevesinde, engelli alımı yapacakları kadroları ve bu kadroların sınıflarını, derecelerini, unvanlarını ve eğitim şartları ile söz konusu kadro unvanı ve eğitim durumuna ilişkin alan/program kodu ve özel koşullarını kendileri belirlemektedir. Kamu kurum ve kuruluşlarının kanun, tüzük ve yönetmeliklerle öngördüğü özel hükümler haricinde alım yapılacak kadrolar için üst yaş sınırı tespit etme, cinsiyet belirleme yetkisi bulunmamaktadır.

Tablo 1: 2012 Yılında ÖMSS'ye Başvuran Engellilerin Engel Grupları

Engel Grubu	Sayı	Oran
Ortopedik Engelli	21.532	35,7%
Genel (Kronik) Engelli	13.108	21,7%
Görme Engelli	5.238	8,7%
İlkokul Öncesi İşitme Engelli	4767	7,9%
Ruhsal Ve Duygusal Engelli	3.970	6,6%
Görme Engelli (16 Punto)	3047	5,0%
Zihinsel Engelli	3015	5,0%
İlk Okul Sonrası İşitme Engelli	2.730	4,5%
Görme Engelli (18 Punto)	1.676	2,8%
Genel CP Engelli	775	1,3%
Yaygın Gelişim Bozukluğu	242	0,4%
Dil Ve Konuşma Bozukluğu	214	0,4%
Özgül Öğrenme Güçlüğü	61	0,1%
Toplam	60.375	100,0%

Kaynak:DPB

⁶ <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/10/20111003-7.htm>

⁷ <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/02/20140207-23.htm>

Bu kapsamda 2012 yılında gerçekleştirilen “Özürlü Memur Seçme Sınavı (ÖMSS) kapsamında başvuran engellilerin görünümü engelli işgücü arzına ilişkin veriler sunmaktadır. Buna göre kamuda istihdam edilmek üzere başvuran toplam engelli sayısı 60.375 kişi olup % 25’i (15.009 kişi) kadın engellilerden oluşmaktadır. Engelli memur adaylarının % 95,1’i 40 veya altında yaş gruplarındadır.

Tablo 2: 2012 Yılında ÖMSS’ye Başvuran Engellilerin Yaş Grupları

Yaş Grubu	Sayı	Oran
>18	353	0,6%
18-25	21.296	35,3%
26-30	15.267	25,3%
31-40	20.497	33,9%
40+	2.962	4,9%
TOPLAM	60.375	100,0%

Kaynak:DPB

2012 yılında gerçekleştirilen ÖMSS ve sınava tabi olmayanlar arasından kura çekimiyle ilgili veriler tablo 3’te gösterilmektedir. Buna göre Lise altı düzeyinde bulunan ve başvuranların % 52’sini oluşturan 65.800 kişi kura ile işe yerleştirilmek için başvurmuştur. Bu kapsamda başvuran her bin kişiden yaklaşık 24’ü işe alınabilmiştir. ÖMSS’ye girerek başvuran engellilerde yerleşme oranı kadro sayılarına ve eğitim durumuna bağlı olarak görece daha yüksektir. 2012 yılında lisans mezunu olan engellilerin % 81’i, 2013 yılında ise % 88’i açılan kadrolara yerleşmemiştir. Başvuran engellilerin %90’ı lise veya altında eğitim düzeyi bulunmaktadır.

Tablo 3: 2012-3 Yılında Kura ve ÖMSS Sonuçları

		Başvuru	Kadro	Yerleştirilen	Boş Kadro	Yerleşme Oranı	
2012	İlköğretim (Kura)	65.800	52%	988	988	-	2%
	Ortaöğretim (ÖMSS)	48.156	38%	3.052	2.174	878	5%
	Önlisans (ÖMSS)	7.074	6%	1.574	1.093	481	15%
	Lisans (ÖMSS)	5.145	4%	2.132	999	1.133	19%
	ÖMSS Toplam	60.375	48%	6.758	4.266	2.492	7%
	Genel Toplam	126.175	100%	7.746	5.254	2.492	4%
2013	İlköğretim (Kura)	65.800	52%	591	591	-	1%
	Ortaöğretim (ÖMSS)	48.156	38%	3.379	3.378	1	7%
	Önlisans (ÖMSS)	7.074	6%	1.442	1.343	99	19%
	Lisans (ÖMSS)	5.145	4%	709	614	95	12%
	ÖMSS Toplam	60.375	48%	5.530	5.335	195	9%
	Genel Toplam	126.175	100%	6.121	5.926	195	5%

Kaynak:DPB

ÖSYM tarafından gerçekleştirilen EKPSS sonuçlarına göre 2014 yılında kamuda işe yerleşmek amacıyla sınava giren ve tercih yapan her yüz kişiden 7 kişisi yerleşebilmiştir. Bu oran 2015 yılında % 10 olmuştur. 2014 yılında ortaöğretim için yerleşme oranı % 3 iken önlisans için % 16 ve lisans için % 35 olarak gerçekleşmiştir. 2014 yılında tercih yapanların % 20,4'ü lisans ve üzeri eğitim düzeyinde iken açılan kontenjanın % 63,5'i ve yerleşenlerin % 62,8'i bu kapsamdadır.

Tablo 4: 2014-5 Yılında EKPSS Sonuçları

	Yerleştirme Türü	Tercih Yapan		Kontenjan		Yerleşen		Boş Kalan Kontenjan	Yerleşme Oranı
2014	Ortaöğreti	39.762	79,6%	1.428	36,5%	1.383	37,2%	45	3%
	Önlisans	6.326	12,7%	1.009	25,8%	990	26,6%	19	16%
	Lisans	3.848	7,7%	1.480	37,8%	1.344	36,2%	136	35%
	Toplam	49.936	100,0	3.917	100,0	3.717	100,0%	200	7%
2015	Toplam	38.322	-	4.212	-	3.851	-	361	10%

Kaynak:ÖSYM

Devlet Personel Başkanlığı'na EKPSS ve Kura uygulaması üzerine sorulan sorulara taslak cevaplar olarak verilen 17-26 numaralı görüşlerde; yaşanan genel sorunların “bilgi eksikliği nedeniyle yanlış tercih yapılması”, “puan veya sertifika yetersizliği ile atanamama” ve “engel gruplarına tam olarak uygun soru ve sınav tekniğinin uygulanmaması”, “uygulanan sınava ilişkin sürenin

engel grupları içerisinde ve arasında farklılaştırılması gerektiği” ifade edilmektedir.

1.2 Engelli Kamu Çalışanları

Engellilerin kadro tahsisi hakkında 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa dayanılarak 2014 yılında çıkarılan yönetmeliğe göre; “engellilerin atanmasına tahsis edilecek kadro sayısının tespitinde, ilgili kamu kurum veya kuruluşunun, yurtdışı teşkilatı hariç, toplam dolu memur kadro sayısının %3’ü dikkate alınmaktadır”. Buradaki % 3 oranı, 2011 yılında çıkarılan yönetmelikte, 2004 yılında çıkarılan yönetmelikte ve 2004 yılından önce cari olan yönetmelikte mevcut olup “toplam dolu memur kadro sayısı” esas alınmıştır. Yıllar itibariyle engelli memur istihdamı görece artış göstermekle birlikte toplam engelli sayısına göre çok düşük düzeydedir. Engelli memur istihdamındaki artış oranında belirli bir eğilim görülmemektedir. 2002-2015 yılları arasında hiç artış gerçekleşmeyen yıl olduğu gibi % 81 artışın gerçekleştiği 2010 yılı da bulunmaktadır. 2011 yılından önce merkezi sınavla alım yapılmayıp kurumlar, kendi kura ve sınav uygulamasını gerçekleştirmiştir.

Tablo 5: Yıllar İtibariyle Engelli Memur Sayısı

Yıllar	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın İstihdam	Önceki Yıla Göre
2002	1.033	4.744	5.777	18%	-
2003	1.225	5.502	6.727	18%	16%
2004	1.626	7.091	8.717	19%	30%
2005	1.626	7.091	8.717	19%	0%
2006	1.547	7.368	8.915	17%	2%
2007	1.601	7.592	9.193	17%	3%
2008	1.826	8.140	9.966	18%	8%
2009	1.900	8.457	10.357	18%	4%
2010	3.736	15.051	18.787	20%	81%
2011	4.232	16.597	20.829	20%	11%
2012	5.739	21.575	27.314	21%	31%
2013	7.053	25.734	32.787	22%	20%
2014	7.981	28.184	36.165	22%	10%
2015*	8.235	28.796	37.031	22%	2%

Kaynak:DPB, *20.05.2015 tarihi itibariyle

Yıllar itibariyle istihdam edilen engelliler içerisinde kadın engelli oranı görece artış göstererek % 17-18 bandından % 22,2’ye

yükselmiştir. Engelli kamu çalışanlarının % 31,4'ü ortopedik engelli, % 26,9'u engel grubu sınıflanamayan engelli, % 21,5'i görme engellidir.

Tablo 6: Engelli Memurların Engel Gruplarına Göre Durumu

Engel Grubu	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam
Ortopedik	2.834	8.783	11.617	24,4%	75,6%	100,0%	34,4%	30,5%	31,4%
Sınıflanamayan	2.133	7.824	9.957	21,4%	78,6%	100,0%	25,9%	27,2%	26,9%
Görme	1.669	6.295	7.964	21,0%	79,0%	100,0%	20,3%	21,9%	21,5%
Süreçen(Kronik)	490	1.891	2.381	20,6%	79,4%	100,0%	6,0%	6,6%	6,4%
İşitme	616	1.646	2.262	27,2%	72,8%	100,0%	7,5%	5,7%	6,1%
Zihinsel	299	1.522	1.821	16,4%	83,6%	100,0%	3,6%	5,3%	4,9%
Ruhsal ve Duygusal	100	547	647	15,5%	84,5%	100,0%	1,2%	1,9%	1,7%
Dil ve Konuşma	94	288	382	24,6%	75,4%	100,0%	1,1%	1,0%	1,0%
TOPLAM	8.235	28.796	37.031	22,2%	77,8%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Kaynak:DPB

İlgili yönetmelik gereği engel oranı % 40 ve üzerinde olan engelliler memur olabilmektedir. 2015 yılı verilerine göre engelli memurların % 77'sinin engellilik oranı 40-60 arasındadır. Engellilik oranı yükseldikçe memur olma oranı azalmaktadır. Engellilik oranı yüksek olan engelli memurlar içerisinde kadın oranı görece yükselmektedir.

Tablo 7: Engelli Memurların Engel Oranlarına Göre Durumu

Engel Oranı	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın Oranı
40-60	6.211	22.238	28.449	22%
61-80	1.140	3.845	4.985	23%
81-100	884	2.713	3.597	25%
TOPLAM	8.235	28.796	37.031	22%
40-60	75%	77%	77%	-
61-80	14%	13%	13%	-
81-100	11%	9%	10%	-
TOPLAM	100%	100%	100%	-

Kaynak:DPB

2015 yılı verilerine göre engelli memurların % 46,6'sı lise üstü, % 40,3'ü lise ve dengi, % 13,1'i ise lise altı eğitimlidir. Eğitim düzeyi yükseldikçe başvuru, tercih ve yerleşme olasılığı da artmaktadır. Ayrıca eğitim düzeyinin yükselmesi kadın katılımını daha fazla arttırmaktadır. Lise altı düzeyde kadın engelli memur oranı 11,3 iken, lise denginde 18,6 ve lise üstü düzeyde 28,8'dir. Engelli memur kadınların % 59,6'sı lise üstü eğitim düzeyinde iken erkeklerde bu oran % 46,6'dır.

Tablo 8: Engelli Memurların Eğitim Durumlarına Göre Görünümü

Eğitim Durumu	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam
İlköğretim/İlkokul	189	1.508	1.697	11,1%	88,9%	100,0%	2,3%	5,2%	4,6%
İlköğretim/Ortaokul	365	2.796	3.161	11,5%	88,5%	100,0%	4,4%	9,7%	8,5%
Orta Öğretim	2.769	12.151	14.920	18,6%	81,4%	100,0%	33,6%	42,2%	40,3%
Onlisans	2.043	5.466	7.509	27,2%	72,8%	100,0%	24,8%	19,0%	20,3%
Lisans	2.705	6.491	9.196	29,4%	70,6%	100,0%	32,8%	22,5%	24,8%
Lisans Üstü	164	384	548	29,9%	70,1%	100,0%	2,0%	1,3%	1,5%
TOPLAM	8235	28796	37031	22,2%	77,8%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Kaynak:DPB

Memuriyette hizmet sınıfları mesleki yeterlilik, uzmanlık, kariyer imkânları, ücret düzeyleri, toplumsal saygınlık gibi birçok konuyu etkilemektedir. Engelli memurların % 33,3'ü yardımcı hizmetler ve % 49,3'ü ise genel idare hizmetleri sınıfındadır. Kadınların % 78,7'si, erkeklerin ise % 83,8'i bu iki sınıftadır. Sağlık ve yardımcı sağlık hizmetleri sınıfında olan kadın oranı % 46,2, Avukatlık hizmetlerinde % 31,3, Eğitim öğretim hizmetlerinde ise % 30,4 şeklindedir.

Tablo 9: Engelli Memurların Sınıflarına Göre Görünümü

Sınıflar	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam
Mülki İdare Amirliği	0	1	1	0,0%	100,0%	100,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Avukatlık Hizmetleri	20	44	64	31,3%	68,8%	100,0%	0,2%	0,2%	0,2%
Din Hizmetleri	66	898	964	6,8%	93,2%	100,0%	0,8%	3,1%	2,6%
Teknik Hizmetler	238	1.287	1.525	15,6%	84,4%	100,0%	2,9%	4,5%	4,1%
Sağlık ve Yardımcı Sağlık	741	863	1.604	46,2%	53,8%	100,0%	9,0%	3,0%	4,3%
Eğitim Öğretim Hizmetleri	692	1.582	2.274	30,4%	69,6%	100,0%	8,4%	5,5%	6,1%
Yardımcı Hizmetler	1.803	10.528	12.331	14,6%	85,4%	100,0%	21,9%	36,6%	33,3%
Genel İdare Hizmetleri	4.675	13.593	18.268	25,6%	74,4%	100,0%	56,8%	47,2%	49,3%
Toplam	8.235	28.796	37.031	22,2%	77,8%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Kaynak:DPB

Devlet Personel Başkanlığı verilerine göre engelli memurların % 11'i Ankara (4.025 kişi), % 8'i İstanbul (2.808 kişi), % 5'i İzmir (1.722) ve % 3'ü Konya (1.018) illerinde çalışmaktadır. Diğer illerde çalışan engelli kişi sayısı binden düşüktür. Kadın oranının en yüksek olduğu iller sırasıyla Burdur (%29), İzmir (%29), İstanbul (%29), Antalya (%28), Denizli ve Ankara'dır (%27).

1.3 Engelli Kamu Çalışanlarının Sorunları

Engelli kamu çalışanlarının önemli düzeyde sorunları engellilerin genel sorunlarından bağımsız değildir. Ancak kamunun her şeyiyle sorumlu olduğu alanlarda mevzuatlara uyulmaması, engellilik ile

ilgili yerine getirilmesi gereken zorunlulukların giderilmemesi sorunların nasıl çözülmediğini göstermektedir. Engellilerin sosyal hayata, eğitime, istihdama ve her alandaki hizmetlerden yararlanmasına öncelikle kamunun özen gösterip ilgili mevzuatları uygulaması gerekmektedir. Çalışma hayatına katılabilen engelliler işyerinde de engel durumları nedeniyle birçok sorun yaşamaktadır. Bu kapsamda BES'in yaptırdığı ankette tespit edilen temel talep ve sorunlar aşağıda belirtilmiştir. Araştırmanın sonuçları BES ve KESK'in 2015 yılı toplu iş sözleşmesi teklifine yansıtılmıştır.

1.3.1 Açık kontenjan sorunu

Engelli kamu çalışanlarının en önemli sorunlarından biri çalışma ve istihdam haklarının kısıtlı bir şekilde kullanılmasıdır. Türkiye genelinde engelli istihdam etmesi gereken her 100 kurumdan 72'si bu kontenjanı tam doldurmamaktadır. Kurumların sadece 28'i kontenjanını doldurmuş olup, % 16'sı da kontenjan fazlası engelli istihdam etmektedir. Bu konuda öncü ve uygulayıcı olması gereken kamu sektörü, İŞKUR üzerinden takip edilen özel sektöre yönelik engelli kontenjanları için idari para cezası uygulamaktadır. Ancak kamu sektöründeki kontenjanların doldurulmasına yönelik yaptırımlar çok kısıtlı şekilde uygulanmaktadır. Mevcut durumda kontenjan gereği istihdam edilmesi gereken engelli sayısı 61.386 iken bu kadronun 37.031'i dolu 24.355'i açıktır.. Engelli personel istihdam sayısının artırılması sağlanmalı ve çalışmaları teşvik edilmelidir.

1.3.2 Ayrımcılık ve ötekileştirme

Engelli memurlar, engellilerin tüm ihtiyaçlarının tam karşılanmasının “sosyal devlet olma gereğince” karşılanması gerektiğini belirtmektedir. Engellilere yönelik ayrımcılık, değersizleştirme ve ötekileştirme durumları için bir izleme ve önleme mekanizması kurulmamıştır. Engelli kamu emekçilerinin engelli durumunun afişe edilmesi tam olarak önlenememektedir. Bu amaçla öncelikle tüm kamu emekçilerine hizmet içi eğitim verilmelidir. Hizmet içi eğitimlerde engellilere yönelik temel haklar, kişisel gelişim vb. konularda eğitim imkânı sağlanmalıdır.

1.3.3 Erişilebilirlik ve ulaşım ile ilgili sorunlar

Engellilere yönelik erişilebilirlik ve ulaşım ile ilgili yapılması gereken yasal ve anayasal zorunluluklar ertelenmekte veya tam olarak yerine getirilmemektedir. Kullanıma uygun asansör (sesli ve görsel-dokunsal uyarı/iletişim sistemi olan, güvenlik bakım ve uyarı işlemleri yerine getirilmiş) ihtiyacı acilen karşılanmalıdır. İşe geliş gidişlerde (servis olmayan yerlerde) sabah ve akşam saatlerinde 30 dakika tolerans gösterilmelidir. Bütün kamu kurum ve kuruluşlarında ihtiyaç kadar tekerlekli sandalye bulundurulmalıdır. Tekerlekli sandalye ile çalışan engelli kamu emekçileri için uygun geçiş ve dolaşım yolları oluşturulmalıdır. Engelli geçişlerine uygun merdiven yapısı ve geçiş yolları oluşturulmalıdır. Yasal bir zorunluluk olan engelli otoparkı uygulamasına uyulmalı, bu zorunluluğu yerine getirmeyen sorumlular hakkında yasal işlem başlatılmalıdır.

1.3.4 İşyerinde ve işle ilgili sorunlar

Kamu kurum ve kuruluşlarında engellilere yönelik yapılması zorunlu iş, işlem ve eylemler acil yerine getirilmelidir. Kamu kurum ve kuruluşlarında kullanıma uygun wc, lavabo vb. ihtiyacı acilen sağlanmalıdır. Çalışmanın fiziki koşulları, ortamı ve oturma düzeni, iletişim ağırları (telefon, fotokopi, vb.) oluşturulurken engellinin koşulları göz önünde bulundurulmalıdır. Çalışılacak yerde engel durumuna uygun donanımlar sağlanmalıdır. Engellinin yetkinliklerine ve çalışmasına uygun bir işyeri, birim ve iş sağlanmalıdır.. Kamu kurum ve kuruluşlarında çay ocağı, yemekhane servisi, kantin erişimi vb. konularda engellilere destek olunmalıdır. İşyerlerinde kullanılan temel araç ve gereçlerin (ör. Özel bilgisayar, klavye, kulaklık, vb.) ihtiyaç duyulan oranda engelli odaklı planlanması yapılmalıdır.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Engellilerin çalışma hayatındaki genel durumu ve sorunları ile kamu sektöründeki durumu ve sorunları arasında benzerlikler

bulunmaktadır. İşgücü piyasasına dahil olamama, dahil olduktan sonra iş bulabilme, iş bulduktan sonra iş yaşamına erişim ve adaptasyon sorunlarını aşabilme engelli yurttaşların temel sorunlarının başında gelmektedir.

Birleşmiş Milletler Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme (EHİS) engellilerin “Çalışma ve İstihdam Hakkı” kapsamında devletlerden talep edilen düzenleme ve uygulamalar için eylem planları oluşturulmalı ve ertelenmeden uygulanmalıdır. Çalışma ve İstihdam hakkı göstergelerinin etkin izlenebilmesi etkin ve kapsamlı bir idari kayıt sistemini gerektirmektedir. İşe alım, istihdam koşulları, istihdamın sürekliliği, ilerleme ve kariyer imkânları, iş sağlığı ve güvenliği, işe erişim zorluğu engellilere yönelik istihdamla ilgili genel ayrımcılık başlıklarını oluşturmaktadır.

Engellilerin hem kamu sektöründe hem de özel sektörde çalışma ve istihdam haklarından yararlanmasının en önemli belirleyicisi sağlık ve eğitim kamusal hizmetlerinden yararlanma düzeyidir. Bu kamusal hizmetlerden yararlanamayan engellilerin birçok temel hak ve hürriyetten yoksun kaldığı görülmektedir.

TÜİK, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Devlet Personel Başkanlığı, ÇSGB, İŞKUR, MEB, Sağlık Bakanlığı ve diğer ilgili kurumların verilerinin dahil edildiği kamuya açık kapsamlı bir veri tabanı oluşturulmalıdır. Bu veri tabanı toplumsal cinsiyet duyarlılığını içermelidir.

Engellilere yönelik sistemli ve kapsamlı sosyal yardım ve sadaka anlayışı birbiriyle karıştırılmamalıdır. Engelli yurttaşların aldıkları hizmetlerin sosyal devlet olmaktan kaynaklı kamusal hizmetler olduğu görüşü göz önünde bulundurulmalıdır.

Engelli yurttaşların kura veya sınavla kamu hizmetlerine girme hakkı için ön bilgilendirme ve duyurular uygun araçlarla yerine getirilmemektedir. Engel gruplarına uygun bilgilendirme araçları ile bilgilendirmeler yapılmalı ve yanlış/eksik başvuru, tercih

ve atamalar önlenmelidir. Engelliler, yurttaş olarak hakkı olan birçok kamu hizmetinden nasıl yararlanacağını bilgisine sahip değildir. Bilgi edinme hakkı kullanımına ilişkin engellilere yönelik bir farkındalık çalışması yürütülmelidir. Kamu sektöründe yasa gereği açık olan engelli kontenjanları engel grupları arasında adil bir dağılımla doldurulmalıdır. Kontenjanları doldurulmayan kamu kurum ve kuruluşları kamuoyu bilgisine sunulmalıdır. % 1,8 olan kamudaki engelli memur oranı engellilerin toplam nüfus içerisindeki oranına yaklaştırılmalıdır.

İstihdam hakkı uygulaması sadece bir iş/üretim pratiği değildir. İşyerlerinin engelli kişilerin kullanımına uygun bir yaşam pratiği sunması gereklidir. Öncelikle kamu hizmet sunum binalarının erişilebilirlik altında, merdiven, asansör, wc, sağlık personeli desteği, yemekhane ve ulaşım servisi hizmetlerinin bütüncül bir yaklaşımla sunulması gerekmektedir. Bu konuda özel sektöre rehberlik ve gerekli fiili ve yasal yönlendirmeyi kamu kesimi geciktirmeden gerçekleştirmelidir. Birçok kamu binası bu konudaki temel mevzuat, iş sağlığı ve güvenliği hükümleri ve engelli düzenlemeleri ile uyumlu değildir. Başta istihdam hakkı olmak üzere engellilerle ilgili tüm başlıklarda sendikaların, STK'lerin yanı sıra engelli örgütlerinin görüş ve talepleri öncelikle dikkate alınmalıdır.

KAYNAKLAR

BM, Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme, (<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/07/20090714-1.htm>)

DPT, <http://www.dpb.gov.tr/tr-tr/gorusler/engelli-memur-istihdamina-iliskingorusler>

Gül, İ.I., Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme Birleşmiş Milletler Sözleşmesi, Kamu Kurumları için Uygulama Rehberi, 2014,

ÖSYM, <http://www.osym.gov.tr/belge/1-23514/sayisal-bilgiler.html>

TÜİK-ASPB, Özürlülerin Sorun Ve Beklentileri Araştırması, 2010

TÜİK, Özürlüler Araştırması, 2002

TÜİK, Nüfus ve Konut Araştırması, 2011

TÜİK, Sağlık Sorunları Ve Faaliyet Güçlükleri Yaşayanların İşgücü Durumu Araştırma Sonuçları, 2011 (<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13125>)

TÜİK, İşgücü İstatistikleri, Ağustos 2015, (<http://www.tuik.gov.tr/HbGetirHTML.do?id=18643>)

Özürllülerin Devlet Memurluğuna Alınma Şartları İle Yapılacak Merkezi Sınav Ve Kura Usulü Hakkında Yönetmelik, (<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/10/20111003-7.htm>)

Engelli Kamu Personel Seçme Sınavı Ve Engellilerin Devlet Memurluğuna Alınmaları Hakkında Yönetmelik (<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/02/20140207-23.htm>)

<http://www.aile.gov.tr/haberler/bakan-gurcan2002de-5-bin-777-olan-engelli-memur-sayisi-mayis-2015te-37-bin-31e-cikti>

SERBEST KÜRSÜ

Moderatör

Bahattin Şahin

TMMOB Yönetim Kurulu Üyesi

SUNUCU- Ara vermeden, serbest kürsüye geçiyoruz. Bu kadar yorulmuşken, dağılmayalım; söylenecek çok şey söylendi, ama serbest kürsüde söyleyeceklerimizi sonuna kadar tüketip, ardından tamamlamış olalım.

Serbest kürsüyü yönetmek üzere, TMMOB Genel Saymanı Sayın Bahattin Şahin'i kürsüye davet ediyorum.

Buyurun Bahattin Bey. (Alkışlar)

MODERATÖR- Merhaba. İyi akşamlar diliyorum.

5 oturum, 21 sunumla başlayan “Eşitlik İçin Empati” ana temalı Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Engelli Mimar Mühendis Şehir Plancıları Sempozyumunun sonuna geldik.

Aslında, “Eşitlik İçin Empati”nin empatisini almak istiyorum. Bu oturumun, yani serbest kürsünün, yani söz hakkı sizlerin olan, salonun olan, sunumu salonun yapacağı bu oturumun sona bırakılmasının ne kadar yanlış olduğunu söylemek istiyorum. Bakıyorum, 5 oturumun 2 oturum başkanı burada, sunumunu yapan gitmiş, sunumunu yapan gitmiş. Oysa, sempozyum, başından sonuna bir bütünlük içindedir. Herkes birbirinin bildirisini, sunumunu dinledikten sonra o ders çıkartılabilir. O anlamda, burada olmayan, sunumunu yapıktan sonra zorunlu olmadan buradan ayrılan, sadece sunumunu yapıp, “Ben gideyim” diyen bütün katılımcılara, bir şekilde, bir başka sempozyumda bunu yapmamaları için böyle bir uyarıda bulunmak istedim.

Benim serbest kürsüde görevim, siz salondaki sunuculara söz vermektir. Ama siz salondaki sunucular da, sunum yapacaklar sayıca azaldığı için, artık kalanlarla oturuma başlamış olacağım.

Söz, sunum salonun. (Alkışlar)

SALONDAN- Ben, olumlu konuştuğuktan sonra birkaç eleştiremi belirtmek istiyorum.

Ben, bu sempozyumun olduğunu öğrendiğim zaman çok mutlu olmuştum. Hatta hızımı alamayıp, bir tane bildiri sunmaya bile karar verdim.

Gerçekten, sivil toplum kuruluşlarının çok önemli olduğunu, engelli sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliği açısından bu tür etkinliklerin çok önemli olduğunu düşünüyorum. İki gün olmasını arzu ederdim, belki bir buçuk gün de yapabilirdik, tartışmak için daha çok zaman olabilirdi. Çünkü birtakım sorular sorulmadı, birtakım sorunlar tartışılmadı. Bir de burası sempozyum için oldukça uzak bir mekân bana göre. Yani bu sempozyumu daha yakın bir merkezde yapmış olsaydık, katılım daha çok olabilirdi diye düşünüyorum. Bir de, daha önceden haber verilmiş olsaydı belki çok güzel organizasyonlar yapılabilirdi; engellilerin ulaşımı için evlere arabalar gönderilip, salona taşınmaları falan sağlanabilirdi. Ama bu sempozyumdan geç haberimiz olduğu için, biz bazı insanları haber verip de getiremedik ne yazık ki buraya. Buraya sadece engellilerin değil, engelsiz olan insanların da, duyarlı olan insanların da daha çok katılması gerekirdi. Daha yakın bir yerde yapılmış olsaydı bu sempozyum, belki daha çok katılım olabileceğini düşünüyorum.

Başka sempozyumlara, konferanslara falan da katılıyoruz; onları düzenleyenler o kadar çok duyuru yapıyorlar ki. Bir etkinliğin duyurusuna 1 ay öncesinden, 2 ay öncesinden başlıyorlar, tekrar tekrar mail'ler geliyor, insanlar duymuş oluyor. Belki bu sempozyum da birtakım mail'lerle ya da sosyal medyadan duyurulmuş olsaydı çok daha iyi olurdu.

Burada ilk kez bazı konuları dile getirdik. Mesela, engelliler olarak ilaç kullanımıyla ilgili şimdye kadar bir yerde sunum yapıldığını ben bilmiyorum. Ama bunlar burada kalmamalı. Eğer TMMOB olarak, Peyzaj Mimarları Odası olarak destek verilirse, farklı firmalarla işbirliği içinde farklı sempozyumlar, çalıştaylar söz konusu olabilirse, bu çalışmalar da burada kalmaz diye düşünüyorum.

Bundan sonraki sempozyumlarda çok daha aktif, daha katılımcı ve bunlardan çok daha iyi sempozyumlar düzenlenmesi umuduyla, hepinize saygılar sunuyorum.

MODERATÖR- Teşekkür ediyoruz.

Salondan söz alan arkadaşlarımız kendilerini de kısaca tanıtırlarsa iyi olur; çünkü kayıt alınıyor, daha sonra yazılı hale getirilecek bu konuşmalar.

Buyurun.

SALONDAN- Ben, en son sunumu yapan Sinan Bey'in konusuyla ilgili bir-iki görüşümü ifade etmek istiyorum.

Sinan Bey'in belirttiği gibi, halihazırda 37 bin engelli kamu personeli, memuru var, çalışıyor. Aslında şu anda bu sayı çok daha fazla. Çünkü buna yeni kurulan, sonradan kurulan bakanlıkların personeli dahil edilmediği için, o dönem açıklanan rakam bu. Son veri değil yani. O rakamlar bundan 3 yıl önce de aynıydı. Dolayısıyla, yeni personel, yeni kamu personeli bunlara dahil gözükmemekte.

Şunu söylemek istiyorum: Bu KPSS sınavları başlayalı, öğretmenleri de dahil edersek, 12 bin civarında engelli kamu personeli çalışmaya başlamış. Ne demektir bu? Halihazırda çalışanların üçte biri son birkaç yıl içerisinde çalışma yaşamına girmiş. Bu sürecin neresi olumsuz diye bakarsak; ben buna olumlu yanıt veremiyorum. Neden?

Arkadaşlar; bu bir istihdam politikası değil, bu bir sosyal yardım politikası aslında. Neden? İşte, Sinan Bey de söyledi; meslek olarak veya genel eğitim açısından, eğitmeden insanları istihdam ederseniz, gerçekte istihdam etmiş olmazsınız, sadece ona bir iş vermiş olursunuz. Sonra da, şimdi olduğu gibi, "Yahu arkadaş, sen buralarda çok gözükme, ayak altında dolaşma; git, arada bir uğrarsan uğra, bankomattan maaşını al" a döner iş.

Bugün tablo budur. Örneğin, bir işyerinde veya okulda, diyelim ki 3 tane yardımcı hizmetli gereksinimi var, bunu bildirmiş Milli Eğitim kanalıyla, “Bu da sınav kapsamına alınmış, şu kadar yardımcı hizmetli alınacak” diye. Aslında o okulun istediği, yardımcı hizmetli olarak gerçekten çalıştırabileceği bir kişi. Bunu istiyor, ihtiyacı o, gereksinimi o adamın. Siz, görme engelli bir vatandaşı gönderiyorsunuz, o da onu istihdam edemiyor yardımcı hizmetli olarak. Edemeyince, o gereksinimi devam ediyor, o görme engelli de aydan aya gelip maaşını alıyor.

Bu şekilde düşünüldüğü zaman, işte, “Yasaları uyguluyoruz” falan filan, biraz da politik amaçları oluyor vesaire. Bir de son yıllarda bol bol seçim yaşadığımız için, her seçimden önce böyle vaatler verilir, onun asgarisi yapılmaya çalışılır; biz eylemler yaparız... Geçen sene, belki biliyorsunuz, belki bilmiyorsunuz, 6 gün süren bir açlık grevi yaptık. Geçen seneki şeylerde, yazın, sayılar 4 bin küsura çıkarıldı ve başka tür avantajlar sağlandı. Böyle yükseltmeye çalışıyoruz.

Bu istihdam politikası yanlıştır. Siz, istihdam ettiğinizi gerçekten değerlendirebildiğiniz zaman istihdam etmiş sayılırsınız. Aksi halde, bu devam edebilir bir şey değil, sürdürülebilir bir şey değil. Bir süre sonra -ki şimdiden başlamış durumda- işyerleri, kamu işyerleri şikayetlere başlayacak; “Bize gereğinden fazla engelli gönderiyorsunuz. Bizim gereksinmemiz şu, şu, şu işler. Siz bu işlere ehil olmayan ya da bu yönde eğitilmemiş insanları gönderiyorsunuz ve bizim gereksinmelerimiz karşılanmıyor” diye şikayetler başlayacak. Bu şikayetler bir süre sonra tepkilere dönüşecek. Daha da sonra, sistem, engellileri kusacak ve artık engelli kamu personeli istihdam edemez hale geleceksiniz.

Dolayısıyla, bu anlayışlar...

MODERATÖR- Sayın katılımcı, sayın konuşmacı; toparlarsanız sevinirim. Salondaki diğer arkadaşlarımızın da söz hakkı var. Toparlamanızı istiyorum.

SALONDAN- Sözümlü unutturdunuz ama bana. (Gülüşmeler)

Peki.

Yani bu, sürdürülebilir bir şey değildir. Eğitimle, mesleki eğitimle desteklenmedikçe, istihdam, doğru bir amaca hizmet edemez, sonuçta bir yardım politikasına dönüşür. Bu tehlikeye dikkat çekmek istedim.

Teşekkür ederim. (Alkışlar)

MODERATÖR- Biz teşekkür ediyoruz.

Tekrar anımsatmak istiyorum salona: Konuşmacılar isimlerini de belirtirlerse iyi olur; çünkü kayıtlara geçiyor, o şekilde kayıtların çözümü daha kolay olabilir.

Bir de, artık akşamın son saatlerine geliyoruz; konuşmacılar, konuşmalarını ve sunumlarını kısa tutarlarsa iyi olur.

Buyurun.

HALİL SÖNMEZ (Peyzaj Yüksek Mimarı)- Efendim, ben, doğuştan değil, sonradan engelli kalmış bir insanım. Bir kaza sonucu ben engelli kaldım. Beyefendi diyor ki, bu engelli personel kadrosuna eğitim verilmiyor, eğitim yok" falan filan. ÖMSS bile zorla... Gerçekten söylüyorum, 3 bine yakın mail attım, mail'im i bloke etti Başbakanlık ve Cumhurbaşkanlığı, ondan sonra çıktı bu ÖMSS ve ben milletvekili adayı olduğumda 350 sayfa doküman verdim Fatma Şahin'e, ÖMSS bu sayede çıktı ve özür lü kadrosundan ben işe girdim, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığında mühendis oldum.

Bakın, ben kendi mesleğimde iyi durumdayım ve mesleğimi dört dörtlük yapmaya çalışıyorum. Yalnız, şu var: Bakın, son 5 yıldır Türkiye'de okullarda eğitim görüp de okuldan ayrılan engelli çocuklar var, doğuştan engelli. Bu çocuklar eğitim görürken, okuldan ayrılmak zorunda kalıyorlar. Niye? Çünkü dalga geçiyor diğer çocuklar. Yani eğitim yok. Ailelerde eğitim şart. Bir engelli

çocuğa nasıl davranması gerektiğini aile çocuğuna öğretmiyor ve bu yüzden binlerce engelli çocuk okuldan ayrılıyor, eğitimsiz kalıyor. Yani işsiz güçsüz insanı boş verin; gelecek nesiller eğitimsiz oluyor, engelliler eğitim göremiyor. Yazık günah yani. Ailede bir eğitim, bir terbiye gerekiyor. Çünkü toplum, engelli bir insana nasıl davranacağını bilmiyor. Mesela, bir kavşakta, trafik lambası var, adam bir şekilde ehliyet almış. Trafik Kanunu der ki, “Motorlu araç, yayaya öncelik vermek zorunda.” Engelli karşıdan karşıya geçecek, görme engelli. Adam ne yapıyor; öyle yapıyor, o da düşünüyor, ölüyor. Yazık günah! Böyle binlerce insan ehliyet almış, geziyor trafikte. Toplumda eğitim yok. Toplumda eğitim şart. Lütfen, engellileri hor görmeyelim, toplumu eğitelim.

Saygılar. (Alkışlar)

MODERATÖR- Teşekkür ediyoruz.

Salondan son iki kişiye söz vereceğim.

Buyurun.

AYHAN METİN (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Müşaviri – Engelli Hakları ve Erişebilirlik İzleme Denetleme Derneği)- Herkese iyi akşamlar.

İsmim, Ayhan Metin; Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Bakanlık Müşaviriyim, aynı zamanda Engelli Hakları ve Erişebilirlik İzleme Denetleme Derneğinden katılıyorum.

Öncelikle sempozyumun ismini eleştirerek başlamak istiyorum. Biraz fazla eleştiriler olabilir belki. Engelli Mühendis-Mimar-Şehir Plancıları Sempozyumu ifadesi, kendi içinde bir ayrımcı ifade oluşturmakta. “Engelli mühendisler ve mimarlar ile engelli olmayanlar farklıdır; onlara yönelik bir sempozyum yapalım” şeklinde bir algı oluşturuyor. Belki niyet bu değil; kesinlikle bu olmadığını, böyle bir sempozyum yaparak göstermiş oluyorsunuz zaten. Fakat dikkat edilmesi gereken şeylerden bir tanesidir. Çünkü siz bu başlıkla insanların karşısına çıkıyorsanız eğer, yapmış olduğunuz çalışmalar ayrımcı ifadeler içermemeli.

Diğer taraftan, sempozyumun düzenlendiği mekana baktığımızda, baştan sona standartlara uygun olmayan uygulamalarla dolu olduğunu görüyoruz. Doplulu hem de, öyle az buz falan da değil.

Bütün Türkiye'nin bu kadar engelli hale dönüşmüş olduğunu gördüğümüzde, bu yapıyla aslında çok eşleşiyor. Nasıl? Bugün Türkiye'deki bu kadar binayı ben çizmedim ya da yanımdaki arkadaşım da çizmedi; sonuçta bir mimar, eline aldı, çizdi, inşaat mühendisi de yaptı. Bu yapı stokunun eğer yüzde 95'i engelliyse, aynı bu binada olduğu gibi, bu binayı yapan arkadaşların suçu çokça.

Biz, öncelikle bu arkadaşların, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliğinin bize öncülük yapmasını bekleriz. Hani hep derler ya, "Önce kendi bakanlığınız uygun mu, ona bakın" diye. Bizim bakanlığımız yüzde 90 oranında uygun, yüzde 10 oranında uygun değil. Yüzde 80-85 de diyebilirsiniz buna. Ama bize öncü olması gereken yer, Bakanlıktan ziyade, önce bu teknik personel olmalı.

Neresi uygun değil diye şöyle bir baktığımızda; mesela, girişte engelli otoparkı yok. Önünde ızgaralar var, 1.5 santim, takılmaya, düşmeye neden oluyor. Kapı genişliği; cümle kapısı 100 santim değil, aşağı yukarı 80 santim civarında. Devam ediyorsunuz, bir cam kapı var, az görenler için tehlike oluşturuyor, kafanızı vurabilirsiniz. Devam ediyorsunuz, herhangi bir hissedilebilir yüzey uygulaması yok. Çok böyle karmaşık olanlarından bahsetmiyorum. Üslup, danışmaya kadardır. İçeri giriyorsunuz, zemin kaplaması parıl parıl parlıyor, her an kayıp düşme tehlikesi var. İslanırsa kesin kayar. Kaldı ki, benim bastonum böyle bir ortamda kayıp düştüğüm için, omuz kasım kopmuştur ve omzumda üç tane vida vardır, yaşam kalitemi ciddi manada bozmuştur. Danışmaya bakıyorsunuz, tekerlekli sandalye kullanıcıları için uygun değil, indüksiyon döngü sistemi yok. Devam ediyorsunuz, "Acaba asansör ne tarafta?" diye kafanızı kaldırıp etrafi inceliyorsunuz, bilgilendirme tabelası yok. Neyse, birisi size gösteriyor, "Asansör şu tarafta" diye. Asansöre ulaştığımızda, "Kat 1, Kat 2, Kat 3" gibi,

içerisinde sesli sistemin olmadığını, indüksiyon döngü sisteminin olmadığını görüyorsunuz. İçeriye geliyorsunuz, sanki buraya tekerlekli sandalyede bir sunucu çıkamamış gibi, rampa evlere şenlik, yüzde 20 civarında bir eğimi var. Girişteki rampanın da, aynı şekilde, yüzde 20 civarında bir eğimi var.

Hâlbuki burada, siz, mimar ve mühendis odaları olarak, bize öyle bir tasarım gösterin ki, bizi burada şaşırtın isterdik; “Arkadaş, düşünürsen, bak, böyle de yapabilirsin. Aynı kaynakla ben size herkesin eşit fırsatta, eşit şekilde kullanabileceği tasarımı yaptım, sundum” şeklinde, bize önce uygulamanızla bunu göstermenizi isterdik. Eyvallah, geçmişe arkamızı döneceğiz. O zaman, bundan sonra yapacağımız iş; buraya 100 milyar da olsa, 200 milyar da olsa, harcayarak, bu doğru işi yapmamız gerektiğini bizlere önümüzdeki süreçte göstermenizi bekleyeceğiz. Eğer böyle bir sempozyum yaptıysanız, gerçekten yaptıysanız, mış gibi yapmadıysanız, biraz önce arkadaşımızın söylediği gibi, o halde, önümüzdeki günlerde bize bu tedbirleri aldığınızı gösterin, burada yeniden bir sempozyum yapalım ve burada gerçekten sizleri canı yürekten yeniden tebrik edelim.

Diğer taraftan, ben, bu sempozyumun olduğunu iki gün önce, Sayın Hülagü Kaplan hocamın bana mail atmasıyla öğrendim. Alanda çok yoğun şekilde çalışan, bir sürü standardı hazırlayan birisi olarak bana ulaşılmamış olması beni cidden kırdı. Kaldı ki ben orada yapılan uygulamalara yönelik, hatalar ve diğerlerine yönelik çok güzel sunumlar yapabildim. Burada bir network hatası olduğunu da görebiliyoruz. Bu eleştirilerimi de lütfen kabul buyurun. Buradaki maksadım bağcıyı dövmek değil, üzüm yemek olduğu için bunları söylüyorum.

Son olarak da şunu söyleyeyim: Bu tarz toplantıları eğer siyasallaştırmazsak, katılımın daha fazla olacağını düşünüyorum.

Teşekkür ederim.

MODERATÖR- Teşekkür ederim.

Yalnız, iki kelime söylemek durumundayım.

Son konuşmacı şunu bilsin: Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği bu ülkenin yüz akıdır, bu ülkenin nefesidir, bu ülkenin sesidir, hiçbir şeyi mış gibi yapmaz. O sözünüz olmadı. Eleştirebilirsiniz tabii ki, ona bir şey diyemem; ama tekrar ediyorum, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği, bilen bilir, bu ülkenin yüz akıdır, sesidir, hiçbir şeyi mış gibi yapmaz.

Eleştirilerinizin çoğuna katılıyorum, olabilir. Ama burası bir bakanlık binası değil; burası, bir özel sektörün, bir firmanın, bir holdingin yeri değil. Burası, her üyesinin beş kuruşuyla biriktirerek yapılan bir yer. Biz de biliyoruz eksiklerimizi. Sizi Öğrenci Evi'nin içinden buraya alabildik. Çünkü maddi durumumuzdan dolayı buranın engelli asansörünü henüz yaptıramadık. Onun için, Öğrenci Evi'nin, Öğrenci Yurdu'nun içinden, Danışma'nın oradan aldık. Yoksa, bu salonun girişi, yeri olan, ama parasından dolayı yaptıramadığımız asansörünün de bulunduğu bir yer.

İkincisi, tabii ki eksikliklerimiz var. Bu salonun bulunduğu katta engelli lavabosu, tuvaleti yok. Bunların farkındayız. Bunları yaptıracacağız. Sizin dedikleriniz de doğrudur. Bu yurt yapılırken, bu Öğrenci Evi yapılırken, Yönetim Kurulundaki her bir arkadaşımızın, konuyla ilgili her bir arkadaşımızın fikirleri çok olmuştur. Özellikle Ayşegül Hanım'ın (o zaman birlikte yönetimdeydik) ve benim bununla ilgili bir sürü görüşlerimiz, fikirlerimiz olmuştur, Ayşe Işık Ezer'in bir sürü olumlu görüşleri olmuştur. Ama kısmen yapılmıştır, kısmen yapılamamıştır. Yapabildiklerimizi bu şekilde yapabildik. Ama eleştirilerinizin büyük kısmına tabii ki katılıyorum, onlar eksikliklerimiz. Ama dediğim gibi, bu Öğrenci Evi'nin girişi orası, bu salonun girişi de burası. Fakat asansör eksikliğimizden...

Az önce bir konuşmacımız daha söyledi; niye merdivenlerin kolu olmadığından bahsetti. Doğrudur. Bunların her birisi daha yeni yaptığımız ve ilk defa... Türkiye'de, bu, bizim bir meydan okuma projemizdir. Tek başına, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği, 60 yıllık tarihinde böyle bir şeyi sadece gerçekleştirebildi. Bizim odalarımızın bir sürü gayrimenkulü var. Gayrimenkullerin de

çoğunda erişebilirlik açısından ciddi eksikler olduğunu biliyoruz. Ama bu, Türkiye'nin durumu. Biz, elimizden geldiği kadar eksiklerimizi giderme yolunda çaba sarf ediyoruz, edeceğiz. Bu eleştirileriniz konusunda da notumu aldım. Çoğuna katılıyorum. Tek katılmadım nokta şu: TMMOB, hiçbir zaman mış gibi yapmadı, yapmaz.

Teşekkür ediyorum.

Buyurun.

AYŞEGÜL ORUÇKAPTAN- Birkaç tane eleştiri oldu ve fikir beyan edildi; onlara istinaden bir-iki şey söylemek istiyorum.

Bir kere, Ayhan Bey'lerin, daha doğrusu Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının yapmış olduğu birçok (son zamanlarda yapıldı mı, bilmiyorum) etkinliğe katıldım. O nedenle de bu konuda hassas olduklarını ve son derece iyi niyetli olduklarını biliyorum.

Ben de bir tek şu siyasallaşma olayına takıldım. Yoksa bu binayla ilgili dediklerinizin çoğunu gözümüzün önüne getirdiğimizde, doğru. Ama dediğiniz gibi, biz örnek olmalıyız. Burada böyle bir hata zaten fark edilmiş. Yönetimdeydik o zaman, Bahattin Bey ile beraber, bu sempozyumları yaparken bizim de uyarılarımız oldu. Ama maalesef, böyle bir sempozyumu yapabileceğimiz sınırlı yer vardı. Yine de o sınırlı yer içerisinde erişebilirliği en doğru yerlerden birisi burasıydı. Daha önce iki kere Çankaya Belediyesinin Çağdaş Sanatlar Merkezi'nde yaptık, orada da tekerlekli sandalyeyle yukarı çıkılamıyordu. Başka binalarımız var, oralarda da salona erişebiliyorsunuz, tuvalete erişemiyorsunuz. Gerçekten de empati çok önemli. O konularda haklısınız.

Siyasi duruşla ilgili de şunu söyleyeyim: Evet, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliğinin bir görüşü, bir duruşu vardır. Her zaman doğrudan yana bir duruşu vardır. Onu da değiştirmez.

Ama buradaki katılım... Hani denildi ya, "Sosyal medyada paylaşılmadı." Siz de, "Bana Hülâgü hoca gönderdi" dediniz. Bu,

bizim Odamızın da çok ciddi problemidir. Biz bütün duyuruları, çok kısıtlı maddi imkanlarımıza rağmen... Çünkü söylemek pek hoş gibi değil; ama bir sempozyumun duyurusunu yapmak, bir meslek odasına 2-3 bin liraya mal oluyor. Onların postalamaları falan. Belki ben az bile söyledim şu anda. Biz, Bakanlığa gönderiyoruz, Bakanlığın birimine de gönderiyoruz, onların dağıtım yapmalarını istiyoruz, yazımızda da belirtiyoruz; ama bu dağıtım yapılmıyor. Üniversitelere gönderiyoruz, üniversitelerin ilgili bölümlerine gönderiyoruz; bir bakıyoruz, burada da duyurusu yapılmamış, üniversite içerisinde de duyurusu yapılmamış. Bizim bunları sonradan takip etme olanağımız yok. Sosyal medyada sürekli duyuru yaptık, sürekli paylaştık. Hatta biz kendi üyelerimize cep mesajları attık. Kızılay'dan otobüs kaldırdık, otobüsün duyurusunu yaptık, kaçta, nereden kalkacağına dair. Engelli aracını Çankaya Belediyesinden istedik, oradan geldi. Bunları Çankaya Belediyesinden istedik. Teşekkür ediyoruz kendilerine. Bu sefer, engelli üyelerimiz ve katılımcılarla ilgili, onlara nasıl ulaşabiliriz, kırmadan bunu nasıl söyleyebiliriz, onlara biraz kafa yorduk. Tabii, buralarda bizim mutlaka vardır eksiklerimiz; ama gerçekten de 1.5 yıldır biz buna hazırlanıyoruz. Bu salonun dolup taşmasını en çok biz isteriz; burada iki gün boyunca, üç gün boyunca tartışılmasını. İki günlük planlanmış bir etkinlikti. Bildiriler için duyuru yaptık üniversitelere, bildiriler geldi, Bilim Kurulumuzu oluşturduk, Bilim Kurulumuzdan az bildiri geldi. Gelenlerin hemen hepsi kabul oldu. Fakat bu sefer de kabul edilen bildirilerin çoğu gelmedi. Biz son 1 hafta-10 gün öncesine kadar, Sinan Bey biliyor, çoğu bildiri sahibiyle iletişim kurma imkânı bulamadık. Sinan Bey'e mesela kaç gün önce ulaşıldı, o da ikili ilişkilerle ulaşabildik. Çünkü birçok konuda... Mesela, Deniz Hanım bize çok yardımcı oldu, destek oldu. Birçok konuda biz erişimle ilgili, hani kendi aramızda bile iletişim erişimiyle ilgili bir problem yaşıyoruz aslında. Bunu size söylemek istiyorum. Gerçekten, iletişimle ilgili ciddi problemler yaşıyoruz. Yoksa, bu salonların dolup taşması için çok uğraştık.

Ama mış gibi yapmıyoruz. Dediğiniz gibi, bu ilaç kullanımlarıyla ilgili, bunlar bizim çok ilgimizi çeken konulardı. Daha birçok konu bizi ilgilendiriyor. Yayın haline getiriyoruz. Bizi uyardınız. Biz belki de bunu, bu kitapları, bu yayınları daha farklı yerlere de göndereceğiz. Bu konularda farkındalığımızı artırmak istiyoruz.

Belki Turhan Bey hatırlar, baştan beri, ilk çalıştayımızdan beri her birine katılır, Hülagü hoca da öyle; ilk çalıştayımızın katılımcısı çok daha azdı. İkincisi biraz daha kalabalık oldu. Bugün de 100 kişi civarındaydık, gelip gidenler oldu. İlk defa bu kadar kalabalık olduk. Dediğiniz gibi, ismi yanlış olduğundan dolayı da sempozyuma katılım az olabilir. Ama biz bu farkındalığı artırmak istiyoruz. Çünkü kendimiz engelli olabiliyoruz, adayız, ailemizde olabiliyor veya bizim meslek alanlarımız, biz bu projeleri çiziyoruz, onaylıyoruz.

Sonuç olarak, sempozyumumuzu böylece gerçekleştirdik. Memnunuz; ama tabii ki salonun daha çok dolu olmasını istedik. Eleştirileriniz de aklımızda. (Alkışlar)

MODERATÖR- Ayşegül Başkanımıza teşekkür ediyoruz.

Salondan son iki söz alacağım. Hiç konuşmamış olan arkadaşları tercih edeceğim. Buyurun.

MİTHAT TOKUR- Merhaba.

İsmim, Mithat Tokur; ben de kamu çalışanıyım, ortopedik engelliyim.

Öncelikle şunu söyleyeyim: Bu tür çalışmalarda bizzat müsebbiplerin olayın içerisine dahil edilmesi gerektiğini düşünüyorum. Çünkü sorunlar o kadar farklı ki. Sabahtan beri arkadaşlarımız farklı farklı konulara değindiler. Örneğin, bir görme engelli arkadaşımızın sorununu benim çok iyi anlamam, algılayabilmem söz konusu değil. Aynı grup içerisinde bile birbirini anlayabilmek kolay olmuyor. Örneğin, ben koltuk değneği kullanıyorum; ortopedik engelliler içerisinde, tekerlekli

sandalye kullananlar ile bizim çok çok farklı sorunlarımız var. Ben, 6 aylık bebekten çocuk felci geçirdim; ama ancak 91 yılında, 21 yaşındayken trafik kazası geçirip tekrar sakatlandıktan sonra sakat olduğumun farkına vardım.

Kelimeler üzerinde çok duruluyor; engelli, sakat... Biz hâlâ dernekte Sakatlar Derneği adını kullanıyoruz ve bundan hiçbir şekilde gocunmuyoruz. Kelimeler üzerinde durmak hiç önemli değil. Bana insan gibi yaklaşmadıktan sonra, engelli dese ne olacak, sakat dese ne olacak, defolu dese ne olacak?!

Başta kamu kuruluşlarında insan gibi yaklaşılmıyor. Kamuya girmek değil, girdikten sonra nasıl davrandıkları önemli. Girdikten sonra da sizi atıl olarak görüyorlar. Ben 22 yıllık bankacıyım, İşsizlik Sigortası Fonunda görevliyim, bana verdikleri evrak kaydı şu. 22 yıllık bankacıyım ben. Bakış açısı bu. Söylenecek fazla bir şey yok.

Teşekkür ediyorum.

MODERATÖR- Biz teşekkür ediyoruz.

Buyurun.

SİNAN OK- Ben teşekkür etmeyi unuttum, bir de vurgulamayı. Bu üç maymunu kim düşündüyse, çok teşekkür ediyorum. Gerçekten, toplumsal olarak bu kadar, yani milyonların içerildiği bir sorun, ama bu kadar görülmeyen, işte katılımcı sayısından tutun, politika, bütçe, siyaset vesaire. Kim düşündüyse, ona özel teşekkür ediyorum. Organizasyonun tümü için büyük bir emek verildiğini bilelim. Zor işler bunlar. Yapmayan bilmez. Emegi geçen herkese; çaycısından tutun düzeltisini yapana kadar, herkese, kurumum KESK adına ve İŞKUR adına teşekkür ediyorum.

Saygılar. (Alkışlar)

MODERATÖR- Değerli katılımcılar; Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliğinin önemli etkinliklerinden biridir Engelli

Mühendis-Mimar-Şehir Plancıları Sempozyumu. Bu, dört dönemdir, birçok arkadaşımızın, gece gündüz, parasız pulsuz, hiçbir karşılık gözetmeden çalışmasının ürünüdür. Bence buraya katılanların sayısı önemli değil, nicelik hiç önemli değil; sorumlu nitelikli katılanlar çok önemlidir. Siz sorumlu nitelikli katılanlardan olduğunuz için, sizlere bir kez daha teşekkür ediyorum.

Bu sempozyumu gerçekleştiren, üç maymunu bilen, duyan, önümüze getiren, empati yapmamızı sağlayan Peyzaj Mimarları Odamızın değerli yöneticilerinin alınlarından öpüyorum, onları kutluyorum. (Alkışlar)

Bu sempozyumun Düzenleme Kuruluna, bu sempozyumun Yürütme Kuruluna, bu sempozyumun Bilim Kuruluna tekrar tekrar teşekkür ediyorum. Böyle nitelikli, sorumlu etkinliklerin daha çok yapılmasından yana Peyzaj Mimarları Odamızın daha çok katkı koyacağına inancım, sempozyumun bu bölümünü, serbest kürsü bölümünü kapatıyorum. Katıldığınız için hepinize teşekkürlerimi sunuyor, iyi akşamlar diliyorum. (Alkışlar)

SUNUCU- Değerli katılımcılar; sempozyumumuz burada son bulmuştur. Geldiğiniz için hepinize çok teşekkür ederiz.

Bir duyuru yapacağım: Dönüş için Kızılay'a bir aracımız bekliyor, onunla devam edilebilir. Onun yanı sıra, engelli ulaşımını sağlamak üzere de yukarıda bir tane engelli ulaşımını sağlayacak minibüsümüz bulunuyor.

Hepinize tekrardan teşekkürler. İyi akşamlar.

FOTOĞRAFLAR

